
3 1761 07962417 7

A' SZLAVINOKRÓL,

AZ AZ:

KÉRKEDŐKRŐL,

A'

TRÓJAI HÁBORUTÓL

ELSŐ JUSTINIÁNUS TSÁSZÁRIG.

ÉRTEKEZIK

HORVÁT ISTVÁN,

A' SZÉCHÉNYI ORSZÁGOS KÖNYVTÁR ŐRE

A'

MAGYAR NEMZETI MUSEUM MELLETT

TARTALMA:

ALÁZONOK, AUCHÁTÁK, AUCHÉTÁK, EUCHÁTÁK, ALUBOK, CHALUBOK.

A'

SZLAVINOKRÓL,

AZ AZ:

KÉRKEDŐKRŐL,

A'

TRÓJAI HÁBORUTÓL

ELSŐ JUSTINIÁNUS TSÁSZÁRIG.

ÉRTEKEZIK

HORVÁT ISTVÁN,

A' SZÉCHÉNYI ORSZÁGOS KÖNYVTÁR ŐRE

A'

MAGYAR NEMZETI MUSEUM MELLETT.

„SLAVANI in idiomate slavico idem ac GLORIARI, se JACTARE significat."

Celsissimus Poloniae Princeps,
Josephus Alexander Jablonovszki,
Anno 1774.

Apud Jana Kollár, Rosprawy o Jmenách. W Budjne, 1830. in 8-vo, pag. 51.

TARTALMA:

ALÁZONOK, AUCHÁTÁK, AUCHÉTÁK, EUCHÁTÁK, ALUBOK, CHALUBOK.

PESTEN,

NYOMT. PETRÓZAI TRATTNER J. M. ÉS KÁROLYI ISTVÁN,

URI UTSZA 453. szám

M.DCCC.XLIV.

„Verbis iactans GLORIAM
Ignotos fallit, notis est derisui."

Phaedrus, *Fabul.* *1*, *11*.

BOLDOGABB ÉLETRE

KOLTOZÖTT

NAGYSÁGOS

FÖLSŐ-KUBINI ÉS DÉMÉNFALVAI

KUBINI PĚTER,

TSÁSZÁRI, KIRÁLYI

TANÁTSOS

ÚR,

NEMES LELKŰ PÁRTFOGÓJA,

DITSŐ

EMLEKEZETÉNEK

MÉLY TISZTELETBŐL

ÉS

TARTOZÓ HÁLÁBÓL

SZENTELI

A'
SZERZŐ.

„Desine quapropter novitate exterritus ipsa
Exspuere ex animo rationem: sed magis acri
Judicio perpende, et, si tibi vera videtur,
Dede manus: aut, si falsa est, accingere contra.“

Lucretius, II, v. 1039—1042.

1. §.

Nagy számu 's igen tágos terjedelmü nép a' SZLÁV NÉP, 's még is kénytelen volt róla igy írni a' bőtudományu Stritter János Gotthilf közhasznu munkájában:

„A' SZLÁVOKNAK nemzetségük, Krisztus születése után folyt ÖTÖDIK SZÁZAD UTÓLSÓ ÉVEI ELŐTT, mint látszik, a' Rómaiaktól MÉG TSAK NEVÉRŐL SEM ESMERTETVE, midőn a' Dunához inkább közelített, ELSŐ JUSTINIÁN TSÁSZÁRKODÁSA ELEIN azon vizen által kelni, és a' Római tartományokat fegyverrel nyugtalanítani kezdette, mellyeket míg ő uralkodott, majd mindegyik évben a' HUNNOK (CHÚNOK), SZLÁVOK és ANTÁK tüzzel vassal kegyetlenűl pusztítottak; a' Római seregekkel pedig többször megütközvén, tsak nem mindenkor, ha a' Germánus és Chilbudiustól nyert diadalokat kiveszed, győzve tértek viszsza. Egyébb eránt épen azon időben, midőn a' SZLÁVOKNAK seregeik e' tartományokat dúlák, másokat nem tsekély számmal e' nemzetség közűl a' Rómaiak alatt pénzért katonáskodva találunk. A' SZLÁVOKNAK rövid idő alatt a' Duna partai mellett illy nagyra nőtt hatalmuk nem igen sokára, úgy látszik, az Első Justinián Tsászár kormányának utólsó éveiben Európába költözött AVAROKNAK (VÁR-CHÚNOKNAK) többféle hadakozásaik által meggyengűlt. Mert Mauricius uralkodván a' Rómaiakon, a' SZLÁVOK a' Byzantinus Irók szerént, majd a'

*„**SLAVORUM** gens **ANTE ULTIMOS SAECULI** post Christum natum **QUINTI ANNOS** Romanis **NEQVE DE NOMINE**, ut videtur, **NOTA**, cum ad Istrum accessisset propius, **SUB EXORDIA IMPERII IUSTINIANI I.** fluuium illum traiicere et Romanas armis infestare coepit prouincias, quas, quamdiu ille imperauit, singulis fere annis **HUNNI** (**CHÚNI**), **SLAVI** et **ANTAE** igni ferroque crudelissime vastarunt; cum Romanis vero exercitibus proeliis saepius congressi, semper fere, si, quas a Germano et Chilbudio accepere, clades excipias, discesserunt victores. Caeterum eodem paene tempore, quo **SLAVORUM** agmina istas incursarunt prouincias, alios ex eadem gente non paucos in Romanorum exercitibus stipendia meruisse deprehendimus. Quae vero breui temporis spatio in tantum ad Istri ripas excreuerat **SLAVORUM** potentia, non ita multo post ab **AVARIS*** (VÁR-CHÚNIS), *circa ultimos Justiniani I. annos in Europam effusis, post varia bella debilitata esse videtur. Mauricio enim Romanis imperante, **SLAVOS** in exercitibus Romanis mi-*

Római seregek között hartzoltak, majd az AVAR CHÁN PARANTSAINAK ENGEDELMESKEDTEK, 's tőle POLGÁRAI KÖZÉ SZÁMÍTTATTAK. Ekkor a' Rómaiak is, többször általkelvén a' Dunán, a' SZLÁVOKNAK azon roszszakat, mellyeket előbb tőlük szenvedtek, még határaikon is telelve viszsza fizették."

litasse, ***JUSSA AVARORUM CHAGANI*** *fecisse, ab eoque* ***CIVIUM NUMERO HABITOS ESSE****, passim docent Scriptores Byzantini. Tunc et Romani, traiecto saepius Danubio,* ***SLAVIS****, quae ab ipsis antea passi erant, mala, in eorum adeo hibernantes finibus, rependerunt.*" 1)

Hogy főképen a' HORVÁTOK és SERVUSOK ismértették meg Európával a' SZLAVIN nevet, az eléggé bizonyos a' történettudomány hiteles adataiból.

1) Joannis Gotthilf Stritteri, Memoriae Populorum, olim ad Danubium, Pontum Euxinum, Paludem Maeotidem, Caucasum, Mare Caspium, et inde magis ad Septemtriones incolentium, e Scriptoribus Historiae Byzantinae erutae et digestae. Petropoli, Impensis Academiae Scientiarum, 1774. in 4-to, Tomo II. In Slavicis, pag. 4—5.

2. §.

Okosan jegyzette-föl valóban állítását a' Szent Pétervárában Orosz pártfogás alatt írt, 's a' Byzantinus írókon nagy figyelemmel keresztűl ment Stritter: Mert Európában SZLAVIN név alatt SZLÁV népet az Ötödik Század Vége előtt nem találhatni. Vagynak ugyan tudatlan SZLAVIN ÍRÓK, kik majd a' THRAXOKAT, majd az ILLUROKAT, majd a' SÁRMATÁKAT és JAZYGESEKET, majd a' GETÁKAT és PANNONIUSOKAT erőszakkal holmi együgyü szónyomozásokból SZLAVINOKKÁ tenni akarják: De ezeknek hiu törekedéseiket maguk a' tudósabb SZLAVIN ÍRÓK régen nevetségesekké tették, készebbek levén a' „NEM TUDÁST" megvallani, mint sem az eszelősökkel eszelősködni. Ha p. o. a' THRÁCIÁBAN 's különösen PANIUM városban született, 's még Krisztus születése után 471-dik évben élt nagy tudományu Priscus Rhetor beszéli:

„Tehát időt töltvén, és Onegesius háza falai körűl sétálván, elömbe jött nem tudom ki, de kit én SCYTHA ÖLTÖZETE MIATT BARBARUSNAK tartottam, 's GÖRÖG NYELVEN köszöntött, mondván: „Χαῖρε." (ÜDVÖZ LÉGY!) Tsudálám, mint történnék, hogy e' SCYTHA FÉRFIU velem GÖRÖGÜL szólana. Ugyan is többféle nemze-

„Itaque tempus mihi terenti et circa murorum ambitum domus Onegesii ambulanti, progressus nescio quis, quem ***BARBARUM*** *ex* ***SCYTHICO VESTITU*** *esse rebar,* ***GRAECA VOCE*** *me salutauit dicens: „Χαῖρε." Mirari ego, qui fieret, vt* ***GRAECE*** *loqueretur* ***VIR SCYTHA****. Etenim ex variis gentibus commixti,*

tekből állván barbarus nyelvüket tisztelik, akár a' HUNNOKÉT, akár a' GOTHOKÉT, akár a' ROMAIAKET is, 's ezt azok, kiknek a' Rómaiakkal gyakrabbi éréntetésük vagyon. Nemis egy könnyen beszél valaki közűlük GÖRÖGÜL, ha tsak nem THRÁCIAI vagy TENGERMELLÉKI ILLURICUMI FOGOLY. De ezek mindenki által megesmérhetők rongyos ruhájukból, és fejük motskából, mint szerentsétlenségbe esettek. Ez ellenben gazdag SCYTHA tekéntetét mutatá, mert tisztán és ékesen vala öltözve, 's feje kerékdeden borotválva:"

barbaricam linguam colunt, sive ***HUNNORUM****, sive* ***GOTHORUM****, aut etiam* ***ROMANAM****, hi scilicet, quibus cum Romanis frequentius est commercium. Neque quisquam eorum facile loquitur* ***GRAECE****, nisi si qui sint* ***CAPTIVI E THRACIA*** *aut* ***ILLYRICO MARITIMO****. Sed illi ab obvio quoque dignosci possunt et a vestibus laceris et capitis squallore, tamquam qui in miseram inciderint fortunam. Hic vero opulenti* ***SCYTHAE*** *speciem prae se ferebat: erat enim bene et eleganter vestitus, capite in rotundum raso:"* 1)

Hogyan lehet THRÁCIÁNAK és DALMÁTIÁNAK Priscus időszakában már SZLÁV LAKOSOKAT tulajdonítani? — Ha p. o. Krisztus születése után 600-dik év körűl Maximus Szalónai Püspökhöz még így írt Első Szent Gergely Pápa:

„És ugyan a' SZLÁVOK NEMZETSÉGÜK miatt, melly hozzátok IGEN KÖZELÍT, mind nagyon bánkódom, mind búsúlok. Bánkódom azokért, a' miket már ÉRETTETEK szenvedek: búsúlok, mert ISTRIA KAPUIN által már OLASZ ORSZÁGBA jőni kezdettek."

„Et quidem de ***SCLAVORUM GENTE****, quae vobis* ***VALDE IMMINET****, et affligor vehementer et conturbor. Affligor in his, quae jam in* ***VOBIS*** *patior: Conturbor, quia per* ***HISTRIAE ADITUM*** *iam in* ***ITALIAM*** *intrare coeperunt."* 2)

Hogy lehet a' SZLÁVOKAT őslakosaivá tenni DALMÁTIÁNAK?

1) Excerpta De Legationibus. Parisiis, 1648. in folio, pag. 59. Prisci Rhetoris. Editionis Bonnensis pag. 190.

2) S. Gregorii Papae I. cognomento Magni, Opera Omnia. Venetiis, 1744. in folio, Tomo II, col. 1066. Epist. Libro X. epist. 36. — Cf. Tomo II, col. 933. Epist. Libro IX, epist. 9. Ad Callinicum Italiae Exarchum.

3. §.

De főképen hitelesíti Stritter szovait az a' tapasztalás, hogy a' SZLAVIN név leges legelőször a' Krisztus születése után 552-dik éven túl élt Jornandes, vagy is Jordanes nevü Írónak munkájában jő elő. Ezek különösen Jornandes sorai a' SZLAVIN NÉPRŐL:

„Belebb hozzá Dácia fekszik, korona módra magos hegyektől erő-

„Introrsus illi Dacia est, ad coronae speciem arduis alpibus

sittetve, mellyeknek bal oldaluk körül éjszakra nagy terjedelmü téreken a' Visztula folyó eredetétől a' WINIDÁKNAK igen számos NEMZETSÉGÜK telepedett-le. Kiknek neveik ámbár most többféle tsaládok és helynevek miatt változók, még is főképen SCLAVINOKNAK (A' Milánói kézíratban: „SCAVENOKNAK;" a' Heidelbergai kézíratokban pedig: „SCLAVENOKNAK") és ANTÁKNAK neveztetnek. A' SCLAVINOK NOVA (ÚJ?) VÁROSTÓL és SCLAVINO RUMUNNENSÉTŐL (A' Milánói és Heidelbergai kézíratok szerént: „NOVI et UNENSE VÁROSTÓL") és MUSIANUS (A' Milánói és Heidelbergai kézíratok szerént: „MURSIANO") nevet viselő TÓTÓL a' DNIESZTERIG és éjszak felé VISZTULÁIG tartózkodnak. Ezek a' Tovakat és Erdőket tartják Városoknak. Az ANTÁK pedig, kik közöttük legerősebbek, és kik a' Fekete Tenger felé kanyarodnak, a' DNIESZTERTŐL a' DUNÁIG (A' Milánói és Heidelbergai kézíratok szerént helyesebben: „DNIEPERIG") kiterjednek, melly folyók sok szállások által távolítanak egymástól."

*emunita, juxta quorum sinistrum latus, quod in Aquilonem vergit, et ab ortu Vistulae fluminis per immensa spatia venit, **WINIDARUM NATIO** populosa consedit. Quorum nomina licet nunc per varias familias, et loca mutentur, principaliter tamen **SCLAVINI*** (In Codice Mediolanensi: „SCAVENI;" In Codd. Heidelbergensibus: „SCLAVENI") *et **ANTES** nominantur. **SCLAVINI** a **CIUITATE NOUA** et **SCLAVINORUM UNNENSE*** (In Cod. Mediol. et MSS. Heidelbergensibus: „a CIUITATE NOVI et VNENSE"), *et lacu qui appellatur **MUSIANUS**,* (In Cod. Med. et Codd. Heidelberg.: „MURSIANO") *usque ad **DANASTRUM**, et in Boream **VISCLA** tenus commorantur. Hi paludes, siluasque pro ciuitatibus habent. **ANTES** vero, qui sunt eorum fortissimi, qui ad **Ponticum Mare** curuantur, a **DANASTRO** extenduntur vsque ad **DANUBIUM*** (In Cod. Mediol. et Codd. Heidelb.: „vsque ad DANAPRUM"), *quae flumina multis mansionibus ab invicem absunt"* 1)

Más helyen ismét írja Jornandes:

„Az Erulusoknak győzetésük után Ermanaricus (Góth király) a' VENETUSOKRA (WINIDÁKRA) rohant, kik bár fegyverekben gyakorlatlanok, 's még is nagy számuak, először ellenállani iparkodtak. De nem ér semmit háboruban a' sokaság, ha fegyveres sokaság áll elébe: Mert ezek, mint előadásunk kezdetén a' nemzetséglajstromban mon-

*„**Post Erulorum caedem idem Ermanaricus in VENETOS*** (WINIDAS) *arma commovit, qui quamuis armis disperiti, sed numerositate pollentes, primo resistere conabantur. Sed nihil valet multitudo in bello, praesertim ubi et multitudo armata advenerit; nam hi, vt initio expositionis. vel catalogo gentis dicere*

dottuk, egy törzsökből származván, most háromféle néven hivatnak, az az: VENETÁKNAK, ANTÁKNAK, és SCLAVUSOKNAK, kik ámbár most, úgy kívánván büneink, mindenütt dühösködnek, még is akkor MINDNYÁJON ERMANARICUS PARANTSAINAK SZOLGÁLTAK."

coepimus, ab una stirpe exorti, tria nunc nomina reddidere, id est VENETI, ANTES, SCLAVI, qui, quamvis nunc, ita facientibus peccatis nostris, ubique desaeviunt, tamen tunc ***OMNES ERMANARICI IMPERIIS SERVIEBANT.***"

Midőn Schafarik Pál Jósef említi, hogy a' 471-dik év felé még élt Priscus Rhetor már előhozza a' SZLÁVOKAT, hibát állít. 3) Priscusnak fönmaradott munkáiban a' SZLÁV név bizonyosan nem találtatik.

1) Ludov. Ant. Muratorii Rerum Italicarum Scriptores. Mediolani, 1723. in folio, Tomo I, Parte I, Pag. 194. Jornandes, De Rebus Geticis. Cap. 5. — Cf. Jani Gruteri, Historiae Augustae Scriptores Latini. Hanouiae, 1610. in folio, Tomo II, pag. 1090 et in Notis pag. 148.

2) Lud. Ant. Muratorii, Rerum Italicarum Scriptores. Mediolani, 1723. in folio, Tomo I. Parte I, pag. 203. Jornandes, De Rebus Geticis Cap. 23. Cf. Jani Gruteri, Historiae Augustae Scriptores Latini. Hanouiae, 1610. in folio, Tomo II, pag. 1099 -1100. et in Notis pag. 153.

3) Paul Joseph Schafarik's, Slawische Alterthümer. Leipzig, 1843. in 8-vo I. Band, S. 9.

4. §.

Jornandes előbbi helyének szövege, mint a' különböző olvasásokból is észrevehető, talán nem egészen hibátlan, 's azért nehéz magyarázatu. Innend történt, hogy a' benne előfordúló helyneveket ki így, ki másképen határozta-meg. Szaporítja a' magyarázat nehézségét az is, hogy Jornandes időszakában a' SZLAVINOK Tavakat és Erdőket tartottak Városoknak, koborló életmódot követvén, nem pedig állandó lakhelyekben lakván. Jordán János Kristóf NOVA VÁROS alatt a' Priscus Rhetortól, Procópiustól, Peutingeriána Táblától, Simocattától és Anastásiustól említtetett NOVA VÁROST érti Orsova körül; a' SCLAVINO RUMUNNENSE név nála Oláh Országnak Aluta folyó melléki ROMUNAZZI VIDÉKÉT jelenti; a' MUSIANUS TOVAT, mellyet maga Jornandes az Ötödik Fejezet kezdetén STAGNUM MYSIANUM néven is említ, Fölső Moesiában a' mai VIDIN környékére helyhezi; szóval, a' SZLAVIN NÉP hazáját az Éjszaki Tartományokkal együtt BESSARÁBIÁBA, MOLDVÁBA, 's OLÁH ORSZÁGBA iktatja. 1) Müller MUSIANUS TÓ alatt (Sammlung Russ. Gesch. St. Petersburg, 1761. 8-vo, V. Band, S. 383.) a' régi MOISK, ma ILMEN TOVAT, NOVA alatt pedig az ILMEN TÓ mellett fekvő NOVGOROD Várost értette; Gatterer (Einleitung in die synchronistische Universalhistorie. Göttingen, 1771. 8-vo, II. Band, S. 965.) MUSIANUS TÓNAK az OLÁH ORSZÁGI MISOWO, hajdan MUSAEUS, viz mellett fekvő TOVAT teszi. Pubitschka Ferentz, nagy érdemü Tseh Író, NOVA VÁROST a' Borys-

thenes mellett fekvő NOVOGRÁD VÁROSNAK veszi, 's az OLÁH ORSZÁGI és BESSARÁBIAI DUNA FOLYÓT teszi a' SZLAVIN NÉP határává. 2) Dobrowszky Jósef, a' SZLAVIN PATRIÁRCHA, Durich Fortunátust követvén, Jornandesnak a' Bétsi Tsászári Könyvtárban őríztetett régi kézírata szerént, mellyben „*SCLAVANI a ciuitate NOUIETUNENSE et lacu*" olvasható, néhány igen bátor diplomaticai gyanítás mellett, NOUIETUNUM VÁROST, a' Ptolemaeusnál, Ammiánus Marcellinusnál, Procópiusnál, a' Notitia Vtriusque Imperii munkában és a' Theodosiánus Codexben előfordúló NOVIDUNUM, másképen NOVIODUNUM, nékik szerént MOESIAI, mások szerént pedig THRÁCIAI vagy SCYTHIAI híres és Ammiánus Marcellinus előadása szerént a' DUNÁTÓL nem meszsze fekvő VÁROSSAL egynek tartja, 's egyenesen ki mondja a' DUNÁN INNEND lakott DÉLI - SZLÁVOKRÓL:

„DÉLI-SZLÁVOK. Tsak a' VI-dik században kezdének a' Dunán általkelni; tsak a' következett VII-dik században telepedtek-le e' Folyóviznek déli részén, 's alkatták az egykor híres KIRÁLYSÁGOKAT, t. i. CROÁTIÁT, SERVIÁT, BOSNIÁT."

„*SÜD-SLAVEN. Erst im 6-ten Säc. fangen sie an, über die Donau zu gehen; erst im nächstfolgenden 7-ten Säc. siedeln sie sich im Süden dieses Flusses, an, und stiften die weyland berühmten KÖNIGREICHE CROATIEN, SERVIEN, BOSNIEN.*" 3)

Így minden esetre arról kérdést sem tehetni, vallyon a' MUSIANUS vagy MYSIANUS Tó alatt nem kell-e a' MOSON vármegyei FERTŐ TOVAT, vagy MURSAI, az az: ESZÉK MELLÉKI POSVÁNYOKAT, mint MURSÁRÓL különösen Thunmann és Taube után Büsching helytelenűl gyanította, érteni? 4) Jornandes Heidelbergai kézirataiban az ötödik fejezet kezdetén „STAGNUS DILATATUR MORSIANUS" olvastatik; a' Milánói kézíratban ellenben „DILATATUR MORSIA MONTE" áll: Tehát itt nem MURSÁRÓL, vagy MURSAI TÓRÓL foly a' beszéd. 5) Végre nem fogunk-e ezentúl szánakodni hazánkfiainak nagy történeti tudatlanságaikon, ha ezeknek munkáikban olly gyakorta olvasandjuk, hogy a SZLAVINÓK MAGYAR ORSZÁGNÁK EREDETI ŐS LAKOSI voltak mind jóval előbb Krisztus születésénél, mind még sokáig Krisztus születése után? Dankovszky Gergely Szótára előszovában mondatik:

„DACIA és PANNONIA EREDETI LAKÓINAK UNOKÁIK ősi SZLÁV NYELVÜK mellett."

„*DACIAE et PANNONIAE ABORIGINUM NEPOTES penes suum avitum SLAVUM SERMONEM*" 6)

Szinte Kollár János Olvasáskönyvében is előjő: „MAGYAR ORSZÁGOT régenten különbféle népek, JOBBÁRA SLÁVOK lakták, kik ter-

mészeti szabadságban éltek, míg részint a' római tsászároktól meg nem HÓDOLTATTAK." Sőt még mulattatóbbak ezek: „A' MAGYAROK Árpád . . . vezérlése alatt itt megtelepedtek, és NAGY SZÁMU SZLAVOKKAL, kik e' veszélyes időkben a' Karpatokban magukat megtartották, EGYESŰLVÉN, MAGYAR STÁTUST ALAPÍTOTTAK." 7) Mi szóról szóra egyeznek ez utóbbiak a' Bársony Palotában született Constantin Tsászárnak NAGY MORVA ORSZÁG VESZEDELMÉRŐL íratott ime soraival!

„E' SPHENDOPLOK (SVATOPLUK) halála után lefolyt békével egy év, azonban (fiai között) egyenetlenség és polgári háboru eredett. Ekkor a' TÖRÖKÖK (MAGYAROK) reájuk ütöttek, 's őket FENÉKIG KI IRTOTTÁK és ORSZÁGUKAT ELFOGLALTÁK, mellyben mai napig laknak: Az életben maradott SOKASÁG, elszéledve a' SZOMSZÉD NÉPEKHEZ FUTOTT, tudniillik a' BULGÁROKHOZ, TÖRÖKÖKHÖZ, HORVÁTOKHOZ és MÁS NEMZETEKHEZ."

„*Post hujus autem* ***SPHENDOPLOCI*** *mortem, anno uno in pace exacto, orto deinde dissidio et bello civili, invadentes* ***TURCAE (HUNGARI) FUNDITUS EOS EXSTIRPARUNT, REGIONEMQVE*** *eorum* ***OCCUPARUNT****, quam in hodiernum usque diem incolunt: quaeque supererat* ***MULTITUDO****, dissipata* ***CONFUGIT*** *ad* ***FINITIMAS GENTES****, nimirum ad* ***BULGAROS, TURCAS, CHROBATOS****, et* ***AD RELIQUAS NATIONES****.*" 8)

Történettudományból tsak Valóságot, nem pedig Költeményt illik és szabad előállitani. És ennyi légyen elég a' SZLAVIN NÉV föltünésének legelső időszakáról.

1) Joan. Christophori de Jordan, De Originibus Slavicis. Vindobonae, 1745. in folio, Tomo II, Parte III, pag. 157—158. Midőn Jordán ezen lapokon Ammiánus Marcellinus XVII-dik könyvének XIII-dik Fejezetét fölhozza a' SZLAVINOKRÓL, e' nép történetét öszszekeveri a' SÁRMATA népével. Ammiánus Marcellinus még nem esmérte a' SZLAVINOKAT.

2) Francisci Pubitschka, Dissertatio De Venedis et Antis. Inter Acta Societatis Jablonovianae. Lipsiae, 1773. in 4-to, pag. 14—15. — Cf. Procopium in Stritten Memoriis. II, pag. 29. et 31.

3) Joseph Dobrowszky's, Slavin. Prag, 1808. in 8vo S. 291—297. — Cf. Ammiani Marcellini, Rerum Gestarum Libri XVIII. Lugduni Batauorum, 1693. in folio, Libro XXVII, cap. 5. pag. 377. item Notam b).

4) A. F. Büsching's, Erdbeschreibung. Troppau, 1785. in 8vo VI. Band, S. 324—326.

5) Jani Gruteri, Historiae Augustae Scriptores Latini. Hanouiae, 1610 in folio, pag. 148. in Notis. — Lud. Ant. Muratorii, Rerum Italicarum Scriptores. Mediolani, 1723 folio, Tomo I, Parte I, pag. 194. Jornandes De Rebus Geticis. Cap. 5. nota 1.)

6) Gregorii Dankovszky, Magyaricae Linguae Lexicon critico-etymologicum. Posonii, 1833, in 8-vo pag. 5.

7) Jana Kollár, Čjtanka, anebo Kniha k Čjtánj, pro mladež we sskolách slowenských w městech a w dě dinách. W Pessti, 1844. in 8-vo, pag. 195.

8) Anselmi Banduri, Imperium Orientale. Parisiis, 1711. in folio, Tomo I, pag. 111. Constantinus Porphyrog. De Adm. Imperio. Cap. 41.

5. §.

Ha Jornandes említi először a' SZLAVIN nevet; ha a' SZLAVIN nép az ötödik század vége előtt esméretlen volt Európában: Nem lehet nem kérdenünk, vallyon volt-e, van-e a' SZLAVIN NÉPNEK ezen időszakasz előtt története? Schafarik János Pál, ki különben a' SZLAVIN NÉP első föltünéséről egyet tart velem, vagy is inkább a' hiteles történeti kutfőkkel, OKOSKODÁSOKBÓL törekszik megmutatni, hogy a' SZLAVIN NÉPNEK az ötödik század vége előtt is volt története. 1) Azonban én ezen okoskodásokat mind hasztalanoknak tartom, egészen helyesnek találván Napoleonnak íme velős mondását:

„A' Historia nem Metaphysica, mellyet saját képzelődés után irni, és Önkény szerént építeni lehet; Ezt előbb tanúlni kell."

„*L' histoire n'est pas de la Métaphysique: on ne peut pas l'écrire d'imagination et bâtir à volonté; il faut d'abord l'apprendre.*" 2)

Úgy de tanúlta-e, tudja-e már a' munkás Schafarik a' SZLAVIN régiebb és legrégiebb Történeteket, mellyeket olly gondosan osztályoz Herodotust megelőzőkre és Herodotust követőkre? Ha tanúlta, ha tudja ezen legrégiebb és régiebb SZLAVIN Történeteket, mutasson ujjal azon Írókra, és ugyan hiteles Írókra, kik azokat híven följegyzették: Mert különben üres okoskodásairól semmit sem fog tartani a' tudós Sereg, már tsak azért is, mivel egy másik könyvében így szólott a' régi SZLAVIN TÖRTENETEKRŐL:

„Legkorábbi Életének Hullámai is olly parton törnek-meg, mellyen túl szemeink előtt minden üres és pusztaság."

„*Auch seines frühesten Lebens Wellen brechen sich an einem Gestade, über welches hinaus für unsern Blick alles leer und wüst.*" 3)

Hiszem én is, hiszi más is, ki tsak józanúl gondolkodik, hogy olly nagy terjedelmü nép, mint a' SZLAVIN NÉP, az ötödik század végén sem az égből nem hullott-le, sem a' föld tekéjéből nem nőtt-ki: De az illyen hiedelem által még nintsen, nem támad SZLAVIN HISTÓRIA. Tanúlni kell, Napoleon szovai szerént, a' SZLAVIN régiebb és legrégiebb történeteket, hogy, azokat tudósan esmérhessük. Tanúlni kell tiszta szándékkal, nagy fáradsággal 's minden legkisebb előítélet és ditsvágy nélkűl a' Történettudomány és Kritika segedelmeivel. Akármi legyen azután az illyen szigoru tanúlásnak következménye, tsak hiteles és valóság legyen, azon meg kell nyugodni, mert a' Történetek embereket tárgyoznak, kik nem menttek az emberi gyarlóság billegeitől. Sőt nem is nehéz a' SZLAVIN legrégiebb és régiebb Törté-

netekhez eljutni, mihelyest a' régi Világnak egyik fő Jellemét esméri a' Történetbuvár. Ez a' fő Jellem pedig tsak azon egyszerü tudományon alapszik, **hogy a' régi Nemzetek, mind a' Zsidók, mind a' Görögök, mind a' Rómaiak a' Jelentéssel bíró Nemzeti Neveket a' maguk Nyelvére le fordították, 's nemzeti nyelvükön készült munkáikban Más Nemzeteket illyetén Fordításokon neveznek.** Ezen tapasztalásnál és kritikai elvnél fogva böltsen, igen böltsen állítja Schafarik:

„Az első időszak alatt a' SZLÁV NÉPEK KÜLÖNBFÉLE NEVEK ALATT REJLENEK."

„In der ersten Periode sind die ***SLAWISCHEN VÖLKER UNTER VERSCHIEDENEN NAMEN VERSTECKT.***" 4)

Úgy vagyon igen is; 's holmi üres okoskodások helyett tsak azt kell inkább kitanúlni: MINŐ NEVEK ALATT REJLENEK a' legrégiebb és régiebb Irókban A' SLAVIN NÉPSÉGEK? És ez lészen tárgya jelen ***Értekezésemnek,*** tsak hogy előbb, mint sem megkezdem fejtegetéseimet, a' fölebb kijelelt igen fontos elvről szükséges bővebben nyilatkoznom, minekutána épen ez az elv adhat nem tsak a' SZLAVIN NÉP Történetének, hanem az egész Ó Világ történeti Viszontagságainak is új szint és tudományos alakot. — Utálatos tapasztalni az emberi nemzet régi történeteiben, hogy a' leghatalmasabb Nemzetek minduntalan, mintha a' föld mély ürege elnyelte volna őket, elvesznek, 's minden lépten nyomon új Nemzetek, mintha a' Népek az Egekből alá hullanának, támadnak. Még akkor is, ha valamelly nemzet nyelvére nézve vagy öszsze zavarodik, vagy végképen elkortsosodik, örök igazságnak kell maradnia a' Történettudományban, hogy az illyen elfajúlt Nemzet, a' még elnemfajúlt előbbi Nemzetnek valóságos utóda, ha ez az Utódság hitelesen megbizonyítható.

1) Paul Joseph Schafarik's, Slawische Alterthümer. Leipzig, 1843. in 8-vo, I. Band, S. 39—65.
2) Memoires de Napoleon ecrit par le General Comte de Montholon. à Paris, 1823. 8. Tome Deuxieme, pag. 253.
3) Paul Joseph Schaffarik's, Über die Abkunft der Slawen nach Lorenz Surowiecki. Ofen, 1828. in 8-vo S. 7—8.
4) Paul Joseph Schafarik's, Slawische Alterthümer. Leipzig, 1843. in 8-vo I. Band, S. 6. §. 2.

6. §.

A' mostani időről tudja nálam nélkűl is mindenki, hogy a' HELYNEVEK és TARTOMÁNYNEVEK a' Földleírásban egyik nyelvből a' másikra lefordíttatnak. Hogy a' Magyar Országi és ugyan Fehérvármegyei híres Város, SZÉKES-FEHÉRVÁR Magyarúl így, Latánúl ALBA-REGIA, Németűl STUHL-WEISSENBURG, Tótúl BELLEGRADE, Otsmán nyelven ISTOLNI-BELGRÁD néven neveztetik, az nem üres

szónyomozás, nem téveszme, nem gyáva bohóság, hanem valóságos geographiai adat. 1) Ki merne a' legdurvább tudatlanság tzíme nélkül ezen ÖT NÉVBŐL különbféle ÖT VÁROST tsinálni? Spanyol Országnak HESPERIA Görög neve (a' már Homerusnál előjövő 'Εσπέριος = Napesti, Napnyugati szótól) az Arabsoknál majd AL-MAGRAB, majd AL-MAGREB, majd AL-GARBIA. 2) Belgiumnak NIEDERLAND neve Magyarúl NÉMET ALFÖLD, Frantziáúl les PAYS-BAS nevet visel. 3) Hát Portugáliában a' TRAZ OS MONTES és TRANSMONTANA, Olasz Országban a' PIEMONTE és PEDEMONTIUM, Frantzia Országban a' PORT S. LUIS és PORTUS S. LUDOVICI, a' CABO de CREUX és PROMONTORIUM CRUCIS, a' MONT LUIS és MONS LUDOVICI 's a' t. nem mind annyi meg annyi Fordítások-e? Illyenekkel, újra mondom, teledes tele a' mostani Geographia, 's illyenektől bizonyosan a' régi Geographia sem volt ment, 's efféle fordításokat ki gúnyolva megvetni, mint üres szónyomozásokat és téveszméket, annyi volna, mint a' régi és új Geographiai Tudományt lábbal tapodni. De keletben vagynak illyetén Fordítások a' mostani Történettudományban is. Semmiféle okos embernek nem jutott mostanig eszébe tagadni, hogy a' GERMANUS, TEUTO, TEDESCO, NÉMET, ALLEMAND 's a' t. egy Nemzetnek nevei; hogy a' MAGYAR és UNGARUS, a' POLONUS és LENGYEN vagy LENGYEL, a' SZLAVIN és TÓT, a' mostani ITALUS és TALIÁN meg OLASZ egy Nemzetnek nevét jelentik. Pedig ezek közűl sok név (de nem mindegyik) egyedűl Fordítás. Sőt ki tartotta mostanig eszelősöknek azon Latán Fordítókat, kik Herodotus Könyveiben, 's máshol is, a' BASILIUS SCYTHÁKAT Latánúl REGII (KIRÁLYI vagy TSÁSZARI) SCYTHAE, a' GEORGIUS SCYTHÁKAT ugyan Latánúl AGRICOLAE (FÖLDMIVELŐ) SCYTHAE, a' HIPPOMOLGUS SCYTHÁKAT szinte Latánúl EQVIMULGI (LÓFEJŐ) SCYTHAE 's a' t. névvel fordították? A' GÖRÖG Nyelv esmérete kiáltva kiáltja, hogy ezen tudós, valóban tudós férfiak derekasan fordítottak. A' kinek még ez sem elég, vegye kezébe Justinus III. Könyvének 4-dik Fejezetét, 's olvassa azokat, a' miket Trogus Pompejus nyomain a' Lacóniai Spartából Olasz Országi Tarentumba kivándorlott PARTHENIUSOKRÓL (Παρθένιος = Szüztől született FATTYU GYERMEK) Justinus följegyzett, 's olvassa azután Justinus XX. Könyvének 1-ső Fejezetét, mellyben ime sorokra találand:

Mit a' TARENTUMIAK? kiket Lacedaemonból kivándorlottaknak és SPURIUSOKNAK (FATTYUKNAK) neveztetni hallottunk."	„*Quid TARENTINI? quos Lacedaemone profectos, SPURIOSQVE vocatos accepimus.*" 4)

Nem kézzel tapogatható FORDÍTÁS-e itt ez a' SPURIUS nemzeti elnevezés! Valóban illyen Fordítások alatt rejlenek sok mostani

Nemzetnek régi Történetei, 's vastag homály fog borongani a' köz-históriában mind addig, míg a' Fordítások magának a' Történettudománynak Vezérfonala által meg nem határoztatnak. De e' soraimmal közel sem akarom azt állítani, mintha mindegyik Fordítás számára nyujthatna a' Történettudomány Vezérfonalat. A' hol a' História maga nem tanít bennünket a' Fordításról, ott nintsen, nem lehet semmi remény a' Vezérfonálhoz, mert önmagunknak önkényből semmit sem szabad akár gyanítani, akár állítani. Taníthatja mjattam Katancsich Mátyás Péter, kit vas szorgalmáért még hamvaiban is lángolva tisztelek, hogy a' régi JÁSZ névben vagy a' JASHI (NYARGAL=EQVITAT) vagy a' JAZIK (NYELV=LINGVA) Szláv szó, a' régi DACUS névben a' DAKO (FIATALOK=JUNIORES) Szláv szó, a' régi GETA névben a' DJETE (GYERMEK=PUER) Szláv szó, a' régi PANNON névben a' PÁN (UR=DOMINUS) Szláv szó, a' THRAX régi névben a' mostani RATZ=RASCIANUS szó rejlik: Mindezekért történeti nyereség fejében egy fillért sem adok, mert mindezekről, mint FORDITÁSOK-RÓL, vagy NEMZETI ELNEVEZÉSEKRŐL semmit sem tud a' Történettudomány. 5) Mind ezek téveszmék, hasztalan gyanítások, és üres szónyomozások. Illenek az e' félékre Horátiusnak (Ad Pisones, v. 188) szovai:

„Quodcunque ostendis mihi sic, incredulus odi."

1) Joannis Tomka Szászky, Introductio in Orbis antiqui et hodierni Geographiam. Posonii, 1777. in 8-vo pag. 527. Lud. Ant. Muratorii, Antiquitates Italicae Medii Aevi. Mediolani, 1741 in folio, Tomo V, col. 874. in Documento anni 1192 — Francisci à Mesgnien Meninskii, Institutiones Linguae Turcicae. Curante Adamo Franc. Kollár. Vindobonae, 1756. in 4-to, Tomo II, pag. 207. In Tractatu Pacis anni 1664. 10. Augusti.

2) Jacobi Golii, Lexicon Arabico-Latinum. Lugduni Batavorum, 1653. in folio, col. 1698. et 1697. — Bibliotheque Orientale. Par Mr. D' Herbelot. à la Haye, 1777. in 4-to, Tome Premier, pag. 223.

3) Dictionnaire François-Allemand et Allemand-François. à Brunsvich, 1801. in 8-vo, Tome IV, pag. 77.

4) Justini, Historiae Philippicae. Lugduni Batavorum, 1760. in 8-vo Parte Priore, pag. 129—132. et pag. 457. — Cf Joannis Morisonii Duncanii, Novum Lexicon Graecum. Lipsiae, 1831. in 4-to, I, pag. 901. col. 3.

5) Matthiae Petri Katancsich, De Istro eiusque Adcolis Commentatio. Budae, 1798. in 4-to, pag. 122. — Cf. Eiusdem, Specimen Philologiae et Geographiae Pannoniorum. Zagrabiae, 1795. in 4-to.

7. §.

De legnevezetesebb az, hogy a' FORDÍTÁSOKRÓL, az ősz időszakokat tekéntvén, már igen régen kinyilt a' Tudós Világnak szeme: Hanem mind e' mellett is alig találkoztak tudós Férfiak, kik a' hiededelemmel koszoruzott FORDÍTÁSI ELVET a' hajdani Történetekre alkalmaztatták volna. A' nagytudományu Fabricius János Albert írta:

„A' BARBARUS (IDEGEN) NEVEK a' GÖRÖGÖKTŐL, midőn valamit maguk nyelvén adnak-elő,	*„NOMINA BARBARA a GRAECIS, quum sua rem lingua narrant, saepissime non mo-*

többnyire nem tsak Görög Végzetet kapnak, 's a' Görög Fülhöz alkalmaztatnak, hanem AZOK HELYETT EGYET JELENTŐ GÖRÖG NEVEK IS TÉTETNEK."

do in Graecam flectuntur terminationem, auribus Graecis accomodantur, sed et ***PRO IIS GRAECA IDEM SIGNIFICANTIA SUBSTITUUNTUR*** " 1)

Michaelis János Dávid híres Göttingai Tanító a' Teremtés Könyve IV-dik Fejezetének 25-dik versénél a' SCHET névre följegyzette:

„A' ZSIDÓK szinte úgy LEFORDÍTANI szokták a' NEVEKET, mint a' GÖRÖGÖK, ha ezek nekik IDEGEN HANGUAKNAK tetszettek."

„Und die ***HEBRÄER*** *pflegen die* ***NAHMEN*** *eben so gut zu* ***ÜBERSETZEN ALS DIE GRIECHEN ES GETHAN HABEN,*** *wenn sie ihnen* ***AUSLÄNDISCH*** *lauteten."* 2)

Más helyen és más Könyvében ismét említé Michaelis János Dávid:

„Mert néha a' TULAJDON NEVEK MÁS NYELVEKRE is LEFORDITTATNAK: Mint midőn mi BELGRÁD helyett GRIECHISCHWEISSENBURGOT mondunk, 'S EZT GYAKRABBAN mind a' GÖRÖGÖK mind a' NAPKELETIEK tenni merik."

„Interdum enim ***NOMINA PROPRIA*** *et* ***ALIAS IN LINGVAS VERTUNTUR:*** *ut cum nos pro* ***BELGRAD*** *dicimus,* ***GRIECHISCHWEISSENBURG, IDQVE SAEPIUS*** *etiam cum* ***GRAECI*** *tum* ***ORIENTALES*** *audent."* 3)

Fessmaier szinte tanítja:

„Sokszor a' HELYNEVEK IDEGEN NYELVEKEN FORDITÁSBAN is NEVEZTETNEK."

„Oft werden ***ORTNAMEN IN FREMDEN SPRACHEN AUCH IN DER UIBERSETZUNG GENANNT.*** " 4)

Még többet állít Krisztus születése után 93-dik év felé Flávius Jósef különösen a' HELLÉNEKRŐL, így írván:

A' HELLÉNEK ...... utóbbi századokban hatalomra jutván, a' régieknek ditsőségüket magukévá tették; midőn a' NEMZETEKET MAGUKTÓL ÉRTETT NEVEKEN ELNEVEZÉK, 's azoknak, mint tőlük származandóknak, köztársasági alakot rendeltek."

„GRAECI .... posterioribus saeculis rerum potientes, veterum gloriam sibi propriam effecerant; dum ***GENTES NOMINIBUS SIBI INTELLECTIS INSIGNIUNT,*** *illisque, ut a se oriundis, reipublicae formam constituunt"* 5)

Böltsen figyelmezteti tehat a' Tudósokat Valesius Hádrián, a' régi Magyar Történetekből alkalmat nyerve, illyképen:

„Ezeket bővebben előterjesztettem, hogy azok, kik Történetírókat olvasnak, megértsék, HOGY GYAKORTA UGYAN EGY NEMZETET TÖBB, MAJD KÖZÖS, MAJD TULAJDON, ÉS NÉHA NEM IS TULAJDON NEVEKEN; OLLYKOR PEDIG TÖBB NEMZETET EGY NEVEN NEVEZNI SZOKTAK.“

„Haec fusius sum persecutus, ut, qui Historicos legunt, intelligant, ***SAEPE UNAM, EAMDEMQVE GENTEM PLURIBUS NOMINIBUS CUM COMMUNIBUS TUM PROPRIIS, ET NONNUMQVAM IMPROPRIIS; ET PLURES GENTES UNA APPELLATIONE DESIGNARI*** “ 6)

Ha ezek a' tárgyok a' Történettudományban valóban így állanak — pedig bizonyosan nem állanak, 's nem is állhatnak másképen — kiálthatja bátron a' torokrekedésig Schlözer August Lajos:

„Félre az illyen szónyomozási Gyermekségekkel a' RUSZSZ névnél, úgy alább a' SZLÁV névnél, 's egy általában félre 's ki velük az egész régi Orosz Történetekből, 's viszsza Nestorhoz:“

„Weg also mit solchen etymologischen ***Kindereyen*** *bei dem Namen* ***RUS***, *eben so unten bei dem Namen* ***SLAV***, *und überhaupt aus der ganzen alten russischen* ***Geschichte*** *weg damit; und zum* ***Nestor*** *zurück:*“ 7)

Én is torokrekedésig kiáltom ellene, ki szinte tanúltam talán valami keveset: „Viszsza a' TUDÓS SZÓ MAGYARÁZATOKKAL mind a' RUSZSZUS, mind a' SZLAVIN nemzeti névnél, mert különben e' két derék Nemzet nem birhatja soha ŐS TÖRTÉNETEIT, mellyekről Nestor semmit sem tudott.“ Ha emberi tekéntet kivántatik tőlem, én a' derék Tseh Író Pubitschka Ferentz hátába kapaszkodom, 's ezen szovait hozom-föl ügyemben:

„Ebben igen könynyen velem tart, ki A' MÁS NEMZETEK NEVÜKNEK KITÉTELÉRŐL A' GÖRÖG NÉP SZOKÁSÁT ÉS PAJKOS TSINTALANSÁGAT ESMÉRI.“

„Facile mihi in hoc assentietur, qui ***GRAECORUM MOREM AC LIBIDINEM IN EFFINGENDIS ALIIS POPULORUM NOMINIBUS PERSPECTAM HABET.*** “ 8)

Kapaszkodom továbbá magának Schlözernek — a' LIVONIÁT fönakadás nélkűl HOMOK ORSZÁGNAK magyarázó Schlözernek — ime oktatásába:

„Tsak ollyan Nevek tesznek kivételt, mellyek KÖZÖNSÉGES JELENTÉSÜKET még, úgy szólván, HOMLOKUKON viselik, 's mellyek a' TARTOMÁNY FEKVÉSET és

„Ausnamen machen nur solche Namen, die ihr ursprüngliches Appellativ, so zu sagen, noch an der ***STIRNE*** *tragen, und wenn solches* ***LAGE*** *und* ***EIGEN-***

TULAJDONAIT (miért nem a' NÉPÉT is, mint Herodotusnál a' FÖLDMIVELŐ és LÓFEJŐ SCYTHÁK) jelentik."	*SCHAFTEN des LANDES (oder VOLKES?) bezeichnet.*" 9)

Hát ha bele tekéntvén a' hiteles régi Kutfőkbe és okos Szótárokba, mind a' RUSZSZUS mind a' SZLÁVIN név is, úgy szólván, HOMLOKÁN viseli a' maga hiteles jelentését? Schlözernek, bő esméretei mellett is, a' Történettudomány által megállapitható tudós és bizonyos Névnyomozásokról nem volt tiszta fogalma. Pedig ezekre pompás méltósággal reájuk illenek Pláto szovai a' Cratylusban:

„Úgy de az a' NEVEKNEK (TUDOMÁNYOS) ESMÉRETÜK nem kitsiny dolog."	*„Atqui ILLA NOMINUM NOTITIA haud parva res est.*" 10)

Nevesd-ki, vessed-meg, hagyd egészen abba a' Velős Nyelvtudományt, azonnal BAROM lészen belőled. Hiszen nintsen, nem lehet emberi tudomány Nyelv nélkűl. — Elég ennyi a' FORDÍTÁSI ELVRŐL itten röviden: Maga a' munkának tartalma úgy is minden lépten 's nyomon ezen elv valóságát fogja bizonyitani.

1) Ctesiae Cnidii quae supersunt. Gottingae, 1823. in 8-vo pag. XXX. nota *)
2) Johann David Michaelis, Deutsche Übersetzung des Alten Testaments mit Anmerkungen für Ungelehrte. Göttingen, 1775. in 4-to, II Theil, Anmerkungen. S. 33.
3) Joannis Davidis Michaelis, Spicilegium Geographiae Hebraeorum Exterae post Bochartum. Goettingae, 1779. in 4-to, Parte I, pag. 98.
4) Grundriss der historischen Hilfswissenschaften von Fessmaier. Landshut, 1802. in 8-vo, S, 296.
5) Flavii Josephi, Opera Omnia. Amstelaedami, 1726. folio, Tomo I, pag. 20. Antiquit. Judaic. Libro I, cap. 5.
6) Lud. Antonii Muratorii, Rerum Italicarum Scriptores. Mediolani, 1733. in folio, Tomo II, Parte I, pag. 394. In Anonymi Carmine Panegyrico De Laudibus Berengarii Augusti. Libro II, nota 13. In fine.
7) Nestor. Russische Annalen in ihrer Slavonischen Grund Sprache verglichen, übersetzt, und erklaert von August Ludwig Schlözer. Göttingen, 1802. in 8-vo, II. Theil, S. 39.
8) Francisci Pubitschka, Dissertatio De Venetis et Antis Eorumque sedibus Antiquissimis. Lipsiae, 1773. in 4-to, pag. 27. Inter Acta Societatis Jablonovianae.
9) August Ludwig Schlözer's, Nestor. Göttingen, 1802. in 8-vo II. Theil, S. 38.
10) Platonis Philosophi, Opera. Biponti, 1782. in 8-vo, Vol. III, pag. 231.

8. §.

Midőn akármelly Nemzetnek történetei körűl foglalatoskodunk, leges legelőször annak NEVÉT, vagy, ha vagynak, NEVEIT kell mindenek előtt pontosan esmérnünk. Jornandesnál, mint fölebb hitelesen láttuk, a' SZLÁVOK a' régi nyomtatványokban SCLAVINI (mond ki: SZLAVINI), Jornandes Bétsi kéziratában SCLAVANI (mond ki: SZLAVANI), Heidelbergai kézirataiban SCLAVENI (mond ki: SZLAVENI), Milánói kéziratában nem elég híven SCAVENI (mond ki: SZAVENI)

nevek alatt jőnek elő. A' Krisztus születése után 562-dik év körűl élt nagy hitelű és tapasztalásu Procópius a' SZLÁVOKAT Görög nyelven ΣΚΛΑΒΗΝΟΙ (mond ki: SZLAVENI, vagy SZLAVINI) néven emlegeti. 1) Ugyan ezen névvel élnek Menander Protector Krisztus születése után 594-dik évben, Theophylactus Simocatta Krisztus születése után 629-dik évben, és Nicephorus Konstantinápolyi Patriárcha Krisztus születése után valamivel 828-dik év előtt, tsak hogy különösen magánál Menander Protectornál a' Párisi eredeti kiadásban a' fölebb említettem néven kivűl még a' ΣΚΛΑΥΗΝΟΙ (mond ki: SZLAUENI vagy SZLAUINI) név is találtatik. 2) A' most is szokásban forgó Latán SLAVUS név, Görögűl ΣΚΛΑΒΟΣ (mond ki: SZLAVOS) egyes számban már a' Krisztus születése után 594-dik év felé élt Agathiás Scholasticusnál, többes számban pedig ΣΚΛΑΒΟΙ (mond ki: SZLAVI) név alakban Strábo Rövidítőjénél, Theophanesnél, és Constantinus Porphyrogennetánál föltaláltatik. 3) Paulus Diaconusnál (+ 799-ben) és Anastásius Bibliothecáriusnál (+ 886-ban) a' SZLÁVOK Latánúl SCLAVI és ismét SCLAVINI nevet viselnek. 4) De hivatnak Theophanestől és Constantinus Porphyrogenneta Tsászártól ΣΚΛΑΒΙ-ΝΟΙ (mond ki: SZLAVINI), Nicephorus Caesar Bryenniustól és Cedrenustól ΣΘΛΑΒΙΝΟΙ (mond ki: STHLAVINI), Constantinus Porphyrogenneta Tsászártól ismét másik munkájában ΣΘΛΑΒΗΣΙΑΝΟΙ (mond ki: STHLAVESIANI, vagy STHLAVISIANI), Cedrenustól és Niketás Patriárchától ΣΘΛΑΒΟΣ (mond ki: STHLAVOS), Codinus Györgytől pedig ΑΘΛΑΒΟΙ (mond ki: ATHLAVI) neveken is. 5) A' régi Örmény Geographus továbbá a' SZLÁVOKAT Örmény szokás szerént SCLAVATSI; Otto Római Tsászár ellenben 977-diki Ókleveléhen SCALAVI néven érénti. 6) Nestorban végre, különbféle kéziratai szerént, a' SZLÁV NÉP neve Schlözernél SLOVEN, SLOVIEN, SLOVENI, SLOVEN', SLOVANE, SLOVENIANE, SLAVENI, SLOVENSK változásokkal található. 7) A' mostani SZLÁVOK között a' SZLÁV NÉP neve Dalmátiában, Szlávoniában és Croátiában SLOVIN, SLOVINCI; Magyar Országban SLOWÁK, — de aszszonyokat és leányokat érdekelve SLOWENKA és SLOWÁČKA; Tseh Országban SLOWAN; Orosz Országban SLOVEN. 8) Egyébb Európai Nemzetek közűl SZLÁVUS az Olaszoknál SCHIAVO és SCHIAVONE; a' Frantziáknál ESCLAVON; az Arabsoknál, kik igen régtől fogva esmérik a' SZLÁV Népet, SZEKLÁB, vagy, mint Schlözer írta, SIKLÁB. 9) Tsak mi Magyarok — eltérve minden más Nemzetektől 's magától a' SZLÁV Néptől is — nevezzük a' SZLÁVUST, vagy is SZLÁVOT nemzeti nyelvünkön egyes számban TÓT, a' többes számban TÓTOK nevezet alatt, a' mi talán velük folytatott esméretségünket olly ŐSZ IDŐKRE fölviszi, mellyekről maguk a' SZLÁVOK most már legkevesebbet sem tudnak. Hogy e' sokféle nevek közűl némellyek helyesírás különbféleségéből, mások más és más Dialectus-

ból, megint mások rontásból támadtak, azt gondolkodó és értelmes Férfiu előtt nem kell mutatgatnom.

1) Procopii Caesariensis, Historiae sui temporis. Parisiis, 1662. in folio, Tomo I, pag. 496. De Bello Gothico. Libro III, cap. 14. &c. Edit. Bonnensis Vol. II, pag. 331. &c.

2) Excerpta De Legationibus. Parisiis, 1648. in folio, pag. 127. Apud Menandrum Protectorem Libro II. Edit. Bonnens. pag. 333 -334. – Theophylacti Simocattae, Historiarum Libri VIII Parisiis, 1647. in folio, pag. 17. Libro I, cap. 7. — S. Nicephori Patriarchae Const., Breviarium Historicum de rebus gestis ab obitu Mauricii ad Constantinum usque Copronymum. Parisiis, 1648. in folio, pag. 23. — Cf. Stritteri, Memoriae. II, 3. item Johannis Zonarae, Annales. Parisiis, 1687. in folio, II, 74.

3) Agathiae Scholastici, De Imperio et Rebus Gestis Justiniani Imperatoris Libri V. Parisiis, 1660. in folio, pag. 129. Libro IV. — Geographiae Veteris Scriptores Graeci Minores. Oxoniae, 1703. in 8-vo Vol. II, 98. Libro VII. — Theophanis, Chronographia. Parisiis, 1655 in folio, pag. 197. 305. 306. — Anselmi Banduri, Imperium Orientale. Parisiis, 1711. in folio, Tomo I, pag. 87. De Adm. Imp. Cap. 29.

4) Lud. Ant. Muratorii, Rerum Italicarum Scriptores. Mediolani, 1723. in folio, Tomo I, Parte I, pag. 468. Libro IV, cap. 42. pag. 498. Libro VI, cap. 24. — Anastasii Bibliothecarii, Historia Ecclesiastica. Parisiis, 1649. in folio, pag. 116.

5) Theophanis, Chronograghia. Parisiis, 1655. folio, pag. 288 289. — Anselmi Banduri, Imperium Orientale. Parisiis, 1711. in folio, Tomo I, pag 86. De Adm. Imp. Cap. 29. — Nicephori Caesaris Bryennii, Commentarii De Rebus Byzantinis. Parisiis, 1661. in folio, pag. 68. Libro II, cap. 1. – Georgii Cedreni, Compendium Historiarum. Parisiis, 1647. In folio, Tomo I, pag. 386. — Constantini Porphyr. De Cerimoniis Aulae Byzantinae. Lipsiae, 1751. in folio, pag. 385. Libro II, cap. 44. — Cedrenus II, 468. — Georgii Codini, De Officiis Magnae Ecclesiae et Aulae Constantinopolitanae. Parisiis, 1648. in folio, pag. 363.

6) Mosis Chorenensis, Historiae Armeniacae Libri III. Londini, 1736. in 4-to, pag. 347. Cf. Karamsin's, Gesch. des Russ. Reichs. Riga, 1820. in 8-vo I, 226. Anm. Jahrbücher der Literatur. Wien, 1827. in 8-vo XL. Band, Anzeige-Blatt, S. 12. Óklevelekben SCLAVANI is gyakran találtatik.

7) Schlözer's, Nestor. II, 9. 66. 75.

8) Jose Voltiggi, Ricsoslovnik Illiricskoga, Italianskoga i Nimacskoga Jezika. U Becsu, 1803. in 8-vo pag. 494. —Adolph Friedr. Richter's, Illyrisch-deutsches Handwörterbuch. Wien, 1839. 8. I. Theil, S. 327. — Antonii Bernolak, Lexicon Slavicum Bohemico-Latino-Germanico-Ungaricum. Budae, 1825. 8. Tomo IV, pag. 3010. Georg Palkowitsch, Böhmisch-deutsch-lateinisches Wörterbuch. Pressburg, 1821. 8. II. Band, S. 2162. — Karamsin's, Gesch. des Russ. Reichs. Riga, 1820. in 8-vo I. Theil, S. 226. Anmerkungen.

9) Annibale Antonini, Dizionario Italiano, Latino, e Francese. In Venezia, 1779. in 4-to, Tomo I, pag. 581. — Ardelio Della Bella, Dizionario Italiano, Latino, Illirico. In Venezia, 1728. in 4-to, pag. 652—653. — Jacobi Golii, Lexicon Arabico-Latinum. Lugduni Batavorum, 1653. in folio, col. 1369. — Schlözer's, Nestor. II, S. 75.

9. §.

Minekutána a' SZLÁVOK nem tsak magukkal hozták, a' Dunán által kelve, a' SZLAVIN, SZLAVEN és SZLAVAN előbb sem a' Görögöktől sem a' Rómaiaktól nem esmért neveket, mellyek, mint alább látandjuk, mind egyet jelentenek; minekutána nem tsak egész Európa, a' Magyarokon kivül, e' neveken nevezte utóbb közönségesen a' SZLÁVOKAT, hanem maguk a' SZLÁVOK is akár a' Balticum Öböl mellett, akár az Adriai Tenger környékén, akár végre a' Száraz Földi egyébb Tartományokban is mindenütt 's mindenkor állandóan SZLAVIN, SZLAVEN, SZLAVAN és SZLOVIN, SZLOVEN, meg SZLOVAN neveken

nevezték magukat; minekutána ezen neveknek mind gyökerük, mind maguk e' nevek is élten élnek a' SZLÁV nyelvnek különbféle Dialectusaiban: Vagy akarjuk, vagy nem, kérdeznünk kell elkerűlhetetlenűl, vallyon e' nevek nem igazi 's eredeti SZLÁV SZOVAK-E? Nem viselik-e, hogy Schlözer kifejezésével éljünk, HOMLOKUKON mind EREDETÜKET, mind JELENTÉSÜKET? Nem lehetne-e a' Philologia és Históriai bizonyos Vezérfonál segedelme által hitelesen kikutatni, minő jelentés rejlik e' SZLÁV NEVEKBEN? Esméri-e ezen jelentést a' Történettudomány Kutfői által? Nem készítettek-e ezen neveknek jelentéseikről FORDÍTÁSOKAT vagy a' Görögök, vagy más egyébb régi Írókkal bíró Nemzetek? Ha illyest, ennyit, 's illy módon kérdezünk, nem állíthat senki bennünket szónyomozó gyermek Vadászoknak; nem mondhatja senki felőlünk, hogy mi téveszmékkel bírunk, 's közel állunk a' Bétsi Vörös Toronyhoz. Azonban nagyából régen fölmentettek illyetén Kérdezősködésektől bennünket, de közel sem kielégítőleg, a' SZLÁV ÍRÓK, kik a' SZLÁV NÉP nemzeti nevét majd a' SZLÁVA=GLORIA, majd a' SZLOVO = VERBUM, SZLÁV szovakból törekedtek megfejteni és fölvilágosítani. Az előbbi vélemény, mint a' nemzeti betsűletet emelő, sokkal többektől pártoltatott: Az utóbbi magyarázat, mint némileg sértő, vagy legalább ki nem elégítő, tsak a' hidegebb fontolásu Íróktól védetett. Egyiket, mint a' másikat egyformán nevetségessé tette Schlözer ime rövid hadizenetével:

„Sloviene, Slovenie, Sloveň, Slovane, Sloveniane, Slaveni, Slovensk 's a' t. illy különbözőleg íratik e' Név (Nestornál) a' kéziratokban. De soha sem hibáz az N betű, melly következőleg a' GYÖKÉRHEZ tartozik; egy ÚJ OK arra, hogy e' NÉVNEK SZÁRMOZTATÁSA a' SZLÁVA vagy SZLOVO szótól HIBÁS. SZLAVONÚL tehát HELYESEBB, mint SZLÁVÚL; és a' Frantzia ESLAVONS, a' Latán SLAVONES, HELYESEBB, mint SZLÁV, vagy SZLÁVOK."

„Sloviene, Slovenie, Sloveň, Slovane, Sloveniane. Slaveni, Slovensk &c. so verschieden wird der Name in den Codd. geschrieben. Nie aber fehlt das N, welches folglich ***RADICAL*** *ist; ein* ***NEUER BEWEISS****, dass die* ***ABLEITUNG*** *dieses* ***NAMENS*** *von* ***SLAVA*** *oder* ***SLOVO NICHTIG SEI. SLAVONISCH*** *ist also* ***RICHTIGER****, als* ***SLAVISCH****; französisch* ***ESLAVONS****, lateinisch* ***SLAVONES****,* ***RICHTIGER****, als unser* ***SLAV****."* 1)

Mi óriási árnyékot vetnek ezek Schlözerre, a' Kritika Nagy Mesterére! Akár a' Szónyomozások ellen viseltető kegyetlen gyűlölség, akár a' SZLAVIN NYELVEKNEK fölűleges és szükebb esméretük íratta e' sorokat Schlözerrel, a' különben forró tiszteletet érdemlett híres Göttingai Tanító ezekben igen gyenge 's könnyen betörhető ol-

dalt árúlt-el. A' Latán SCLAVUS és Görög ΣΚΛΑΒΟΣ név, mint egyenesen a' SZLAVIN NÉP neve, már Jornandes második helyében és Agathiás Scholasticusnál, mint láttuk, előjő: Egyenlő régiségü tehát az N betűs SZLAVIN, SZLAVEN, SZLAVON, és SZLAVAN, vagy SZLOVIN 's a' t. nevezetekkel. Hogy ne volnának tehát a' fölebbi N betűvel nem bíró nevek szinte úgy hibátlan nevei a' SZLAVIN NÉPNEK, mint az N betűvel bíró nevezetek? — ÉS miért is kellene szükségesen ben lenni az N betűnek a' SZLAVIN, SZLAVEN, SZLAVON és SZLAVAN szovaknak GYÖKERÜKBEN, ha nem egészen egyet jelentők egy hajszálig a' SZLÁVA, meg a' SZLAVIN, SZLAVEN, SZLAVON és SZLAVAN szovak? Serviai SZLAVIN NYELVEN e'szó SZLAMA állatos név, 's annyit jelent, mint Magyarúl SZALMA. Tőle szármozik a' SZLAMAN mellék szó, Magyarúl SZALMÁS jelentéssel. Ugyan Serviai SZLAVIN NYELVEN ezen állatos név SZLOBODA annyit tészen, mint Magyarúl KEDV. Tőle szármozik a' SZLOBODAN mellék szó KEDVES és BÁTOR jelentéssel. 2) Ugyan ki bátorkodnék a' SZLAVIN NYELVTUDÓSOK közűl vitatni, hogy a' SZLAMAN és SZLOBODAN mellék szovaknak GYÖKERÜKBEN mulhatlanúl ben kell lennie az N betűnek? — Szinte így Serviai SZLAVIN NYELVEN ezen állatos név SZLÁVA annyi, mint Magyarúl DITSŐSÉG, 's tőle szármozik a' SZLAVÁN mellék szó DITSŐSÉGES jelentéssel; pedig a' Bétsi Tsászári régi kézíratban JORNANDESNÁL, a' más helyen mondattak szerént, SCLAVANI (mond ki: SZLAVANI) a' SZLAVIN NÉP neve, 's épen ezen SCLAVANI néven említi Lajos Német Király is 834-diki Óklevelében a' SZLAVIN NÉPET. 3) Horvát Országi SZLAVIN NYELVEN hasonlóképen a' SZLÁVA állatos név DITSŐSÉG, a' SZLAVEN mellék szó DITSŐSÉGES, és Procópiusnál, Menander Protectornál, Theophylactus Simocattánál meg Nicephorus Patriárchánál ΣΚΛΑΒΗΝΟΙ (mond ki a' Görög η-ta betűt *e* vagy *i* betűnek olvasva: SZLAVENI, vagy SZLAVINI) a' SZLAVIN NÉP neve. 4) Ime! mi híven föntartották a' SZLAVIN nevet Európába általültető SERVIAIAK és HORVÁTOK a' hajdani SZLAVIN névnek mind külső alakát, mind tulajdonát, mind jelentését! —Ezek szerént a' SZLAVIN, SZLAVEN, SZLAVON és SZLAVAN nevek szinte úgy mellék szovak, mint mellék szó Latánúl a' SCLAVUS, mellék szó Görögűl a' ΣΚΛΑΒΟΣ; nem is találhatjuk annak nyomát, hogy valamikor a' SZLAVINOK a' Kutfőkben a' SZLÁVA állatos néven hivattak volna. Tehettem volna én is egyaránt könyvem tzímére a' SZLAVIN, SZLAVEN, SZLAVON és SZLAVAN neveket, 's hogy még is a' SZLAVIN nevet választottam, annak nem más oka, minthogy Jornandes régi példányaiban az előbbik helyen mindenütt SZLAVIN nevet találtam. Ezekből talán mindenki meggyőződhetett Schlözer hadizenetének helytelenségéről, 's azért örömmel ki hallgatja a' SZLÁVA és SZLOVO (mellyről szinte lehetne philologiai fölvilágositásokat adni) kettős pártnak véleményeit.

1) Schlözer's, Nestor. II, S. 75.

2) Lupi Stephani Filii, Lexicon Serbico-Germanico-Latinum. Viennae, 1818. in 8-vo pag. 771—772.

3) Lupi Stephani Filii, Lexicon Serbico-Germanico-Latinum. Viennae, 1818. in 8-vo pag. 770. — Monumenta Boica. Monachii, 1771. in 4-to, Vol. XI, pag. 106. Ex Authentico — Cf. Caroli Henrici de Lang, Regesta sive Rerum Boicarum Autographa ad annum usque MCCC. e Regni Scriniis fideliter in Summas contracta. Monaci, 1822. in 4-to, Vol. I, pag. 8.

4) Andreae Jambressich, Lexicon Latinum Interpretatione Illyrica, Germanica et Hungarica locuples. Zagrabiae, 1742. in 4-to, pag. 340.

10. §.

Unalmas dolog volna mind azon írókat előszámlálni, kik a' SZLAVIN nevet akár a' SZLÁVA = DITSŐSÉG, akár a' SZLOVO = SZÓ, BESZÉD, szovakból fejtegették. Halgassuk tsak ki a' híresebb SZLAVIN ÍRÓKAT némi nemü esméret okáért. Egy Nevetlen Író, kinek Tseh Krónikája 1320-dik éven végződik, és Pulkava, másik Tseh Író, beszéli:

„És innend hivatott az a' Torony Babel néven, mi annyit jelent, mint Nyelveknek zavarodásuk. Ott egy SZLAVON, vagy romlott nevezettel SZLOWAN, nyelv is eredett, mellytől az ezen nyelvet beszélő nemzetségek SZLOWANOKNAK azért hivattak, mert nyelvükön SZLOWO= SZÓ vagy BESZÉD, és SZLOWA= SZOVAK, vagy BESZÉDEK jelentéssel bir. Tehát a' SZÓ és BESZÉD vagy SZOVAK és BESZÉDEK Szlavin állatos nevektől SZLOWAN az az: BESZÉDES nevet nyertek."

*„Et inde nominata est Turris eadem Babel, quod interpretatur Linguarum confusio Ibi etiam unum idioma **SLAVONICUM**, quod corrupto vocabulo **SLOWANICUM** dicitur, sumsit exordium, de quo gentes eiusdem idiomatis **SLOWANI** sunt vocati, ex eo, quod lingua eorum **SLOWO=VERBUM** et **SLOWA=VERBA** dicuntur. Quamobrem a **VERBO** vel **VERBIS** dicti idiomatis vocati **SLOWANI**."* 1)

Aeneás Sylvius Tseh Históriájában előjő:

„A' Tsehek, mint más halandók, igen régi eredetet mutatni akarván, magukat a' SZLÁVOK maradékuknak állítják. A' SZLÁVOKAT pedig azok között voltaknak, kik a' közönséges vizözön után a' leghiresebb Bábeltorony épittetésének jovaslói valának, és ott a' nyelvzavarodás után SZLAVONOKNAK, az az: BESZÉDESEKNEK hivattak, tulajdon nyelvet nyervén."

*„Bohemi, sicut caeteri mortalium, originem quam vetustissimam ostendere cupientes, **SCLAVORUM** se prolem asserunt. **SCLAVOS** autem inter eos fuisse, qui post universale diluvium condendae famosissimae turris Babel authores habentur, atque ibi dum linguae confusae sunt, **SCLAVONES, id est VERBOSOS** appellatos, proprium idioma sumsisse."* 2)

Dubrávius János Tseh Históriájában már bővebben így nyilatkozik:

„A' Hyrrusok pedig és Scyrusok, sokáig kóborló és zsoldos katonai életet, néha az Alánusok és Gotthusok alatt is szolgálva, gyakorlottak, míg a' többi Sármatákkal Illyriában és Istriában állandó lakhelyet foglaltak. Utóbb tetszett e' nemzetségeknek, köz elfogadást kivíva, az új SZLOVÁN név, mint ugyan egy nyelvetbeszéléstől eredő. Mert SZLOVO a' Sármatáknál épen annyit tészen, mint VERBUM (SZÓ, BESZÉD) a' Latánoknál. Mivel tehát már ekkor minden meszsze terjedő és szerteszét több országokban 's tartományokban lakó Sármata népek ugyan azon nyelv szovaival 's tsak nem egy Beszéddel éltek, magukat egy közös néven SZLOVÁNOKNAK nevezték: Ezenkivűl a' GLORIA (DITSŐSÉG) szótól, melly náluk SZLÁWA, hivattak SZLOWÚTNIJ néven is. A' Görögök e' népnév jelentését nem értvén, azt SZLAVEN, az Olaszok pedig SCLAVUS (RAB) szóvá változtatták."

*„Hyrri vero, et Scyri, vagam diu mercenariamque militiam interdum etiam Alanis et Gotthis permixti militabant, donec cum caeteris Sarmatis, in Illyria et Histria, sedes suas figerent. Placuit deinde, vicitque apud illas gentes, novum **SLOVANORUM** vocabulum, ex commercio unius Linguae natum. Id enim **SLOWO** apud Sarmatas, quod **VERBUM** apud Latinos personat. Quoniam igitur omnes Sarmatarum nationes, late iam tunc, longeque per regna et provincias sparsae, unum tamen eundemque sermonem, atque eadem propemodum verba sonarent, se uno etiam cognomine **SLOVANOS** cognominabant: Ab ipsa praeterea **GLORIA**, quae apud illos **SLÁWA** appellatur **SLOWUTNIJ** dicti. Graeci hoc cognomen, postquam vim vocabuli non intelligerent, in **SLAVENOS**, Itali in **SCLAVOS** detorserunt."* 3)

Cromerus Márton tanítja:

„A' SZLÁVI nevet pedig, vagy a' SZLOVO, mi VERBUM (SZÓ) és SERMO (BESZÉD) jelentéssel bír, vagy a' SZLÁVA, mi annyit tészen, mint FAMA (HÍR) és GLORIA (DITSŐSÉG) Tót szovaktól származtatják mindnyájon, 's a' mennyire tudom, senki sem más szótól: Úgy, hogy, midőn maguk magukat SZLOVÁKOK, és SZLOVÁNOKNAK, az az: VERBOSI (BESZÉDESEKNEK), mint Crantzius állítja, vagy SZLAVÁKOK és SZLAVÁNOKNAK, az az: CELEBRES

*„**SLAVORUM** autem etymologiam, vel a **SLOVO**, quod **VERBUM** et **SERMONEM**, vel a **SLAVA**, quod **FAMAM** sive **GLORIAM** genti significat, omnes derivant, nemo, quod sciam, aliunde: ita ut cum ipsi se **SLOVACOS** et **SLOVANOS**, quasi **VERBOSOS**, ut vult Crantius, sive **SLAVACOS** et **SLAVANOS**, quasi **CELEBRES** dicerent, a Latinis **SLAVI** et **SLAVINI** dicti sint. Propius autem vero est, eos a*

(HIRESEKNEK, DITSŐSÉGESEKNEK) nevezék, a' Latánoktól SLAVI és SLAVINI néven hivattak. Azonban jobban közelít a' valóhoz, hogy inkább a' HIRESSÉGTŐL és DITSŐSÉGTŐL, mint a' BESZÉDESSÉGTŐL, melly GÚNYNÉVNEK tartathatik, nevezték el magukat, minekutána nagy és híres tetteket vittek véghez a' Római birodalom és más szomszédok ellen. És megegyez valóban e' származtatással, hogy a' Latánoktól nem SLOVI és SLOVINI, hanem SLAVI és SLAVINI nevet nyertek. Meg kell pedig azoknak tévedésüket igazítani, kik nekik SCLAVI és SCLAVINI nevet adnak: melly hiba Procópiusnak, Jornándesnak és Blondusnak többnyire minden példányaikba betsuszott, ha nem tsalatkozom, az Olaszok által, kik, lágyobban akarván szólani, gyakorta I betűt mondanak L helyett, p. o. FLATU, FIATU; PLACET, PIACE: Így SLAVO helyett SIAVO. Alig vagyon náluk különbség a' kimondásban, C betűt közbe vetve, a' SIAVUM és SCIAVUM között. Innend talán a' tudatlanok, midőn Latánúl beszéltek, vagy írtak, nem SLAVUS, hanem SCLAVUS szóval éltek: melly néven most az Olaszok mind közönségesen, mind különösen az Ádriai tengermellékiek, azon nép nevétől, mellyel sok háborut viseltek, most mindenféle SZOLGÁT neveznek."

CELEBRITATE et GLORIA potius, quam a VERBOSITATE, quae IN VITUPERIO est, nomen sibi sumpsisse, cum res magnas, et praeclaras, contra Romanum imperium et finitimos quosque gererent. Et convenit sane, cum hac etymologia, quod non SLOVI, aut SLOVINI, verum SLAVI, et SLAVINI a Latinis appellantur. Corrigendus vero, hic est error eorum, qui eos SCLAVOS, sive SCLAVINOS vocant: qui quidem etiam in pleraque Procopii, et Jornandis, et Blondi exemplaria irrepsit, ab Italis nisi fallor, quod ii dum mollius loqui student, saepe I, pro L, proferunt, ut pro FLATU, FIATO, pro PLACET, PIACE: sic pro SLAVO, SIAVO. Nihil autem fere interest apud eos in enunciando, sive quis dicat SIAVUM, sive SCIAVUM, C litera interserta. Inde fortassis imperiti cum Latine loqui vellent, vel scribere, non SLAVUM reddidere, sed SCLAVUM: quo nomine nunc quemlibet SERVUM appellant Itali, cum alii, tum Adriatici maris accolae, ex nomine GENTIS, cum qua multa bella gessere." 4.)

1) Joan. Burchardi Menckenii, Scriptores Rerum Germanicarum. Lipsiae, 1730. in folio, Tomo III, col. 1617. – Gelasii Dobner, Monumenta Historica Boemiae. Pragae, 1774. in 4-to, Tomo III, pag. 72.

2) Marqvardi Freheri, Rerum Bohemicarum Antiqui Scriptores. Hanoviae, 1602. in folio, pag. 121. In Aeneae Sylvii, Hist. Bohemica. Cap. 2.

3) Joannis Dubravii, Historiae Regni Boiemiae Libri XXXIII. Prostannae, 1552 in folio, fol. III. Libro I.

4) Martini Cromeri, De Origine et Rebus gestis Polonorum Libri XXX. Basileae, 1555. in folio, pag. 13. Libro I., Cap. 8.

11. §.

Pessina Tamás Jánosnál, kit Kollár János hibásan idéz, olvashatni:

„A' SZLÁVUSOKNAK nevüket továbbá majd mind a' SZLÁWA szótól, melly nálunk DITSŐSÉGET jelent, sármoztatják: A' mit a' szónyomozás is nyilván bizonyít. Tehát a' Rómaiak és más szomszédok ellen HÍRESEN és DÍTSŐSÉGESEN viselt DOLGOK miatt a' Sármatáknak és Venedusoknak néhány Jelesebbeik SL'AWNJ vagy SL'AWÁCY, az az: DITSŐSÉGESEK néven kívántak nevetetni. Az Olaszok, elrontva, 's ezeket követve más tudatlanok is, őket SCLÁVUSOKNAK szokták hivni: A' mit Cromerus nem helyesel, bőven megmutatván, hogy őket SLÁWUSOKNAK, nem pedig SCLÁVUSOKNAK kell nevezni."

„Nomen porro ***SLAVORUM*** *plerique a* ***SL'ÁWA***, *quod nostrae genti* ***GLORIAM*** *significat, derivant: quod vel ipsum etymon nominis palam ostendit. Ob res igitur* ***PRAECLARE*** *et* ***GLORIOSE GESTAS***, *tam contra Romanos, quam alios vicinos hostes, Sarmatarum seu Venedorum promtiores aliqui,* ***SL'AWNJ*** *vel* ***SL'AWÁCY***, *id est* ***GLORIOSI***, *dici voluerunt. Itali corrupte, eorumque imitatione quidam imperiti,* ***SCLAVOS*** *dicere maluerunt: quod Cromerus reprobat, et* ***SLAWOS***, *non* ***SCLAVOS*** *debere dici, fuse demonstrat."* 1)

Stredónius András Tseh Író, — nem pedig, mint Kollár János állítja, Balbinus Bohusláus — írta egyébb hoszszu okoskodásokon kivűl:

„Inkább közelít valóhoz a' vélemény, melly szerént a' SZLOVÁNOK és SZLOVÁKOK is NEVÜKNEK HÍRESSÉGÜKTŐL nyertek nevet, mint a' SZLAVINOK és SZLÁVUSOK a' DITSŐSÉGTŐL. Mert a' Tseheknél SL'OWUTNOST annyi, mint NAGYSÁG és HÍR TÜNDÖKLÉSE: És SL'OWUTNÝ, vagy NA SL'OWO WZATÝ jelent HÍREST, mint SZLÁWA DITSŐSÉGET."

„Propius accedit veritati opinio asserens a ***CELEBRITATE NOMINIS*** *etiam* ***SLOVANOS***, ***SLOVACOSQVE*** *dictos, ut* ***SLAVINOS***, *et* ***SLAVOS*** *a* ***GLORIA*** *appellatos. Nam Boëmis* ***SLOWUTNOST***, *est* ***AMPLITUDO***, *seu* ***CLARITAS FAMAE***: *et* ***SL'OWUTNÝ***, *seu* ***NA SL'OWO WZATÝ***, ***CELEBRIS*** *dicitur,* ***SL'AWA GLORIAM*** *significat."* 2)

Balbinus Bohusláus, Cromerus nyomain szinte bővebben vetekedvén a' SCLÁVUS (SZOLGA) név ellen, végre mondja:

„Azonban a' SZLÁVUSOK, hajdan KÜLÖNBFÉLE NEMZETEKNEK NEVÜK ALATT REJLEDEZ-

„At ***SLAVI*** *olim* ***SUB VARIARUM GENTIUM NOMENCLATURA LATENTES*** (sic),

VEN (így — és okosan), midőn először belsőbb Europába kivándorolni kezdének, e' nevet ön maguk adták maguknak, hogy SZLOWÁCY vagy SZLAWÁCY néven hivatnának, akár a' SZLÁWA az az: DITSŐSÉG, akár a' SZLOWO az az: BESZÉD és NÉV szótól, mintha mondanád HIRESEK és NEVEZETESEK."	*cum primum in Europam interiorem migrare coepissent, hanc ipsi sibi appellationem indiderunt, ut* ***SLOWÁCY*** *vel* ***SLAWÁCY*** *dicerentur, vel a* ***SLÁWA*** *quod est* ***GLORIA***, *vel a* ***SLOWO*** *quod* ***VERBUM*** *vel* ***NOMEN*** *significat, quasi dicas* ***CELEBRES*** *et* ***NOMINATOS***." 3)

Jablonovski Jósef Sándor Lengyel Hertzeg vitatta:

„A' SZLOWO szótól, mintha BESZÉDESEKNEK hivattak volna, nem lehet a' SZLÁVUS nevet származtatni, mert ez mindenkor (?!) A betűvel íratik; hanem inkább a' SZLÁWA szótól, a' mi DITSÉRETET tészen, 's így ők DITSÉRETESEK vagy HÍRESEK."	„*A verbo* ***SLOWO***, *ut quasi* ***VERBOSI*** *dicerentur, non potest derivari nomen* ***SLAVORUM***, *quia semper* (?!) *per A scribitur; sed potius a* ***SLAWA***, *quod est* ***LAUS***, *sic* ***LAUDABILES*** *sunt, vel* ***CELEBRES***." 4)

Schtscherbatow Mihály Orosz Hertzeg Orosz Históriájában védetik:

„A' SZLAWENORUSZSZOK, SZLAWENOROSZSZIJÄNEK név nekik nagy győzedelmeikért, 's ezek által nyert DITSŐSÉGÜKÉRT a' SZLÁVA szótól adatott."	„*Der Name* ***SLAWENORUSSEN***, ***SLAWENOROSSIJÄNEN*** *wurde ihnen wegen ihrer grossen Siege und des dadurch erworbenen* ***RUHMS*** (SLAWA) *gegeben*." 5)

Karamsin, híres és újabb Orosz Történetíró, így oktat:

„Más oldalról föllépnek a' SZLÁVOK a' Történeteknek nagy Játékszínükön olly név alatt, melly katonáskodó és vitéz Férfiakhoz méltán illik, mert ezt a' SZLÁVA, az az: DITSŐSÉG szótól lehet származtatni."	„*Von einer andern Seite treten die* ***SLAWEN*** *auf die grosse* ***Schaubühne der Geschichte***, *unter einer* ***Benennung***, *würdig* ***kriegerischer und tapferer Männer***, *denn diese kann von dem* ***Worte SLAWA***, ***RUHM***, *abgeleitet werden*." 6)

Azonban jegyzeteiben e' magyarázatról még is így nyilatkozik Karamsin:

„Lehet igen is: De a' valót szerető Történetvizsgáló e' szónyomozásért nem lehet kezes. Legalább az Orosz Szlávok nem gondolkodtak arról,	„***Man kann es: aber der wahrheitsliebende Geschichtforscher kann für diese Etymologie nicht*** *bürgen. Wenigstens dachten die*

hogy nevüket a' SZLÁVA, az az: DITSŐSÉG szóból magyarázzák, mert magukat SZLOWENOKNAK írták. Erre építve sokan e' nevet a' SZLOWO, az az: SZÓ állatos névből magyarázzák, mondván: Mivel e' Nép más Népeknek nyelvüket nem értette, azokat Njemje (!) vagy is Némáknak nevezte, magát pedig SZLOWENOKNAK, az az: BESZÉDDEL BÍRÓKNAK."

Russischen Slawen nicht daran, ihren Namen durch das Wort SLAWA (Ruhm) zu erklären, denn sie schrieben sich SLOWENEN. Hierauf fussend, leiten Viele diesen Namen von SLOWO (Wort) ab, und sagen, dieses Volk da es der Anderen Sprachen nicht verstand, habe solche Njemje (!), das heisst Stumme genannt, sich aber SLOWENEN oder der ***REDE MÄCHTIGE.*** *"* 7)

Schönleben János Lajos — hogy a' déli SZLAVINOKRÓL is fölhozzak valami keveset — mondja:

„A' SZLÁVUSOKAT pedig a' WANDALUSOKKAL (!) és VINDUSOKKAL első eredetre nézve egy nemzetnek vegyük, kiknek nevükről nem üres gyanításból állíthatod, hogy a' tőlük némelly részben elfoglalt **SZÁVIA PANNÓNIÁTÓL** (úgy de megelőzi jóval a' Szlávus név Szávia Pannónia elfoglaltatását) hivattak lágyobb hangon SZLÁVUSOKNAK a' SUÁVI név helyett: Melly név későbben a' többi éjszakfelé terjedő rokonoknak is tetszett a' DITSŐSÉGES jelentésért."

„SLAVOS vero cum Wandalis (!) et Vindis eandem origine primaeva gentem fuisse supponamus, quos non vana conjectura nomen sortitos possis asserere A ***SAVIA PANNONIA*** *, quam ex parte occuparunt, ac dictos SLAVOS molliori vocabulo, quam SUÁVOS: quod deinde nomen etiam caeteris eiusdem gentis populis in septemtrionem diffusis placuerit propter significationem GLORIOSI."* 8)

Katancsich Mátyás Péter, munkás Horvát Író, a' SZLOVÁK és SZLÁVA szónak DITSŐSÉGES magyarázatáról, sok év előtt, igen válvonyítva és kételkedve nyilatkozott, így fejezvén ki magát:

„Egyedül a' Carpatus déli bértzei körül lakozók, 's ezeknek a' Duna két partai mellett a' térségeken letelepedett gyarmataik nevezik magukat SZLOVÁKOKNAK, melly elnevezés vallyon a' SZLÁVA az az: DITSŐSÉGTŐL eredett-e? lássák, kik e' névvel DITSEKEDNEK."

„Soli australia Carpatis iuga adcolentes, et quorum in plana concessere coloniae, ad utramque Danubii ripam, ***SZLOVÁCOS*** *se fatentur; quod nuncupationis genus utrum a SZLAVA, (seu) GLORIA sit ortum, viderint, qui hac denominatione GLORIANTUR."* 9.)

Ellenben utóbb, midőn Jornándesnak XXIX-dik Fejezetében, és Paulus Diáconus II-dik Könyve XIV-dik Fejezetében olvasta, hogy a' VENETUSOK, a' Görög 'Αἰνετὸς=LAUDABILIS szóhoz ragaszkodva (ámbár e' Görög szónak a' VENETUS névvel semmi köze), nemzeti nevüket LAUDABILIS az az: DITSÉRETES jelentésünek magyarázták, már magosabb hangon így elmélkedett:

„Kiket a' Latánok lágyobb hangon VENETUSOKNAK hívnak, azokat a' Görögök HENETEKNEK szokták nevezni, melly szó DITSŐSÉGESEKET jelent a' velük együtt élt Jornándes és Paulus Diáconus tanutételei szerént. Ez pedig az Illuroknál SZLAVINI."

„Quos enim Latini, sono molliore ***VENETOS*** *dixere, Graeci* ***HENETOS*** *adpellare solent; qvae Vox* ***GLORIOSOS***, *Jornande etiam et* ***Paullo Diacono***, *qui ipsis convixerant, testibus significet. Id ore Illyrico* ***SLAVINI*** *effertur."* 10)

Schaffarik Jósef Pál, míg közöttünk tartózkodott, Dubráviussal és Karamsinnal egyet tartva, a' SZLOVO=SZÓ, BESZÉD, szóhoz ragaszkodott. 11)

1) Thomae Joannis Pessina de Czechorod, Mars Moravicus. Pragae, 1677. in folio, Libro I, cap. 3. pag. 29. -- Cf. Jana Kollár, Rozprawy o Gmenách. W Budjne, 1830. in 8-vo, pag. 50.

2) Bohuslai Balbini, Miscellaneorum Historicorum Regni Bohemiae Decadis I. Liber II. Pragae, 1680. in folio, pag. 78. Cap. 23. In Dissertatione Andreae Stredonii. §. 1.— Cf. Jana Kollár, Rozprawy o Gmenách. W Budjne, 1830. in 8-vo, pag. 50.

3) Bohuslai Balbini, Miscellaneorum Historicorum Regni Bohemiae Decadis II. Liber I. Vetero-Pragae, 1687. in folio; pag. 5. Cap. 2.

4) Jana Kollár, Rozprawy o Gmenách. W Budjne, 1830. in 8-vo, pag. 53.

5) Michael Schtschèrbatow's, Russische Geschichte. Danzig, 1779. in 8-vo I. Theil, S. 5. Einleitung.

6) Karamsin's, Geschichte des Russischen Reiches. Riga, 1820. in 8-vo I. Band, S. 16.

7) Karamsin's, Geschichte des Russischen Reiches. Riga, 1820. in 8-vo, I. Band, Anmerk. S. 226. — Cf. Anm. S. 216.

8) Joannis Ludovici Schönleben, Carniolia Antiqua & Nova. Labaci, 1681. in folio, pag. 306. Annalium Parte III.

9) Matthiae Petri Katancsich, De Istro eiusque Adcolis Commentatio. Budae, 1798. in 4-to. pag. 109.

10) Lud. Ant. Muratorii, SS. Rer. Ital. Mediolani, 1723. in folio, Tomi I, Parte I, pag. 205. Jornandes, De Reb. Get. Cap. 29. — — Pag. 431. Paul. Diac. Libro II, cap. 14. — — Joan. Augusti Ernesti, Graecum Lexicon Manuale. Lipsiae, 1767. in 8-vo, col. 67. 69. — — Matthiae Petri Katancsich, Istri Adcolarum Geographia Vetus e Monumentis Epigraphicis, Marmoribus, Numis, Tabellis eruta & Commentariis illustrata. Budae, 1826. in 4-to, Parte I, pag. 231. Cap. 1. De Venetis. — Cf. Josephi Mikoczi, Otiorum Croatiae Liber I. Budae, 1806. in 8-vo, pag. 144. 152.

11) Paul Joseph Schaffarik's Geschichte der Slawischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten. Ofen, 1826. in 8-vo S. 18.

12. §.

Ennyi DITSŐSÉGES név magyarázatot elveszteni is, elvenni is egyaránt fájdalmas lehet. Azonban találkoztak még is Írók, kik majd

így, majd amúgy e' DITSŐSÉGES magyarázatot elragadták a' SZLAVIN NÉPEKTŐL. Linhárd meré röviden mondani:

„Nekem a' DITSŐSÉGESEK nem tetszenek."

*„Die **RUHMVOLLEN** gefallen mir nicht."* 1)

Jankovics nem irtozott állítani:

„Ugyan is nem tagadhatom, hogy a' SZLAVIN NÉP vágyva vágy a' DITSŐSÉG után, 's jeles tetteit magasztalni szereti; de ezt nem lehet neki vétkűl venni, tsak birjon ollyannal, a' mivel DITSEKEDHETIK: Azonban még sem hihetem, hogy a' SZLAVINOK olly ESZTELENSÉGRE vetemedtek volna, hogy DITSŐSÉGES TETTEIKTŐL kívántak volna maguknak NEVET ADNI."

*„Enim vero diffiteri non possum **GENTEM SLAVAM** cupidam esse **GLORIAE**, facinoribusque praeclaris a se editis depredicandis indulgere, quod minime vitio vertendum est, si modo quo **GLORIETUR** habeat; at non eo **VESANIAE** processisse **SLAVOS** credo, ut **A GLORIOSIS FACTIS NOMEN SIBI INDERE VOLUERINT**."* 2)

Cario János († 1538) 's vele Melanchton Fülöp († 1560) már bátorkodott érénteni a' SZLÁVUS névről:

„Vallyon e' név a' HÍR DITSŐSÉGÉTŐL, vagy is e' NEMZET KÉRKEDÉSÉTŐL vétetett-e? mint NÉKIKNEK TETSZIK."

*„An a **CELEBRITATE*** (non CELERITATE) ***FAMAE**, atque **JACTANTIA GENTIS** sit tractum? ut **ALIQUIBUS PLACET**."* 3)

Jablonovszki Jósef Sándor, Lengyel Hertzeg, a' nagy Tudós és Tudományápoló, nem szégyenlette nyilván kimondani:

„SZLAVANI Szlavin nyelven annyit tészen, mint DITSEKEDNI és KÉRKEDNI. A' Szlavin Nép előbb Fejedelmeitől neveztetett; végre sok nagy és ditsőséges dolgokat véghez vivén, e' nevet szerezte magának."

*„**SLAVANI** in idiomate Slavico idem ac **GLORIARI**, se **JACTARE** significat. Natio Slavica nomine principis sui appellata, tandem multis rebus praeclare gestis, illud sibi vindicavit nomen."* 4)

Schön Jósef, SZLAVIN létére, történeti valóhoz jutni vágyván, egyenes kebellel állitotta:

„AZ AUCHETÁKRÓL (Auchetai, Avchetae) a' Világ igen keveset tud, 's még is ezek a' mi ŐS ATYÁINK, a' SZLAVINOK. Ezen név alatt, egyebeken kivűl, tűnnek ők föl a'

„*Von den **AUCHETEN*** (Auchetai, Avchetae) *dürfte der Welt sehr wenig bekannt seyn, und doch sind es **UNSERE STAAM ÄLTERN**, die **SLAWEN**.*

GÖRÖGÖKNÉL, és a' Természetíró PLINIUSNÁL a' negyedik könyvben, hol a' Chersonesus melléki Tájokat leírja, és ugyan nem meszsze Borysthenestől, most Dniesztertől, melly körűl az Oroszok laknak. Ez a' név AVCHETAE a' Görög *Αὐχὴ*, az az: DITSŐSÉG, vagy is Tótúl SZLÁWA szótól, VILÁGOS FORDÍTTATÁSA a' SZLAWEN névnek, 's annyit jelent, mint DITSEKEDŐ vagy KÉRKEDŐ, nem pedig DITSŐSÉGES, talán azért, mivel nekik nevetségesnek tetszett, hogy a' SZLAVIN NÉP maga magát DITSŐSÉGESNEK nevezte. Scythia és Sármátia volt hajdan a' mostani Orosz és Lengyel Ország, 's mint Scythiai Népet még egyszer említi az AVCHETÁKAT Plinius a' hatodik Könyvben, 's ugyan itt megnevezi, mint a' Maeotis Tó, az az: Azowi Tenger körűl lakókat, a' SERBUSOKAT."

*Unter diesem Namen erscheinen sie mitunter bei den **GRIECHEN**, und auch bei dem Naturhistoriker **PLINIUS** im vierten Buche, wo er die Gegenden um den Chersonesus beschreibt, und zwar nicht fern von Borysthenes, jetzt Dniester, an dem die Russen wohnen. Dieses Wort **AVCHETAE**, von Αὐχὴ der **RUHM**, **SLAWA**, ist eine **BLOSSE ÜBERSETZUNG** des Wortes **SLAWEN**, gleichsam die **PRAHLER**, die **RUHMREDIGEN**, nicht die **RUHMWÜRDIGEN**, vielleicht weil es isnen lächerlich vorkam, dass sich das Volk selbst die **RUHMWÜRDIGEN** nannte. Scythien und Sarmatien waren überhaupt dass heutige Russland und Pohlen, und als ein scythisches Volk führt diese **AVCHETAS** Plinius nochmal im sechsten Buche auf, und eben daselbst nennt er als Anwohner der mäotischen See, d. i. des azowischen Meeres, die **SERBEN**.*" 5)

Ha ezen történeti adatok így állanak, pedig épen Kollár János könyvében is, mellyből egyedűl Schön Jósef sorai hibáznak, épen így állanak a' belőle fölhoztam hív idézések szerént, tiszta lélekesméretből égre feszűlt szemekkel szent ihletődéssel mondhatom: **Prisahám k živému Bohu** (Esküszöm az Élő Istenre!)!, hogy nem én vettem-el első a' SZLAVIN nép DITSŐSÉGES nevét; nem én neveztem először DITSEKEDŐKNEK a' SZLAVINOKAT. Linhárdé, Jankovicsé és Kollár Jánosé az egyik találmány kihírdetése; a' másik találmány kikürtöltetése pedig Carioé, Melanchtoné, Jablonovszkié, Kollár Jánosé és Schön Jósefé. Én tehát tsak mások nyomaikon járó, nem pedig föltaláló vagyok, 's azért János Deák reám nézve nintsen tisztában. Pedig böltsen mondotta Napoleon:

„A' Hazugság eltünik, az Igazság (erősen) megmarad."

„*Le mensonge passe, la verité reste.*" 6)

Nem tsorbitotta az soha a' nagylelkü NÉMET NEMZET jó HÍRÉT és számtalan ÉRDEMEIT, hogy a' SZLAVIN NÉPEK őt NÉMÁNAK nevezték 's nevezik; nem tsorbitotta az soha a' HARAM NEMZET vitézségének TEKÉNTETÉT, hogy a' SZLAVIN NÉPEK őt POLÓTZNAK, az az: RABLÓNAK hivák: Minek kell tehát olly szörnyü lármát ütni és panaszokat emelni azon épen nem új állítás ellen is, hogy a' régi GÖRÖGÖK a' SZLAVIN NÉPEKET hajdan KÉRKEDŐKNEK nevezték? Hiszen maga Kollár János írta:

„Mit tehet arról egy Nemzet, hogy épen ezt, és nem más Nevet visel? ...... A' Név, mint Név, magában ártatlan dolog."	*„Was kann eine Nation dafür, dass sie diesen und nicht einen andern Namen trägt?...... Der Name als Name ist ganz unschuldig.*" 7)

Gyanitgatások, — főképen tudományos vizsgálódásokban — mívelt Férfiakhoz teljességgel nem illenek. Úgy de én még ime borzasztó sértést is kimondottam: „KÉRKEDÉS MOST IS A' SZLÁVNAK NEMZETI JELLEME!" — Kimondottam igen is, 's ezen állításomra nézve idézhetnék nem tsak több SZLAVIN ÍRÓKNAK — 's különösen Kollár Jánosnak is — munkáikra, hanem a' tudós Világ Psychologusaira is. Mindazonáltal szovaimat nem különösen ezekre, hanem egyenesen a' Szent Írás tanutételeire fogom más alkalmasabb helyen épiteni. Egy időig tehát e' tárgyról itt felelettel most adós maradok, tartozásomat a' II-dik Könyvben lefizetendő.

1) Jana Kollár, Rozprawy o Gmenách. W Budjne, 1830. in 8-vo, pag. 46.

2) Jana Kollár, Rozprawy o Gmenách. W Budjne, 1820. in 8-vo, pag. 47.

3) Chronicon Carionis, Expositum et auctum multis a Philippo Melanchtone, et Casparo Peucero. Aureliae Allobrogum, 1610. in 8-vo, pag. 412. Chronicorum Libro IV. — Cf. Jana Kollár, Rozprawy o Gmenách. W Budjne, 1830. in 8-vo, pag 42. Carionak e' helyét nem tartotta tanátsosnak Kollár János a' Budai Hasznos Levelekben megemliteni. Lássad: Gemeinnützige Blätter. Ofen, 1844. in 4-to XXXIV. Jahrgang, Nro 30. Sonntag, den 11-ten April, S. 118.

4) Jana Kollár, Rozprawy o Gmenách. W Budjne, 1830. in 8-vo, pag. 51. — Ezt a' tudomámányos titkot sem vélte illőnek közlésre Kollár János a' Budai Hasznos Levelekben. Utálatos dolog a' Kétszinüség!

5) Neues Archiv für Geschichte, Staatenkunde, Literatnr, und Kunst. Wien, 1829. in 4-to, September Heft, Nr. 76. S. 601. Ein Wort über das Griechische. Von Joseph Schön.

6) O'meara's, Napoleon in der Verbannung. Stuttgart, 1822. in 8-vo, I. Band, S. 451.

7) Gemeinnützige Blätter. Ofen, 184?. in 4-to, XXXIV. Jahrgang, Nr. 30. Sonntag, den 11. April. S. 118.

13. §.

Ki hinné mind ezek után, hogy ime mellesleg írtam soraim: „A' legbizonyosabb történeti adatok szerént — de a' mit a' SZLÁVOK még nem tudnak — a' SZLÁVOKAT a' legrégiebb Görög Történetirók ALAZONES, EUCHATAE, ITALIOTAE, az az: KÉRKEDŐ tzímmel és

nevezettel illették. KÉRKEDÉS most is a' SZLÁVNAK nemzeti JELLEME." 1) olly nagy hatásuak voltak, mintha végveszély fenyegetné a' SZLAVIN DITSŐSÉGET, 's azért egy merész SZLAVIN PROMETHEUS az EGEKBE fölrugaszkodott, 's elhagyítva a' DITSŐSÉGES nevet, onnand hozta-le a' SZLAVIN NÉP nevének leges legújabb ISTENI magyarázatát? — Épen az a' Kollár János, ki, öszszeszedve mindenféle GLORIA, GLORIOSUS, LAUS, LAUDABILIS, HONOR, HONORATUS, HONORIUS, HONORATA, CELEBRITAS, CELEBRIS, SOL, SOLARIS, SPLENDOR, SPLENDIDUS, LUX, LUCIDUS, MUNDUS 's a' t. szovakat, mind ezekben a' SZLÁVA és SZLÁVUS neveket látta; 2) ki folyó évi Aprilis 11-dikén, nem értve NÉMET NYELVET és világos állításomat, egy sereg gyimgyom későbbi Íróból megakará nekem mutatni, hogy az Írók régen tudják (a' mit én fölebbi soraimban egy szóval se tagadtam, vagy éréntettem) a' SZLÁVA és SZLÁVUS szovaknak GLORIA, és GLORIOSUS 's a' t. jelentéseiket; 3) ki, mind a' mellett is, hogy a' GLORIA és GLORIOSUS szovaknak többféle Görög kiejtéseiket ki keresni törekedett, míg fölebbi soraimat nem olvasta, sem az ALAZON sem az EUCHATES, sem az ITALIOTES (ezt vallomása szerént, mit előre láttam, most sem érti) Görög szovakat nem esmérte, 's még most sem akarja érteni; 4) ki egyetlen egy példából vagy Íróból sem tudta fölvilágosítani, hogy a' SZLAVINOK előtt TUDOMÁNYOSAN (mert más t u d n i valamit, más g y a n í t a n i) esméretesek voltak már a' SZLAVIN Népnek ALAZONES, EUCHATAE és ITALIOTAE nevei; 5) ki engem vádol hamis Szónyomozásokról, bár maga több vastag kötetekben botsátott ezer meg ezer üres, hiu, feneketlen, sőt vadnál vadabb Szónyomozásokat napfényre: Ugyan az a' Kollár János, mondom, a' folyó évi Aprilis 11-kén, megfeledkezvén egész élete gyönyöreiről, a' DITSŐSÉGRŐL, DITSŐSÉGESRŐL, a' DITSÉRETRŐL, DITSÉRETESRŐL, a' TISZTELETRŐL, TISZTELETESRŐL, a' HÍRRŐL, HÍRESRŐL, a' NAPRÓL, NAPOSRÓL, a' FÉNYRŐL, FÉNYESRŐL, a' VILÁGRÓL, VILÁGOSRÓL, 's a' t., nehogy egykor a' DITSŐSÉG LEÁNYÁBÓL (SLÁWY DCERA) KÉRKEDÉS LEÁNYA legyen, egyszerre SOKKAL HIHETŐBBNEK találta a' SZLAVIN NÉP nevét a' SZLÁVA ISTEN ASZSZONYTÓL származtatni, így írván:

„Nyerte bár a' SZLAVIN NÉP nevét valamelly Atyától, Királytól, vagy SZLÁV nevü Tartománytól, vagy, A' MI SOKKAL HIHETŐBB, a' SZLÁVA ISTEN ASZSZONYTÓL, kit a' SZLÁV NÉP Játékaiban és Énekeiben még mai napig énekel.	*„Mag nun der Name der SLAVEN von einem Vater, König oder Land N a m e n s SLAV, oder, WAS WEIT WAHRSCHEINLICHER IST, von der GÖTTIN SLAVA herkommen, die das slawische*

(Vessed öszsze „SZLÁVA BOHY-NÉ“ tzímü munkánkat, melly Pesten 1838-dikban megjelent.)“

Volk in seinen Spielen und Gesängen noch heutzutage besingt (vergleiche unsere „SLÁVA BOHYNÉ“ Pesth, 1838).“ 6)

Tartok, nagyon tartok tőle, hogy e' SOKKAL HIHETŐBB Szónyomozásra illendenek a' Mese Író Phaedrusnak (Fab. Libro IV, 22.) ime fontos szovai:

„*Qui, magna quum minaris, extricas nihil.*“

Szabad-e kérdeni, min nyugszanak e' Szónyomozásra nézve a' SOKKAL NAGYOBB HIHETŐSÉGNEK talpkövei? Úgy-e a' SZLAVIN NÉP JÁTÉKAIN és ÉNEKEIN, mellyekben MAI NAPIG IS élten él a' SZLÁVA ISTEN ASZSZONY emlekezete? — Hogy MAI NAPIG IS él valamelly tárgynak emlekezete, az épen semmit sem nyomhat a' hitelesség mérlegében, minekutána számtalan Mesének, Költeménynek és Hazugságnak is MAI NAPIG fönmaradott esmérete. Az a' kérdés: Ki írta, 's mikor írta, ezen Énekeket, 's az Énekek hány százados Kéziratokban maradtak-fön? — Az a' Kérdés: Járatos volt-e eléggé a' Költész a' régi SZLAVIN NÉP Theologiájában? — Az a' Kérdés: Volt-e már első Justiniánus Tsászár uralkodása kezdetekor — midőn a' SZLAVIN NÉV először előjő — a' SZLAVIN NÉPNEK valóban SZLÁVA nevü ISTEN ASZSZONYA? Az a' Kérdés: Tudtak-e már SZLAVIN NYELVEN írni Első Justiniánus időszakakor a' SZLAVIN NÉPEK, vagy találtatnak-e ezen időszakaszból a' SZLAVIN NÉPNEK szájról szájra általadatott HAGYOMÁNYAI és minő hitelt érdemlenek különösen ezen HAGYOMÁNYOK? Szeretnék Kollár Jánostól feleleteket nyerni e' Kérdésekre, hogy így meghatározhatnám én is, 's velem mások is, a' SOKKAL NAGYOBB HIHETŐSÉGET. Addig pedig, míg e' feleletek elkészülnek, halgassák ki nagy érdemü Olvasóim a' Justiniánus Seregében vitézkedett SZLAVINOKAT igen híven esmérő Procópius tanutételét a' régiebb SZLAVIN THEOLOGIÁRÓL a' következő sorokból:

„Mert EGY ISTENT, a' menykövezőt 's ezen egész világ alkatóját, EGYEDÜL HISZNEK, 's neki ökröket és mindenféle áldozatokat fölajánlanak. Elővégzetet nem esmérnek, 's ennek a' halandókra semmi béfolyást sem tulajdonítanak: De midőn sulyosan betegek, vagy, ütközetbe menendők, a' halált már magukhoz közelíteni látják,

„*VNUM enim DEUM fulguris effectorem, dominum hujus universitatis, SOLUM AGNOSCUNT, eique boves et cujusque generis hostias immolant. Fatum minime norunt, nedum illi in mortales aliquam vim attribuant: at cum sibi vel morbo correptis, vel praelium ineuntibus, jam mortem admotam vident;*

fogadást tesznek az Istennek, hogy menekűles esetére azonnal életben maradásukért áldozatot ölendenek: elkerűlvén a' veszélyt, mit igértek, áldozatúl nyujtják, 's ezen áldozatnak köszönik életváltságukat. Ezeken kivűl TISZTELIK a' FOLYÓVIZEKET, a' VÉDSZŰZLEÁNYOKAT és NÉMELLY MÁS ŐR SZELLEMEKET. Kiknek mind áldoznak, 's áldozat alatt Jósló Jövendöléseket tesznek. Nyomorék és szétszort Kalyibákban laknak, és lakhelyüket néha változtatják. Ha ütközetbe mennek, sokan gyalog állanak ellenség elébe, vértetskéket és hagyítható szuronyokat tartván kezeikben. Pántzélba nem öltöznek: nékiknek közűlük se üngük se köpönyegük: hanem tsupán szeméremtestet födő gatyátskákban állanak szembe az ellenséggel. Egy mindkettőjüknek (a' Szlávoknak és Antáknak) nyelvük, 's igen durva, és testük külső alkatára nézve sem különböznek egymástól. Mert valamennyien magosak és igen erősek. Bőrük szine se nem igen fehér, se hajuk színe nem fölötte sárga: amaz nem is épen fekete: hanem verhenyeges, és ugyan mindnyájuknál. Élelműk szinte, mint a' Massagetáknak (Nagy Palótzországiaknak), száraz és nem finynyás eledelekből áll, egészen, mint amazok, piszkokkal és mosdatlanságokkal födetvék. Eszük se nem gonosz se nem tsalárd, 's egyszerüséggel a' HUNNUS (CHÚN) SZOKÁSÓKAT SOKAKBAN MEGTARTJÁK....... Egyébberánt a' Duna tulsó partainak nagyobb részüket birják."

Deo vovent, si evaserint, continuo victimam pro salvo capite mactaturos: elapsi periculo, quod promisere sacrificant, eaque hostia vitam sibi redemptam credunt. Praeterea ***FLUVIOS COLUNT, ET NYMPHAS*** (Nymphae = Puellae Juvenes nubiles, sponsae, numina muliebria montibus, sylvis et pratis, fontibus, aquis praesidentia), ***ET ALIA QUAEDAM NUMINA*** (In Graeco: Δαιμόνια = Deos, Heroes, Genios): *quibus omnibus operantur, et inter sacrificia coniecturas faciunt divinationum. In tuguriis habitant vilibus et rare sparsis, atque habitationis locum subinde mutant. Cum pugnam invadunt, multi pedibus tendunt in hostem, scutula spiculaque gestantes manibus. Loricam non induunt: quidam nec subuculam habent nec pallium: sed cum femoralibus tantum, ad virilia usque aptis, hosti se offerunt ad certamen. Una est utrisque (Slavis et Antis) lingua admodum barbara, nec forma corporis inter se differunt. Sunt enim proceri omnes ac robustissimi. Colorem nec summe candidum habet cutis, non flavum Coma: neque is plane in nigrum deficit: at subrufus est, et quidem omnibus Vitam aeque ut Massagetae, victu arido incultoque tolerant, toti, sicut illi, sordibus et illuvie semper obsiti. Ingenium ipsis nec malignum nec fraudulentum, et cum simplicitate* ***MORES HUNNICOS (CHÚNICOS) IN MULTIS RETINENT***. .... *Et vero*

ulterioris ripae Istri partem maximam habent." 7)

E' fontos tudósitásban — de minden más régi Kutfőkben is — semmi emlités sintsen valami SZLÁVA nevü ISTENASZSZONYRÓL, 's minekutána a' NYMPHÁK Szűz Leányok, az ŐR SZELLEMEK pedig (Geniusok) HÍMEK valának, nintsen a' tudósitásban, ha azt jól megértettem, emlités egyáltalában ISTENASZSZONYOKRÓL is. A' mi különösen a' CHÚN SZOKÁSOKAT illeti, tudni kell, hogy a' SZLAVIN NÉPEK, 's közűlük főképen a' legerősebb ANTÁK, mint Gatterer Jornándes XLVIII-dik Fejezetéből böltsen állitotta, a' CHÚN NÉPNEK már Attila előtt, ADÓZÓIK valának. 8) Így épen nem későbbi hihetetlen költemény az, hogy a' „Niebelungen Lied" és „Biterolf und Dietlieb" régi Német Versezetek szerént Attila seregében a' Lengyelek, Poroszok, Oroszok és Kióviaiak is a' CHÚNOKKAL együtt hartzoltak holmi Napnyugati Ellenségek ellen. 9) Végre vagynak a' SZLAVIN névnek még sok másféle helytelen magyarázatai is, de ezekkel kár volna vesztegetni a' drága időt és papirost: Vessünk inkább e' hasztalanságok helyett most már néhány Kritikai Pillanatokat a' SZLÁVA és SZLOVO magyarázat védőinek előttünk esméretes véleményeikre.

1) Horvát István, Horvát Országról mint Hóditás által szereztetett Magyar Tartományról és Magyar Országnak Valóságos Részéről. Pesten, 1843. in folio, utolsó oldalon. Kéziratban.

2) Jana Kollár, Rozprawy o Gmenách. W Budjne, 1830. in 8-vo, pag. 17—93. — Cf. Jana Kollár, Sláwy Dcera. W Pesti, 1832. in 8. — Jana Kollár, Wýklad čili Přjmětky a Wyswětliwky ku Sláwy Dceře. W Pesti, 1832. in 8-vo.

3) Gemeinnützige Blätter. Ofen, 1844. in 4-to, XXXIV. Jahrgang, Nr. 30. 31. Berichtigung.

4) Jana Kollár, Rozprawy o Gmenách. W Budjne, 1830. in 8-vo, pag. 64—65.

5) Gemeinnützige Blätter. Ofen, 1844. in 4-to, XXXIV. Jahrgang, Nr. 30. 31. Berichtigung.

6) Gemeinnützige Blätter. Ofen, 1844. in 4-to, XXXIV. Jahrgang. Nr. 31. Sonntag, den 11. April. Berichtigung. S. 118. col. 1.

7) Procopii Caesariensis, Historiae sui temporis. Parisiis, 1662. in folio, Tomo I, pag. 498. De Bello Gothico. Libro III, cap. 14. — Edit. Bonnensis. II, pag. 334—335.

8) Johann Christoph Gatterer's, Einleitung in die synchronistische Universalhistorie. Göttingen, 1771. in 8vo, II. Band, S. 900—901. — Cf. Lud. Antonii Muratorii, Rerum Italicarum Scriptores. Mediolani, 1723. in folio, Tomo I, Parte I, pag. 215. Jornandes, De Rebus Geticis. Cap. 48.

9) Der Nibelungen Lied. Breslau, 1820. in 8vo, I. Band, S. 276 v. 5369—5373. — Der Helden Buch. Berlin, 1820. in 4to, I. Theil, S. 35. 36. 37. 38. etc.

14. §.

Mindent elkövettek, mint láttuk, a' SZLÁVA és SZLOVO magyarázat védői, hogy a' SCLAVUS, SCLAVOS, SCLAVANI, SCLAVENI és SCLAVINI nevektől megmentsék a' SZLÁVUS, SZLÁVOS, SZLAVANI, SZLAVENI és SZLAVINI NÉPEKET, nehogy nevük egyező legyen a' SCLÁV=RABSZOLGA, CAPTIVUS, MANCIPIUM, és SER-

VUS nevezettel. Okoskodásuk a' SZLAVIN ÍRÓKNAK e' részről igen helyes, de nem tzélhoz vezető. A' Görögöknél, mivel ΣΛ betűkkel kezdő szovaik nintsenek, főképen idegen tulajdon és állatos köznevekben, az SK betűk; úgy a' Rómaiaknál, Frantziáknál (söt nálunk Magyaroknál is) az SC betűk valóban SZ hangon mondattak ki a' régiektől, a' mit könnyü volna nyomos Philologiai okokból megbizonyítani, ha értelmes Nyelvtudósok (Pierre Richelet, Dictionnaire de la Langue Françoise. á Paris, 1746. fol. Tom. III, pag. 450. col. 2 pag. 472. col. 2da sub: Septique et Septre.) ezt régen észre nem vették volna. Azonban e' hiteles tudomány által semmit sem nyerhetnek a' SZLAVIN ÍRÓK, mert vagynak Európában ollyan nemzetek is, mellyek a' RABSZOLGÁT nem SCLÁVNAK, hanem egyenesen SZLÁVNAK írják, vagy nevezik. Menynyünk tsak mélyebben bele az Európai Nyelveknek pitvarukba, azonnal meggyőződünk állításom valóságáról.

I. Görög nyelven a' SZLAVIN NÉP neve, mint fölebb hiteles kutfőkből láttuk, egyébb hoszszabb nevezeteken kivűl, majd Σκλάβος (Szlávos), majd Σθλάβος (Sthlávos). Ugyan a' Görögöknél: Σκλάβος (egyenlő betűket egyenlő hangon kimondva: Szlávos) = Captivus = Fogoly, Szolga; Σθλάβος (Sthlávos) = Captivus = Fogoly, Szolga; Σκλάβα (Szláva) = Serva = Szolga Leány. 1)

II. Latán nyelven a' SZLAVIN NÉP neve már Jornándesnál a' másadik helyen SCLAVUS (Szlávus). Ugyan Latán nyelven: SCLAVUS (Szlávus) = Captivus, Servus = Fogoly, Szolga; SCLAVA (Szláva) = Captiva, Serva = Fogolyleány, Szolgaleány; SCLAVONICUS (Szlavonicus) = Servilis, = Szolgai; SCHLAVUS (Slavus) = Captivus, Servus = Fogoly, Szolga. 2)

III. Olasz nyelven a' SZLAVIN NÉP neve SCHIAVO és SCHIAVONE; SCHIAVONIA = DALMATIA = SZLAVONIA. Ugyan Olasz nyelven: SCHIAVO = Captivus = Fogoly. 3)

IV. Frantzia nyelven a' SZLAVIN NÉP neve ESCLAVON = SLAVUS, ILLYRICUS = SZLAVIN, ILLYRIAI. Ugyan Frantzia nyelven: ESCLAVE = Servus, Captivus, Mancipium = Szolga, Fogoly, Pór. Schlözernél újabb helyesirással: ESLAVÓNS = SZLAVINI. 4)

V. Spanyol nyelven, ESCLÁVO = ein SCLAVE = Pór. 5)

VI. Portugáliai nyelven ESCRAVO = ein SKLAVE = Pór. 6)

VII. Angoly nyelven SLÁVE (mond ki: SZLEHW) = der Sclave = Pór. Hozzá függeszti a' Szótár Írója:

„A' köz vélemény szerént a' SZLÁVOKTÓL; de nem lappang-e a' SCLÁV szó gyökere talán a' Görög λαβω, λαπαζω, λαφυω, és

„Angeblich von den SLAVEN; spielt aber vielleicht in λαβω, λαπαζω, λαφυω, λαφυσσω = erbeuten, der SCLAVE.“

λαφυσσω = prédát nyerni, szovakban?“

VIII. Német nyelven SCLAVE = Leibeigener, = Pór. A' valóban nagy tudományu Adelung János Kristóf állítja:

„Most már bizonyosnak tartatik, hogy e' jelentés a' SZLAVIN NEMZETTŐL költsönöztetett, mivel a' régi Németeknek és más szomszéd Népeknek szokásuk volt a' Foglyokat, kiket háboruban tőlük elnyertek, illyetén valóságos SZOLGÁKKÁ tenni, 's az elfoglalt vidékeknek lakóikból SCLÁVÓKÁT tsinálni, a' honnand a' PÓRSÁG (MANCIPATUS) a' hajdan SZLÁVINOKTÓL 's más velük rokon Nemzetektől lakott Tartományokban most is divatoz. E' Nemzet Neve ez előtt Latánúl leggyakrabban SCLAVI alakban íratott, 's Görögűl ΣΚΛΑΒΟ'Ι. Újabb időkben elkezdették e' szóban, ha Nemzetet jelent, az ínyhangot kihagyni, 's SZLÁVOT írni helyette, állítván: hogy ezen írásmód a' leghelyesebb; azonban Corbáviai Kercselich Boldisár Ádám „De Regnis Dalmatiae Croatiae“ 's a' t. tzímű és Zágrábban kiadatott munkájában Ókleveleknek megbizonyította, hogy a' valóságos nemzeti név SCLÁV és nem SZLÁV, bár az Oroszok, Dánusok 's több mások SZLÁV névvel élnek. Hogy valamelly Nemzetnek tulajdon neve köz mellék névvé lett, arról több példa vagyon. Frisch fölhozza Tamás Mester könyvéből, hogy ΚΑΡ (Kár) a' Görögöknél szinte PÓR SZOLGÁT jelentett, mert a' KÁRIAIAK árultattak legelőször mint SZOLGÁK.“

„Es ist nunmehr wohl ausgemacht, dass diese Bedeutung von der Nation der SCLAVEN entlehnet worden, weil die ehemahligen Deutschen und andere benachtbarte Völker die Gewonheit hatten, die Gefangenen, welche sie im Kriege von ihnen machten, als solche eigenthümliche Knechte zu behandeln, und die Einwohner der von ihnen eroberten Gegenden zu SCLAVEN zu machen, woher denn auch noch die Leibeigenschaft in den ehedem von SCLAVEN und den mit ihnen verwandten Nationen bewohnten Provinzen herrühret. Man schrieb den Nahmen dieser Nation im Lateinischen ehedem am häufigsten SCLAVI und im Griechischen Σκλαβὸι. In den neuern Zeiten hat man angefangen, in diesem Worte, wenn er die Nation bezeichnet, den Gaumenlaut zu verbannen und SLAVEN zu schreiben, und behauptet, dass diese Schreibart die richtigste sey; allein B. A. Kercselich de Corbavia beweiset in seinem zu Zagrab herausgekommenen werke de regnis Dalmatiae, Croatiae u. s. f. aus Urkunden, dass der eigenthümliche Nahme SCLAVE und nicht SLAVE laute, obgleich die Russen, Dänen u. s. f. so schreiben. Dass der eigenthümliche Nahme einer Nation

zu einem allgemeinen Nennworte geworden, hat mehrere Beyspiele vor sich. Frisch führet aus dem Thomas Magister an, dass ΚΑΡ (Kares) *bey den Griechen gleichfalls einen leibeigenen Knecht bedeutet habe, weil ʽΟΙ ΚΑΡΑΙ, d. i. die Karier, zuerst als Knechte verkauft worden.*" 8)

Kercselich helyesen vitatta, hogy a' Magyar országi Ó k l e v e l e k b e n időről időre és állandóúl SZLAVONIA neve SCLAVONIA alakban jő elő. Bátron mondhatta volna, hogy SCLAVONIA olvastatik a' régi P e t s é t e k e n é s P é n z e k e n is. Béla Hertzegnek 1268-dik évi Petsétén mondatik: „BELA. DEI. GRA. DVX. TOCIVS. SCLAVONIE. DALMACI. CROACI." 9) És ki nem esméri a' Magyar Numismaticusok közűl azon nagyszámu ezüst pénzeket, mellyeken olvasható: „MONETA REGIS PRO SCLAVONIA?" 10) Ezek tehát eddig mind bizonyosak: Hanem más részről az is bizonyos, hogy az SC betűk nálunk Magyaroknál is a' mai SZ helyett állanak, a' mit még Kercselich nem tudott. Szent László Királynak 1082-diki hiteles eredeti Ókleveléhen, mellyet a' Beszprémi Szent Mihály Templomának adott, régi Római és régi Frantzia helyesirással egyezőleg S z a l a vármegye neve S c h a l a; S z e r e n t s e helység neve S c e r e n c e; S z ő l ő s falu neve majd S c e l e u s, majd S c e u l e u s, és a' S z e g é n y Keresztnév (Sanctus Miser) S c e g e n. 11) II-dik Béla Király nevetlen Jegyzőjénél valamint a' SZLAVIN NÉP neve (Cap. 9. 11. 12. 25. 33. 35. 36. 37. 40. 50.) SCLAVUS, azaz: SZLAVUS, ugy a' S z e r i hely neve (Cap. 40.) S c e r i i; úgy a' S z e r e d ő t z (Sárdica) vár neve (Cap. 45.) S c e r e d u c y. 12.) III-dik Béla Magyar Király uralkodása alatt a' Magyar nyelvnek 1183-dik év körűl iratott legrégiebb maradványaiban, a' Két Halottas Beszédben, a' mostani SZ betű már váltva, Z, SZ, és SC betűkkel íratik. Így p. o. vagyon benne: R é s z e t helyett R e z e t; S z ö m t ö k k e l helyett Z u m t u c h e l, és S z u m t u c h e l; S z e n t helyett S z e n t; S z i n e helyett S c i n e; S z e r e l m e s helyett S c e r e l m e s; S z e g i n helyett S c e g i n. 's a' t. 13) Így hozhatnék föl példákat a' XIII. és XIV-dik századi Óklevelekből is az SC betű keletéről SZ helyett: De inkább azt érintem, hogy a' ditső Szandavári Sréter Család Levéltárából ollyan eredeti Óklevelet is olvastam, mellyben egyesűlt régi Frantzia és Görög írásmód szerént S z e n t I m r e helység neve S c k e n t h I m r e helyesírással jött elő. Mindezekből talán szembetűnő, hogy Kercselich állítása bizonyos ugyan, de a' SCLAVUS nemzeti név helyességére nézve közel sem eldöntő.

IX. Hollandus nyelven SLAAF és SLAAVE = Leibeigener,=Pór. 14)
X. Svéd nyelven SLAF = Leibeigener,=Pór. 15)
XI. Oláh nyelven SKLÁBU = Leibeigener,=Pór. 16)
XII. Új Görög nyelven ΣΚΛΑ'ΒΟΣ = Leibeigener,=Pór. 17)
Igaz tehát az Angolyokról, Hollandusokról és Schwédekről, hogy ezek a' SCLÁV nevet SZLÁVNAK irják, vagy nevezik: Következésképen áll a' SZLÁVA és SZLOVO magyarázókról a' régi Közmondás: *„Incidit in Scyllam, qui vult vitare Charybdim."*

XIII. Magyar nyelven, eltérve minden más mostani Európai Nemzetektől, mint már több ízben olvastuk, SCLÁV, = PÓR; SCLÁVIN = PÓRNÉ. E' szovaknak Szótárainkban előjövő RUSTICUS = PARASZT, és RUSTICA = PARASZTNÉ jelentésük tsak másad mellesleges jelentés, a' mennyire a' Magyar Nemes telkét Földmivelő Szolgák (Servi Glebae Adscripti) szántották. Ime régi Faluknak neveikben: NEMES FAJSZ, PÓR FAJSZ; NEMES LÁDONY, PÓR LÁDONY; NEMES MAGASI, PÓR MAGASI; NEMES SÁGOD, PÓR SÁGOD, NEMES SZALÓK, PÓR SZALÓK mindenütt a' PÓR szó ellentétele a' NEMES szónak és SZOLGA jelentéssel bír. Így használtatik különösen a' PÓR szó, egyezőleg Verbőtzy István (Tripart. Operis Parte I, Tit. 3. §. 3. 4. 5.) előadásával, I. Mátyás Király életében is, mellyben a' háboruban meg nem jelenendő Nemesekről fenyegetve mondatik:

„PÓRRÁ teszi, ki marad házában." 18)

Föltalálható e' PÓR szó mind hím, mind nőstény nemben, MANCIPIUM = RABSZOLGA jelentéssel már a' legrégiebb Római Törvényben. Gruterus Jánosnál egyik igen régi kövön e' fölírat jőelő:

„Publius Rubrius Latinusnak, Érdemes Pátronusának, Sicinius, Publiusnak PÓRA, emeltette."	„P(ublio). RUBRIO. LATINO. SICINIUS. P(ublii). POR. PATRONO. SVO. B(ene). M(erenti)." 19)

Itt a' PATRONUS szó, melly néven egyenesen a' SZOLGÁK szokták URAIKAT nevezni, a' PÓR szónak SZOLGA jelentéséről hiteles adatot nyujt. Reinesius Tamásnál hasonlóképen találtatik fölírat a' PÓRNÉ szóról imígyen:

„AEXIA Julia, Marcus Juliusnak PÓRNÉJA, emeltette."	„JUL(ia). AEXIA. M(arci). JUL(ii). PORA." 20)

A' PÓR szónak SZOLGA jelentéséről, mint régiségről, idősebb Pliniusnak még volt esmérete, midőn írta:

„Ezt okozta a' SZOLGÁKNAK nagy számuk, 's a' házban lakó idegen tsoportok, 's a' SZOLGÁK miatt	***„Hoc profecere MANCIPIOrum legiones, et in domo turba externa, ac SERVORUM quo-***

NÉVNEVEZŐT kellett tartani. Másképen volt a' régieknél, a' MARCI-PÓROK, LUCI-PÓROK egyenként URAIKNAK NEMZETSÉGNEVÜKET VISELÉK, köztálból ettek, nem is volt kivűlük otthon szükség más házi őrökre."

que causa ***NOMENCLATOR*** *adhibendus. Aliter apud antiquos, singuli* ***MARCI-PORES, LUCI-PORES****que* ***DOMINORUM GENTILES****, omnem victum in promiscuo habebant: nec ulla domi custodia a domesticis opus erat."* 21)

Marcus Fábius Qvinctiliánus a' PÓR szóról, mint már időkorában elovúltról, beszéli:

„A' SZOLGÁKRA nézve már elovúlt az a' faj, melly URÁTÓL költsönözte nevét, honnand a' MARCI-PÓROK és PUBLI-PÓROK."

„In ***SERVIS*** *jam intercidit illud genus, quod ducebatur a* ***DOMINO****, unde* ***MARCI-PORES, PUBLI-PORES****que."* 22)

Festusnál is előjő:

„QVINTI-PÓR, gyakori SZOLGA NÉV a' régieknél URUK ELŐNEVÉTŐL, mint MARCI-PÓR, tudniillik QVINTUSTÓL és MARCUSTÓL."

*„****QVINTI-POR, SERVILE NOMEN*** *frequens apud antiquos a'* ***PRAENOMINE DOMINI*** *ductum, ut* ***MARCI-POR****, scilicet a* ***QVINTO*** *et* ***MARCO****."* 23)

Mind ezek szerént olly világos, mint a' déli napfény, hogy a' régi Rómaiaknál PÓR valóban SZOLGÁT jelentett. Még is Krisztus születése után 337-dik év körűl Nonius Marcellus már azt vélte, hogy a' PÓR szó PUELLUS = GYERMEKTSE, és PUER = GYERMEK jelentéssel bírt. Egyik helyen írja könyvében:

„GYERMEKTSÉKET, gyermekeket..... Varrónál MARCI-PORE."

*„****PUELLOS****, pueros ..... Varro* ***MARCI-PORE****."*

Másik helyen följegyzette:

„GYERMEKEKET, az az: SZOLGÁKOT. Varró az Eumenidesekben. Alig tódúlt öszsze a' pórnép, nem dühösekből, hanem gyermekekből és szolgaleányokból állva."

*„****PUEROS*** *pro Servis. Varro Eumenides. Vix vulgus confluit, non furiarum, sed puerorum atque ancillarum."*

Pedig ugyan Nonius Marcellus szerént a' SZABADOKNAK fiaikat is — és így nem különösen tsak a' SZOLGÁKAT — GYERMEKEK névvel nevezték a' Rómaiak. Nonius Marcellus szovai egy harmadik helyen:

„Varró a' Római Nép Életéről a' II-dik könyvben: Így magányos há-

„Varro de Vita Populi Romani Libro II. Sic in privatis domibus

zokban SZABAD GYERMEKEK és LEÁNYOK udvarlának.“

PUERI LIBERI, et PUERAE ministrabant. “ 24)

Prisciánus Krisztus születése után 527-dik év körűl még határozottabban állította:

„És a' PUER=GYERMEK szótól származottak PUBLI—POR Publiporis, MARCI-POR Marciporis. Így Probus. Mert a' régiek így mondották PUBLII—PUER (Publius-Gyermeke) és MARCI—PUER (Marcus—Gyermeke) helyett.“

„Et a PUERO composita PUBLI—POR Publiporis, MARCI—POR Marciporis, Sic Probus. Ita enim antiqui pro PUBLII—PUER et MARCI—PUER dicebant. “ 25)

Ha tehát a' későbbi Római Írók már nem esmérték a' PÓR szónak SZOLGA jelentését; ha még a' mostani leghíresebb Római Régiség Búvárok is Prisciánussal a' PÓR szónak PUER=GYERMEK jelentést tulajdonítanak: Gyanítani sem lehet azt, hogy a' IX-dik század végével mostani lakhelyükre költözködött 's a' Római Törvény óságaival bizonyosan nem bibelődő Magyarok a' PÓR szónak SZOLGA jelentését a' Római Latán Nyelvből költsönözték volna. Inkább hihető, hogy a' PÓR szó is, mint több Magyar szovak, és a' Latán 's Magyar Nyelvben most egyeránt előjövő több származási ragasztékok, már az ősz időszakaszban az Olasz Földön hajdan lakott Magyar Nyelvü Népektől általvetettek a' Latán Nyelvbe, a' miről itt bővebben nem lehet szólanom. Azt éréntem tehát, mint igen is figyelmet érdemlő tárgyot, hogy a' KÖZNÉP, a' nélkűl, hogy a' PÓR szónak SZOLGA jelentését tudná, Szereden, 's környékén, Nyitra Vármegyében, az al földre nyári munkákra (főképen kaszálásra) le járó fölsőbb vidéki BUGER-TÓTOKAT (Buger=Bulgárus, Du Cange szerént. Gloss. I, 1261—1263. Edit. Venetae. Ezeket Bulgáriából hozták viszsza Atyáink, mint oda szaladtakat, 's ezek aligha együtt alapították a' Magyar Státust); Somogy, Szala és Vas Vármegyékben pedig a' Bor és Buza kereső HORVÁTOKAT rendesen PÓROKNAK nevezi, 's ugyan e' KÖZNÉP szájában élten él a' régi Magyar Közmondás is: „TÓT NEM EMBER; KÁSA NEM ÉTEL.“ A' ki tudja, mi volt a' régi Római Törvényben a' JUS QVIRITARIUM (URADALMI-JOG), a' JUS PATRONATUS (VÉD-JOG), a' PERSONA (SZEMÉLY, vagy EMBER), a' CAPUT (FŐ), és végre a' RES MANCIPI (SZOLGA azaz: ADÁS és VEVÉS alatt forgó DOLOG), az nálam nélkűl is megfogja érteni, hogy a' fölebbi KÖZMONDÁS a' TÓTNÉPNEK hajdani PÓRSÁGÁRA vonatkozik. Őrizkedjék végtére mindenki ezentúl hinni a' különben jeles érdemü Bernoláknak, ha Szótárában olvassa: ***„Slowenka, = Slava = eine Slawinn, Slovakinn, = Tóth személy, aszszony, leány. Syn. Slovácka.*** 2) ***Slavina, Slavonia, Slavo-***

nica (CONTEMTIVE = MEGVETŐLEG Sclavonica) femina = eine Slavonierinn (Sclavonierinn) = Tóth (Horváth) személy, aszszony, leány. Syn. Slowenkiňa." 26) Akár SCLAVUS akár SLAVUS nevet ír valaki, vagy egyiknél sintsen MEGVETÉS, a' mint hogy nintsen is; vagy egyik nevezetből úgy készíthet a' goromba férfiu MEGVETÉST, mint a' másikból. Ezután, úgy vélem, tisztábban fognak maguk a' SZLAVIN IRÓK, sőt minden Tudósok a' SCLAVUS, SLAVUS és SCLÁV szovakról gondolkodni: De a' Magyar Irók is hívebben esmérendik a' PÓR szónak mind SZOLGA, mind PARASZT jelentését, 's nem fogják azt soha többé a' Német BAUER, vagy PAUER szótól származtatni.

1) Caroli Du Fresne, Domini Du Cange, Glossarium ad Scriptores Mediae et Infimae Graecitatis. Lugduni, 1688. in folio, Tomo II, col. 1391—1392.

2) Caroli Du Fresne, Domini Du Cange, Glossarium ad Scriptores Mediae et Infimae Latinitatis. Venetiis, 1740 in folio, Tomo VI, col. 227—228.

3) Annibale Antonini, Dizionario Italiano, Latino, e Francese. In Venezia, 1779. in 4-to, Tomo I, pag. 581. col. 2 et 3. — Ardelio Della Bella, Dizionario Italiano, Latino, Illirico. In Venezia, 1728. in 4-to, pag. 652. col. 2 et pag. 653. col. 1.

4) Annibale Antonini, Dizionario Italiano, Latino, e Francese. In Venezia, 1779. in 4-to, Tomo I, pag. 581 col. 2. et 3. — Schlözer's, Nestor. II, S. 75.

5) C. A. Schmid's, Diccionario Español y Aleman. Leipzig, 1795. in 8-vo, I. Theil, col. 726.

6) Joáo Daniel Wagener, Novo Diccionario Portuguez-Alemáo. Lipsia, 1811. in 8-vo, pag. 400.

7) Bayle-Fahrenkrüger's, Wörterbuch der englischen Sprache. Jena, 1822. in 8-vo, I Theil, S. 959.

8) Johann Christoph Adelung's, Versuch eines vollständigen grammatisch-kritischen Wörterbuches der Hochdeutschen Mundart. Leipzig, 1780. in 4-to, IV. Theil, S. 377.

9) Martini Schwartner, Introductio In Rem Diplomaticam Aevi Intermedii, Praecipue Hungaricam. Budae, 1802. in 8-vo, Tabula V. fig. 8. — Cf. Georgii Pray, De Sigillis Reg. et Regin. Hungariae. Budae, 1805. in 4-to, Tabula XII. Fig. 8. In Sigillo anni 1477. Mathiae Corvini Regis. — Cf. Ignatii Comitis de Batthány, Leges Ecclesiasticae Regni Hungariae. Albae-Carolinae, 1785. fol. In Sigillo Ferdinandi II. anni 1626. ad pag. 673. Nro CLIII.

10) Tabulae Numismaticae pro Catalogo Numorum Hungariae ac Transilvaniae Instituti Nationalis Széchényiani. Pestini, 1807. in 4-to, Parte I, Tab. 17.

11) Ex Authentico Membranaceo Capituli Weszprimiensis. — In Sigillo Diplomatis anni 1232. nomen Provinciae S z a l a descriptum est iam hodierna orthographia: „SZALA", Vide Geórgii Pray, De Sigillis Reg. et Regin. Hung. Budae, 1805. in 4-to, pag. 87.

12) Joannis Georgii Schwandtneri, Script. Rerum Hungaricarum. Lipsiae, 1746. in folio Tomo I, pag. 1—38. In Anonymo Belae Regis Notario.

13) Horvát István, Tudományos Gyüjtemény. Pesten, 1835. in 8-vo, I. Kötet, a' 116-dik lap mellett a' Réztáblán.

14) Matthias Kraamer, Het Koninglyk Neder—Hoog—Duitsch en Hoog—Neder—Duitsch Dictionnaire. Nurenberg, 1719. in folio, I, 344. II, 194.

15) Olof Lind, Teutsch-Schwedisches und Schwedisch-Teutsches Lexicon. Stockholm, 1749. in 4-to, I, 1407. II, 789.

16) Jo. Christ. Adelung's, Wörterbuch. Leipzig, 1780. in 4-to, IV. Th. S. 377.

17) Carl Weigel's, Teutsch-Neugriechisches Lexicon. Leipzig, 1804. in 8-vo, I. col. 1768. — Cf. II, col. 1067.

18) Historiás Ének az Felséges Mátyás Királyról. Kolosvárott, 1577. in 4-to, pag. Hiij.

19) Jani Gruteri, Inscriptiones Antiquae totius Orbis Romani. Amstelaedami, 1707. in folio, Tomo II, pag. DCCCCLII. Nro 11.

20) Thomae Reinesii, Syntagma Inscriptionum Antiquarum. Lipsiae et Francofurti, 1682. in folio, pag. 865. Classe XVII, Nro CLXXX.

21) C. Plinii, Hist. Natur. Parisiis, 1741. in folio, Tomo II, pag. 605. Libro XXXIII. cap. 1. — Cf. Marci Terentii Varronis de Lingua Latina. Biponti, 1788. in 8-vo, Vol. I, pag. XXIII. pag. 199. pag. 265. — Cf. Caii. Crispi Salustii, Opera. Biponti, 1780. in 8-vo, pag. 262. Inter Fragm. Hist. Libri III.

22) Marci Fabii Quinctiliani, De Institutione Oratoria Libri XII. Lugduni Batavorum, 1720. in 4-to, Tomo I, pag. 49. Instit. Orat. Libro I, cap. 4.

23) Corpus Grammaticorum Latinorum Veterum. Lipsiae, 1832. in 4-to, Tomo II, Parte I, pag. 132. Pomponius Festus, De Verbor. Significat. Libro XVI.

24) Nonius Marcellus, De Proprietate Sermonis. Lipsiae, 1826. in 8-vo, pag. 158. 153. 156. — Cf. Marci Terentii Varronis, De Lingua Latina. Biponti, 1788. in 8-vo, Vol. II, pag. 296. In Notis.

25) Prisciani Caesariensis Grammatici, Opera. Lipsiae, 1819. in 8-vo, Vol. I, pag. 251. Libro VI, cap. 9. — Cf. Alexander Adam's, Handbuch der römischen Alterthümer. Erlangen, 1806. in 8-vo, I. Band, S. 72.

26) Antonii Bernolák, Lexicon Slavicum Bohemico-Latino-Germanico-Ungaricum. Budae, 1825. in 8-o, Tomo IV, pag. 3010. col. 2da.

15. §.

Úgy de, hát valósággal SZOLGASÁGBAN nyögeti Európának különbféle részeiben a' SZLAVIN NÉPEKET hajdan korban a' hiteles Történettudomány? — Pirúlva szégyenleném magamat, ha egész Nemzetnek — sőt a' Nemzet egyes Tagának is — gyönyörködve szemére tudnám lobbantani szerentsétlenségét; Durva Embernek néznem magamat, ha egész Nemzetet Gúny és Nevetség tárgyává tudnék tenni: Azonban, ha úgy kell szólanom, mint Töténetvizsgálónak, vagy akarom, vagy nem; vagy szeretem vagy nem; egészen ki kell mondanom a' tiszta valóságot. Böltsen tanította Fessmaier:

„Valóság, nem Költemény legyen Tárgya a' Históriának."	*„Wahrheit, nicht Dichtung soll der Gegenstand der Geschichte seyn."* 1)

Száz meg száz helyet hordhatnék elő a' SZLAVIN NÉP SZOLGAI ÁLLAPATÁRÓL a' halhatatlan érdemü 's tőlem régóta megkülönböztetve tisztelt 's forrón szeretett Pertz György Henrik „Monumenta Germaniae Historica" tzímü Köteteiből maguknak a' leghitelesebb Kutfőknek szovaikból és soraikból: De kész akarva kerűlni kivánván minden keményebb hangot 's alkalmaztatást, inkább más Írókat beszéltetek e' tárgyról. Mit írt a' tudós Adelung a' Balticum Öböl melléki SZLAVINOKRÓL? azt már imént olvastuk. Schaffarik Pál Jósef, SZLAVIN létére is, így tudósít bennünket a' SZLAVIN NÉP régi állapatáról:

„Mintegy a' VII-dik század közepe felé 679-dik évvel szüntek meg a' SZLAVINOKNAK vándorlásaik, 's talán épen ezen időben, vagy	*„Etwa um die Mitte des VII. Jahrh., mit dem Jahr 679. hörten die Wanderungen der Slawen auf, und vielleicht um die-*

már előbb is, tétetett az első lépés a' SZLAVINOKNAK keresztyén hitre vezetésükről. E' Próbatétel sikerült ugyan a' IX-dik század kezdetén telyesen mind a' Délieknél, mind a' Napnyugatiaknál, de nem nagy változások nélkül az egyes Ágoknak belsőjükben. A' két nagy SZLAVIN ORSZÁG, úgymint NAGY-CROÁTIA és NAGY-SZERBIA, mind ketten éjszakra a' Kárpátoktól, már a' VI-dik század kezdetén megszünt, részént a' FRANTZIÁKTÓL, részént a' GOTHUSOKTÓL és AVAROKTÓL MEGHODÍTTATVÁN. Szinte így a' külföldiektől WENDUS néven hivatott SZLAVINOK, kik a' VI-dik században a' Gothusoktól és Sváboktól elhagyatott lakhelyeken az Elbe viz környékén letelepedtek, 's itt POMERÁNUSOK, LUITITZOK, WILZEK, WELETÁBOK, OBOTRITÁK, SZORBOK 's a' t. nevek alatt tanyáztak, egy borzasztó 's elenyésztető háboru után, a' FRANTZIÁKTÓL és SZÁSZOKTÓL MEGGYŐZETVÉN, vagy KIÍRTATTAK, vagy NÉMETEKKÉ TÉTETTEK. Nyelvük már a' XV-dik században kiveszett. A' többi éjszaki Német országban lakó WENDUSOK a' X-dik században a' SZÁSZ ÁGBÓL uralkodott Német Királyoktól az Elbe vizén túl szoríttattak, 's ellenük a' Miszniai, Luszátziai és Brandenburgi Őr-Grófságok állíttattak. Ellenben a' TSEHEK Bohemiában a' VI-dik századtól föntartották (?) magukat, és sokáig külön Királyságot tettek saját hazai Fejedelmeik alatt. Azon SZLAVINOKAT, kik STIRIÁBAN, CARINTHIÁBAN és CARNIÓLIÁBAN foglaltak szállást már Nagy

selbe Zeit, oder auch schon früher, wurde der erste Versuch gemacht, die Slawen zum Christenthum zu bekehren. Dieser Versuch gelang zwar zu Anfange des IX. Jahrh., sowol im Süden als im Westen vollkommen, aber nicht ohne grosse Veränderungen im Innern der Stämme selbst. Die zwei grossen Slawischen Reiche ***GROSS-KROATIEN*** *und* ***GROSS-SERBIEN****, beide im Norden der Karpaten, verschwanden schon zu Anfange des VI. Jahrh., zum Theil von den* ***FRANKEN****, zum Theil von dem* ***GOTHEN*** *und* ***AVAREN UNTERJOCHT****. Eben so wurden die mit den Namen der* ***WENDEN*** *von den Ausländern bezeichneten* ***SLAWEN****, die im VI. Jahrh. in die von den Gothen und Sveven verlassenen Wohnsitze an der Elbe einrückten, und hier unter den Namen der* ***POMERANIER, LUITITZEN, WILZEN, WELETABEN, OBOTRITEN, SORBEN*** *u. s. w. wohnten, nach einer grausamen Vertilgungs-Kriege von den Franken und Sachsen* ***BEZWUNGEN****, und entweder* ***AUSGEROTTET****, oder* ***GERMANISIRT****. Ihre Sprache erlosch schon im XV. Jahrhundert. Die übrigen* ***NORDTEUTSCHEN WENDEN*** *wurden im X Jahrh. von Teutschlands Königen aus dem sächsischen Stamme bis über die Elbe gedrängt, und die Markgrafschaften Meissen, Lausitz und Brandenburg errichtet. Da-*

Károly MEGHÓDÍTOTTA, 's mind ő, mind más későbbi Tsászárok itt NÉMET ŐR-GRÓFSÁGOKAT állítottak-föl. Swatopluknak NAGY MORVA ORSZÁGÁT a' IX-dik század végével SZÉTROMBOLTÁK Arnulf Német Király és a' Magyarok. A' Nagy-Croátiából és Nagy-Szerviából által költözködött SZLAVINOKTÓL a' Duna déli része körül alapíttatott Királyságok, CROÁTIA, SZLAVONIA, DALMÁTIA, SZERBIA, BOSZNIA és BULGÁRIA 3—800 éves időszakon keresztül mentek folytonos Szerentse Változások és állandó Háborúk között, mellyeket majd a' Görögökkel, majd a' Magyarokkal, majd a' Velentzeiekkel és Törökökkel viseltek, mind addig, míg végre (Tehát soha sem hódúltak ezen Királyságok a' Magyar Szent Koronának?) részént az Ausztriai Ház, részént a' Török hatalom alá estek. Lassan fejlett ki önállásu Birodalommá LENGYEL ORSZÁG és OROSZ ORSZÁG, 's az utóbbik rövid idő alatt olly magasságra emelkedett, melly tsudálkozást gerjeszt."

gegen erhielten sich (?) die ČECHEN in BÖHMEN seit dem VI. Jahrh, und bildeten lange unter eingebornen Fürsten ein Königreich. Diejenigen SLAWEN, die sich in STEIERMARK, KÄRNTEN und KRAIN niederliesen, UNTERJOCHTE schon Karl der Grosse, und sowol er als auch spätere Kaiser gründeten hier teutsche Markgrafschaften. Swatopluks grosses MÄHRISCHES REICH zerstörte der teutsche König Arnulph und die Magyaren am Ende des IX. Jahrh. Die südlich der Donau von den aus Gross-Kroatien und Gross-Serbien eingewanderten SLAWEN gestiefteten KÖNIGREICHE KROATIEN, SLAVONIEN, DALMATIEN, SERBIEN, BOSNIEN und BULGARIEN, durchliefen im steten Wechsel des Glücks und beständigen Kampf mit dem Griechen, Ungern, Venetianern und Türken eine Periode von 3—800 Jahren, bis sie zuletzt zum Theil an das Haus Oesterreich, zum Theil an die Türken verfielen. Langsam entwickelten sich POLEN und RUSSLAND zu selbständigen Staaten, und letzteres schwang sich binnen einer kurzen Zeit zu einer Höhe empor, die Bewunderung erregt." 2)

A' SZOLGASÁGNAK e' sorokban hol, és mennyi nyoma vagyon? azt, úgy vélem, hoszszu magyarázat nélkűl is megértheti minden okos Olvasó. Nem akartam sokáig hinni szemeimnek, midőn Orosz Szótárokban olvastam, hogy Orosz nyelven a' POLONI szó PÓRSÁGOT, a' POLON szó pedig PÓRT; sőt még Lengyel NYELVEN is POL'OW

szinte ELFOGAST és PRÉDÁT jelent. 3) — A' SZERBLUSOKRÓL följegyzette Constantinus Porphyrogenneta Görög Tsászár:

„A' SZERBLUSOK Római nyelven SERVUSOKNAK, az az: SZOLGÁKNAK neveztetnek: honnand a' SZOLGÁKNAK botskoraik SERBULA néven hivatnak; és SERBULIÁNUSOKNAK azokat mondják, kik alávaló és szegény sorsu botskorokat viselnek. A' SZERBLUSOK pedig onnand nyerték nevüket, hogy a' Római Tsászárnak SZOLGÁLTAK."

„*SERBLI autem Romanorum lingua SERVI* (Δῦλοι=Duli) *dicuntur: unde SERBULA vulgo SERVORUM CALCEAMENTA appellantur; et SERBULIANOS illos vocamus, qui ita viliter ac pauperum in modum sunt calceati. SERBLI autem inde sic cognominati sunt, quod Romanorum Imperatori SERVIRENT.*" 4)

Előre botsátotta már fölebb régi Hazájukról, mellyből mostani lakhelyükbe kiköltöztek:

„Tudni kell, hogy a' SZERBLUSOK (Más régi Görög Íróknál, SZERBUSOK és SZERBIUSOK) a' MEG NEM KERESZTELKEDETT SZERBLUSOKTÓL, kik FEHÉR nevet viselnek, származnak. Laknak ezek túl Török (Magyar) Országon azon helyen, mellyet ők BOICI néven hivnak, mellyel határos (Keleti) Frantzia Ország és a' Keresztséget még szinte föl nem vett Nagy, vagy is Fehér Chrobátia. Ott laktak tehát előbb a' SZERBLUSOK."

„*Sciendum est SERBLIOS* (Aliis vetustis Graecis Scriptoribus: SERBOS, SERBIOS) *oriundos esse a SERBLIS, NON BAPTIZATIS, qui etiam ALBI cognominantur, et ulteriora Turciae* (Ungariae) *incolunt, in loco ab illis BOICI nuncupato, cui finitima Francia est, uti et Magna Chrobatia, baptismi expers, quae etiam Alba cognominatur. Illic igitur initio SERBLII hi habitabant.*" 5)

Ezen utóbbi sorok igen hitelesek, mivel valóban M i s z n i á b a n é s L u s z á t i á b a n, Lengyel Ország, az az: Nagy, vagy is Fehér Chrobátia és Bohemia körűl, laktak hajdan, 's még ma is laknak a' SZORÁBOK, kiknek nevük a' régi Kéziratokban SARABI, SOLABI, SARABARI, SIURBI, és SUURBI alakokban is előjő. 6) Ezekről írta Chytraeus Dávid és Jetze Lőrintz:

„Mai napig az Elbe vize mellékén egy nyomorék Henet, vagy is Szlavin Népnek maradványai fön vagynak Luszátiában és más helyeken. Hol a' LAKOSOK MAGUKAT SZERBUSOKNAK, NYELVÜKET PEDIG S z e r b s z k a R e e z néven nevezik."

„*In hodiernum usque diem passim ad ripam Albis miserae gentis Henetae seu Slavicae reliquiae in Lusatia et alibi haerent. UBI INCOLAE SE SERBOS, LINGVAMQVE SUAM S e r b s z k a R e e z APPELLANT.*" 7)

Ellenben Krisztus születése után 806-dik évnél írja Einhardus is Évkönyveiben Nagy Károly Tsászárról:

„Károly fiát azon SZLAVINOKNAK földükre, kik SZORÁBI nevet viselnek és az ELBE VIZNÉL laknak, sereggel küldötte, melly hadmenet által Miliduoch Szlavin vezér megöletett."

„Karlum filium suum in terram ***SCLAVORUM****, qui dicuntur* ***SORABI****, et sedent* ***SUPER ALBIM FLUVIUM****, cum exercitu misit, in qua expeditione Miliduoch Sclavorum dux interfectus est."* 8)

Alább pedig Krisztus születése után 822-dik évnél beszéli Ludovicus Piusról ugyan Einhardus:

„Hadisereg küldetett Olasz Országból PANNÓNIÁBA Liudewitus pártütésének letsillapíttatására, mellynek eljöttekor Liudewitus, elhagyván SISCIA várost, a' SZORÁBOKHOZ, MELLY NEMZÉT DALMÁTIÁNAK NAGY RÉSZÉT BIRNI MONDATIK, futva által takarodott."

„Exercitus de Italia propter Liudewiticum bellum conficiendum in ***PANNONIAM*** *missus est, ad cujus adventum Liudewitus,* ***SISCIA*** *civitate relicta,* ***AD SORABOS, QVAE NATIO MAGNAM DALMATIAE PARTEM OBTINERE DICITUR****, fugiendo se contulit."* 9)

Észre vehetjük e' tanutételekből azt is, hogy mind az Elbe viz mellékénél, mind Dalmátiában magában és környékén is laktak SZORÁBUS NÉPEK; de egy uttal azt is kézzel tapogathatjuk, hogy mind a' két SZORÁBUS NÉPNEK igazi neve saját Nyelvén SZERBUS volt, melly nevezetet véd Idősebb Pliniusnak íme fontos helye is az Azowi Tenger mellékről:

„A' Cimmerius Bosporustól kezdve laknak a' Maeoták, Válok, SERBEK, Arrechók, Zingek, Psesiusok. Tovább a' két ágon befolyó Tanais vize mellékét lakják a' SÁRMATÁK, Medusoknak, mint mondják, sarjadékuk, több nemzetségekre föl osztva."

„A Cimmerio accolunt Maeotici, Vali, ***SERBI****, Arrechi, Zingi, Psesii. Dein Tanaim amnem, gemino ore influentem, colunt* ***SARMATAE****, Medorum, ut ferunt, soboles, et ipsi in multa genera divisi."* 10)

Ptolemaeusnál a' SERBUS NÉP neve némelly kéziratokban: *Σέρβοι*, (Serbi), másokban: *Σίρβοι* (Sirbi). 11) Ha már a' SERBUS NÉP régi Hazájáról olly hiteles tudománya volt Constantinus Porphyrogenneta Görög Tsászárnak, nem lehet nem kérdeznünk: Vallyon nem volt-e hasonló hiteles tudománya a' SERBUS NÉV jelentéséről is? — Már Idácius († 468) említ egy SERVUS NEMZETET, igy irván:

„334-dik évben Optátus és Paulinus. Ezeknek Conszulságuk alatt a' SZÁRMATA SZOLGÁK (SERVUSOK), EGÉSZ NEMZET, URAIKAT ROMÁNIÁBA KIÜZTÉK."

„334. Optato et Paulino. His Consulibus ***SARMATAE SERVI, UNIVERSA GENS, DOMINOS SUOS IN ROMANIAM EXPULERUNT.*** *"* 12)

Mint kell e' sorait Idáciusnak érteni? megmagyarázza a' történettel egykoru (✝ 340) Eusebius:

„De a' SZÁRMATÁKAT maga az Isten Constantinus lábai alá vetette, és ezen barbarus kevélységtől dagadozó embereket így alázta meg. Mert midőn a' SCYTHÁK háborkodtak ellenük, a' SZÁRMATÁK SZOLGÁIKAT (Nem voltak tehát a' SZOLGÁK maguk: SZÁRMATÁK) hogy az ellenséggel szembe állanának, fölfegyverkeztették. A' SZOLGÁK diadalt nyervén az Ellenségről, fegyvereiket URAIK ellen kezdették szegezni, 's őket mind őslakhelyeikből kihajtották."

„At ***SARMATAS*** *Deus ipse Constantini pedibus substravit, et homines barbarico fastu intumescentes hoc subegit modo. Nam cum* ***SCYTHAE*** *bellum eis intulissent,* ***SARMATAE SERVOS SUOS*** (Non ergo erant SERVI ipsi: SARMATAE), *ut hostibus resisterent, armaverant.* ***SERVI*** *parta de hostibus victoria, arma in* ***DOMINOS*** *vertere coeperunt, cunctosque patriis sedibus expulerunt."* 13)

A' Történet folyama és fontossága önkényt valosítja tehát Idáciusnak SZERVUS NEMZETÉT. Háromszáz Ezer bajnok és vitéz SZÁRMATÁT holmi SZOLGA TSOPORT Hazájából ki nem üzhetett. Ha pedig nagy terjedelmü SZERVUS NEMZET valóban volt, vagy akarjuk, vagy nem, kérdeznünk kell: Az Elbe melléki SZERBIA nem volt-e POLONIA? Maga a' POLONUS, vagy PULÁNUS NÉV aligjő néhányszor elő a' régiebb Históriában; Misznia pedig és Luszátia hajdan POLONIA része volt. Solignac így kezdi Lengyel Történeteit, és igen helyesen:

„POLON ORSZÁG most közel sem olly nagy terjedelmü többé, mint volt régenten. Tudva vágyon, hogy SZILEZIA, LUSZÁTIA és POMERÁNIA rég ótá nem tartozik többé hozzá."

„POLEN *ist jetzo bey weitem nicht mehr so weitläufig, als vor Zeiten. Es ist bekandt, dass* ***SCHLESIEN,*** *die* ***LAUSITZ*** *und* ***POMMERN*** *seit langer Zeit nicht mehr dazu gehören."* 14)

És nem jöttek-e mind a' DÉLI HORVÁTOK, mind a' DÉLI SZERBUSOK NAGY POLONIÁBÓL? — Schlözer HOMLOKÁN látszott olvasni a' POLONIA Névnek, hogy ez a' POLE = CAMPUS = RÓNASÁG, Szlavin szótól számozik és CAMPANIA = RÓNAFÖLD jelentéssel

bir. 15) Azonban a' POLONIA névről mostanig, tudtomra legalább, se az nintsen a' történeti Kutfőkből hitelesen megbizonyítva, hogy a' POLE szótól; sem az, hogy a' Pomerániai POLÁN vártól; sem az, hogy a' Colchisi PÓLA Várostól; sem az, hogy a' POLÁCK név a' LECH. Király nevétől; sem az, hogy Ptolemaeus BULÁNI népétől; sem az végre, hogy LAZICA tartománytól és a' LÁZUS néptől veszi eredetét. 16) Puszta állítás, vagy gyanítás semmit sem nyom és nyomhat a' Történettudomány körében. Azt minden esetre, hogy ezer meg ezer Magyar Országi hiteles és eredeti Óklevélben, sőt számtalan Petséten is, századról századra és ugyan állandóúl a' SZERBUS Nép Hazájának neve „SERVIA", elég érénteneṁ; valamint azt is, hogy a' Görögök a' B betűt V betűnek mondják ki. Ditséretre méltó egyenességgel írta ismét, SZLAVIN létére, Schön Jósef:

„A' SZERVIA szó egyébberánt eredhet a' SERVUS szótól; mert a' Velentzeiek, kik a' SZLAVINOKAT DÁLMÁTIÁBAN, ISZTRIÁBAN és FRIÁULBAN MEGHÓDÍTOTTÁK, és PÓROKKÁ, az az: SCLÁVOKKÁ tették, őket SCHIAVI (SCLÁVOK) néven nevezik a' Latán SLAVI helyett, és a' Németek minden hoszszu szófürkészés 's lelki aggodalom nélkűl a' SCLAVEN névvel élni bátorkodtak. Miért nem lehetne elvállalni a' SCHIAVI és SCLAVEN névnek SERVI fordittatását is azon SZLAVINOKRA nézve, kik SZERVIÁBAN laktak? Vagy talán e' nevet Nagy Constantin Tsászár uralkodása alatt nyerték, kinek baja volt velük, azon időszakaszban, midőn még a' Latán Nyelv volt á' kormány nyelve, 's azért SERVI néven hivattak? Hogy egyébberánt a' SERBUS és SERVUS név egy, azt a' Görög Nyelv is hitelesíti, mellynek, mint tudatik, nintsen V és W betűje, 's a' hol ezek idegen szovakban előjőnek, ott B, OY, vagy OU betűket használ. Innend meg lehetne azt is fejteni, miért nevezik Velentzét a' Tsehek Benatky néven."

*„Das Wort **SERVIEN** mag übrigens auch von **SERVUS** herkommen; denn die Venetianer, welche die **SLAWEN** in **DALMATIEN**, in **ISTRIEN**, in **FRIAUL UNTERJOCHTEN**, und als **SCLAVEN** behandelten, nannten und nennen sie **SCHIAVI (SCLAVEN)** statt **SLAVI**, und die Deutschen erlaubten sich ohne grosse Wortuntersuchung und Gewissensscrupel den Namen **SCLAVEN**. Warum sollte man nicht auch die Übersetzung von **SCLAVEN** mittelst **SERVI** für die **SLAVEN**, welche **SERVIEN** bewohnten, gewählt haben? Oder erhielten sie diesen Namen unter Constantin dem Grossen, der mit ihnen zu thun hatte, zu einer Zeit, wo man noch lateinisch sprach, und sie **SERVI** benannte? Dass übrigens **SERBEN** und **SERVEN** gleich viel ist, zeigt auch das Griechische, welches bekanntlich kein V oder W hat, und wo diess in fremden Wörtern vorkommt, selbes mit B, OY, oder OU ausdrückt.*

Daher wäre auch zu erklären, warum Venedig böhmisch Benatky heisse?" 17)

Lészen utóbb alkalmam a' SZLAVIN NÉPNEK hajdani ÖS SERVUS, az az: SZOLGA nevét tiszta napfénybe helyheztetni a' História világos utmutatása szerént.

1) Grundriss der historischen Hilfswissenschaften von Fessmaier. Landshut, 1802. in 8-vo, S. 292.

2) Paul Joseph Schaffarik's, Geschichte der Slawischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten. Ofen, 1826. in 8-vo, S. 19—20.

3) Dictionarium Gallico-Germanico-Latino-Russicum Academiae Russicae. Petropoli, 1778. in 4-to, I, 653. col. 2-da. Sub: Esclavage. — Cf. Johann Heym's, Russisch-Deutsches Wörterbuch. Riga, 1801. in 8-vo, II, col. 1285. 1391. — Trotz, Nowy Dykcyonarz to iest Mownik Polsko-Niemiecko-Francuski. Leipzig, 1779. in 8-vo, col. 1552.

4) Anselmi Banduri, Imperium Orientale. Parisiis, 1711. in folio, Tomo I, pag. 99. Constantinus Porphyr. De Adm. Imp. Cap. XXXII.

5) Constant. Porphyr. De Adm. Imp. Cap. XXXII. Edit. cit. pag 99

6) Georgii Heinrici Pertz, Monumenta Germaniae Historica. Hannoverae, 1826. in folio, Scriptorum Tomo I, pag 209. et 654. in Indice.

7) Christiani Godofredi Hoffmanni, Scriptores Rerum Lusaticarum. Lipsiae et Budissae, 1719. in folio, Tomo II, pag. 238. §. 1. In Laurentii Jetze, Disputatione Historica De Serbis.

8) Georgii Heinrici Pertz, Monumenta Germaniae Historica. Hannoverae, 1826. in folio, Scriptorum Tomo I, pag. 193.

9) Georgii Heinrici Pertz, Monumenta Germaniae Historica. Hannoverae, 1826. in folio, Scriptorum Tomo I, pag. 209.

10) Caii Plinii Secundi, Historia Naturalis. Parisiis, 1741. in folio, Tomo I, pag. 306. Libro VI, cap. 7.

11) Caii Plinii Secundi, Historia Naturalis. Parisiis, 1741. in folio, Tomo I, pag. 306. Libro VI, cap. 7. In Nota 22. Harduini. — Claudii Ptolemaci, Geographia. Francofurti, 1605. fol. pag. 131. Libro V, cap. 9. In Sarmatia Asiatica.

12) Jacobi Sirmondi, Opera Varia. Venetiis, 1728. in folio, Tomo II, col. 260. In Idacii Episcopi Fastis Consularibus.

13) Eusebii Pamphili, Historia Ecclesiastica et De vita Constantini. Augustae Taurinorum, 1748. in folio, Tomo I, pag. 568. In Vita Constantini Imp. Libro IV, cap. 6. — Cf. Ammiani Marcellini, Opera. Lugduni Batavorum, 1693. in folio, pag. 449. Libro XXIX, cap. 6. item pag. 508. In Excerptis Auctoris Ignoti De Constantino Magno.

14) Ritter von Solignacs, Algemeine Geschichte von Polen. Halle, 1763. in 4-to, S. 3.

15) August Ludwig Schlözer's, Nestor. Göttingen, 1802. in 8-vo, II. Theil, S. 38—39. 82. — Cf. Daniel Ernst Wagner's, Geschichte von Polen. Leipzig, 1775 in 8-vo, S. 38.

16) Ritter von Solignacs, Algemeine Geschichte von Polen. Halle, in 4-to, S. 10.

17) Neues Archiv für Geschichte, Staatenkunde, Literatur und Kunst. Wien, 1829. in 4-to, September Heft. Nro 76. S. 601. „Ein Wort über das Griechische." Von Joseph Schön.

§. 16.

A' mi különösen a' HORVÁTOKAT és DÁLMÁTIAIAKAT illeti — nehogy elhalgassam őket, vagy Schaffarik Pál Jósefnek részént helyes, részént helytelen előadásán meg nyugodni látszassam — ezekről hirdeti Constantinus Porphyrogenneta tudós Görög Tsászár:

„Néhány év alatt pedig a' DÁLMÁTIÁBAN lakó HORVÁTOK IS a' FRANTZIÁKNAK ALÁJUK VETTETTEK, valamint előbb is, midőn földeiken laktak. Olly kegyetlenséggel viseltettek pedig a' FRANTZIÁK ellenük, hogy, a' még szopós gyermekeiket megölvén, ezeket kutyák elébe hagyítanák. A' mit midőn a' HORVÁTOK tovább már nem türhetnének, egyenetlenségre fakadtak, 's a' közöttük lakó idegen Vezéreket megölték, miért nagy hadisereg indúlt FRANTZIA ORSZÁGBÓL ellenük, 's hét évig folyt háboru után nagy bajjal végre győzvén a' HORVÁTOK, minden náluk találtató FRANTZIÁT Cotzilin nevü Vezérrel együtt megöltek. És ettől fogva szabadokká 's önhatalmuakká válván, a' Római Pápától a' szent keresztséget föladatni kérték, 's a' hozzájuk küldetett Püspökök őket megkeresztelték PORINUS vezérkedése alatt."

„Per aliquot annos etiam ***DALMATIAM*** *incolentes* ***CHROBATI FRANCIS SUBJICIEBANTUR****, quemadmodum et antea, dum in ipsorum terra degerent. Tanta autem in eos crudelitate utebantur* ***FRANCI****, ut lactentes adhuc eorum pueros occidentes canibus obiicerent. Quae res cum intolerabilis* ***CHROBATIS*** *esset, facto dissidio, principes, quos ex ipsis habebant, interemerunt, unde magnus contra eos exercitus movit e* ***FRANCIA*** *et post septem annorum bellum aegre tandem superiores facti* ***CHROBATI****, omnes* ***FRANCOS****, eorumque principem Cotzilin e medio sustulerunt: Et exinde liberi ac sui juris facti sacrum baptisma a Romano Pontifice petierunt, missique episcopi ipsos baptizarunt, principatum tenente* ***PORINO****."* 1)

Itt e' sorokban a' legtisztább történeti valóság adatik elő, mivel már a' Krisztus születése után folyt 624—634-dik évek között uralkodott Első Dagobertus Frantzia Király meghóditotta a' Carántánumi WINDUSOKAT és a' HORVÁTOKAT. Fredegárius Scholasticus (658-dik év után) írta Krónikájában:

„Olly erős félelmet vert ön haszon keresése, hogy már tiszteletnek tartatnék uradalma alatt élni: Hogy az AVAR és SCLAVIN HATÁR mellett lakó NÉPSEGEK is őt egész készséggel megkérnék, hogy menne szerentsésen hátuk mögé, és az AVAROKAT és SCLAVINOKAT több MÁS NÉPEKKEL közmunkálkodással HATALMA ALÁ VETNÉ, a' mit bizodalmasan megigért."

„Timorem vero sic fortem sua concusserat utilitas, ut jam devotione arriperent suae se tradere ditioni: ut etiam gentes, quae ***CIRCA LIMITEM AVARORUM ET SCLAVORUM CONSISTEBANT****, eum prompte expeterent, ut ille post tergum eorum iret feliciter, et* ***AVAROS*** *et* ***SCLAVOS, CETERASQVE GENTIUM NATIONES****, usque manu publica*,

SUAE DITIONI SUBJICIENDUM fiducialiter spondebat." 2)

Aimónius is beszéli ugyan Első Dagobert Frantzia Királyról és a' Cárántánumi WINIDUSOKRÓL meg a' HORVÁTOKRÓL:

„Ez időben a' FRANTZIA tserebérélők, bé jövén a' SZLAVIN NÉP HAZÁJÁBA, a' SZLAVINOK által portékáiktól megfosztattak, 's az ellenszegűlők megölettek. Miért is Sichárius nevü küldetett Dagobertustól Számóhoz, az említett Nemzet Fejedelméhez, elégtételt kérni. Ez, mivel tudta, hogy Számó őt látni nem akarná, SZLAVIN ruhába öltözködve, ne hogy meg esmértetnék, megjelent az őt látni 's elfogadni nem kivánó Fejedelem előtt. Ekkor a' vett parantsutasítás szerént beszélendő mondá: NEM KELLENE NEKI MEGVETNI a' FRANTZIA NEMZETET azért, HOGY Ő ÉS ALATTA ÉLŐ NÉPE DAGOBERTUS KIRÁLYNAK SZOLGASÁGGAL TARTOZNÁNAK. E' szovak által Számó haragra ingereltetvén felelt: ÉN NÉPEMMEL 's egyszersmind FÖLDEMMEL IGEN ÖRÖMEST ENGEDELMESKEDEM DAGOBERTUSNAK, de tsak úgy, ha kész, úgymond, velünk a' barátságot föntartani. Ezekre Sichárius: NEM LEHETŐ, úgy mond, HOGY KRISZTUS SZOLGÁI KUTYÁKKAL SZÖVETSÉGET KÖSSENEK. Mire ismét válaszolá Számó: Minekutána ti magatokat Isten szolgáinak valljátok, ÉS MI ENNEK KUTYÁI VAGYUNK, azért ollyakat, millyeket roszszúl tesztek, mint hasztalan SZOLGÁK, akarata ellen, nekünk gyakran meg engedtetik HARAPÁ-

„Eo tempore, commutatores mercium ex ***FRANCIA, SCLAVORUM INGRESSI PATRIAM****, a* ***SCLAVIS*** *rebus exspoliati suis, et qui resistere tentaverant interfecti sunt. Quapropter quidam, Sicharius vocabulo, missus a Dagoberto ad Samonem memoratae Gentis Principem, postulaturus de commissis justitiam, dum sciret se a Samone nolle videri, vestibus, quibus* ***SCLAVI*** *utebantur, ne agnosceretur, indutus, conspectibus se offert Regis praesentiam suam refugientis. Et quae sibi in mandatis tradita fuerant prolocutus, ait, non debere eum contemptui habere Gentem* ***FRANCORUM****, eo* ***QVOD IPSE, AC POPULUS EI SUBJECTUS, OBNOXII FORENT SERVITUTIS DAGOBERTO EORUM REGI.*** *His verbis Samo provocatus ad iram respondit,* ***SE CUM POPULO SUO, SIMUL ET TERRA, DAGOBERTO LIBENTISSIME PARITURUM****, si tamen, inquit, disposuerit nobiscum amicitias conservare. Ad haec Sicharius:* ***NON EST****, ait,* ***POSSIBILE****, ut* ***SERVI CHRISTI*** *cum* ***CANIBUS FOEDERA JUNGANT.*** *Et respondente Samone: Quandoquidem vos Servos profitemini*

SOKKAL boszszúlni. Tüstént kihagyíttatott Sichárius szemei elől. Melly sérelem által fölbőszűlvén Dagobertus Király, válogatott hadi seregeket küld Austriából a' WINIDUS NEMZET legyőzetése végett. Segíték ezeket az Alemánnok Rotbert vezér alatt, és a' Longobárdok. Kik megütközvén és győzedelmet nyervén, nagy számu szolga menynyiséget vittek magukkal viszsza hazájukba."

*esse Dei, **ET NOS EJUS SUMUS CANES**, ideo ea, quae vos nequiter contra ejus geritis voluntatem ut inutiles **FAMULI**, nobis frequenter conceditur **MORSIBUS** ipsa ulcisci: Statim eiectus Sicharius de conspectu ipsius. Qua exasperatus Dagobertus contumelia, lectas ex Austria dirigit militares copias ad debellandam **WINIDORUM GENTEM**. Quibus fuere auxilio Alemanni cum Rotberto Duce, nec non et Longobardi. Qui in ea qua congressi parte victoriam adepti, plurimum captivorum ad propria redeuntes abduxerunt numerum."* 3)

Sem Fredegárius Scholasticus, sem Aimónius nem nevezi ugyan a' fölebbi sorokban határozottan a' HORVÁTOKAT: De a' régi Nevetlen Író, ki a' Cárántánus Nép Megtérésének Históriáját följegyzette, Számó hatalma alá számlálja a' SZOMSZÉD SZLAVINOKAT is (CARANTANORUM CONFINES), kik épen a' HORVÁTOK és DÁLMATÁK. 4) De azt, hogy a' HORVÁTOK részt vettek a' FRANTZIA SZOLGASÁGBAN, az is látszik hitelesíteni, hogy CROATA, CROADA, CORVADA, CORVATAE, CURVATAE 's a' t. közép századokban a' Frantziáknál olly Robotmunkát jelentenek, millyent az alattvalók és parasztok törvényes kötelességből URAIKNAK megtenni tartoztak; 's hogy e' szovaknak bizonyos eredetüket a' Frantziák sem nyelvükből, sem nemzeti régiségeikből kielégítőleg mostanig, tudtomra, meghatározni nem tudják. 5) Azonban az az önfönállás és önhatalmuság, mellyről Constantinus Porphyrogenneta Tsászár fölebb emlitést tett, nem igen sokáig tarthatott, minthogy rövid idő mulva ismét MEGHÓDÍTTATTAK, 's vezéreik, kiket helyesen nem is lehet Királyoknak nevezni, majd a' Frantzia Királyoknak, majd a' Német vagy Görög Tsászároknak HŰBÉRESEIK valának. Röviden, de velősen, írta egy Nevetlen Tudós az Ausztriai Nemzeti Encyclopaediában a' HORVÁTOKRÓL:

„489. évben CROÁTIA a' GÓTHUSOKNAK HATALMUK ALÁ jutott, azután az AVAROKÉ alá, míg végre 640-dik évben a' CROÁTÁK,

*„489. gerieth **CROATIEN** in die Gewalt der **GOTHEN**, dann der **AVAREN**, bis endlich 640. die **CROATEN**, **EIN WEN-***

egy WENDUS NÉP, *(nem hibáson, mert a' **POLONOK** már hajdan **LECHUSOKNAK**, az az: **HENETEKNEK**, vagy is **WENDUSOKNAK** is hivattak; mint Aimónius is helyesen nevezte **WINIDUSOKNAK** a' **HORVÁTOKAT**)* BOHEMIÁBÓL *(talán tsak **BOICI** szomszédságából; ámbár **BOHEMIA**, az az: **TSEHORSZÁG** is volt hajdan **NAGY CHROBÁTIA**)* jövő NEMZET, a' mai CROÁTIÁBA kivándorlottak, 's e' tartománynak mostani nevét adták. A' HORVÁTOK nem sokára a' FRANTZIA KIRÁLYOKNAK URALKODÁSUK ALÁ jöttek, későbben pedig ALÁJUK VETETTÉK magukat a' GÖRÖG TSÁSZÁROKNAK 864-dik évben. MONCIMER ***(A' Magyarok idejövetelükkor élt; más néven MUNCIMIR)*** Vezér által, ki magát az utóbbiaknak Fő Hatalmuk alól fölmenteni tudta, tsak hamar megszünő ÖNÁLLADALOM alapíttatott HORVÁT ORSZÁGBAN."

DISCHES (nem hibáson, mert a' POLONOK már hajdan LECHUSOKNAK, az az: HENETEKNEK, vagy is WENDUSOKNAK is hivattak; mint Aimónius is helyesen nevezte WINIDUSOKNAK a' HORVÁTOKAT), *aus* ***BÖHMEN*** (talán tsak BOICI szomszédságából; ámbár BOHEMIA is volt hajdan NAGY CHROBÁTIA) *herkommendes* ***VOLK***, *daselbst einwanderten und dem Lande seinen heutigen Nahmen gaben. — Die* ***CROATEN*** *geriethen bald unter die* ***HERRSCHAFT*** *der* ***FRÄNKISCHEN KÖNIGE***, ***UNTERWARFEN SICH*** *dann jener der* ***GRIECHISCHEN KAISER 864. Durch den Fürsten MONCIMER*** (A' Magyarok ide jövetelükkor élt; más néven MUNCIMIR), *der sich der Oberherrschaft der letztern zu entziehen wuste, enstand eine* ***VORÜBERGEHENDE MACHT*** *des* ***CROATISCHEN REICHES***." 6)

Bővebben így ír, SZLAVIN létére, a' HORVÁT NÉP régi állapatáról Schafarik Pál Jósef, kit hoszszabb előadása mellett is méltó kihallgatnunk:

„A' FRANTZIÁK Nagy Károly alatt (774-ben) már fölforgatták a' Longobardiai Királyságot, Foro-Juliumot (724. 776.) magukévá tették, 's egy uttal, midőn Thassilót, a' pártütő Bajorhertzeget lealázták, 's frígyeseit, az Avarokat, 788-ban megfenyítették, MINDEN WINDUSOKAT AZ ENS VIZ KÖRÜL, TIROLBAN, KARINTHIÁBAN és ISZTRIÁBAN MEGGYŐZTEK, iparkodván hatalmukat a' SZLAVIN

„Die ***FRANKEN*** *hatten unter Karl dem Grossen bereits das longobardische Königreich gestürzt* (774), *Friaul erobert* (724. 776.), *und hatten sich, als der aufrührerische Baiernfürst Thassilo gedemüthigt und seine Bundesgenossen, die Awaren* (788), *gebändigt waren,* ***ALLE WINDEN IM LANDE LÄNGS DER ENS, IN TIROL, KÄRNTHEN UND ISTRIEN***

TARTOMÁNYOKBAN Dél és Napkelet felé mindinkább kiterjeszteni. A' HORVÁTOKNAK MEGHÓDÍTTATÁSUK MÚLHATATLAN KÖVETKEZÉSE VOLT A' FRANTZIA TÚL NYOMATOSSÁGNAK E' KÖRNYÉKEKEN. Az épen ekkor mutatkozó Hit-Szakadás 's Elválás Byzántium és Róma között, a' Görög Tsászárok és Görög Fő Urak között ki ütött Féltékenység, végre a' Frantzia tábori szerentsének Fontossága természetesen maga után vonta a' HORVÁT NÉP SZOLGASÁGÁT. Véres ütközetek után, 788-ban Olasz Országban meggyőzetvén a' Görögök, a' Frantziák Isztriát, Liburniát, a' Száva melléki Pannóniát elfoglalták, tulajdonukká tették mind ezen tartományokat a' Duna folyamig, 's Friáulban és Isztriában Őr-Grófságokat és Hertzegségeket állítottak, kiknek 789-ben a' hazai Szlávin Vezérek alájuk vettettek. ÍGY JÖTT A' NAGYVEZÉR (veliki Župan), KI SZISZEK VÁROSBAN LAKOTT, FRANTZIA HATALOM ALÁ, KIK NEKI KORMÁNYZÓ TZÍMET ADÁNAK, 's ŐT EGYENESEN A' FRIÁULI ŐR-GRÓFNAK ALÁVETÉK. Hihetőképen már ekkor építtettek a' Frantziák Szerémségben Végvárokat, mellyektől tartomány névűl a' FRANKOCHORION név fönmaradott. Nem sokára ezek után (806-dik körűl) A' DÁLMÁTIAI VÁROSOK IS NAGY KÁROLY TSÁSZÁR OLTALMA ALÁ ADÁK MAGUKAT; honnand heves vetekedés támadott közötte és NIKEPHOROS Görög Tsászár között, mellynek tsak a' 810-dik évi egyezkedés vete vé-

UNTERWORFEN, bestrebt ihre Herrschaft immer weiter nach Süd und Ost in den SLAWEN-LÄNDERN auszubreiten. DIE UNTERJOCHUNG DER CHORWATEN WAR DIE UNAUSBLEIBLICHE FOLGE DER FRAENKISCHEN ÜBERMACHT AUF DIESER SEITE. Das eben damals hervortretende Schisma zwischen Byzanz und Rom, die zwischen den griechischen Kaisern und byzantinischen Grossen entstandene Eifersucht, endlich das Uebergewicht der glücklichen fränkischen Waffen, mussten nothwendiger weise DIE KNECHTUNG DER CHORWATEN herbeiführen. Nach der Niederlage der Byzantiner nach blutigem Kampfe in Italien (788), rückten die Franken in Istrien, Liburnien und Pannonien an der Sawe ein, unterwarfen alle diese Länder bis zur Donau hin ihrer Herrschaft und setzten in Friaul und Istrien Markgrafen und Herzöge ein, denen die einheimischen slawischen Fürsten unterworfen wurden (789). SO KAM DER GROSSFÜRST (weliki Župan), DER IN SISEK SEINEN SITZ HATTE, UNTER DIE BOTHMAESSIGKEIT DER FRANKEN, DIE IHM DEN TITEL REKTOR GABEN UND IHN MITTELBAR DEM MARKGRAFEN VON FRIAUL UNTERWARFEN. Wahrscheinlich wurden schon damals

get. A' Görög Tsászár tsak nevezet szerént fönállott Hatalmát A' DÁLMÁTIAI HORVÁTOKRA nézve ÁLTAL ENGEDÉ a' NEMET TSÁSZÁRNAK, megtartván magának ZÁDOR, TRAGURIUM, SPALATRO és RAGUSA városokat, nem különben Osero, Rab és Kerk szigeteket, vagy is az ekkor úgy hivatott DÁLMÁTIÁT."

die Grenzvesten der Franken in Syrmien angelegt, wovon dem Lande der Name Frankochorion verblieb. Nicht lange darauf (um 806) begaben sich ***AUCH DIE DALMATISCHEN STAEDTE UNTER DEN SCHUTZ DES KAISERS KARL;*** *dies war der Grund heftigen Streites zwischen ihm und dem byzantinischen Kaiser Nikephoros, der erst um 810 durch einen Vertrag beendigt wurde. Der griechische Kaiser trug seine, blos dem Namen nach bestehende Herrschaft* ***ÜBER DIE DALMATISCHEN CHORWATEN*** *auf den deutschen Kaiser über, indem er sich jedoch die Städte Zader, Trogir, Split, Ragusa, und die Inseln Osero, Rab und Kerk oder das damals* ***SOGENANNTE DALMATIEN VORBEHIELT.*** " 7)

Alább ismét így folytatja Schafarik történeti előadását:

„A' IX-dik század kezdetén tehát mind a' két HORVÁT ÁLLADALOM, tudniillik: mind a' DÁLMÁTIAI, mind a' SZÁVA MELLÉKI, FRANTZIA FŐHATALOM ALATT ÁLLOTT. Károly halála után az önkénynek féket eresztő FRANTZIÁK el kezdének kegyetlenűl bánni a' HORVÁTOKKAL. Lajos alatt Kadolach, a' FRANTZIA PARANTSOLÓ és Friáuli Hertzeg, DÁLMÁTIA határa miatt vetekedésbe ereszkedett Örmény Leó Görög Tsászárral, a' miért az Aacheni Országgyűlésen 817-ben sérelmet nyujtának be a' Görögök. A' HORVÁTOKAT is ÖN-

„Es befanden sich also zu Anfange des IX. Jahrhunderts ***BEIDE CHORWATISCHE STAATEN, DER DALMATISCHE SOWOHL, WIE JENER AN DER SAWE UNTER FRAENKISCHER OBERHERRSCHAFT.*** *Nach Karls Tode begannen die übermüthigen* ***FRANKEN*** *grausam* ***GEGEN DIE CHORWATEN*** *zu verfahren. Unter Ludwig erregte der fränkische Befehlshaber Kadolach, Herzog von Friaul, einen Streit über die Grenze* ***DALMATIENS*** *mit dem Kai-*

KÉNYE SZERÉNT LENYOMDOZTA. Ljudiwit, a' SZÁVA KÖRNYÉKI HORVAT NAGYVEZÉR, nem türhetvén tovább e' KEGYETLENKEDÉSEKET, arról gondoskodott, mint szabadíthatná föl Népét e' SZOLGASÁGTÓL. Küldött tehát követséget a' 818-diki Országgyűlésre, panaszt tett, és Kadolach Hertzeget legkeményebb kegyetlenségről vádoltatta; de panaszai a' FRANTZIÁKTÓL ki nem hallgattattak. Mivel békés uton jogaihoz el nem juthatott, erőszakról gondolkodott, 's öszszeszövetkezvén a' SZOMSZÉD WINDUSOKKAL a' FRANTZIÁK eránt félbeszakasztotta 819-dik évben az engedelmeskedést. Háromszor vitetett siker nélkűl Hadisereg ellene, míg végre negyedszer az övéénél háromszor nagyobb számu FRANTZIA Hadisereg előtt MEGBUKOTT. Minthogy 821-ben WINDUS SZÖVETSÉGESEI is tőle elpártoltak, kénytelen volt Ljudiwit SZISZEK városból SZERVIÁBA (talán 822-ben Boszniába ment) szaladni, honnand, a' Vezért (Župant) megölvén, 's ennek Vendégszeretetéről megfeledkezvén, DÁLMÁTIÁBA futott. Ott őt Ljutomysl, Borna Fővezérnek Nagy Báttya, hihetőképen hogy ez által a' FRANTZIÁK előtt érdemet szerezzen magának, 823-dik évben megölte. Fő oka szerentsétlenségének és a' SZÁVA MELLÉKI HORVÁT ÁLLADALOM MEGBUKÁSÁNAK, MELLY AZONNAL DÁLMÁTIÁVAL EGYESÍTTETETT, volt az egyenetlenség a' DÁLMÁTIAI HORVÁTOK és a' SZÁVA MELLÉKI HORVÁTOK között: Mert amazok, FRANTZIA URADALOM alatt ma-

ser Leon, dem Armenier, worüber sich die Griechen auf dem Reichstage zu Aachen im Jahre 817 beschwerten. Auch die CHORWATEN UNTERDRÜCKTE ER WILLKÜHRLICH. Ljudiwit, Grossfürst der CHORWATEN an der SAWE, vermochte diese Unbillen nicht länger zu tragen und dachte an ein Mittel, sich und sein Volk DIESER KNECHTSCHAFT zu entledigen. Er führte daher durch eine Gesandtschaft auf dem Reichstage im Jahre 818 Beschwerde, indem er den Herzog Kadolach der härtesten Grausamkeit zieh; aber seine Klage fand bei den FRANKEN kein Gehör. Da er auf friedlichem Wege zu seinem Rechte nicht kommen konnte, dachte er an Gewalt, und sich mit den benachbarten WINDEN verbindend sagte er den FRANKEN den Gehorsam auf (819). *Dreimal wurden vergeblich Heeresfahrten gegen ihn unternommen, erst dem vierten Heere der FRANKEN, welches dreimal stärker war, UNTERLAG ER. Da er auch von seinen Bundesgenossen, DEN WINDEN, verlassen wurde im Jahre 821, so sahe sich Ljudiwit genöthigt, aus SISEK nach SERBIEN (vielleicht nach Bosnien 822) zu entweichen, von wo er, nach der Ermordung des Fürsten (Župan), dessen Gastfreundschaft er vergessen, nach DALMATIEN floh. Dort brachte ihn Ljutomysl, der Oheim des Grossfürsten Borna, wahr-*

radván, Gyűlölségből, mellyel a' SZÁVA MELLÉKI HORVÁTOK ellen viseltettek, minden uton módon törekedtek Testvéreiknek szabadságaikat elenyésztetni. Borna, a' DÁLMÁTIAI HORVÁTOKNAK Vezérük (Einhárdnál: Dux Dalmatiae et Liburniae), ki hatalmát Bulgáriai, Kutsáni és Timotsáni Szlavinokkal erősebbítette, a' 818-diki Országgyülésen tanátskozott ugyan, hihetőképen Ljudiwit veszte végett, a' FRANTZIÁKKAL: Azonban már a' következett 819-dik évben a' SZÁVA MELLÉKI HORVÁTOKRA ROHANT, 's Dragomust, Ljudiwit Ipát, nem tsak elidegenítette Vejétől, hanem ezen utóbbinak 821-dik évig, az az: kimulásáig, mindenütt, hol tsak lehetett, károkat okozott. Ezt követő Vezérré rendelte a' NÉMET TSÁSZÁR Testvére Fiát Ladiszláwot, vagy is Wladiszlávot. Uralkodása alatt ezen IDEGENEK SZOLGÁJUKNAK az ELNYOMATOTT HORVÁT NÉPET KEMÉNY TSAPÁSOK ÉRTÉK. 's a' t."

scheinlich um sich bei den FRANKEN verdient zu machen, ums Leben (823). Der Hauptgrund seines Falles und des Sturzes, welchen der STAAT DER CHORWATEN AN DER SAWE ERLITT, DER ALSBALD MIT DEM DALMATISCHEN VEREINIGT WURDE, war der Zwist zwischen den CHORWATEN in DALMATIEN und den AN DER SAWE, in dem jene unter FRÄNKISCHER BOTMAESSIGKEIT verbleibend, aus Hass gegen die CHORWATEN AN DER SAWE am meisten die Freiheit ihrer Brüder zu untergraben suchten. Borna, Fürst der DALMATISCHEN CHORWATEN (Dux Dalmatiae et Liburniae bei Einhard), der sich mit bulgarischen, kutschanischen und timotschanischen Slawen verstärkt hatte, verhandelte bereits auf dem Reichstage des Jahres 818, ohne Zweifel zum verderben des Ljudiwits, mit den FRANKEN: im folgenden Jahre (819) warf er sich aber auf die CHORWATEN AN DER SAVE, machte nicht nur Ljudiwits Schwiegervater Dragomus vom Schwiegersohne abwendig, sondern fügte dem Letzteren auch, wo er immer konnte, bis zu seinen Tode im Jahre 821 Schaden zu. Zum Nachfolger bestellte der Deutsche Kaiser den Sohn des Bruders Ladislaw oder Wladislaw. Unter der Herrschaft dieses KNECHTS DER FREMDEN TRAFEN HAR-

TE SCHLAEGE DAS HAUPT DES UNTERDRÜCKTEN CHORWATISCHEN VOLKES." *u. s. f.* 8)

Ezek valóban közel sem DITSŐSÉGES TÖRTÉNETEK, hanem SZÍVET SEBHETŐ FÁJDALMAS VISZONTAGSÁGOK, mellyek, minekutána Cicero állítása szerént a' História az Élet Mestere, inthetik a' gondolkodni tudó Utódokat, hogy, midőn jól folynak dolgaik, betsűlvén a' jelent, ne fitzkándozzanak.

1) Anselmi Banduri, Imperium Orientale. Parisiis, 1711. in folio, Tomo I, pag. 95. Constantinus Porphyr. De Admin. Imp. Cap. XXX.

2) Andreae Du Chesne, Historiae Francorum Scriptores. Lutetiae Parisiorum, 1636. in folio, Tomo I, pag. 757. Fredegarius Scholasticus. Cap. 58.

3) Francisci Du Chesne, Historiae Francorum Scriptores. Lutetiae Parisiorum, 1641. in folio, Tomo III, pag. 110—111. Aimonius Libro IV, cap. 23. — Cf. Francisci Pubitschka, Series Chronologica Rerum Slavo-Bohemicarum. Viennae Austriae, 1769. in 4-to, pag. 217—218.

4) Bartholomaei Kopitár, Glagolita Glozianus. Vindobonae, 1836. in 4-to, pag. LXXII. Mint tarthatja egy Bétsi Tsászári Könyvtár Őre (pag. LXXVI.) egynek a' SARMATA és SERBUS, vagy a' SZÁVIA és SZLÁVIA neveket? Mint koholhat a' SZLAVIN NÉP bevándorlása előtt PÁNNÓNIA számára, ellenmondva a' tudósabb SZLAVIN ÍRÓKNAK, annyi SZLAVIN LAKOSOKAT? azt én megfogni, vagy észszel fölérni nem tudom.

5) Caroli Du Fresne, Domini Du Cange, Glossarium ad Scriptores Mediae et Infimae Latinitatis. Venetiis, 1737. in folio, Tomo II, col. 1048—1049. item pag. 1098.

6) Oesterreichische National-Encyklopädie. Wien, 1835. in 8-vo, I. Band, S. 610.

7) Paul Joseph Schafarik's, Slawische Alterthümer. Leipzig, 1844. in 8-vo, II. Band, S. 282—283.

8) Paul Joseph Schafarik's, Slawische Alterthümer. Leipzig, 1844. in 8-vo, II. Band, S. 283-284.

17. §.

Midőn Arnulf Német Király, nem bírván saját erőjéből, mint Sigebertus Gemblacensis és Lichtenaui Konrád Urspergi Apát állítják 1), meggyőzni Szwatoplukot, a' Nagy Morva Országi Fejedelmet, 892-dik évben ki hivta segítségűl Oláh Ország, Moldávia és Beszszárábia Tartományokból a' Magyar Nemzetet: Akkor DÁLMÁTIAI HORVÁT ORSZÁGBAN egy hiteles 892-diki Óklevél szerént MUNCIMIR volt VEZÉR; 2) A' SZÁVA MELLÉKI HORVÁT ORSZÁG ellenben, az az: PÁNNÓNIA SZÁVIA, mit a' Fuldai évkönyvekből tudunk, BRASZLÁVÓNAK, Arnulf Király HŰBÉRESÉNEK, HATALMA ALATT állott. 3) MUNCIMIRRŐL 892-dik év után legkisebb említés sem találtatik, 's nem jő elő semmi az Augsburgi magyar veszedelemig DÁLMÁTIA történeteiről is, mert azon Dálmátiai Szent Zsinattól, mellyről Farlátus időközben értekezik, Lucius régen elvett minden hitelességet. 4) BRASZLÁVÓRÓL sem jő elő semmi is 896-dik év

után, mellyen Arnulf neki PÁNNÓNIÁNAK és a' Cárántánumi MOSBURG, az az: PALUDARUM URBS (Hogy tsinálhattak ebből Szalavárt a' Magyar Tudósok?) védelmét ajánlotta. 5) Szóval: Magyar Ország elfoglaltatásától a' szerentsétlen Augsburgi ütközetig nintsen se DÁLMÁT, sem HORVÁT HISTÓRIA. Kereste ezt eleget Schafarik Pál Jósef Mikóczi Jósef Könyvében, de föl nem találhatta, 's bizonyosan a' Kutfőkben magukban sem fogja föltalálhatni. 6) Ez a' környűlállás már maga inthette volna a' DALMATÁKOT és HORVÁTOKAT, hogy Hazájuknak a' MAGYAR NEMZET ide jövetele után NAGY VÁLTOZÁSON kellett által mennie. Megtörtént igen is a' nagy változás, mert Constantinus Porphyrogenneta Tsászár beszéli a' MAGYAROKRÓL:

„És lakának ugyan a' Duna vizén túl a' TÖRÖKÖK (MAGYAROK) Morávia Földén, DE LAKÁNAK ODÁBB IS A' DUNA ÉS SZÁVA FOLYÓK KÖZÖTT."

„Et habitabant quidem trans Danubium flumen ***TURCAE*** (UNGARI) *in terra* ***MORAVIA, ATQVE ETIAM ULTERIUS INTER DANUBIUM ET SABAM FLUVIOS.***" 7)

Azon szük eszü Írók, kik itt a' SZÁVA VIZ alatt, tsak hogy a' Magyarokat HORVÁT ORSZÁGBÓL kizárhassák, MÁS VALAMELLY FOLYÓT, nem pedig nagy Száva Vizet, akarnak értetni, bizonyosan nem olvasták a' legrégiebb SZLAVIN ÍRÓNAK, Diocleás Presbyternek, imc sorait:

„Ezek után a' MAGYAROK a' Királyhoz (Paulimir Szerviai Királyról foly a' beszéd) küldöttek, békét keresvén. A' Király ezenkivűl Egyezést kötött velük illy módon: HOGY ATTÓL A' NAPTÓL, MINT ELŐBB, NE MERNÉNEK ÁLTALMENNI A' SZÁVA VIZEN, MIND AZON HELYTŐL HOL ERED, MIND A' MINT FOLY, MÍG BÉ NEM SZAKAD A' NAGY DUNA FOLYÓBA: SEM A' KIRÁLY EMBEREI ÁT NE JÖNNÉNEK AZ INNENSŐ PARTRA, SE ŐK A' TÚLSÓRA. És tetszett ez nekik, és békét kötöttek."

„Posthaec ***UNGARI*** *ad Regem* (Paulimir Szerviai Királyról foly a' beszéd) ***miserunt****, quaerendo pacem.* ***Rex praeterea fecit Pactum cum eis hoc modo: UT AB ILLO DIE IN ANTEA NON AUDERENT TRANSIRE FLUMEN SAVA, ET A LOCO UNDE SURGIT, ET SICUT CURRIT, USQVE QVO INTRAT IN MAGNO FLUMINE DONAUI: NEQVE HOMINES REGIS TRANSIRENT IN ILLAM PARTEM, NEQVE ILLI IN ISTAM. Et*** *placuit eis, et fecerunt pacem.*" 8)

Mi szükség vala illyen Egyezést kötni a' MAGYAROKKAL, ha a' SZÁVA VIZ innenső egész partának a' HORVÁTOK valának URAI? — II-dik Béla Királynak Nevetlen Jegyzője is beszéli:

„Azután kiindúlván a' Wazil Kapuig mentek, és innend odább jutván a' RÁTZ FÖLDET MEGHÓDÍTOTTÁK, és elfogatott Vezérét sokáig vasra verve tartották. Innend pedig ismét elmenvén a' TENGERIG jöttek, és AZON HAZÁNAK MINDEN NÉPEIT Árpád Magyar Vezér Uradalma alá majd hatalommal, majd szép szerével MEGHÓDÍTOTTÁK, és Spalátro Várost elfoglalták, és EGÉSZ HORVÁT ORSZÁGOT maguknak MEGHÓDÍTOTTÁK, 's innend kijövén, a' Nemeseknek Gyermekeiket Kezességűl elszedték, és visszatértek Magyar Országba Árpád Vezérhez."

„Deinde egressi, usque ad Portam Wazil iverunt, et ex hinc egressi TERRAM RACY SUBJUGAVERUNT (Itt Schafarik urnak szól a' letzke), *et Ducem eius captum diu ferro ligatum tenuerunt. Hinc vero egressi, usque ad MARE pervenerunt, et OMNES NATIONES ILLIUS PATRIAE, Dominatui Árpád Ducis Hungarorum, potenter et pacifice SUBJUGAVERUNT, et Civitatem Spalatensem ceperunt, et TOTAM CROVATIAM SIBI SUBJUGAVERUNT, et inde egressi, Filios Nobilium in obsides acceperunt, et in Hungariam reversi sunt ad Ducem Árpád."* 9)

Midőn e' sorokat elvégezte II. Béla Király Nevetlen Jegyzője, világosan a' Magyar Nemzetnek régi nemzeti Vitéz Énekeire hivatkozik, mellyek hogy nem valának puszta üres dalok, kitetszik már tsak azokból is, a' miket Ciászlávus Rátz Fejedelemről, Radászlávus fiáról, minekutána valamelly Kiis nevü Magyar Vezér megöletését és seregének véres tsapását hoszszabban fölebb meg említette, a' különben idővetést nem esmérő Diocleás Presbyter (élt 1161-dik év felé) ekképen mond:

„A' Vezér Felesége pedig, hallván Férje halálát, elment a' Magyar Királyhoz (Szokás volt a' vezéreket is Királynak nevezni), kérte segítségét és seregét, hogy boszszúlná meg Ura halálát; nyervén tehát számtalan katonaságot, reá rohant CIÁSZLÁVUS Királyra, 's föltalálta őt Szerémben. A' Király tudta nélkűl éjjel táborára ütöttek a' MAGYAROK, és elfogatott CIÁSZLÁVUS Király minden engedelmeskedőivel, kiket KIIS Felesége kötözött kezekkel és lábokkal a' Száva vizébe dobatott; és igy történt. Búne fájdalommá változott,

„Uxor autem Principis, audiens mortem Viri sui, perrexit ad regem Ungariae (Szokás volt a' vezéreket is Királynak nevezni), *quaesivit ejus adjutorium et exercitum, quatenus vindicaret mortem Viri sui; accepta autem innumerabili gente, venit supra Regem CIASLAVUM, invenitque eum in Seremo* (Sirmii). *Nesciente autem Rege, nocte irruerunt UNGARI in ejus castra, et captus est Rex CIASLAVUS, et omnes parentes illius, quos jussit Uxor KIIS ligatis manibus et pedibus projici in flumen*

mellyet Attya ellen elkövetett, 's Főjére hágott, 's elveszett maga és egész háza. EZUTÁN AZ ORSZÁG KIRÁLY NÉLKÜL MARADOTT, ÉS BÁNOK URALKODTAK TARTOMÁNYÁBAN (Ezek talán tsak Magyar Bánok voltak?), mind egyik Megyéjein és Környékein, MAGUK ALÁ HÓDÍTOTTÁK A' JUPÁNOKAT, 's tőlük épen úgy, mint a' Király szokott, adókat szedtek. Királynak pedig senki sem merte magát nevezni. Tycomil is, Ipa halála után uralkodott a' RÁTZ FÖLDÖN (Radászlávus és Ciászlávus HORVÁT ORSZÁGNAK is némelly részeit birták), de magát sem Királynak sem Bánnak nevezni nem merte, hanem tsak Nagyobb Jupánnak, 's ezt azért, mert alatta voltak a' többi Rátz Jupánok. Így URALKODTAK (A' Magyarok kétség kivűl) a' Földön sok időkig."

Suum; sicque factum est. Conversus est dolor ejus in peccatum, quod exercuit circa patrem suum super caput ejus, et periit ipse, et domus ejus tota. ***POST HAEC REMANSIT TERRA SINE REGE, ET BANI COEPERUNT DOMINARI TERRAM SUAM*** (Ezek talán tsak Magyar Bánok voltak?), ***unusquisque super Provincias et Regiones, SUBJUGAVERUNTQVE SIBI JUPANOS, et ab eis tributa accipiebant, sicut Rex solebat accipere. Nomen vero Regis nemo audebat sibi imponere. Tycomil etiam defuncto socero dominabatur TERRAM RASSAM***(Radászlávus és Ciászlávus HORVÁT ORSZÁGNAK is némelly részeit birták), ***sed nec Regem, nec Banum ausus est se vocare, sed tantum Jupanum Majorem, et ideo, quoniam praeerat caeteris Jupanis Rassae. Sicque DOMINAVERUNT***(A' Magyarok) ***terram multis temporibus.*** " 10)

Szerviával így eléggé tisztába jövénk, 's osztozhatunk mi is Schafarik Pál Jósefnek imez észrevételében:

„TSCHESLÁVTÓL (CIÁSZLÁVUSTÓL) 1015-dig évig a' Szerviai História egyáltalában homályos."

„Von TSCHESLAW (CIASLAVUS) bis 1015. ist die Serbische Geschichte durchaus dunkel. " 11)

De, hogy a' Magyar régi Vitézi Énekek a' HORVÁTOKRÓL sem mesék, az bőven kitetszik II. Béla Király Nevetlen Jegyzőjének imc másik helyéből:

„Bulsu, Lelu és Botond innend kimenvén, 's a' Peturgoz nevü erdőn elvonúlván, a' Culpa viz mellett (Ez a' Fuldai Évkönyvek sze-

„Bulsuu, Lelu et Botond hinc egressi, silvam, quae dicitur Peturgoz descendentes, juxta fluvium Culpe (Ez a' Fuldai Év-

rént Braszlávó Horvát Országához tartozott) tábort ütöttek, 's általkelvén e' vizen, a' Száva folyamig érték, és általmenvén a' Száván, ZÁBRÁG VÁRT elfoglalták, és innend ellovagolván POSAGA VÁRT, és VALKÓ VÁRT magukévá tették. Innend odább jutván, 's a' Görög Révnél a' Dunán általhajózván Árpád vezér udvarába megérkeztek. Midőn pedig Lelu, Bulsu és Botond, és a' többi katonák egészségesen, baj nélkűl, nagy győzedelemmel MÁSAD ÉV MULVA Árpád Vezérhez viszsza jöttek, nagy Örvendezés támadott az egész Vezéri Udvarban, és nagy lakomát készítettek, és naponként pompásan vendégeskedtek a' MAGYAROK KÜLÖNBFÉLE NEMZETEKKEL. És a' SZOMSZÉD NÉPEK, hallván ditső tetteiket, öszsze sereglettek Árpád Vezérhez, ÉS TISZTA HÍVSÉGGEL, mint ALATTVALÓI, SZOLGÁLÁNAK NEKI NAGY GONDDAL, és igen sok JÖVEVÉNYEK lettek HAZAFIAKKÁ."

könyvek szerént Braszlávó Horvát Országához tartozott) *castra metati sunt, et transito fluvio illo, usque ad fluvium Zoua pervenerunt, et transito Zoua, CASTRUM ZABRAG ceperunt, et hinc equitantes CASTRUM POSAGA et CASTRUM VLCOU ceperunt. Et hinc egressi, Danubium in portu Greci transnavigantes, in curiam Ducis Árpád pervenerunt. Cumque Lelu, Bulsu et Botond, caeterique milites sani et incolumes, cum magna victoria, IN SECUNDO ANNO ad Ducem Árpád reversi fuissent, factum est gaudium magnum per totam curiam ducis, et fecerunt convivium magnum, et epulabantur cottidie splendide HUNGARII, una cum DIVERSIS NATIONIBUS. ET VICINAE NATIONES audientes facinora facta eorum confluebant ad Ducem Árpád, ET PURA FIDE SUBDITI SERVIEBANT EI SUB MAGNA CURA, et plurimi HOSPITES facti sunt DOMESTICI."* 12)

Millyen szoros öszszefüggésben vagyon e' másad hely az előbbenivel és Diocleás Presbyter tanutételével! Először SZERVIÁT foglalák el a' Magyarok, mellyhöz egy régi Szlavin Ének szerént (Giovann. Cattalinich, Storia della Dalmazia. Zara, 1835. in 8vo, Tomo II, pag. 220). LIKA, CORBÁVIA, KOTTÁR és ZETINA is tartozott, és MUNCIMIRNEK HORVÁT ORSZÁGÁT: Másadszor a' HÓDÚLT SZERVIAI és DÁLMÁTIAI TARTOMÁNYOKON ÁLTAL MENVE Pétergozdnál rohanták meg PÁNNÓNIA SZÁVIÁT, BRASZLÁVÓ ORSZÁGÁT, mellyet nem is nevez a' Történetíró HORVÁT ORSZÁGNAK. És mind ezt KÉT ÉV alatt, a' mi Ellenállásokra mutat, hajtották végre a' munkás Bajnokok, bizonyosan nagy költsönös vérontások között is.

Ha illyenek költemények lehetnek, úgy nem tudom, mi a' História. Harmadik helyen II. Béla Király Nevetlen Jegyzőjénél még ezek is olvastatnak MAGYARORSZÁG HATÁRAIRÓL:

„ZULTA Vezér pedig katonáinak viszsza térésük után kijelelte Magyar Ország Határait. A' Görögök felé a' Wacil kapuig, és a' Rátz Földig. Napnyugatról a' Tengerig, hol Spalatro Város vagyon; és Német részről Gunzil Hidáig."

„Dux vero ***ZULTA****, post reversionem militum suorum, fixit metas Regni Hungariae.* ***Ex*** *parte Graecorum, usque ad portam Wacil, et usque ad terram Racy. Ab occidente usque ad Mare, ubi est Spaletina Civitas; et ex parte Theotonicorum, usque ad* ***Pontem*** *Guncil."* 13)

Azonban mind azokról, miket mostanig előadtam, semmit sem tartanak a' mostani Horvátok és más Szlavin Írók is, mind Constantinus Porphyrogennetáról, mind különösen és főképen II. Béla Király Nevetlen Jegyzőjéről megvetőleg, vagy legalább nem igazságosan ítélvén. Az utóbbikra nézve Schlözer tekéntete ugyan színre a' köpönyeg, 14) de a' gyalázás titkos oka — mit egyszer már tsak ki kell nyilván mondani — az, hogy ezen Író két halálos bűnt követett-el a' SZLAVIN NÉP ellen. Egyik helyen írta a' Gálitziai Vezérről:

„Ezt meghallván Galitzia Vezére, minden hozzátartozókkal MEZÍTLÁB elébe ment Almus Vezérnek, és használatúl különbféle ajándékokkal kedveskedett Almus Vezérnek, 's kinyitván Gálitzia Város kapuját, ŐT MINT TULAJDON URÁT SZÁLLÁSSAL FOGADTA." 'sa't.

„Hoc dum Galiciae Dux audivisset, obviam Almo Duci, cum omnibus suis, NUDIS PEDIBUS venit, et diversa munera ad usum Almi Ducis praesentavit, et aperta porta Civitatis Galiciae, quasi DOMINUM SUUM PROPRIUM hospitio recepit." *etc.* 15)

Más helyen említette Ogmánd nevü Kém szája után Erdély Országról:

„És e' Földnek lakói az EGÉSZ VILÁG EMBEREINÉL ALÁBBVALÓK VOLNÁNAK, MIVEL ŐK BLÁSZIUSOK és SCLÁVUSOK, mivel más fegyverekkel nem birnának, mint ijakkal és nyilakkal."

„Et habitatores terrae illius VILIORES HOMINES ESSENT TOTIUS MUNDI, QVIA ESSENT BLASII et SCLAVI, quia alia arma non haberent, nisi arcum et sagittas." 16)

Illyen színüek a' Keserüség Tseppei! Ezek íratták Dobrowszki Jóseffel, a' Szlavin Pátriárchával, ime valóban kinevetést érdemlő sorokat:

„Most itéljék meg maguk az Olvasók, vallyon az előttünk álló munka egy hitelességet érdemlő Történetkönyvnek, vagy egy Romániróttól eredett Meseszövevénynek tartathatik-e? Mellynek szerzője, hogy hitelességet nyerhessen, MAGÁT DITSŐSÉGES BÉLA KIRÁLY JEGYZŐJÉNEK ADTA-KI."

„Nun mögen die Leser selbst urtheilen, ob die vorliegende Schrift für eine Geschichte von einem glaubwürdigen Verfasser, oder für ein Fabelwerk von einem Romanschreiber, der sich, um Eingang zu finden, FÜR EINEN NOTAR DES GLORREICHEN KÖNIGS BELA AUSGIBT, zu halten sey." 17)

E' sorokban Dobrowszki a' Nevetlen Jegyzőt nem tsak TUDATLANNAK, hanem egyszer'smind ÁLARTZÁS GAZEMBERNEK is nevezi, 's ez által féktelen boszszujának és tudatlanságának maradandó nyomát hagyta fön, melly épen nem válik ditsőségére. Ha tudta volna e' gyalázó tudós, hogy a' Magyar Diplomatikában már első András Magyar Király uralkodásától divatoztak az Előbetűk, az az: SIGLÁK, 's észre vette volna a' kérdés alatt forgó Írónak Ajánlólevelében a' P. és N. SIGLÁKAT, mellyek II Béla alatt és után élt PÁLRA, utóbb Tsanádi Püspökre, és MIKÓRA (NICOLAUSRA, nem pedig MICHAELRE, az az: MIHÁLYRA) utóbb Kalotsai Érsekre leginkább illenek; ha szemébe ötlött volna, hogy a' már így épen nem Nevetlen Jegyző KÜLÖNBFÉLE általa használt HISTORIOGRAPHUSOKRA, mint KÚTFŐKRE, idéz, 's tudta volna, hogy már Luitpránd emleget Magyar Országot illető Történeti Könyvet, rút gántsoskodását bizonyosan elhallgatta volna. A' mi pedig a' KÉT HALÁLOS BŰNT illeti, az elsőre nézve legyen szabad érénteni, hogy valamint a' Magyar Közmondás szerént a' vizbe esett ember még a' habhoz is kapdos, úgy a' szerentsétlen emberek is, tsak hogy bajaikon enyhíthessenek, sokat készek egész alázatossággal teljesiteni. A' Jádrai Ostromnak Nevetlen Írója följegyzette:

„Kitörűltetett hajdan a' Kéziratokból és kivakartatott az Ének, mellyre EGÉSZ DÁLMÁTIA ORSZÁGBAN a' szent kérdezésekre remegve feleltek: „A' MAGYAROKNAK HARAGUKTÓL: MENTS MEG URAM MINKET." Most illenék, most kellene ezt inkább megújítani és a' Kéziratokba beírni."

„Condeletum exstiterat in codicis, et abrasum Canticum, quod per universam regionem DALMATIAE interrogationum sanctarum comitiva titubabatur: „AB IRA UNGARORUM: LIBERA NOS DOMINE." Decet, et nunc deberet plus renovari, et iterum in codices apponi." 18)

Ugyan ő írja más helyen egy HORVÁT ORSZÁGI PÁRTÜTŐRŐL Nagy Lajos Magyar Király időszakából:

„Vladiszláva, és fia János, kikért nálad követségben vagyok, ÖSZSZE KULTSOLT KEZEKKEL 'S MIND KÉT TÉRDEIKEN TERDEPELVE, magukat és jószágaikat egészen oda ajánlják."

„Vladislava, et genitus ejus Johannes, pro quibus ad Vos sum legatus, ***PLICATIS MANIBUS, AC AMBOBUS GENIBUS FLEXIS****, totos se offerunt, eorumque bona."* 19)

Szinte ő egy harmadik helyen a' Zádormelléki Nemességről és Nagy Lajos Magyar Királyról:

„Kihez nagy sereg Nemesség és Közférfiak öszszejövének, nagy alázatossággal TÉRDEPELVE MEGHAJTVÁN magukat, a' Király KEZEIT és LÁBAIT hasonlóképen TSÓKOLVÁN."

„Ad quem ingens congeries Nobilium, Mediocriumque Virorum convenerat, multa reverentia, GENIBUS FLEXIS INCLINABANT, MANUS PARITER ET PEDES OSCULANDO." 20)

A' Zágrábi Káptalanról is olvashatni egy 1353-dik évi hiteles Ókleveléhen István Szlavóniai és Horvát Országi Vezérnek:

„Hogy midőn . . . . . . a' Zágrábi Templomot . . . . . . meglátogattuk volna, a' Zágrábi Templom Káptalanának tiszteletes Férfiai az említett Székes Egyházban TERDEPELVE ÉS ARTZTZAL FÖLDRE BORÚLVA. . . . . . méltóságunkat alázatosan megkérték."

„Quod cum . . . . . . Ecclesiam Zagrabiensem . . . . visitassemus, honorabiles Viri Capitulum ipsius Ecclesiae Zagrabiensis in eadem Cathedrali Ecclesia GENUORUM FLEXIBUS SE IN TERRA PROSTRATI . . . . . . nostram humiliter flagitarunt majestatem." 21)

Kitetszik tehát a' Szlavin Íróknak adataikból is, hogy a' SZLAVINOK, ha veszedelemben forogtak, vagy esedeztek valamiért, mindenkor IGEN ALÁZATOSAK voltak, következésképen a' Nevetlen Jegyzőnek MEZÍTLÁBOS adata épen nem valami nagy különösség, vagy sértelmes adat és HALÁLOS BŰN. A' mi pedig a' MÁSAD HALÁLOS BŰNT illeti, az se többet, sem kevesebbet nem foglal magában, mint azt, hogy a' Nevetlen Jegyző gondolkodása szerént az Erdély Országban lakó és a' Kúnoktól meg Patzinátzitáktól fölötte sok nyomorúságot szenvedett SZLAVINOK nem voltak olly DERÉK KATONÁK, mint a' MAGYAROK, minthogy IJAKON és NYILAKON kivűl a' háborukban más Fegyvereket nem használtak. És nem írta-e a' Magyar Földre költözött MAGYAROKRÓL is Valvasor János Weichárd Báró:

„Mert ezen MEGTESTESŰLTT ÖRDÖGÖK 899. és 900-dik évben

„Denn es seind DIESE EINGEFLEISCHTE TEUFEL,

ismét felénk jöttek, mint egy kártékony, 's országrontó Jégesőzivatar és ijesztő Vizözön, kik Európának majdnem valamennyi tartományait egymás után földúlták."

ums Jahr 899. und 900, wiederum daher gefahren, wie ein schädlicher, Landverderblicher Hagelsturm, und erschreckliche Wasserflut, die fast alle Europäische Länder nacheinnander durchwütete." 22)

Illyeneken, minthogy a' Történettudomány nem mutat példát, hogy valahol 's valaha tzukrotska osztogatással viseltek volna háborút, okos ember által suhan minden legkisebb boszszuforralás nélkűl, 's az illyeneknél békével nézi az Írónak személyes fogalmát, vagy gondolkodását.

1) Joan. Pistorii, Rerum Germanicarum Scriptores. Ratisbonae, 1726. in folio, Tomo I, pag. 802. Sigebertus Gemblacensis in Chronographia, ad annum 893. — Cf. Chronicum Abbatis Urspergensis. s. l. 1537. in folio, pag. CXLVII.

2) Joannis Georgii Schwandtneri, Scriptores Rerum Hungaricarum. Lipsiae, 1748. in folio, Tomo III, pag. 104—105. Joannis Lucii Libro II, cap. 2. — Cf. Danielis Farlati, Illyricum Sacrum. Venetiis, 1765. in folio, Tomo III, pag. 82—83.

3) Georgii Heinrici Pertz, Monumenta Germaniae Historica. Hannoverae, 1826. in folio, Scriptorum Tomo I, pag. 401. ad annum 884. pag. 408. ad annum 892.

4) Danielis Farlati, Illyricum Sacrum. Venetiis, 1765. in folio, Tomo III, pag. 92—95. — Cf. pag. 84. col. 2-da de Joanne III Archiepisc. Spalatensi. — Joan. Lucii, Memorie storiche di Tragurio, ora detto Trau. In Venezia. 1673. in 4-to. In Admonitione ad Calcem Operis.

5) Georgii Heinrici Pertz, Monumenta Germaniae Historica. Hannoverae, 1826. in folio, Scriptorum Tomo I, pag. 413.

6) Paul Joseph Schafarik's, Slawische Alterthümer. Leipzig, 1844. in 8-vo, II. Band, S. 277. Nota 49.

7) Anselmi Banduri, Imperium Orientale. Parisiis, 1711. in folio, Tomo I, pag. 111. Constantinus Porphyr. De Adm. Imp. Cap. 42. — Cf. Constantini Porphyrogennetae Imperatoris, Opera. Ex edit. Joannis Meursii. Lugduni Batavorum, 1617. in 8-vo, pag. 129.

8) Joannis Georgii Schwandtneri, Scriptores Rerum Hungaricarum. Lipsiae, 1748. in folio, Tomo III, pag. 488. In Presbyteri Diocleatis Regno Slavorum. Cap. 22.

9) Joannis Georgii Schwandtneri, Scriptores Rerum Hungaricarum. Lipsiae, 1746. in folio, Tomo I, pag. 27. In Anonymi Historia Ducum Hungariae. Cap. 42.

10) Joannis Georgii Schwandtneri, Script. Rer. Hung. Lipsiae, 1748. in folio, Tomo III, pag. 486-487. In Presbyteri Diocleatis Regno Slavorum. Cap. 19. — Cf. Giovann. Cattalinich, Storia della Dalmazia. Zara, 1835. in 8-vo, Tomo II, pag. 219—220. Cattalinich e' történetet nem sokára 840-dik év után emliti, azonban Ciászlávus elfogatása tsak 893—894. felé eshetett. Szerénte 30. évig nem volt Rátz Király.

11) Paul Joseph Schafarik's, Slawische Alterthümer. Leipzig, 1844. in 8-vo, II. Band, S. 252.

12) Joannis Georgii Schwandtneri, Scriptores Rer. Hung. Lipsiae, 1746. in folio, Tomo I, pag. 27. In Anonymi Hist. Ducum Hungariae Cap. 43. — Cf. Georgii Heinrici Pertz, Monumenta Germaniae Historica. Hannoverae, 1826. in folio, Scriptorum Tomo I, pag. 408. In Annal. Fuldens. Parte V. ad annum 892. „*Missi autem* (Arnolfi Reg. Germ.) *propter Insidias Zuentibaldi ducis terrestre iter non valentes habere, de regno Braslavonis per fluvium Odagra usque ad Culpam, dein per fluente Save fluminis navigio in Bulgaria perducti.*" Odagra vagy Odogra viz itten a' ma is hajókázható, és a' Culpába folyó Odra viz Domin Jósef volt kedves Tanítómnak helybéli vizsgálatai szerént. Cf. Josephi Mikoczi, Otiorum Croatiae Liber I. Budae, 1806, in 8-vo, pag. 292—298.

13) Joannis Georgii Schwandtneri, Scriptores Rerum Hungaricarum. Lipsiae, 1746. in folio, Tomo I, pag. 37. In Anonymi Hist. Ducum Hung. Cap. 57.

14) August Ludwig Schlözer's, Nestor. Leipzig, 1801. in 8-vo, II, 85. 120. III, 122—124. 127—138. u s.f.

15) Joannis Georgii Schwandtneri, Script. Rer. Hung. Lipsiae, 1746. in folio, Tomo I, pag. 9. In Anonymi Hist. Duc. Hnngariae. Cap. 11.

16) Joannis Georgii Schwandtneri, Script. Rer. Hung. Lipsiae, 1746. in folio, Tomo I, pag. 18. In Anonymi Hist. Duc. Hungariae. Cap. 25.

17) Jahrbücher der Literatur. Wienn, 1827. in 8-vo, XL. Band, S. 220—249.

18) Joannis Georgii Schwandtneri, Scriptores Rer. Hungar. Lipsiae, 1748. in folio, Tomo III, pag. 708. Anonymus De Obsidione Jadrensi. Libro II, cap. 11.

19) Joan. Georg. Schwandtneri, SS. Rer. Hung. Lipsiae, 1748. in folio, Tomo III, pag. 669. Anon. De Obs. Jadr. Libro I. cap. 3. — Cf. pag. 668. Libr. I, cap. 2.

20) Joan. Georg. Schwandtneri, SS. Rer. Hung. Lipsiae, 1748. in folio, Tomo III, pag. 704. Anonym. De Obs. Jadr. Libro II, cap. 7.

21) Danielis Farlati, Illyricum Sacrum. Venetiis, 1775. in folio, Tomo V. pag. 435.

22) Freyherrn Johann Weichard Valvasor's, Die Ehre des Herzogthums Crain. Laybach, 1689. in folio, IV. Theil, S. 262.

18. §.

Azonban Constantinus Porphyrogenneta Görög Tsászár és II-dik Béla Magyar Király Nevetlen Jegyzője nélkűl is megbizonyíthatni, hogy a' MAGYAROK nem sokára 892-dik év után fegyverrel MEGHÓDÍTOTTÁK a' régi PÁNNÓNIA SZÁVIÁT, az az: BRASZLÁVÓ HORVÁT ORSZÁGÁT. A' Fuldai Évkönyvek Krisztus születése után 901-dik évnél szünnek meg, következésképen egy koruak a' Magyar Nemzet beköltözésével, 's régiebbek mind Constantinus Porphyrogenneta Görög Tsászárnál, mind a' későbbi Nevetlen Jegyzőnél. Ezekben már 894-dik évről mondatik:

„Az AVAROK, kik UNGÁRUSOKNAK hivatnak, ezen időkben a' Dunán túl járkálván, sok nyomoruságokat okoztak. Mert az embereket és vénaszszonyokat egymás után megölvén, tsak a' fiatal szép nemet, mint barmokat, kényük kielégíttetése végett magukkal tzepelvén, EGÉSZ PÁNNÓNIÁT VÉGSŐ INSÉGIG ELRONTOTTÁK.“

***„AVARI**, qui dicuntar **UNGARI**, in his temporibus ultra Danubium peragrantes, multa miserabilia perpetravere. Nam homines et vetulas matronas penitus occidendo, juvenculas tantum ut jumenta pro libidine exercenda secum trahentes, **TOTAM PANNONIAM USQVE AD INTERNICIONEM DELEVERUNT.**“* 1)

Ugyan a' Fuldai Évkönyvekben 900-dik évről érentetik:

„De ezt a' MAGYAROK előre látván, a' nyert prédával viszsza tértek, honnand elmentek. TULAJ-

*„Sed hoc **UNGARI** praecognoscentes, cum his, quae depraedaverunt, redierunt, unde*

DONUKBA PÁNNÓNIÁBA."

venerunt, ***AD SUA IN PANNONIAM.***" 2)

Regino írta 889-dik évről:

„És először ugyan a' PÁNNÓNIUSOKNAK és AVAROKNAK pusztaságaikat keresztűl járván, mindennapi élelmüket vadászattal és halászattal keresék; azután a' CÁRÁNTÁNUSOKNAK, MÁRAHÁNOKNAK és BULGÁRUSOKNAK határaikat gyakori bérándúlás nyugtalanságaival megrohanták."

*„Et primo quidem **PANNONIORUM** et **AVARUM** solitudines pererrantes, venatu ac piscatione victum cottidianum quaeritant; deinde **CARANTANORUM, MARAHENSIUM** ac **VULGARUM** fines crebris incursionum infestationibus irrumpunt.*" 3)

Hermannus Contractus 900-dik évről beszéli:

„A' MAGYAROK, mint új Ellenségek, OLASZORSZÁGOT nagy részben pusztították, és megütközvén e' győzők husz ezeret az OLASZOK közűl egy napon megöltek. Szinte a' kikémlelt Bajor Országba betörvén, az Ens vize mellől igen sok prédát elhoztak: Nem különben a' NÉPTELENÍTETT PÁNNÓNIÁKAT elfoglalták."

*„**UNGARII** hostes novi, **ITALIAM** magna ex parte vastaverunt, et conserto praelio victores viginti millia ex **ITALIS** una die peremerunt. Itidem exploratam Baioariam invadentes, circa Anesum flumen plurimas praedas abducunt: Item **PANNONIAS DEPOPULATAS** occupant.*" 4)

Theotmár Juváviai, az az: Szaltzburgi Érseknek 's a' Bajor Országi Püspököknek 900-dik évben IX-dik János Pápához küldetett Levelükben olvashatni a' Magyar Pusztításról:

„Úgy, hogy EGÉSZ PÁNNÓNIÁBAN, legnagyobb Megyénkben, tsak egy Templom sem található."

*„Ita, ut **IN TOTA PANNONIA**, nostra maxima Provincia, tantum una non adpareat Ecclesia.*" 5)

Tamás Spalatrói Esperestnél is állíttatik:

„Tsaknem ezen időkben, a' Maszszageta Nemzetnek egy része, kiköltözvén Országából, melly MAGER nevet visel, NAGY SOKASÁGGAL jött, minden akadályokat elpusztítván, EGÉSZ PÁNNÓNIÁT, a' Duna mind két oldala felé elfoglalta. Megölvén ugyan is a' tartomány lakosait, másokat pedig szol-

*„His fere temporibus, pars aliqua gentis Massagetum, egressa de regione sua, quae **MAGERIA** nuncupatur, venit **IN MULTITUDINE GRAVI**, obstantia quaeque devastans, **TOTAM PANNONIAM**, ex utraque parte Danubii occupavit. Interfectis namque incolis regionis*

gákká tevén, megtelepedtek e' rónaságon: mivel az embereknek hé-ányuk miatt, alkalmas volt barom-tenyésztésre, mellyekből a' sokaság élelmét vette. Hajdan ezen ország a' Rómaiaknak Legelőjük volt a' monda szerént. Kezdék tehát a' szomszéd tartományokat állandó háborukkal nyugtalanítani, a' Templomokat elrontani, és a' Keresztyéneket szorongatni."

illius, aliisque in servitutem redactis, posuerunt se in planitie illa: quia propter raritatem hominum, habilis erat animalibus alendis, ex quibus maxime multitudo ipsa victum habebat. Haec regio dicitur antiquitus fuisse Pascua Romanorum. Ceperunt ergo circumpositas regiones bellis assiduis infestare, ecclesias destruere, Christianos affligere." 6)

Ennyi hiteles egykoru, vagy közelkoru 's részént belföldi tanutételek után már nem lehet nem kérdezni, vallyon az EGÉSZ PANNÓNIA és PÁNNÓNIÁK alatt nem kell-e PÁNNÓNIA SZÁVIÁT is, az az: BRASZLÁVÓ HORVÁT ORSZÁGÁT, mint RÉSZT, érteni? Hogy valóban kell, elhiteti velünk az egyenesen CROÁTIÁT is megnevező Dandulus ekképen írván:

„Azután CROÁTIÁBA ROHANTAK. Túl a' Leopolis (Laybach) Váron Moráviának (Mura Víz Mellléknek) Vezére Gottifred és Hardus Vezér az Aqvilejai Pátriárchával együtt velük szembe szállanak. Ezen ütközetben mind a' két Vezér megöletik, 's a' Pátriárcha futással mentette meg magát. Azután KIPUSZTÍTVÁN CROÁTIÁT, és Styriát, igen nagy prédával tértek viszsza Pánnóniába, utóbb pedig Bulgáriában rablottak."

„*Postea CROATIAM INVADUNT. Ultra Castrum Leopoli* (Laybach) *Moraviae* (Regionis ad Muram fluvium sitae) *Dux Gottifredus, Duxque Hardus cum Aquilegiense Patriarcha illis occurrunt. In eo praelio uterque Dux occiditur, Patriarcha vero fuga salvatus est. Exinde SPOLIATA CROATIA, et Styria, cum maxima praeda in Pannoniam redeunt, et postea Bulgariam spoliant."* 7)

De mi szükség vagyon Dandulus tekéntetére is, ha bizonyos hiteles adatokból, hogy Magyar Ország HATÁRA hajdan a' Vezérek alatt AQVILEJA SZOMSZÉDSÁGÁNÁL végződött? Sigebertus Levita írja Theodoricus Metzi Püspök életében Vincentia Városról:

„Vincentia Város nem meszsze fekszik Velentzétől...... hol Szent Felixnek egy díszes Monostora is volt...... De ezt elégették a' MAGYAROK, KIK TSAK NEM SZOMSZÉDAIK E' HELYEKNEK."

„*Civitas Vincentia est non longe a Venetia..... ubi et nobile quondam Monasterium Sancti Felicis visebatur.... Sed eo AB UNGRIS, QVI PENE LOCORUM IPSORUM VICINI SUNT, exusto."* 8)

Belloni Antal mintegy 897-dik évre beszéli Federik Aqvilejai Pátriárcha életében:

„KIJÖTT SCYTHÁKAT PÁNNÓNIÁBA, MELLY AZ AQVILEJAI EGYHÁZ BIRTOKÁVAL HATÁROS.“

„SCYTHAS IN PANNONIAM EGRESSOS, QVAE AQVILEJENSIS ECCLESIAE DITIONI JUNGITUR.“ 9)

Az Aqvilejai Krónikában szinte Federik Aqvilejai Pátriárcháról előjő:

„A' NAGY MAGYAR NEMZET Syriából (Más Kéziratban: Szerviából) ki jövén némelly Tartományba, MELLY AZ AQVILEJAI EGYHÁZ PÁRTÁZATÁVAL HATÁROS, először megszállott, és ott lakni kezdett.“

„MAGNA UNGARORUM GENS a Syria (Var. Lect. Servia) *egressa in quandam Provinciam, QVAE ADJUNGITUR FIMBRIIS ECCLESIAE AQVILEJENSIS, primitus venit, et ibi habitare coepit.“* 10)

Ezekért mondatik Otto Római Tsászárnak 967-dik évi (nem 927-diki) hiteles Óklevelében, mellyet Rodaldus Aqvilejai Pátriárchának adott:

„És a' mi tsak Liquentia folyó, két Soror, és az ORSZÁGUT-között, MELLYET MAGYAR UTNAK NEVEZNEK, fekszik a' Tenger partáig.“

„Et quidquid inter flumen Liquentiam inter duas Sorores, ET VIAM PUBLICAM, QVAM STRATAM UNGARORUM VOCANT, interjacet usque ad litus Maris.“ 11)

Konrád Tsászárnak 1028-diki hiteles Óklevelében szinte találtatik:

„Által engedjük és örök joggal adjuk Poppo Pátriárchának és az Aqvilejai Egyháznak azon Foro-Juliumi Törvényhatóságban Varienti Bíró Megyéjében fekvő Erdőt, melly kezdetik Sontius Vizétől és a' Tengerig terjed, 's így azon UT ALATT, MELLYET A' NÉP MAGYAR UTNAK NEVEZ, azon helyig, hol a' FLUMEN viz ered, és így le felé a' FLUMEN viz körül azon határig, melly fekszik Ocinus Gazdának Cortis Naon nevü Tulajdona és Albánai Szent Szeksztus Tulajdona kö-

„Concedimus et perpetuo damus Popponi Patriarchae, et Aquilejensi Ecclesiae quamdam sylvam in Pago Foro-Julii in Comitatu Varienti Comitis, incipiendo a flumine Sontii usque ad Mare, et sic SUBTUS STRATAM, QVAE VULGO DICITUR UNGARORUM, usque in illum locum, ubi fluvius FLUMEN nascitur, et ita deorsum per FLUMEN usque ad terminum, qui est inter praedium Ocini Hospitis, quod vocatur

zött, és a' Meduna vizig annak menetele körűl, és a' Liquentia Vizig, és a' Liquentia Viznek Tengerbe szakadásáig."

Cortis Naon, et inter praedium Sancti Sexti Albanae, et usque flumen Medunae secus ejus decursum, usque ad flumen Liquentiae, et usque ad Liquentiae introitum in Mare." 12)

Erős Leopoldnak, Styriai Őrgrófnak, 1129-dik évi hiteles Óklevelében hasonlóképen éréntetik:

„Által adtam Hartperch nevü Tulajdont a' Bajor határ mellett, tizennyoltz szállást magában foglalót, A' MAGYAR UT FÖLÖTT, Saven viztől, Lungwiz folyó körűl, Lavenze nevü harmadik folyóvizig."

„*Tradidi praedium quoddam in Hartperch Bavaricae metae, decem videlicet et octo mansus, SURSUM VERSUS STRATAM HUNGARICAM, a rivo Saven dicto, per Lungwiz alterum rivum, ad tertium rivum, Lavenze.*" 13)

III-dik Sándor Pápának 1176-diki hiteles Óklevelében szinte olvashatni:

„A' Cars nevü hegytől, A' MAGYAR UTIG, és az Algo nevü faluig."

„*A monte, qui dicitur Cars, USQVE AD STRATAM UNGARORUM, et usque ad villam quae dicitur Algo.*" 14)

Fridrik Német Tsászárnak 1177-dik évi hiteles Óklevelében:

„A Grast nevü hegytől, A' MAGYAR UTIG, és a' Hago nevü faluig."

„*A monte, qui dicitur Grast, USQVE AD STRATAM UNGARORUM, et usque ad villam, quae dicitur Hago.*" 15)

Ezen annyiszor emlittetett MAGYAR UT, mint HATÁRVONAL, mellett feküdött MAGYAR PÁKHA VÁR is, mellyet Németűl UNGRISPACH és UNGRISPACHA néven hivtak a' régiek. Cándidus János írja Aquilejai Jegyzeteiben:

„UNGRISPACHUM: és Vipulcianum."

„*UNGRISPACHUM: Vipulcianum.*"

Alább pedig más helyen:

„Cándidus Tamást, győzhetetlen szivü ifiat, a' Sontius Völgyi legerősebb Várba, MAGYAR PÁCHÁBA, küldötte."

„*Thomam Candidum, invicti animi juvenem, ad UNGRIS PACHAM, munitissimam Sonticae Vallis arcem, misit.*" 16)

Sőt többet mondok, ha említem, hogy a' Vezérek alatt a' MAGYAROK sokáig birták MAGÁT AQVILEJÁT is, és azt tsak az Augsburgi ütközet után foglalta-el tőlük Henrik Bajor Hertzeg. Witichindus 948-dik évről beszéli:

„Megnyervén tehát a' Bajor Hertzegséget, épen nem henyélt, hanem elmenvén AQVILEGIÁT elfoglalta. A' MAGYAROKAT KÉT ÍZBEN FEGYVERREL MEGGYŐZTE, Ticinumnál a' vizen által uszott, 's az ellenségtől sok prédát nyervén, Seregét szerentsésen Hazájába viszszavezette."

„Ducatu igitur Bajoariorum accepto, nequaquam desidia torpuit, sed abiens ***AQVILEGIAM*** *cepit.* ***UNGAROS DUABUS VICIBUS ARMIS SUPERAVIT****, Ticinum transnatavit, et praeda magna intra regionem hostium capta, exercitum incolumem in Patriam reduxit."* 17)

Sigebertus Gemblacensis 948-dik évről hasonlóképen földjegyzette:

„Henrik Bajor Hertzeg AQUILEJÁT OLASZ ORSZÁGBAN ELFOGLALTA, A' MAGYAROKAT KÉTSZER MEGGYŐZTE, Ticinumnál általment, és sok prédával tért viszsza."

„Dux Baioariae Henricus, ***AQVILEJAM IN ITALIA CAPIT, HUNGAROS BIS SUPERAT****, Ticinum transit, et cum multis manubiis redit."* 18)

E' háboruban a' SZLAVINOK is együtt hartzoltak a' Magyarokkal, mert a' 961-diki hiteles Óklevélben épen ezen ütközetekről mondatik:

„Némellyeket, 's a' mienket Püspökségünkéiből nekünk és Első Egyházunknak, a' Rubiniainak, mellyet, oh fájdalom! MINAP A' MEGNEVEZÉST NEM ÉRDEMLŐ SZLAVINOK ÉS A' KEMÉNY BARBARUSOK (A' Magyarok) ELRONTOTTAK, az említett Egyház Ádám nevü Püspökének 's Utódainak a' már fölebb mondatott mienket általengedjük."

„Quaedam nostraque de nostro Episcopatu nobis nostraeque Ecclesiae primae Rubinensi nomine, quod etiam, heu proh dolor! ***NUPER A NEFANDIS SCLAVIS ET DURIS BARBARIS*** (Hungaris) ***DESTRUCTUM EST****, Adam praefatae Ecclesiae Episcopo, ejusque successoribus praefatam nostram concedimus."* 19)

Szinte így hartzoltak már 928-dik év felé a' HORVÁTOK a' Magyarokkal Simon Bulgárus Fejedelem ellen is. 20) Mind ezek után ki fogja többé okosan tagadhatni, hogy PÁNNÓNIA SZÁVIA, a' RÉGI PÁNNÓNIÁNAK EGYIK RÉSZE, már a' MAGYAR VEZÉREK ALATT A' MAGYAR NEMZET URADALMA ALATT VOLT? Fárlátus Dániel legalább, a' Sziszeki Püspökségről értekezvén, erről épen nem kételkedett, így írván:

„E' tizedik században a' Dunán innend és túl feküdött ezen tartományok tsak nem soha sem voltak a' MAGYAROKTÓL háborgatás nélkűl; minduntalan majd prédálva, majd öldökölve, majd égetve úgy keresztűl jártak rajtuk, hogy akár merre rohannának, inséget és veszedelmeket hagynának maguk után; nem is volt addig béke és tsendesség e' tartományokban, míg Szent István első Magyar Király azt a' Nemzetet a' keresztyén hit igája által tsak nem egészen megszelidítette. SZISZEK VÁROS vég elpusztúlását tehát én a' MAGYAROKNAK vélem tulajdonítani."

„*Hoc saeculo decimo fere nunquam regiones illae, cis ultraque Danubium, ab* ***HUNGARIS*** *non infestae fuerunt; quas identidem praedando, caedendo, urendo sic peragrabant, ut quacunque irruerent, calamitatem et exitium inferrent; neque antea quies his regionibus, et tranquillitas fuit, quam* ***S. Stephanus*** *primus rex* ***Hungariae*** *gentem illam fere universam, suavi* ***Christianae*** *legis jugo imposito, mansvefecit.* ***HUNGARIS*** *igitur excidium supremum* ***SISCIANAE URBIS*** *adscribendum censeo.*" 21)

Ki fogja továbbá okosan többé tagadhatni, hogy MAGYAR ORSZÁG HATÁRA a' régi MAGYAR VEZÉREK ALATT is, de KÉSŐBBEN is, dél felé épen úgy, mint HAZAI TÖRVÉNYEINK (**1351, 11. 1625, 23. §. 5. 1630, 19. §. 1. 23. 1638, 42. 1647, 57. 1649, 32. 1655, 30. §. 7.**) igen böltsen állítják, AZ ÁDRIAI TENGERIG kiterjedett? Egy 1288-dik évi SZLAVIN RÉGISÉGEN, melly TERSZÁTBAN, FIUME SZOMSZÉDSÁGÁBAN, találtatott, legalább nintsen legkisebb szó HORVÁT KORONÁRÓL, hanem ezek olvastattak a' Templom talpkövéből kivétetett Íróhártyán:

„Én István, régi Ragusaifi, Modruszi Püspök, és a' MAGYAR SZENT KORONÁNAK Tanátsosa, fölkentem és fölszenteltem e' Templomot, Boldog Aszszony Szüz Mária Írójának, Szent Lukátsnak, tiszteletére 1288-dik évben."

„***Ja Stipan od Staroga Dobrovnicha, Biskup Modruski, Vichnich SVETE CRUNE UGERSKE,*** *posuitih ouú* ***Zrikou na postenie Svetoga Luke pissara Marie Blaxene. MCCLXXXVIII.***" 22)

Ki fogja végre okosan többé tagadhatni, hogy az ide költözött MAGYAROK és MAGYAR VEZÉREK ELŐTT épen ollyan Fegyverrel és Vérontással nyeretett Föld volt PÁNNÓNIA SZÁVIA, 's ennek ZÁBRÁG, POSEGA és VALKÓ VÁRAI, mint PÁNNÓNIÁNAK EGYÉBB RÉSZEI, vagy NAGY MORVA ORSZÁGNAK POSONI és NITRAI VIDÉKEI? Az, hogy a' különbféle nyelvü lakosokra nézve itt KÁR-KÁNOK, ott BÁNOK, amott pedig SCHADEN-RICHTEREK szolgáltatták ki az Igazságot; vagy az, hogy itt a' MAGYAR TÖRVÉNY, ott a' SZLAVIN SZOKÁSOK, amott a' SZÁSZ RENDSZER volt a' TÁRSA-

SÁGI SINOR MÉRTÉK — a' mi mindenütt és mindenfelé változólag divatozott — nem tsonkította meg MAGYAR ORSZÁG HATÁRAIT, vagy a' RÉGI PÁNNÓNIA TÉREIT el nem darabolta. Granana Fülöp Szerzetes Perjelnek 1324-dikben legalább eszébe sem jutott a' Zágrábi Püspöki Megyét MAGYAR ORSZÁGON KIVŰL keresni, midőn hiteles Óklevelében így írt:

„Hogy midőn Tisztünk kötelességéből MAGYAR ORSZÁG RÉSZÉNEK ZÁGRÁBI PÜSPÖKI MEGYÉJÉBE jöttünk volna."

„Quod cum ex debito nostri officii ***AD PARTES REGNI UNGARIAE ZAGRABIENSIS DIOECESIS*** *venissemus."* 23)

Így gondolkodott 1350-dik évben Gvidó Cárdinális és Pápai Követ is, midőn több HORVÁT ORSZÁGI és ENNEK SZÉLEI KÖRŰL lakó Papokat hivatalos levelében ime tzímmel szólított meg:

„ÉS MAGYAR ORSZÁG mindenféle Egyházi Férfiainak, kik e' levelünket veendik, Üdvösséget az Úrban!"

„Et Clericis Ecclesiarum quarumcunque ***REGNI HUNGARIAE****, ad quos praesentes literae pervenerint, Salutem in Domino!"* 24)

És nem egyenesen DÁLMÁTIÁRÓL és HORVÁT ORSZÁGRÓL — mert Erdélynek már ekkor Vajdái valának — rendelte-e Nagy Lajos Magyar Király:

„Ugyan azon Nemeseknek kérelmükre reáállunk; hogy minden országunk határai között tartózkodó Nemes Férfiak, ÚGY A' VEZÉRI BIRTOKOKBAN ÉS TELKEKEN SZINTE ORSZÁGUNK HATÁRAI ZÁRADÉKA ALATT LAKÓK IS, egy és ugyanazon szabadságban részesűljenek."?

„Ad eorundem etiam Nobilium petitionem annuimus; ut universi Viri Nobiles, intra terminos regni nostri constituti, ***ETIAM IN TENUTIS DUCALIBUS SUB INCLUSIONE TERMINORUM IPSIUS REGNI NOSTRI EXISTENTES****, sub una et eadem libertate gratulentur."* ? 25)

Nem neveztetik-e DÁLMÁTIA és HORVÁT ORSZÁG már 1433-dikban Sigmond Király alatt EGY TESTTÉ LETT ORSZÁGNAK, midőn mondatik:

„Mivel a' Magyar Király Magyar Ország tzímén kivűl ezen országoknak tzímeikkel is él, ugymint: DÁLMÁTIA, CROÁTIA, Ráma, Szervia, Gallitzia, Lodomeria, Cumánia

„Qvia etiam Rex Hungariae utitur ultra titulum Regni Hungariae, horum regnorum titulis, videlicet: ***DALMATIAE, CROATIAE****, Ramae, Serviae, Gal-*

és Bulgária tzimeivel, MELLY ORSZÁGOK tudniillik RÉGTŐL FOGVA MAGYAR ORSZÁGGAL EGY TESTET TESZNEK.“?

liciae, *Lodomeriae*, *Cumaniae*, *et Bulgariae*, ***QVAE** scilicet* ***REGNA SUNT AB ANTIQVO EIDEM REGNO HUNGARIAE INCORPORATA.***“? 26)

Minden esetre a' RÉGI PÁNNÓNIÁRÓL szükség említenem, hogy az Német Országfelé az ENS VIZIG, 's különösen ENSBURGIG (Itt lehetett igazán GUNCIL-HIDA = CONRADI-PONS) terjedett, és STYRIÁNAK, KÁRINTHIÁNAK és KÁRNIOLIÁNAK NÉMELY SZOMSZÉD VIDÉKEIT IS magában foglalta. A' tudatlanúl kikiáltatott Romániírónak, a' Nevetlen Jegyzőnek, valóban betsűletére válik, hogy ime sorokat is följegyzette:

„De a' KÁRINTHIAI MOROÁNOKNAK határaikat is gyakor bérohanásaikkal kirablották, kik közűl sok ezer embert kardélével megölték, váraikat lerombolták, és TARTOMÁNYAIKAT BIRTÁK, ÉS MAI NAPIG, Isten segítségéből, hatalmasan és békével MARADÉKAIK ELFOGLALVA TARTJÁK.“

„Sed et ***CARINTHINORUM MOROANENSIUM*** *fines, crebris incursibus diripuerunt, quorum multa millia hominum in ore gladii occiderunt, praesidia subverterunt,* ***ET REGIONES EORUM POSSEDERUNT, ET USQVE IN HODIERNUM DIEM****, adiuvante Domino, potenter et pacifice* ***POSTERITAS EORUM DETINET.***“ 27)

Igen is, valamit tsak Véreik, a' KÚNOK és VÁR-KÚNOK hajdan birtak, azt a' MAGYAROK idejövetelükkor egymás után mind elfoglalták. Hogy pedig ezen ŐSÖK valóban birtokában voltak PÁNNÓNIA SZÁVIÁNAK és DÁLMÁTIÁNAK, az Történettudós előtt nem szenved kétséget.

1) Georgii Heinrici Pertz, Monumenta Germaniae Historica. Hannoverae, 1826. in folio, Scriptorum Tomo I, pag. 410. Annal. Fuld. Parte V, ad annum 894.

2) Georgii Heinrici Pertz, Monumenta Germaniae Historica. Hannoverae, 1826. in folio, Scriptorum Tomo I, pag. 415. Annal. Fuld. Parte V, ad annum 900.

3) Georg. Heinrici Pertz, Monumenta Germaniae Historica. Hannoverae, 1826. in folio, Scriptorum Tomo I, pag. 600. Regino in Chronico ad annum 889.

4) Joannis Pistorii Nidani, Rerum Germanicarum Scriptores. Ratisbonae, 1726. in folio, Tomo I, pag. 254. In Hermanni Contracti Chronico ad annum 900.

5) Wigulei Hund a Sulzemos, Metropolis Salisburgensis. Ratisbonae, 1719. in folio, Tomo I, pag. 32.

6) Joannis Georgii Schwandtneri, Scriptores Rerum Hungaricarum. Lipsiae, 1748. in folio, Tomo III, pag. 548—549. Thomas Archidiaconus, Hist. Salonitanae Cap. 14.

7) Ludovici Antonii Muratorii, Rerum Italicarum Scriptores. Mediolani, 1728. in folio, Tomo XII., col. 199—200. Andreas Dandulus, Chronici Libro VIII. Capitulo X, Parte

10. — Cf. Simonis de Keza, Chronicon Hungaricum. Budae, 1782. in 8-vo, pag. 69—70. Az, hogy Kézai Simon CROÁTIÁT különösen meg nem említi, nem rontja Dandulus hitelességét.

8) Godefridi Gvilielmi Leibnitii, Scriptores Rerum Brunsvicensium. Hanoverae, 1707. in folio, Tomo I, pag. 306.

9) Lud. Ant. Muratorii, Rer. Italic. Scriptores. Mediolani, 1730. in folio, Tomo XVI, col. 33—34. In Antonii Belloni Utinensis Vitis Patriarcharum Aquilejensium. — Cf. Lud. Ant. Muratorii, SS. RR. Ital. Tomo I, pag. 428. col. 2-da, Pauli Diaconi Libro II, cap. 8. et 9.

10) Ludovici Antonii Muratorii, Anecdota, quae ex Ambrosianae Bibliothecae Codicibus nunc primum eruit. Patavii, 1713. in 4-to, Tomo IV, pag. 241. — Cf. Joannis Francisci Bernardi Maria de Rubeis, Monumenta Ecclesiae Aquilejensis. Argentinae, 1740. in folio, col. 456—458.

11) Ferdinandi Ughelli, Italia Sacra. Venetiis, 1720. in folio, Tomo V, col. 46. et 45. — Cf. Lud. Ant. Muratorii, SS. RR. Ital. Mediolani, 1730 in folio, Tomo XVI, col. 35. In Antonii Belloni Utinensis Vitis Patriarcharum Aquilejensium.

12) Ludov. Antonii Muratorii, Rer. Ital. Scriptores. Mediolani, 1730. in folio, Tomo XVI, col. 38. — Cf. col. 88. De VIIS PUBLICIS velut REGALIBUS, et ideo depensioni TELONEI obnoxiis.

13) Erasmi Frölich, Diplomataria Sacra Ducatus Styriae. Viennae, 1756. in 4-to, Parte Altera. Pag. 3.

14) Ferdinandi Ughelli, Italia Sacra. Venetiis, 1720. in folio, Tomo V, col. 70.

15) Ferdinandi Ughelli, Italia Sacra. Venetiis, 1720. in folio, Tomo V, col. 67.

16) Joannis Georgii Graevii, Thesaurus Antiquitatum et Historiarum Italiae. Lugduni Batavorum, 1722. in folio, Tomi VI, Parte IV. In Joannis Candidi, Commentariorum Aquilejensium Libro I, col. 5. item Libro VIII. col. 76. — Cf. Georgii Fejér, Cod. Dipl. Tomo II, pag. 347. PAKHA terra etiam Comit. Suprun in Dipl. anni 1199.

17) Heinrici Meibomii, SS. Rer. Germanicarum. Helmaestadii, 1688. in folio, Tomo I., pag. 649.

18) Joannis Pistorii, Rerum Germ. Scriptores. Ratisbonae, 1726. in folio, Tomo I, pag. 814.

19) Ferdinandi Ughelli, Italia Sacra. Venetiis, 1720. in folio, Tomo V, col. 401. De Parentino Episcopatu.

20) Francisci Borgiae Kéri, Imperatores Orientis. Tyrnaviae, 1744. in folio, pag. 288.

21) Danielis Farlati, Illyricum Sacrum. Venetiis, 1775. in folio, Tomo V, pag. 330.

22) Freyherrn Johann Weichard Valvasor's, Die Ehre des Herzogthums Crain. Laybach, 1689. in folio, IV. Theil, S. 112.

23) Danielis Farlati, Illyricum Sacrum. Venetiis, 1775. in folio, Tomo V, pag. 416. col. 2da.

24) Balthasaris Adami Kercselich de Corbavia, Historia Cathedralis Ecclesiae Zagrabiensis Partis Primae Tomus I. Zagrabiae, s. a. in folio, pag. 28—29 — Cf. Decretum Ferdinandi III. Regis anni 1647, articulo 119.

25) Decretum Ludovici I. Regis anni 1351, articulo 11.

26) Josephi Nicolai Kovachich, Sylloge Decretorum Comitialium Inclyti Regni Hungariae. Pesthini, 1818. in 8-vo Tomo I, pag. 416—417. Ingressus §. 2.

27) Joannis Georgii Schwandtneri, Script. Rer. Hungar. Lipsiae, 1746. in folio, Tomo I, pag. 32. In Anonymi Hist. Ducum. Cap. 50. — Cf. Marci Hansizii, Germania Sacra. Augustae Vindelicorum, 1729. in folio, Tomo II, pag. 272. ad annum 1161. — Cf. Erasmi Frölich, Diplomataria Sacra Ducatus Styriae. Viennae, 1756. in 4-to, Parte Altera. Pag. 207—208.

19. §.

De mi hát az oka, hogy az ÚJARB HORVÁT ÍRÓK annyira tagadják a' MAGYAR VEZÉREK időszakukból HORVÁT ORSZÁG MEG-

HÓDÍTTATÁSÁT? Ennek HÁROM FŐ OKA vagyon. Egyik az, hogy Constantinus Porphyrogenneta Görög Tsászár így festi a' HORVÁT NÉPNEK RÉGI HATALMÁT:

„Kiállíthat HATVAN EZER LOVAGOT, és SZÁZ EZER GYALOG KATONÁT; és NYOLTZVAN HOSZSZU RABLÓ HAJÓT, meg SZÁZ RÖVID TEHERHAJÓT, és a' Rabló Hajókon ugyan negyven ember vagyon, a' Rövideken pedig husz, ha nagyobbak; ha kisebbek, tsak tiz. EZ VOLT TEHÁT CHROBÁTIA HATALMA és HADI SEREGE Crasemer Vezérségéig; kinek halála után midőn Mirosthlábus nevü fia négy évig e' Nemzeten uralkodott, és Pribunia Bántól megöletett volna, sokféle vetekedések és pártok támadván, A' LOVAGOKNAK ÉS GYALOG KATONÁKNAK SZÁMUK, úgy A' HOSZSZU ÉS RÖVID HAJÓKÉ IS NAGYON MEG KEVESEDETT. ÉS HOSZSZU HAJÓJA MOST HARMINTZ VAGYON, BÍR NAGYOBB ÉS KISEBB RÖVID HAJÓKKAL IS, ÚGY LOVAG ÉS GYALOG KATONASÁGGAL. Nagy Chrobátia pedig, melly Fehérnek is hivatik, egész mai napig Keresztség nélkűl vagyon, mint a' szomszéd Szerviusok is: ENNEK NINTSEN OLLY SZÁMOS LOVASSÁGA ÉS GYALOGSÁGA, mint a' Keresztséget fölvett Chrobátiának; tudniillik A' FRANTZIÁKNAK, TÖRÖKÖKNEK (Voltak tehát a' Magyarok, és ugyan több ízben, mind az Albis melléki SZERVIÁBAN, mind POLON ORSZÁGBAN látogatást tenni, 's bizonyosan nem Tántzmulatságra mentek oda) ÉS PATZINATZITÁKNAK GYAKRAN TETT BÉROHANÁSAIK ÁLTAL NYUGTA-

„Exhibetque ***EQVITUM SEXAGINTA MILLIA, PEDITUM CENTUM MILLIA; ET SAGENAS OCTOGINTA, CONDURAS CENTUM;*** *et Sagenae quidem quadraginta viros habent; Condurae vero viginti, nempe quae majores; nam minores decem viros tantum habent. Atque* ***HAEC*** *quidem* ***CHROBATIAE POTENTIA ET COPIAE FUERUNT*** *usque ad principatum Crasemere; quo mortuo, cum Mirosthlabus filius, postquam quadriennium genti praefuisset, a Pribunia Bano interfectus esset, plurimis obortis dissidiis ac factionibus* ***EQVITUM PEDITUMQVE NUMERUS VALDE IMMINUTUS EST, ITEM SAGENARUM AC CONDURARUM. ET SAGENAS QVIDEM NUNC TRIGINTA HABET, CONDURAS MAGNAS, PARVASQVE, ET EQVITATUM PEDITATUMQVE.*** *Magna autem Chrobatia, quae etiam Alba cognominatur, in hodiernum usque diem sine baptismo est, quemadmodum et finitimi Servii:* ***EQVITEM PEDITEMQVE NON HABET TAM NUMEROSUM,*** *quam baptisata Chrobatia; quippe* ***FREQVENTIBUS INCURSIONIBUS INFESTATA FRANCORUM, TURCARUM*** (Voltak tehát a' Magyarok, és ugyan több ízben, mind az

LANÍTTATVÁN, neki sem Hoszszu, sem Rövid, sem Kereskedő Hajói nintsenek, mint a' Tengertől meszsze feküvőnek; mellytől harmintz napi távúlságra esik. A' Tengert pedig, mellytől ennyi napi meszszeségre vagyon, Feketének nevezik."

Albis melléki SZERVIÁBAN, mind POLON ORSZÁGBAN látogatást tenni, 's bizonyosan nem Tántzmulatságra mentek oda), ***PACINACITARUM**: neque Sageñas, neque Conduras item, aut navigia ad mercaturam habet, utpote a mari remota; a quo quidem triginta dierum itinere distat. Mare autem, a quo totidem dierum itinere distat, illud est, quod Nigrum appellatur.*" 1)

Illy nagy KATONAI ERŐ valóban nagy figyelmet érdemelne mindenki előtt, ha az nem egyenesen a' DÁLMÁTIAI HORVÁT ORSZÁGOT, hanem inkább a' PÁNNÓNIA SZÁVIÁBAN lakott HORVÁTOKAT illetné. Olvassa akárki a' tudós Tsászár munkájának szövegét, tapasztalni fogja, hogy mind ezek nem PÁNNÓNIA SZÁVIÁRÓL, hanem DÁLMÁTIAI HORVÁT ORSZÁGRÓL mondatnak, és ugyan azon időszakaszról mondatnak, midőn Dálmátiában, az az: a' Keresztséget már fölvett Chrobátiában, Crasemer (Cresimir), Mirosthláv Attya, vezérkedett. Ez mikor vezette a' kormányt? azt hitelesen meghatározni nem lehet. Ha szabad gyanítani, akkor feselhetett-ki illy fontos vitézi erő, midőn a' Horvátok a' FRANTZIA IGÁTÓL fölszabadították magukat. Utóbb, mint a' tudós Görög Tsászár világosan mondja, a' DÁLMÁTIAI HORVÁT NÉP HATALMA holmi egyenetlenségek és pártoskodások miatt NAGYON MEGKEVESEDETT, 's épen illyen állapatban találhatták őket a' Pánnóniában letelepedett Magyarok. Különösen PÁNNÓNIA SZÁVIA KATONAI HATALMÁRÓL legkisebb adat sem maradott fön, 's ha Kálmán Királynak, a' Mesés Pacta-Conventák szerént, nem tudott PÁNNÓNIA SZÁVIÁNAK XII. NEMZETSÉGE SZÁZHUSZ LOVAG KATONÁNÁL TÖBBET AJÁNLANI, úgy a' Magyaroknak idejövetelükkor sem lehetett volna SOKKAL NAGYOBB A' HORVÁT NÉPNEK KATONAI HATALMA, 's egy KIS TÁBOR-SZEM (VORPOST) elég lett volna HORVÁT ORSZÁG MEGHÓDÍTTATÁSÁRA. 2) De félre az illyen törpe gondolattal, minekutána az ÁLARTZÁS NEVETLEN JEGYZŐ KÉT ÉVIG HÓDÍTTATJA MEG A' MAGYAROKKAL, mint fölebb láttuk, DÁLMÁTIÁT és PÁNNÓNIA SZÁVIÁT; minekutána maguk egyedűl a' ditső Blágay nevü Horvát Fő Nemesek, a' mi a' Pacta-Conventákot fölötte megszégyeníti, KÉT SZÁZ ÖTVEN LOVAGOT ÖNKÉNYT AJÁNLOTTAK II-dik ANDRÁS KIRÁLYNAK. Ezek, tudniillik, II. András Magyar Király 1218-dik évi Óklevelének szovai:

„Ugyan ezen István Bíró, az említtetett Baboneg testvére, nem fölszólításunk által lelkesíttetve, hanem híres hívségének ösztönétől fölhevűlve, ditsőségünkre az övéivel és testvére rokonaival, 's nagyszámu szolgáival, elég tisztességes 's alkalmas gyűlekezettel, illő fegyverekkel ellátva, KÉT SZÁZ ÖTVEN LOVAGGAL, tulajdon pénzéből tett költségeken, egész utazásunk alatt, szerentsés oda jövetelünkkor és viszsza térttünkkor, velünk járni, 's bennünket éjjel és nappal állandóan őrízni, nehéz munkákat végre hajtani, szívének egész buzgóságából, díszes gondoskodással, és ditséretes tiszta hívséggel velünk lenni 's nekünk szolgálni nem kételkedett."

*„Idem Comes Stephanus, frater dicti Baboneg, non monitu nostro angariatus, quin imo clarae fidelitatis voto instinctus, ad nostrum decus cum suis, et ejusdem fratris sui proximis, familiaribusque notabilibus, satis honesto coetu et congruo, armis condecenter fulcito, **EQVITIBUS DUCENTIS AC QVINQVAGINTA**, pecuniarum ipsorum propriarum in expensis, per iter continuum nostro felici in aditu et reditu nobiscum procedere, diuturna quoque et nocturna temporis nostri in custodia persistere, gravesque labores sufferre, cum totali quippe animi sui fervore, claraeque sollicitudinis, et eximia fidelitatis puritate nobis adesse atque ministrare non dubitavit."* 3)

Ezek szerént a' PÁNNÓNIA SZÁVIAI KATONA ERŐ figyelemre méltó lehetett ugyan: De az ide költözött MAGYAR NEMZETNÉK HADI SEREGE SEM VOLT ÉPEN MEGVETÉSRE MÉLTÓ. Írta, tudniillik, Kézai Simon — pedig bizonyosan nem nagyobbítva — a' MAGYAR HADI SEREGRŐL:

„HÉT SEREGRE vagynak oszolva olly módon, hogy egy sereg a' századosokon és tizedeseken kivűl egy Kapitánytól függene, kinek, mint Vezérnek, köteleztetnének szovát fogadni és engedelmeskedni. VALA pedig EGY-EGY SEREGBEN HARMINTZ EZER FEGYVERES FÉRFIU a' tizedeseken és tiszteken kivűl."

*„In **SEPTEM EXERCITUS** sunt divisi ita quidem, ut unus exercitus sine centurionibus decurionibusque unum haberet Capitaneum, cui tamquam Duci deberent unanimiter intendere ac parere. **HABEBAT** enim **UNUS EXERCITUS TRIGINTA MILLIA VIRORUM ARMATORUM**, exceptis decurionibus ac praefectis."* 4)

Ezen adat szerént 30,000 X 7 = 210,000 Katona jő-ki a' Tiszti Kar nélkűl; a' mi több minden esetre még a' DÁLMÁTIAI HADI ERŐ fő tető pontánál is. Így épen nem pirúlhatnak a' HORVÁTOK és DÁLMATÁK MEGHÓDÍTTATÁSUK MIATT A' VEZÉREK ALATT, minthogy

tsak a' jóval nagyobb hadi erőnek engedtek. Későbben is a' MAGYAR KIRÁLYOK, midőn akár Velentzével, akár a' PÁRTOS HORVÁTOKKAL hadat viseltek, mindenkor NAGY SZÁMU SEREGGEL LÉPTEK-ELŐ. Róbert Károly Magyar Királyról, 1328-dik évre, írja Scardeonius Bernardinus:

„Mert M.CCC.XXVIII-dik évben, midőn DÁLMÁTIÁNAK ZÁDOR VÁROSA A' PÁNNÓNIAI KIRÁLYTÓL (mint mondják) SZÁZ EZER FEGYVERES ÁLTAL OSTROMOLTATNÉK."

*„Nam anno **M.CCC.XXVIII.** quo tempore **JADERA URBS DALMATIAE A PANNONIAE REGE** (ut ferunt) **CENTUM ARMATORUM MILLIBUS OPPUGNARETUR.**"* 5)

Ugyan Róbert Károlyról említi 1341-dikre az Aqvilejai Krónika is:

„És 1341-dikben Magyar Ország Királya eljött ZÁDORBA HETVEN EZER LOVAGGAL."

*„Et 1341 **Rex Hungariae venit ZARAM CUM SEPTUAGINTA MILLIBUS EQVITUM.**"* 6)

Ha illyen hadi erőt tudott Róbert Károly kifejteni, mekkorát tudott alkatni Nagy Lajos? kiről maga a' Zágrábi Krónika följegyzette:

„KI HATALMASABB LETT ATYTYÁNÁL."

„QVI POTENTIOR FUIT FACTUS DE PATRE SUO." 7)

Nem lehet, nem kell tehát a' hajdani MAGYAR HADI ERŐRŐL megvetőleg gondolkodni, minekutána mindenkor elvük volt Őseinknek az, mit 1518-dikban is kimondottak, de figyelmezve meg nem tartottak, 's azért nem sokára kegyetlenűl meg is ostoroztattak:

„Minden Ország két Eszköz által kormányoztatik és tartatik-fön, úgymint FEGYVEREK és TÖRVÉNYEK által."

*„**Omne Regnum duobus Instrumentis regitur et conservatur, scilicet ARMIS et LEGIBUS.**"* 8)

Nálunk 1715-dikig a' Polgári Alkatmány Katonai Rendszer volt, mellynek talpkövét a' Vagyomosok, Jószágosok, Birtokosok tevén soha sem lehetett attól tartani, hogy úgy járjunk, mind jártak Szolgáikkal a' Szármaták. Böltsen és helyesen tanította a' régi időkről Verbőtzi István:

„Az igazi NEMESSÉG KATONAI GYAKORLAT ÉS TANÚLMÁNY, 's egyébb testi és lelki tulajdonok és erények által nyeretik."

*„Vera **NOBILITAS USU, DISCIPLINAQVE MILITARI**, **ac caeteris animi corporisque dotibus, et virtutibus acquiritur**"* 9)

Másik Ok, mellyért a' HORVÁTOK a' VEZÉREK ALATT elhinni nem akarják HÓDÚLÁSUKAT, az az igen elharapozott vélemény, hogy az ide költözött MAGYAROK a' PATZINÁTZITÁK ELŐL FUTÓ HAZÁTLAN GYÁVA TSOPORT voltak, kik meg sem tudták volna HODÍTANI a' HORVÁTOKAT. E' feneketlen gondolkodás leginkább Schwartner Márton Statistikájának ime vadon soraiból terjedett-el:

„Mintegy kilentz száz éve, hogy egy, mintegy 1 milliom nagyságu északkeleti Ásiai TSOPORT, melly az egyes számban MAGYAR, a' többesben pedig MAGYAROK néven esmértetik, a' közönséges világtörténetében azonban UNGER (honnand HUNGARI) szlavin nevezet alatt jő elő, 's hihetőképen Finnus Eredetü, mint HAZÁTLAN ÜZETVÉN, ÉS SZORONGATTATVÁN MÁS KÓBORLÓ NÉP SZAKASZOKTÓL, mindazonáltal már egy ÖRÖKSÉGES FŐÚR alatt egyesűlve levén, a' Szármátiai és Dátziai Kárpát bértzeken általtört (Krisztus születése után 889-dik évben), és magának a' mostani MAGYAR ORSZÁGOT (HUNGÁRIÁT), a' Földkörének egyik legboldogabb tartományát, elfoglalta, 's benne egyszer'smind állandó erős lakhelyét megállapította. Ettől fogva a' Magyar Társaságban élt, melly Álladalom (Státus) nevet visel."

„Neunhundert Jahre sind es ungefähr, als ein beyläufig 1 Million grosser HAUFE nordöstlicher Asiaten, genannt MAGYAR, in der mehrfachen Zahlform MAGYAROK, in der Weltgeschichte bekannt unter dem slavischen Namen UNGER (davon HUNGARI), wahrscheinlich finnischer Herkunft, HERUMGETRIEBEN OHNE VATERLAND, UND GEDRUCKT VON ANDERN NOMADEN HORDEN, vereiniget jedoch schon unter einem ERBLICHEN OBERHAUPT, über die sarmatischen und dacischen Carpaten drang (im Jahre Christi 889.), und sich das heutige UNGERN (HUNGARIA), eines der besten Länder des Erdkreises, unterwarf, auch in demselben seinen beständigen festen Wohnsitz aufschlug. Von nun an lebte der Unger in einer Gesellschaft, die ein STAAT heisst."

Más helyen ismét így okoskodik Schwartner Márton:

„A' MAGYAROK, mi előtt a' Maros, Tisza és Duna mellékén állandó lakhelyeket elfoglaltak, KÓBORLÓK (helyesebben a' Νέμω= Legelek, Görög Szótól: NOMADESEK, az az: PÁSZTOROK) voltak; a' KÓBORLÓKNAK pedig ter-

„Die Magyaren waren, bis sich dieselben am Marosch, der Theiss, und der Donau fixirten, NOMADEN; Nomaden aber haben ihrer Natur nach keine bleibende Stätte, folglich kein Vaterland." 11)

mészeti hajlamuk szerént nintsenek állandó városaik és lakhelyeik, következésképen nintsen Hazájuk."

A' harmadik helyen megént így elmélkedik Schwartner Márton:

„Grótius és Thomásius időszakától, de leginkább mióta a' Képviselői Rendszerről annyit írkáltak, az Álladalmaknak (Státusoknak) eredetükről többet böltselkedtek, mint máskor e' tárgyról a' Középkor ezerede alatt elmélkedtek. Sok Politikus még ma is az idősebb Leviathan Írójának és Lingvetnek állításához hajlik, kik az Álladalmaknak eredetüket Szerződésekből kifejtetni nem engedik', de Másius Hectorral nem is a' Teremtő által hozatják lételre, vagy néhány legújabb Álladalmi Tudósok szerént a' Világ rendsorából nem következtetik; hanem Túlhatalom és Erőszakból törekednek megfejteni. Azt mondják: „Nem fordúl elő a' Történetekben egy példa is illyetén Szerződésekről"; de a' Magyar Történetekben a' legelső Magyar belföldi Krónika föntartotta a' legelső ünnepélyes Álladalmi Alap-Szerződést. Ezt méltó olvasni az úgy hivatott Béla Király NEVETLEN JEGYZŐJÉNÉL az V-dik és VI-dik Fejezetben Schwandtnernál SS. Rer. Hung. Tomo I. Tagadhatatlanúl ez az Alap-Szerződés az akkor kifejlett Magyar Álladalomról a' legszebb és legfontosabb Töredéke a' Magyar Nemzet régi Ős-Történetének. Én legalább a' nem mindenütt hitelességet érdemlő (Schlözer's, Nestor, III. Th. S. 107—148.) NEVETLEN JEGYZŐT, kiről a' Magyar Köz Törvényi Bévezetésben

„Seit Grotius und Thomasius Zeiten, vorzüglich aber seit dem über das Systéme représentatif so viel gekannengiessert wurde, hat man über das Enstehen der Staaten mehr philosophirt, als sonst in dem tausendjährigen Reiche des mittlern Zeitalters daran gedacht worden ist. Sehr viele Politiker neigen sich auch noch heut auf die Seite des Verfassers vom alten Leviathan und Linguet's, welche das Entstehen der Staaten durch Verträge verwerfen, aber sie auch nicht wie Hector Masius erschaffen, oder, wie einige der neuesten Staatsgelehrten aus dem Organismus des Universums ableiten; sondern Uebermacht und Gewalt zum Grunde derselben legen: Man sagt: *„es sey kein Beyspiel von solchen Verträgen in der Geschichte vorhanden"; aber in der ungrischen Geschichte hat uns das erste einheimische Buch der ungrischen Chroniken, den ersten ungrischen feyerlichen Staats-Grund-Vertrag aufbehalten. Er verdient nachgelesen zu werden, in dem sogenannten ANONYMUS Belae Regis Notarius Cap. V. und VI., beym Schwandtner in Script. Rer. Hungar. Tomo I. Unstreitig ist dieses Grundgesetz des damals sich entwickelnden ungrischen Staats, das schönste und*

még egyszer fogok említést tenni, SOKKAL EGYÜGYÜBBNEK TARTOM, mint sem hogy az említtetett Szerződést, 's annak az ősz régi Korhoz elannyira illő Szenteltetését és Jóvátételét költhette volna; nem is gyengíti az a' Szerződés hitelességét, hogy az egyezést meg nem tartó pogányok ANATHEMÁVAL (Átokkal) fenyegettetnek; az Író költsönözte a' szovat a' maga időszakában még ezen Alap-Szerződés alatt élő Magyar Keresztyéneknek egyházi (?!) nyelvükből, vagy talán az ANATHEMA szónak nem is akart egyházi jelentést tulajdonítani; mert III-dik István Magyar Királynak egyik 1162-dikben költ hiteles eredeti Levelében, mellyet láttam, imez ijesztéskitétel áll: „Si quis igitur — Omnipotentis Dei iram, ET REGIAE MAJESTATIS (?!) ANATHEMA INCURRAT.“

merkwürdigste Fragment aus der Urgeschichte der ungrischen Nation. Ich halte wenigstens den, allerdings n i c h t d u r c h g ä n g i g g l a u b w ü r d i g e n (S. v. Schlözer's Nestor, Th. III. S. 107—148.) ANONYMUS, den ich in der Einleitung zum ungr. Staatsrecht noch einmal Aufführen werde, FÜR ZU EINFÄLTIG, als dass er den gedachten Vertrag, und dessen, dem grauen Alterthume so ganz eigene Sanction, hätte erdichten können; auch entkräftet dass den noch unchristlichen Uebertretern gedrohte ANATHEMA, die That und Wahrheit nicht; der Mann entlehnte die Formel (?!) aus der Kirchensprache seiner, demselben Grundgesetze unterthänigen, ungrischen, schon christlichen Zeitgenossen, oder er wollte dem ANATHEMA nicht einmal den kirklichen Verstand unterlegen; denn in einer Original Urkunde König Stephans III. vom Jahre 1162., die ich vor mir hatte, steht diese Drohungs-Formel: „Si quis igitur — Omnipotentis Dei iram, et REGIAE MAJESTATIS ANATHEMA (?!) incurrat.“ 12)

Mennyi e' három helyben az idővetés és történettudomány ellen a' tévedés! AZ EGYÜGYÜNEK kereszteltetett NEVETLEN JEGYZŐ 1141—1142-dikben aligha lőtt Történetkönyvében annyi bakot, mennyit a' munkás Schwartner Márton 1809-dikben elejtett. Valóban azt kell akaratunk ellen is gondolnunk, hogy ő igen kevés időt fordított a' Magyar Históriára, 's a' Kutfőket pedig teljességgel nem olvasta. Hogy a' Magyarok nem 889-dikben, hanem 891-dik év után foglalták-el a' mostani Magyar Országot, az, úgy vélem, a' főlebb mondattakból eléggé bizonyos. Az sem szenvedhet szinte kétséget, hogy a' MAGYAR

ÁLLADALOM nem PÁNNÓNIÁBAN, vagy NAGY MORVA ORSZÁGBAN alakúlt, mint Schwartner Úr gondolta, hanem a' FEKETE TENGER MELLETT CHAZÁRIA SZOMSZÉDSÁGÁBAN a' MAGYAR NÉPNEK ETEL-KÖZ (INTERAMNENSIS = MESOPOTAMIA) NEVÜ HAZÁJÁBAN. Hiszen határozottan írja Constantinus Porphyrogenneta Görög Tsászár:

„A' TÖRÖKÖKNEK Nemzetségük hajdan Chazária mellett lakék, azon helyen, mellynek neve vala LEBEDIÁS első Vajdájuktól hivatva, ki ugyan Lebedias nevet viselt, méltóságára nézve pedig, mint egyébb követői, Vajda volt. Ezen tartományban tehát, tudniillik a' fölebb említtetett Lebediában, foly Chidmás vize, melly Chingulusnak is neveztetik. És ugyan azon időben nem TÖRÖKÖKNEK, hanem valamelly oknál fogva SAVARTOEASPHALI néven hivattak: ÉS ÁLLOTTAK HÉT NEMZETBŐL (A' Nevetlen Jegyzőnél: HÉTÜ-MOGEROK) és sem belföldi sem külföldi Vezérük soha sem volt; hanem voltak közöttük néhány Vajdák, kik között első helyet bírt Lebediás, a' már fölebb említtetett. Laktak pedig a' Chazárokkal három évig, minden háboruikban segédeik: és a' Chán, Chazária Vezére, a' TÖRÖKÖK első Vajdájuknak, Lebediásnak, vitézségük és együtt katonáskodásuk miatt, adott nemes Chazár Feleséget, ingereltetvén erősségének és nemzetsége fényének hírétől, hogy vele gyermeket nemzene: és még is történetből a' Chazár Nőtől nem levének Lebediásnak magzatai. A' Patzinátziták pedig, kik hajdan Kangaroknak hivattak, (mert ez a' Kangar név náluk nemességet és erősséget jelent) fegyvert emelvén a' Chazárok ellen

„*TURCARUM GENS olim prope Chazariam habitabat, in loco cui cognomen LEBEDIAS a primo ipsorum Boebodo; qui nomine quidem Lebedias appellabatur; dignitate vero, quemadmodum reliqui ejus successores, Boebodus vocabatur. In hoc igitur loco, nimirum in praedicta LEBEDIA fluit amnis Chidmas, qui etiam Chingylus cognominatur. Et quidem tunc temporis non TURCAE, sed SAVARTOEASPHALI quadam de causa dicebantur: ERANT QVE GENTES EORUM SEPTEM* (Anonymo: HETU-MOGER=SEPTENNES HUNGARI), *et principem vel indigenam vel alienigenam habuerunt nunquam; sed erant inter ipsos Boebodi quidam, quorum primus is, cujus supra mentionem fecimus, Lebedias. Habitarunt autem cum Chazaris annos tres, omnibus eorum in bellis adjutores; Chaganusque Chazariae princeps primo TURCARUM Boebodo Lebediae, fortitudinis eorum ac commilitii causa, uxorem dedit Chazaram nobilem, motus fortitudinis ejus fama, et generis splendore, ut ex eo prolem tolleret: et tamen casu factum est, ut ex Chazara illa liberos non susciperet Lebedias. Patzinacitae vero, qui Kangar olim cognominabantur (nam hoc*

meggyőzettek, 's földüket elhagyni és TÖRÖK ORSZÁGBAN lakni kényszeríttettek. Innend pedig háboru támadván a' TÖRÖKÖK és akkor Kangar nevet viselt PATZINÁTZITÁK között, a' TÖRÖKÖKNEK hadi seregük meggyőzetett és két részre oszlott; és ezek közűl egyik keletre ment Persia határa mellé lakni; és ezek mai napig is a' TÖRÖKÖKNEK régi nevüktől SAVARTOEASPHALI néven hivatnak: a' másik rész napnyugat felé Lebedia Vajdájával és Vezérével együtt lakhelyet foglalt azon vidékeken, mellyek ATELKUZU (A' XL-dik Fejezetben ETELKUZU) nevet viselnek, hol most a' Patzinátziták tartózkodnak. Nem sokára pedig a' Chán, Chazária Vezére, követei által arra kérte a' TÖRÖKÖKET, hogy hozzá hajón küldenék első Vajdájukat: Tehát, a' Chazár Chánhoz elutazván Lebediás, kérdezte, mi okból hivatta volt őt? Kinek mondá a' Chán: azért, hogy, minekutána nemes, okos, szorgalmas és első fő TÖRÖK is volna, nemzete Vezérévé tenné olly föltétel alatt, hogy alatta lenne: de ő felelt: hajlandóságodat és szándékodat erántam tsókolom, és illő hálákat mondok, mivel pedig illy vezérségre nem vagyok elégséges, nem engedelmeskedhetem: hanem vagyon utánam egy Salmutz (Almus) nevü Vajda, kinek fia is vagyon Árpád nevezetü: ezek közűl akár maga Salmutz, akár fia Árpád tétessék Vezérré, 's legyen alattad. Tetszett e' felelet a' Chánnak, azért Férfiakat küldött vele a' TÖRÖKÖKHÖZ, kik midőn velük beszédeket váltottak volna, tetszett

nomen Kangar apud ipsos nobilitatem ac fortitudinem significat) armis contra Chazaros sumtis victi, terram suam deserere, et TURCARUM REGIONEM incolere coacti fuerunt. Bello autem inter TURCAS et PATZINACITAS tunc temporis Kangar cognominatos, exorto, TURCARUM exercitus devictus fuit, atque in partes duas divisus; et earum una quidem orientem versus partem Persidis incoluit; et hi etiam in hodiernum diem de veteri TURCARUM cognomine SAVARTOEASPHALI nuncupantur: altera vero pars occidentem versus sedes posuit cum Boebodo suo ac duce Lebedia in locis ATELKUZU (Cap. XL. ETEL-KUZU) *nuncupatis, quae nunc Patzinacitarum gens incolit. Paulo vero post Chaganus ille Chazariae princeps per legatos petiit a TURCIS ut ad se Chelandiam mittaat primum eorum Boebodum: itaque ad Chaganum Chazariae profectus Lebedias interrogavit, quae ipsius vocandi causa esset? cui Chaganus: ideo se eum vocasse, ut, quandoquidem nobilis, prudens, strenuus, primusque TURCARUM esset, gentis suae principem faceret, eo pacto, ut sibi subesset: at ille respondit: Affectum tuum erga me, et voluntatem exosculor, gratiasque dignas dico; quando vero tali principatui non sufficio, parere non possum: sed est alter a me Boebodus, Salmutzes nomine, qui et filium habet Arpadem nun-*

nekik inkább Árpádot Vezérré rendelni, mint Attyát Salmutzot, tudniillik méltóbbat, és okossággal, tanátsadással és vitézséggel tündöklőt, 's illyen Vezérségre születettet és alkalmast: kit is ünnepélyes Chazár modor és szokás szerént, vérten fölemelve, Vezérré tevének. És ezen Árpád előtt a' TÖRÖKÖKNEK soha sem volt más Vezérük, 's ennek utódaiból mai napig is választják TÖRÖK ORSZÁG Vezérét."

cupatum: horum sive ipse Salmutzes, sive filius ejus Arpades princeps fiat, tibique subjiciatur. Placuit itaque haec oratio Chagano, virosque cum ipso ad ***TURCAS*** *misit, qui ubi cum iis sermonem communicassent, visum potius illis fuit Arpadem principem constituere, quam patrem Salmutzen, utpote digniorem, et prudentia, consilio, ac fortitudine insignem, talique principatui parem: quem etiam solenni Chazarorum more ac consuetudine in scuto erectum principem fecerunt. Et ante hunc Arpadem* ***TURCAE*** *principem alium nullum unquam habuerunt; ex cujus etiam posteris ad hunc usque diem princeps* ***TURCIAE*** *constituitur."* 13)

Egy másik helyen még világosabban kifejti Constantinus Porphyrogenneta a' Vezér nevezés történetét és miféleségét, így írván a' már mostani hazájukban lakott Magyarokról:

„E' NYOLTZ(A' hozzájuk költözött KAVAROK tevék a' nyoltzadik Nemzetet) TÖRÖK NEMZET pedig nintsen Vezéreinek alájuk vettetve, hanem mindegyik a' vizeknél fogva, mellyek őket elválasztják, közöttük köttetett költsönös alku szerént meghatározta, hogy ha akár mellyik felekezet haddal háboríttatnék, neki közönségesen minden iparkodással és gonddal segítség vitessék. ELSŐ VEZÉRE pedig náluk A' SEREGNEK mindenkor egyik VEZÉR ÁRPÁD NEMZEDÉKÉBŐL, kin kivűl vagyon GYLAS (GYŰLÉS = COMMUNITAS = COMITIA) és KARCHAN (KÁRKÁN = KÁR-BIRÓ), mellyek Birói

„***OCTO*** *vero* (A' hozzájuk költözött KAVAROK tevék a' nyoltzadik Nemzetet) *hae* ***TURCARUM GENTES*** *principibus suis subjectae non sunt, sed singulae, pro fluminibus, quibus distinguuntur, mutuo inter se contractu statuerunt, quamcumque partem bello infestari contigerit, ei communiter omni studio et cura suppetias ferre. Habent autem* ***PRIMUM DUCEM EXERCITUS*** *principem e prosapia Arpade, cum quo duo alii* ***GYLAS*** (GYŰLÉS = COMMUNITAS = COMITIA) *et* ***KARCHAN*** (KÁRKÁN = DAMNI-JUDEX) *qui* ***JUDICUM*** *vicem obtinent. Et ha-*

Hivatalt viselnek. És vagyon mindegyik Nemzetnek különös Vezére; 's a' GYLÁS és KÁRCHÁN nem tulajdon nevek, hanem Tiszti Méltóságok. Tudni kell pedig, hogy Árpád, TÖRÖK ORSZÁG NAGY VEZÉRE (A' Görögben: ὁ μέγας Τϑρκίας ἄρχων) négy fiat nemzett, kik közűl első Tarkátz; másadik Jelech; harmadik Jutotzás; negyedik ZALTAN. Ismét Árpád elsőszülöttének, Tarkátznak, volt Tebele fia; a' másik Jelech nemze Ezelech nevü fiat; a' harmadik Jutotzás nemze FALITZIN FIAT, KI MOST (Hogy ne tudta volna a' tudós Görög Tsászár, ki volt uralkodásakor MAGYAR FŐVEZÉR?) A' VEZÉRSÉGET VISELI: a' negyedik ZALTÁS nemzé TAXIS nevü FIÁT. És ugyan Árpádnak már minden fiai meghaltak, életben maradván egyedűl unokáik Phale és Tas nagy Bátyukkal TAXISSAL; 's Tebeles a' meghalt pedig Termátz fiat hagyván maga után, ki (Konstantinápolyból) minap tért viszsza Bultzuval, harmadik Vezérrel és TÖRÖK ORSZÁG KÁRCHÁNÁVAL. Ez a' Bultzu Kárchán pedig fia Chale Kárchánnak: E' Chale tulajdon név, mivel KÁRCHÁN méltóság, mint a' GYLÁS is, MELLY AZONBAN NAGYOBB A' KÁRCHÁNNÁL."

bet una quaeque Gens peculiarem principem; suntque GYLAS et KARCHAN non nomina propria, sed dignitates. Sciendum vero Arpadem, MAGNUM TURCIAE PRINCIPEM (ὁ μέγας Τϑρκίας ἄρχων) filios genuisse quatuor, quorum primus Tarkatzus; secundus Jelech; tertius Jutotzas; quartus ZALTAN. Rursus Arpade primogenitus Tarcatzus filium habuit Tebele; alter Jelech filium genuit Ezelech; tertius Jutotzas filium suscepit FALITZIN, QVI NUNC (Hogy ne tudta volna a' tudós Görög Tsászár, ki volt uralkodásakor MAGYAR FŐVEZÉR?) ***PRINCIPATUM TENET**: quartus **ZALTAS FILIUM HABUIT TAXIM**. Et omnes quidem Arpade filii mortui sunt, superstitibus tantum eorum nepotibus Phale et Tase cum patrueli eorum Taxi; Tebelesque moriens filium reliquit Termatzum, qui nuper rediit cum Bultzo tertio principe et Karchan TURCIAE. Bultzus autem hic Karchan filius est Chale Karchan: estque Chale nomen proprium, cum KARCHAN sit dignitas, quemadmodum et GYLAS, QVAE TAMEN MAJOR EST QVAM KARCHAN.*" 14)

Végre a' Konstantinápolyi Udvari Szertartásokról készűlt Könyvében írja ismét a' maga koráról Constantinus Porphyrogenneta Görög Tsászár a' Tzímek között, mellyeket külföldi Tsászároknak, Királyoknak és Vezéreknek adni szokott:

„A' TÖRÖK VEZÉREKHEZ (Nem: VEZÉRHEZ) küldetik két solidust

„*AD ARCHONTES TURCARUM mittitur bulla aurea*

nyomó Arany Bullás, az az: Arany Petsétes Levél ime tzímmel: Constantinus és Románus Krisztust szerető Római Tsászároknak Levelük A' TÖRÖK VEZÉREKHEZ."

bisoldia cum hoc titulo: ***Literae Constantini et Romani Christum amantium Imperatorum Romanorum AD ARCHONTES TURCARUM***." 15)

Ezeknél világosabb és hitelesebb adatokat a' Történettudományban kívánni alig lehet, mellyek mivel szinte ALAPSZERZŐDÉSEKRŐL határozottan emlekeznek, épen nem szükséges a' hasonlókat állító, 's tsak igen apró tsekélységekben mást mondó NEVETLEN JEGYZŐT olly FÖLÖTTE EGYÜGYÜNEK TARTANI, mint boldogúlt Schwartner Márton tartotta.

1) Anselmi Banduri, Imperium Orientale. Parisiis, 1711. in folio, Tomo I, pag. 98—99. Constantinus Porphyrogenneta, De Adm. Imp. Cap. 31. — Illyen világos tanutétel ellen gyávaság Mesének tartani a' Gálitziai Magyar látogatást; a' Kievi látogatásról pedig maga Nestor is nyujt hiteles adatot. — Cf. Schlözer's, Nestor. II, 114. 118—119.

2) Joannis Georgii Schwandtneri, Script. Rer. Hung. Lipsiae, 1748. in folio, Tomo III, pag. 635. „*Tunc ire debeant ad minus cum decem armigeris equitum, de qualibet generatione praenominatarum generationum XII.*"

3) Freyherrn Johann Weichard Valvasor's, Die Ehre des Herzogthums Crain. Laybach, 1689. in folio, IV. Theil, S. 37—38.

4) Simonis de Keza, Chronicon Hungaricum. Budae, 1782. in 8-vo, pag. 67.

5) Joannis Georgii Graevii, Thesaurus Antiquitatum et Historiarum Italiae. Lugduni Batavorum, 1722. in folio, Tomi VI, Parte III, pag. 38. In Bernardini Scardeonii Historiae Patavinae Libro I, Classe II. — Ibidem pag. cit. ad annum 1509. Scribit Scardeonius de Maximiliano Imperatore: „*Etsi ad eam* (Patavinam Urbem) *obsidendam tota ferme Europa cum exercitu ultra centum millia armatorum convenerat.*"

6) Joannis Francisci Bernardi Mariae de Rubeis, Monumenta Ecclesiae Aquilejensia. Argentinae, 1740. in folio, In Appendice pag. 13. col. 1ma, Chronici Tertii Patriarcharum Aquilejensium.

7) Josephi Koller, Historia Episcopatus Quinqueecclesiarum. Pestini, 1812. in 4-to, Tomo VII, pag. 344.

8) Josephi Nicolai Kovachich, Sylloge Decretorum Comitialium Inclyti Regni Hungariae. Pesthini, 1818. in 8-vo, Tomo I, pag. 231.

9) Operis Tripartitalis Partis I, titulo 4.

10) Martin v. Schwartner, Statistik des Königreichs Ungern. Ofen, 1809. in 8-vo, I. Theil, S. 1.

11) Martin v. Schwartner, Statistik des Königreichs Ungern. Ofen, 1809. in 8-vo, I. Theil, S. 2. nota b.)

12) Martin v. Schwartner's, Statistik des Königreichs Ungern. Ofen, 1809. in 8-vo, I. Theil, S. 2–3.

13) Anselmi Banduri, Imperium Orientale. Parisiis, 1711. in folio, Tomo I, pag. 107—108. Constantinus Porphyrog. De Adm. Imp. Cap. 38.

14) Anselmi Banduri, Imperium Orientale. Parisiis, 1711. in folio, Tomo I, pag. 110 Constant. Porphyr. De Adm. Imp. Cap. 40.

15) Constantini Porphyrogenneti Imperatoris Constantinopolitani Libri Duo De Cerimoniis Aulae Byzantinae. Lipsiae, 1751. in folio, pag. 399.

20. §.

Ha már Constantin Tsászárnak ezen tanutételeit, a' Nevetlen Jegyzőnek Alapszerződését, nem különben más leghitelesebb Kutfőket, mellyek fön maradtak, öszsze hasonlítjuk, minden fönakadás nélkűl megállapodhatunk a' következő, de itt egészen ki nem fejtethető, történeti valóságokon:

I. Constantinus Porphyrogenneta azon időszakaszon kezdi a' Magyar Históriát, midőn a' Magyarok Chazária, az az: a' KRIMI FÉL SZIGET fölött, az INGUL viz körűl, laktak LEBEDIÁBAN. Itt (vagyon LEBEDIN nevü város most is a' Charkovi Kerűletben) a' HÉT MAGYAR NEMZET, teljes szabadsággal birva, HÉT VAJDA alatt élt, kik közűl a' tudós Görög Tsászár LEBEDIÁS és ALMUS nevü két Vajdát határozottan megemlit, 's a' mi Lebediás Vajdára igen szép fényt von, az, hogy ő önmagánál Almus Vajdát, vagy ennek Árpád nevü fiát, a' FŐVEZÉRSÉGRE alkalmatosabbnak ítélte. E' HÉT VAJDA EGYMÁSTÓL FÜGGETLEN VALA LEBEDIÁBAN, minek az a' káros következése lőn, hogy a' Patzinátziták, meggyőzetvén a' Chazároktól, LEBEDIÁRA rohantak és a' MAGYAR NEMZETET új Hazát keresni kényszerítették. E' keresésnek meg az lett sikere, hogy a' MAGYAROK az OROSZOKAT meglátogatták Szombat, az az: Kiev városban, általkelve a' Dnieper, az az: Borysthenes vizen. Mondja is valóban maga Nestor:

„Ezután jöttek a' FEHÉR MAGYAROK (Ezek az igazi MAGYAROK) 's örökségűl elfoglalták SZLAVIN ORSZÁGOT, minekutána az Oláhokat elhajtották, kik előbb ezen országot birták. E' MAGYAROK HERÁKLIUS ALATT KEZDÉK MAGUKAT MUTATNI, 'S VELE KOSZRU PERSIAI TSÁSZÁR ELLEN MENTEK."	„***Hierauf kamen DIE WEISSEN UNGERN*** (Ezek a' MAGYAROK), ***und erbten DAS SLAVONISCHE LAND, nachdem sie die Volochen verjagt hatten, die dieses Land vorhin eingenommen hatten. DIESE UNGERN FINGEN SICH UNTER DEM HERACLIUS ZUZEIGEN AN, UND ZOGEN MIT IHM GEGEN DEN PERSISCHEN ZAR KOSRU.*** " 1)

Egy másik helyen Nestor Krónikájában még világosabban előadatik Oleg Orosz Vezér uralkodásáról:

„898-dik évben (Ez hibás idővetés) KIEV ELŐTT ELMENÉNEK A' MAGYAROK, EGY HEGYEN,	„***Ihm Jahre 898*** (Ez hibás idővetés) ***ZOGEN DIE UNGERN VOR KIEV VORBEI, ÜBER***

MELLY MOST MAGYAR HEGYNEK (E' Kievi Magyar Hegy más helyen is említtetik Nestornál) NEVEZTETIK. Jövének a' Dneper partához, és valának Weshekben (Sátorokban, vagy Födeles Szekerekben), mert úgy utaznak, mint a' PALÓTZOK. Napkeletről jöttek, és magos hegyeken általtörtek, mellyek MAGYAR HEGYEKNÉK hivatnak; és kezdék az ott lakó OLÁHOKAT és SZLAVINOKAT háboruval illetni. Mert ott előbb SZLAVINOK tanyáztak, és az OLÁHOK elfoglalták a' SZLAVIN TARTOMÁNYT. De utóbb a' MAGYAROK elhajtották az OLÁHOKAT és örökségűl elfoglalák ezen Országot, és együtt laktak a' SZLAVINOKKAL, kiket MEGHÓDÍTOTTAK. Ezen időtől fogva a' Tartomány MAGYAR ORSZÁGNAK neveztetett."

EINEN BERG, DER NUN DER UGRISCHE (E' Kievi Magyar Hegy más helyen is említtetik Nestornál) ***GENANNT WIRD.*** *Sie kamen an den Dnepr, und standen hier in Weshen* (Sátorok, vagy Födeles Szekerek), *denn sie marschirten wie die* ***POLOVZER.*** *Sie waren vom Orient hergekommen, und stürzten durch hohe Berge, die die* ***UGRISCHEN BERGE*** (A' Kárpát hegyek) *genannt werden: und fingen an die dort wonenden* ***WLACHEN*** *und* ***SLAVEN*** *zu bekriegen. Denn da sassen vorhin* ***SLAVEN,*** *und* ***WLACHEN*** *namen das* ***SLAVONISCHE LAND*** *ein. Nachher aber Verjagten* ***UGERN*** *die* ***WLACHEN,*** *und erbten dieses Land, und sassen mit den* ***SLAVEN*** *zusammen,* ***DIE SIE UNTERJOCHT HATTEN.*** *Von der Zeit an ward das Land* ***UNGERN*** *genannt.*" 2)

Voltak tehát, ime! Nestornak két rendbéli vallomása szerént is KIEVBEN a' MAGYAROK. Úgy, de mint néztek ki e' vadon TSOPORTOK? Megfelel, mintha a' rágalom hagyítókat a' Kievi Falakról ő kormányozta volna, e' kérdésre Schlözer (Nestor III, 137.), így írván:

„És kik voltak akkor a' MAGYAROK? meztelen Vadak, szegény Futamadók, kik a' PÁTZINÁTZITÁKTÓL mint a' Juhok egyik vidékről a' másikra üzettek."

„*Und wer waren damals die* ***UNGERN?*** *nackte Wilde, arme Flüchtlinge, die wie Schafe von den* ***PETSCHENEGERN*** *aus einer Gegend in die andre getrieben wurden.*"

Ugyan hol beszéli ezt Nestor? Hol Constantinus Porphyrogenneta? Az első mind ezekről mélyen hallgat; az utóbbik írja, igaz, hogy LEBEDIÁT is, ETELKÖZT is elvették a' MAGYAROKTÓL a' PATZINÁTZITÁK; sőt ezek magát ÁRPÁDOT is megfutamtatták; De bezzeg

azt is följegyzette, hogy az OROSZOK szinte Juhok voltak a' PÁTZINÁTZITA NÉP ELŐTT. Ezek egyebeken kivül a' Görög Tsászár szovai:

„AZ OROSZOKNAK SZOMSZÉDAIK ÉS HATÁROSAIK A' PÁTZINÁTZITÁK: Azért, ha együtt békességben nem élnek, OROSZ ORSZÁGOT SOKSZOR ELPUSZTÍTJÁK, 'S FÖLÖTTE NAGY KÁRRAL ILLETIK. Azért az OROSZOK gondoskodnak arról, hogy a' PÁTZINÁTZITÁKKAL békében legyenek."

*„**RUSSIS PACINACITAE VICINI SUNT ET CONTERMINI**: quare, nisi pacem invicem colant, **RUSSIAM SAEPE DEPRAEDANTUR, INGENTIQVE DAMNO ADFICIUNT**. Ideo **RUSSI** operam dant, ut pacem cum **PACINACITIS** habeant."* 3)

Hasonló viszonyokban voltak e' hatalmas Néppel, kik FEKETE MAGYAROK, és így a' FEHÉR MAGYAROKRA nézve ROKONOK is valának, Constantinus Tsászár előadása szerént a' BULGÁROK és GÖRÖGÖK is. 4) Sőt nem rettegtették-e a' PÁTZINÁTZITÁK többször KIEV VÁROST is látogatásaikkal? Nestor beszéli:

„Ezek után jövének a' PÁTZINÁTZITÁK. És elmentek a' FEKETE MAGYAROK (Nem ezek voltak a' mostani Magyarok, mint Schlözer vélte, mert ezek nem mentek által a' Kárpát hegyeken, hanem a' FEHÉR MAGYAROK) KIEV mellett, mint utóbb Oleg alatt."

*„**Nach diesem kamen die PETSCHENEGER. Und gingen die SCHWARZEN UNGERN*** (Nem ezek voltak a' mostani Magyarok, mint Schlözer vélte, mert ezek nem mentek által a' Kárpát hegyeken, hanem a' FEHÉR MAGYAROK) ***vor KIEV vorbei, wie nachher unter dem Oleg.**"* 5)

Alább ismét emliti Nestor:

„915-dik évben jövének a' PÁTZINÁTZITÁK először (Ez hiba) OROSZ ORSZÁGBA: minekutána Igorral békét kötöttek, le mentek a' Duna mellékére."

*„**Im Jahre 915 kamen die PETSCHENEGER zum erstenmal*** (Ez hiba) ***nach RUSSLAND: nachdem sie mit Igorn Friede gemacht, zogen sie an die Donau herunter.**"* 6)

Még alább ugyan Nestornál előjő:

„968-dik évben jövének a' PÁTZINÁTZITÁK először (Ez is hiba) OROSZ ORSZÁGBA, midőn Sviatoslav épen Perejaslavl városban volt."

*„**Im Jahre 968 kamen die PETSCHENEGER zum erstenmal*** (Ez is hiba) ***nach RUSSLAND, wärend dessen Sviatoslav in Perejaslavets war.**"* 7)

Így az, hogy a' PÁTZINÁTZITÁK két izben elfoglalták a' különben is utazó MAGYAR NEMZET hazáját, épen nem homályosítja-el

a' KIEVI MAGYAR LÁTOGATÁST. Azt kell hát inkább kérdenünk, a' mit maga Schlözer is önként kérdez, mit kerestek KIEV előtt a' MAGYAROK? Schlözer e' saját kérdésére azért nem tud felelni, mert Nestor nem beszéli-el, mit tsináltak KIEV előtt a' MAGYAROK. Mintha bizony a' hajdani rövid Évkönyvek mindent hoszszu terjedelemmel elbeszéltek volna! — A' mit Nestor el nem mondott bőségesen, hoszszasan elbeszéli a' Schlözertől is EGYÜGYÜ nevet nyert NEVETLEN JEGYZŐ, ki a' MAGYAR NEMZET UTAZÁSÁRÓL, mellynek kezdetét Nestornál sokkal okosabban 884-dik évre teszi, magánál sokkal RÉGIEBB MAGYAR ÉVKÖNYVEKRE (A' VII-dik Fejezetben: SICUT IN ANNALIBUS CONTINETUR CRONICIS = MINT AZ ÉVKÖNYV KRÓNIKÁKBAN TALÁLTATIK) idéz. Midőn előszámlálta, mint győzték meg KIEVNÉL a' MAGYAROK az ellenük hadakozó egyesült OROSZ és COMÁNUS SEREGET, illyetén sartzolást emleget:

„Akkor ALMUS VEZÉR, tanátsot tartván az övéivel, úgy eresztette viszsza az OROSZ Követeket, hogy a' Vezérek és Előkelők adnák kezességbe Fiaikat, 's fizetnének évenként tízezer márka adót, és ezeken kivűl adnának élelmet, ruházatot és más szükségeseket. Az OROSZ Vezérek pedig, ámbár nem önkényből, még is mind ezeket Almus Vezérnek megtevék.“

*„Tunc **DUX ALMUS**, inito consilio cum suis, sic Legatos remisit **RUTHENORUM**, ut duces et primates sui filios suos in obsides darent, tributumque annuatim persolverent decem millia marcarum, et insuper victum, vestitum, et alia necessaria. Duces vero **RUTHENORUM**, licet non sponte, tamen haec omnia Almo Duci concesserunt:“* 8)

E' tanutétel boszszontotta föl a' NEVETLEN JEGYZŐ ellen Nestor Kiadóját, 's az e' sorokban előjövő RUHÁZAT = VESTITUS tetette Schlözerrel MEZITELEN VADAKKÁ a' régi MAGYAROKAT. Olvassuk, nem tagadhatni, Theotmár Juváviai Érseknek 900-dik évi Levelében is:

„Mert mivel tőlünk távúl lakó Keresztyéneinknek mindenkor nyakukon voltak, 's őket fölötte keményen üldözték, ajándékoztuk nekik nem valami sok pénzt érő vagyonunkat, hanem tsak VÁSZON RUHÁINKAT, hogy így valamiképen vadságukat megszelídítenők, 's őket üldözni megszűnnénk.“

*„Quia enim Christianis nostris longe a nobis positis semper imminebant, et persecutione nimia affligebant, donavimus illis nullius pretiosae pecuniam substantiae, sed tantum **NOSTRA LINEA VESTIMENTA**, quatenus aliquatenus eorum feritatem molliremus, et ab eorum persecutione quiesceremus.“* 9)

De e' nyert Vászon Ruha ajándékból senkinek sem jutott eszébe MEZTELENNEK hirdetni azon MAGYAR NEMZETET, melly-

nek már a' napkeleten a' legrégiebb időkben (mint a' KÚN HALMOKNAK SZOBRAIK mutatják) saját pompás és díszes nemzeti öltözete volt. Hogy lehettek volna MEZTELENEK a' MAGYAROK, ha ÉJSZAKI és FINNUS SARJADÉKU NÉP voltak épen Schlözernek véleménye szerént? Nem; — nem; — Nestor KELETRŐL VEZETI KIEV MELLÉ A' MAGYAROKAT, 'S ŐKET HERÁKLIUS TSÁSZÁR IDŐSZAKÁBAN A' PERSA KIRÁLYLYAL, KOSZROESSEL, HARTZOLTATJA. A' mi bizonyosan mind Schwartnernak ÉSZAK KELETI NÉPSÉGÉT, mind Schlözernek és az őt követő Schwartnernak FINNUS ATYAFISÁGÁT megsemmisíti. Schlözer tisztán még azt sem tudta, hogy a' FINNUSOK valóban OROSZOK voltak. Jegyezzük még itt meg, hogy a' NEVETLEN JEGYZŐ KIEV mellett és NAGY CHROVÁTIÁBAN (hol a' Magyarok Constantinus Porphyrogenneta előadása szerént is voltak) ALMUSSAL, Árpád Attyával, kit a' szerény Lebediás első Magyar Vajda magánál a' Fővezérségre alkalmasabbnak tartott, helyesen viteti a' VEZÉRSÉGET, minthogy ÁRPÁD tsak ETEL-KÖZBEN lett FŐVEZÉR, 's KIEVNÉL és LENGYEL ORSZÁGBAN előbb voltak a' Magyarok, mint ETEL-KÖZBEN.

II. Constantinus Porphyrogenneta határozottan állítja, hogy mind a' LEBEDIÁBAN lakó MAGYAROK, mind a' PERSIAI HATÁROK mellé LEBEDIÁBÓL kivándorlott MAGYAROK, valamelly oknál fogva, de a' melly okot tovább ki nem fejt, SAVARTOEASPHALI (Görögül: Σαβαρτοιάσφαλοι nevet viseltek. Ez a' nevezet bennünket ismét napkeletre, és ugyan PÁRTHIÁBA vezet, 's annyit jelent, mint a' PARTHIAI MAGOS HEGYEK, 'S A' KÖZÖTTÜK TALÁLTATÓ KESKENY UT, vagy is régi szólás szerént KAPU és SZORÚLAT ÁLTAL MENTT ÉS BÁTORSÁGBAN ÉLŐ NÉP. A' régiek, tudniillik, az illyetén szoros és igen keskeny utakat ZÁVÁR, vagy KAPU (PORTAE, PYLAE, CLAUSTRA, CLUSURAE) névvel illették. Így olvassuk a' XIV-dik századi Magyar Ó Testamentomi Töredékekben a' Damaskusi Kapuról:

„És megtöröm Damascosnak ZÁVÁRIT."	„*Et conteram VECTEM Dammesec.*" 10)

Egy másik helyen ismét olvashatni:

„Te földednek KAPUI meg jelentetnek nyilásra, tüz marja te ZÁVÁRIDAT."	„*Inimicis tuis aperiendo apertae sunt **PORTAE** terrae tuae, comedit ignis VECTES TUOS.*" 11)

Párizpápai Szótárában is ZÁVÁR és ZÁVOR = PESSULUS, VECTIS, REPAGULUM, CLAUSTRUM, minthogy az illyen hegyszorúlatok valóban betsukható KAPUKKAL és FALAKKAL is néha meg erő-

síttettek, és így ZÁR, vagy ZÁVÁR alatt voltak. 12) Továbbá a' Hegyeknek végeik, kezdeteik, alaik, és a' Vizeknek befolyásaik valamelly nagyobb folyamba Magyarúl a' TŐ = TRUNCUS, BASIS, STIPES, RADIX szótól TÖVEKNEK hivattak. Így mondatik ma a' MARTZAL és ZSITVA vizeknek a' RÁBÁBA és DUNÁBA szakadásukról ***MARTZAL-TŐ, ZSITVA-TŐ;*** így mondatik egy régi XV-dik századi Kéziratban fönmaradott Remete Szent Pál Életében:

„Az hegynek THÖVÉHEZ közelíteni."	„*Admontis* ***RADICEM (PEDEM)*** *adproximare.*" 13)

Ezekből érthetni tehát, mi a' ZÁVÁR—TŐ. Már e' két Magyar szóhoz kaptsolták a' Görögök a' mind náluk, mind a' Latánoknál is igen kedvelt ἄσφαλὲς = TUTUS, SECURUS, Görög szovat, melly a' közép századokban ἄσφαλος alakban is használtatott. 14) Cicero Levelében így ír Atticushoz:

„De akarom meggondold mit vélsz teendőnek: először a' BÁTORSÁG miatt."	„***Sed velim consideres quid faciendum putes*** : ***primum*** πρὸς τὸ ἀσφαλὲς."

Ugyan ő másik levelében ismét Atticushoz:

„Kételkedem tehát, Venusiába menjek-e, és ott várjam a' seregeket: ha ott nem lesznek, mint nékik vélik, Hydruntumba: ha egyik sem lészen BÁTORSÁGOS, ugyan oda viszsza térek."	„***Itaque dubito, an Venusiam tendam, et ibi expectem de legionibus: si aberunt, ut quidam arbitrantur, Hydruntem: si neutrum erit*** ἄσφαλὲς (TUTUM, SECURUM), ***eodem revertar.*** " 15)

Constantinus Porphyrogennetánál az ἄσφαλος = BÁTORSÁGOS alaknak többes számu nevező esete ἄσφαλοι = BÁTORSÁGOSAK = MENTTEK, tétetik a' ZÁVÁR-TŐ MAGYAR SZOVAK MELLÉ, és így ZÁVÁR-TŐ-ASPHALI annyi, mint ZÁVÁR-TŐ-BÁTORSÁGOSAK. Illyenek valának pedig nem sokára Nagy Sándor halála után a' PÁRTHUSOK, kiknek alkatójukról, első ARSACESRÓL (Országról), írja Justinus:

„Viszsza hivatván új mozgalmak miatt Seleucus Ásiába, 's ez által idő nyeretvén, PÁRTHUS ORSZÁGOT alapít, katonákot gyűjt, Várkákat erősít, Várasokat biztosít; DARA (DARA=DÁRIUS) Várost is a' ZAPAORTENON HEGYEN (hibátlanúl: ZÁVÁRTOENON Görög végzéssel) alkatja: melly helynek	„***Revocato deinde Seleuco novis motibus in Asiam, dato laxamento, REGNUM PARTHICUM format, militem legit, castella munit, civitates firmat; Urbem quoque nomine DARAM*** (DARA=DARIUS) ***IN MONTE ZAPAORTENON*** (hibátlanúl: ZAVARTOENON Görög

az a' tulajdona, hogy nála sem ERŐSEBBET, sem kellemetesebbet képzelni nem lehet. Ugyan is minden oldalról MEREDEK SZIKLÁKTÓL ÚGY KÖRŰL VÉTETIK, HOGY A' HEGY OLTALMA SEMMI VÉDŐKRE NEM SZORÚL; és a' körűl fekvő Földnek olly nagy termékenysége, hogy maga kintseivel beérheti."

végzéssel) *condit*: *cujus loci ea conditio est, ut neque MUNITIUS quidquam esse, neque amoenius possit. Ita enim et PRAERUPTIS RUPIBUS UNDIQVE CINGITUR, UT TUTELA LOCI NULLIS DEFENSORIBUS EGEAT; et soli circumjacentis tanta ubertas est, ut propriis opibus expleatur.*" *etc.* 16)

Hogy itt PÁRTHIA ZÁVÁRÁRÓL, az az: KAPUJÁRÓL, mellytől az egész vidék Idősebb Plinius szerént APAVORTENE, Isidorus Characenus szerént pedig APAVARCTICENA nevet viselt, foly a' beszéd, arról senki sem kételkedik: Azt pedig, hogy Justinusnál ZAPAORTENON, Constantinus Porphyrogennetánál pedig SAVARTOE olvastatik, idegen nyelvü Íróknak olly régi nevezetről könynyen megbotsáthatni. 17) Ez annál könynyebben megeshetik, mivel Justinusnak különbféle Kézirataiban és Kiadásaiban a' fölebbi név majd TABORRENO, majd THABORTENO, majd THABORRENO, majd APARTENO, majd ZAPAORTENO, majd APOVARTENON. 18) Mind ezekre azonban nintsen szükség, ha megfontoljuk, hogy Reginónak Classicus helye a' MAGYAROKRÓL Justinusnak Classicus helyét a' PÁRTHUSOKRÓL szóról szóra állítja-elő; 19) ha megfontoljuk, hogy a' szerentsétlen Augsburgi ütközet után a' X-dik században készűlt, 's egykoru Kéziratban fön maradott „MODUS OTTINC" tzímü Énekben a' MAGYAR NEMZET egyszer UNGÁRIUS, ötször pedig PÁRTHUS néven jő elő illy módon:

„Mert midőn a' hír röpité, hogy az UNGÁRIUSOK ellene (Nagy Otto Tsászár ellen) fegyvert fogának, már a' part mellett állának fölfegyverkezve. A' Városokat, Szántóföldeket, Falukat szerte szét pusztíták. Az Atyák siraták Fiaikat, 's a' Fiak Annyukat mindenfelé számkiüzetni. Mit én, mondá Ottó, látszam a' PÁRTHUSOKNAK késedelmeskedni? Intem a' lassu Vitézeket. Míg késem, addig nőttön nő a' veszély. Szakaszszátok félbe a' késést, és a' PÁRTHUS ELLENSÉGNEK velem

„*Nam dum fama volitat UNGARIOS signa in eum* (Ottonem Magnum Imp.) *extulisse, juxta litus sedebant Armati. Urbes, agros, villas vastant late. Matres plorant filios et filii matres undique exulari. Equis ego, dixerat Otto, videor PARTHIS diu diu? Milites tardos moneo. Dum ego demoror crescit clades semper. Ergo moras rumpite et PARTHICIS mecum HOSTIBUS obviate. . . . . Francus instat PARTHUS fugit . . . . . . Liquus*

álljatok elébe........ A' Francus űz a' PÁRTHUS fut....... A' vértől pirosló Liquus (Lech Vize) a' PÁRTHUS GYŐZETEST mutatá a' Dunának. Kis erővel meggyőzvén a' PÁRTHUSOKAT előbb is, utóbb is diadalmas volt;"	(A' Lech vize) *rubens sanguine Danubio* ***CLADEM PARTHICAM*** *ostendebat. Parva manu caesis* ***PARTHIS*** *ante et post saepe victor;"* 20)

Ha megfontoljuk, hogy a' MAGYAROK több napnyugati és minden egykoru és közelkoru napkeleti Íróktól, a' Vezérekhez a' Görög Tsászártól küldetett Levél-Tzímeken, sőt még a' Magyar Koronán is TÖRÖKÖKNEK hivattak; ha megfontoljuk, hogy a' Persia határai mellé lakni ment TÖRÖKÖK is, kik későbben, bizonyosan Seleucia és Babylonia elfoglaltatása után, SELDSCHUK TÖRÖKÖKNEK neveztettek, a' leghitelesebb Frantzia Íróktól majd PÁRTHUS, majd ARSACIDAE neveket is nyertek; ha végre megfontoljuk, hogy a' TÖRÖK név Semita nyelveken tsak Fordíttatása a' PÁRTHUS, az az: EXUL szónak, és hogy a' mostani OTSMÁNOK állandóan ellene mondanak annak, hogy ők TÖRÖKÖK: Vagy akarjuk, vagy nem, kénszerít bennünket elhinni a' História azt, a' mit Giló Cardinális böltsen kimondott:

„*Nam modo qui* ***TURCI****, veteri sunt nomine* ***PARTHI.***" 21)

Így pedig a' MAGYAR NEMZET valóságos PÁRTHUS—TÖRÖK FAJ, a' mi Nestor állítását még inkább erősíti; Schlözernek és Schwartnernak FINNUS ATYAFISÁGÁT ellenben végképen meg semmisíti és eldönti. A' PÁRTHUSOKRÓL írta egyik helyen Lucánus:

„*Ad* ***PARTHOS****, qui vicit, eat. Gens unica Mundi est,*
De qua Caesareis possim gaudere triumphis."

És másik helyen az eltünt Római Szabadságról beszélve:

„*Quod semper saevas debet tibi* ***PARTHIA*** *poenas, Quod fugiens civile nefas, redituraque nunquam* ***LIBERTAS****, ultra Tigrim, Rhenumque recessit, Ac, toties nobis jugulo quaesita, negatur,* ***GERMANUM, SCYTHICUMQVE BONUM****: nec respicit ultra Ausoniam.*" 22)

A' MAGYAR NEMZETNEK Fő hajlama is, mint Constantinus Tsászár soraiból mindenki észre veheti, a' KATONAI SZELLEM és SZABADSÁG SZERETETE volt, a' mit valamelly TSOPORT kebelében héába keres valaki. Különben is PÁRTHUS EREDET és TSOPORTSÁG nem férnek öszsze egymással. Hanem, az már igaz, hogy az UTAZÓ PÁRTHUS SARJADÉKOK nem tudták VÁROSAIKAT Födeles Szekereikre fölrakni.

III. ÁRPÁD Constantinus Porphyrogenneta elő adásai szerént nem volt FŐÚR és így FEJEDELMI HATALOMMAL BÍRÓ, mint Schwartner és Kelemen Imre állította, hanem az egész Magyar Seregnek FŐVEZÉRSÉGÉT, az az: NAGYVEZÉRSÉGÉT viselte, tőle menvén ki minden parants az egységet illető 's kivánó katonai tárgyokban. Ezt érti Bölts Leó Tsászár, midőn írta:

„Ez a' Nemzet tehát, melly EGY PARANTSOLÓTÓL KORMÁNYOZTATIK), (ὡς μοναρχούμενον), ha vét valamit, Vezéreitől (τῶν ἀρχόντων) keményen és keserüen megbüntettetik, és inkább félelem, mint szeretet által tartatik korlátok között."

„*Haec igitur Gens, utpote quae* ***UNIUS IMPERIO REGATUR*** (ὡς μοναρχούμενον), *graves acerbasque praefectis* (τῶν ἀρχόντων) *suis, si quid deliquerit, dat poenas, et timore magis, quam amore in obsequio continetur.*"23)

Nagy volt tehát háborukban és katonai ügyekben, mint kellett is lennie, a' KATONAI FENYÍTÉK: De más részről nagy volt a' SZABADSÁG is. Maga Bölts Leó Tsászár fölebb a' MAGYAR NEMZETET már SZABAD NEMZETNEK (καὶ ἐλεύθερον τοῦτο τὸ ἔθνος) nevezte; Constantinus Porphyrogenneta Tsászár pedig nyilván följegyzette, hogy a' NYOLTZ MAGYAR NEMZET NINTSEN VEZÉREINEK ALÁJUK VETTETVE. Hogy lehet ezzel megegyeztetni a' MONARCHIÁT egész kiterjedésben? A' hol igazi értelemben MONARCHIA volt valamelly Nemzetnél, ott a' Görög Tsászárok tsak az EGY MONARCHÁVAL leveleztek, mint ki tetszik Constantinus Porphyrogennetának Udvari Szertartásos Könyvéből: Ellenben a' MAGYAROKHOZ küldetett Tsászári Levél nem a' NAGYVEZÉRHEZ, hanem a' VEZÉREKHEZ utasíttatott. Továbbá a' NAGY VEZÉR mellett volt KÁR-KÁN is, az az: KÁR-KIRÁLY, vagy KÁR-BÍRÓ, ki igazságot és törvényességet gyakorlott, 's ettől a' Fölebbvitel nem a' NYOLTZ VEZÉR, hanem a' GYŰLÉS elébe vitetett, a' miért is világosan említi a' Görög Tsászár, hogy a' GYŰLÉS NAGYOBB MÉLTÓSÁG, MINT A' KÁR-KÁN. És egyet állít e' koronás Fővel Kézai Simon is, így írván:

„Nevezének pedig maguk között EGY KORMÁNYOZÓT, Kádár nevüt 's a' Turda Nemzetségből eredőt, ki az egész sereg fölött biráskodnék, az egyenetlenkedőknek pereiket elintézné, megbüntetné a' gonosztevőket, tolvajokat és latrokat, olly föltétellel, hogy ha e' KORMÁNYOZÓ igazságtalan Ítéletet hozna, A' GYŰLÉS (Communitas= Közönségük valamelly Város, Mező

„*Constituerunt quoque inter se* ***RECTOREM UNUM***, *nomine* ***Kádár*** *de Genere* ***Turda*** *oriundum, qui communem exercitum judicaret, dissidentium lites sopiret, castigaret malefactores, fures ac latrones; ita quidem, ut si* ***RECTOR IDEM*** *immoderatam sententiam definiret,* ***COMMUNITAS*** (Communitas= Universitas Incolarum urbis, vel op-

város [Megye és Ország] Lakosainak Du Fresme Glossáriuma szerént Edit. Venetae Vol. II, col. 808. et 822., honnand a' Vármegye Gyűléseknek Leveleik is így kezdettek: „Nos UNIVERSITAS Praelatorum, Baronum et Nobilium 's a' t.) azt meg semmisítené, 's a' hibázott Kapitányt vagy KORMÁNYOZÓT letenné, midőn akarná. Mert ez a' törvényes Szokás a' Húnok, vagy is Magyarok között Geysa Vezér koráig, ki Tocsun fia volt, sértetlenűl megtartatott. Minekelőtte tehát megkereszteltettek és Keresztyénekké lettek volna a' Magyarok, a' Hirészek illy szóval gyűjtötték a' táborban Seregbe a' Magyarokat. „Isten és A' MAGYAR NÉP szova, hogy illyen napon mindenki fölfegyverkezve illyen helyen okvetetlenűl megjelenni tartozzék, a' GYŰLÉS TANÁTSKOZÁSÁT ÉS PARANTSÁT (Tehát nem a' NAGYVEZÉRÉT) meghallandó.“

pidi, [etiam Regni] Du Fresme Glossáriuma szerént Edit. Venet. Vol. II, col. 808. et 822., honnand a' Vármegye Gyűléseknek Leveleik is így kezdettek: „Nos UNIVERSITAS Praelatorum, Baronum et Nobilium 's a' t.) *in irritum revocaret, errantem Capitaneum et* ***RECTOREM*** *deponeret, quando vellet. Consuetudo enim ista legitima inter Hunos, sive Hungaros usque ad tempora Ducis Geiche, filii Tocsun, inviolabiliter exstitit observata. Antequam ergo baptizati fuissent Hungari, et effecti Christiani, sub tali voce praecones in castris ad exercitum Hungaros adunabant. „Vox Dei et* ***POPULI HUNGARICI****; quod die tali unusquisque armatus in tali loco praecise debeat comparere,* ***COMMUNITATIS CONSILIUM PRAECEPTUMQVE*** (Tehát nem a' NAGYVEZÉRÉT) *auditurus.*“ 24)

Illyes adatok nem egyeznek meg a' Monarchiával, mellyet tsak Szent István Király alapított legelőször Hazánkban, sem a' FŐURADALOMMAL. Ha Schwartner Márton olvasta, vagy, ha olvasta, értette volna Constantinus Porphyrogennetának ime világos sorait „E' Nyoltz Török Nemzet pedig nintsen Vezéreinek alájuk vettetve, hanem MINDEGYIK a' vizeknél fogva, mellyek őket elválasztják, KÖZÖTTÜK KÖTTETETT KÖLTSÖNÖS EGYEZÉS SZERÉNT MEGHATÁROZTA, HOGY HA AKÁRMELLYIK FELEKEZET HADDAL HÁBORÍTTATNÉK, NEKI KÖZÖNSÉGESEN MINDEN IPARKODÁSSAL ÉS GONDDAL SEGÍTSÉG VITESSÉK“ azt sem írta volna, hogy mostani Hazájukban a' MAGYAROK a' VEZÉREK ALATT már ÁLLADALOMBAN éltek. A' tudós Tsászárnak ime sorai nem ÁLLADALMAT, hanem SZÖVETSÉGES ÁLLADALMAKAT (Confoederati Status) jelentenek, a' mit az is bizonyít, hogy a' SZÉKEL NEMZET is ÁRPÁDDAL különös Szövetséget kötött, melly ma is szóról szóra fön vagyon. 25) És lehet-e, szabad-e a' SZÖVETSÉGES ÁLLADALMAKBAN élő RENDEZETT (Ezt hitelesíti Bölts Leó előadása a' Magyar Hadviselésről) NEMZETEKET megve-

tőleg TSOPORTOKNAK nevezni? Kelemen Imre, híres Magyar Törvénytudós, erre a' tárgyra nézve sokkal tisztábban látott, midőn a' Magyar Alkatmányt a' Vezérek alatt Martini oktatásai szerént SYSTEMA CIVITATUM tzímmel nevezte.

IV. A' mi a' NEVETLEN JEGYZŐTŐL föntartatott ALAPSZERZŐDÉS hitelességét illeti, arról épen nem kellett volna Schwartner Mártonnak olly szükkeblüleg aggódnia, minekutána Constantinus Porphyrogenneta tudós Görög Tsászár is emleget a' NYOLTZ MAGYAR NEMZETRŐL világosan SZÖVETSÉGES SZERZŐDÉST, 's minekutána az ALAPSZERZŐDÉSNEK főtárgyát, az ÖRÖKÖS FŐVEZÉRSÉGET ÁRPÁDRÓL ÉS NEMZEDÉKÉRŐL, két izben is határozottan állítja Constantinus Porphyrogenneta is, ki olly nagy gonddal megnevezi ALMUSNAK és ÁRPÁDNAK Utódait. Mivel ez az ALAPSZERZŐDÉS olly nagy ritkaság az emberi Nemzet Történeteiben, méltó azt szóról szóra esmérni. Így adja azt elő a' Nevetlen Jegyző:

„Mert e' VII. Vezéri Személy nemzetségre nézve nemes, háboruban hatalmas, hívségben állandó volt. Ekkor köz akarattal így szólottak Almus Vezérnek: MÁI NAPTÓL FOGVA TÉGEDET VEZÉRÜNKKÉ ÉS PARANTSOLONKKÁ VÁLASZTUNK, ÉS, A' HOVÁ SZERENTSÉD TÉGEDET VEZETEND, ODA KÖVETÜNK. Erre az említtetett Férfiak Almus Vezérért, pogány szokás szerént saját vérüket egy edénybe eresztvén, végre hajtották az ESKÜT, és ámbár pogányok valának, a' maguk között letétetett ESKÜ Hitét halálukig illy módon megtartották: Az Eskünek első tartalma így volt: Hogy a' meddig mind maguknak, mind Utódaiknak, életük tartana, mindenkor Almus Vezér nemzedékéből lenne Vezérük. Az Eskünek második tartalma így volt: Hogy a' mi Jószágokat tsak munkáik által nyerhetnének, azokból senki közűlük ki ne zárassék. Az Eskünek harmadik tartalma így

„*Isti enim VII. principales personae erant viri nobiles genere, et potentes in bello, fide stabiles. Tunc pari voluntate Almo Duci sic dixerunt:* ***Ex HODIERNA DIE TE NOBIS DUCEM, AC PRAECEPTOREM ELIGIMUS; ET, QVO FORTUNA TUA TE DUXERIT, ILLUC TE SEQVIMUR. Tunc*** *supradicti Viri pro Almo Duce more paganismo fusis propriis sanguinibus in unum vas, ratum fecerunt* ***JURAMENTUM****, et licet pagani fuissent, fidem tamen Juramenti, quam tunc fecerant inter se, usque ad obitum ipsorum servaverunt tali modo:* ***Primus*** *status Juramenti sic fuit:* ***Vt*** *quamdiu vita duraret, tam ipsis, quam etiam posteris suis, semper* ***DUCEM*** *haberent de progenie* ***Almi Ducis.*** *Secundus status Juramenti sic fuit:* ***Ut,*** *quidquid boni per labores eorum adquirere possent, ne-*

volt: Hogy ezen Vezéri Személyek, kik szabad akaratból Almust maguknak Urukká választák, se maguk, sem gyermekeik A' VEZÉRI TANÁTSKOZÁS és ORSZÁGOS TISZTVISELÉS RÉSZVÉTELÉTŐL valóban soha meg ne fosztassanak. Az Eskünek negyedik tartalma így volt: Hogy, ha néki Maradékaik közűl hívtelen lenne a' Vezér Személye ellen, és egyenetlenséget tenne a' Vezér és Rokonságai között, a' vétkesnek vére ontatnék, mint vérük ontatott az Esküben, mellyet tettek Almus Vezérnek. Az Eskünek ötödik tartalma így volt: Hogy ha néki Almus Vezér Utódaiból és más Vezéri Személyeknek Maradékaikból ez Esküt és Rendeleteiket meg szegni akarná, ÁTKOZOTT (vagy SZÁMKIVETETT) legyen örökétig."

mo eorum expers fieret. Tertius status Juramenti sic fuit: Ut isti principales personae, qui sua libera voluntate Almum sibi Dominum elegerant, quod ipsi et filii eorum nunquam a CONSILIO DUCIS et HONORE REGNI omnino privarentur. Quartus status Juramenti sic fuit: Ut, siquis de posteris eorum infidelis fieret contra Personam Ducalem, et cognatos suos, sanguis nocentis funderetur, sicut sanguis eorum fuit fusus in Juramento, quod fecerunt Almo Duci. Quintus status Juramenti sic fuit: Ut siquis de posteris Ducis Almi et aliarum personarum principalium Juramentum Statuta ipsorum infringere voluerit, ANATHEMATI subjaceat in perpetuum." 26)

Mi nyujthatna aggodalomra alkalmat ezen rövid, egyszerü, világos, de még is igen nyomos MAGYAR ALAPSZERZŐDÉS hitelességéről? Constantinus Porphyrogenneta előbb, mint sem ETELKÖZBEN egyesűltek volna a' Magyarokkal a' KAVAROK, az az: a' Caucasus hegyek fölött fekvő mostani NAGY és KIS KAVARDIÁNAK (Gross, und Klein Kabardei) hajdan kori COMÁNUS LAKOSI, HÉT MAGYAR NEMZETET és HÉT VAJDÁT emleget: A' NEVETLEN JEGYZŐ szinte HÉT EGYEZKEDŐ ÉS ESKÜVŐ MAGYAR VEZÉRRŐL szól. A' NEVETLEN JEGYZŐ Pogány szokás szerént a' HÉT VEZÉRREL Esküvés előtt egy edénybe VÉRT ONTAT: Herodotus, Pomponius Mela, Caius Julius Solinus, Luciánus a' SCYTHA NÉPEKNÉL és MEDUSOKNÁL, kik SCYTHÁK valának, az ESKÜVÉST és SZÖVETSÉGET szinte VÉRONTÁSSAL végeztetik, 's a' mennyire a' PÁTZINÁTZITÁK: az az: FEKETE MAGYAROK voltak határozottan a' VALÓSÁGOS SCYTHÁK, bizonyosan a' NEVETLEN JEGYZŐ helyzetében az ESKÜVÉST és SZÖVETSÉGET hasonlóképen VÉR-

ONTÁSSAL végeztették volna A' FEHÉR MAGYAROKKAL is annál inkább, mennél bizonyosabb, hogy ezek is megtudták inni a' VÉRT. 27) A' NEVETLEN JEGYZŐ más helyen (A' X-dik Fejezetben) a' COMÁNUSOK és MAGYAROK között köttetett SZÖVETSÉGET, 's az ennek következésében tétetett ESKÜKET is VÉRONTÁSSAL viteti véghez épen úgy, mint a' SZÉKEL ESKÜ is VÉRITALLAL erősíttetett: Joinvillei János hiteles tanutétele szerént Konstantinápolyban egyfelűl a' COMÁNUSOK, másfelűl Andronicus GÖRÖG TSÁSZÁR és a' GÖRÖG FŐURAK a' költsönösen köttetett SZÖVETSÉGET VÉRREL VEGYŰLT VIZES BORIVÁSSAL szentelék meg. 28) Nem is tartották a' VÉRIVÁST a' vitézkedő régiek olly borzasztó dolognak, mint a' milylyennek első szempillanatban látszik. Hiszen a' RÓMAIAK is, míg el nem puhúltak, meg itták a' BORRAL VEGYŰLT VÉRT, 's ezt ASSIRATUM névvel nevezték; sőt MÁS NEMZETEK sem undorodtak az ILLYEN ITALTÓL, vagy VÉRONTÁSTÓL. 29) Így tehát a' NEVETLEN JEGYZŐNÉL előfordúló POGÁNY ESKÜ szertartása és hitelessége ellen sem tehetni okos kifogást. De még kevesebbé lehet fön akadni az ALAPSZERZŐDÉS TARTALMÁN. Észre venni fogja nálam nélkűl is mindenki, hogy az ALAPSZERZŐDÉS tsak azon tzikkelyekből áll, mellyek Latánúl „UT“, Magyarúl „HOGY“ szovakon kezdetnek: A' mi ezeken kivűl, mintegy Bévezetésűl, a' tzikkelyek elébe tétetik, 's minden tzikkely előtt ismételtetik, az tsak a' Történetírónak közbeszólása. Ezen észrevétel által közönségesen nagy hitelességet nyer az ALAPSZERZŐDÉS TARTALMA: Azérs is, mivel legrégiebb polgári és egyházi törvényeink igen gyakran UT=HOGY és SIQVIS= HA NÉKI szovakon kezdetnek; azért is, mivel a' legrégiebb házossági MAGYAR ESKÜ is HOGY szóval vagyon öszsze köttetve illy módon: „*Isten engem úgy segéljen..... hogy e' tisztességes személyt szeretem...... és hogy ötet el nem hagyom.*“ Hát maguk a' különös tzikkelyek millyen rendíthetetlen kősziklán állanak! Az ELSŐ a' Nagy Vezérség ÖRÖKÖSÖDÉSÉT illeti: Ezt Constantinus Porphyrogenneta is két ízben állítja, 's e' nagy tudományu Férfiu, mást beszélve, azt is eléggé érénti, hogy ez az ÖRÖKÖSÖDÉS nem a' SZÜLETÉS RENDÉN alapúlt, hanem VÁLASZTÁSSAL volt összeköttetve. ÁRPÁD után nem Tarkátz az elsőszülött, 's ennek fia Tebele; nem Jelech, a' másad szülött, 's ennek fia Ezelech; nem Jutotzás, a' harmadszülött, 's ennek fia Falitzin: Hanem ZALTAN, a' negyedszülött, volt FŐVEZÉR. Ismét ZALTÁN után nem az elsőszülött Tarkátznak fia Tebele, és Tarkátznak unokája Termátz: Hanem FALITZIN, a' harmadszülött Jutotzásnak fia vitte a' FŐVEZÉRSÉG kormányát. Tsak ezután jöve a' Sor TAXIS Fő Vezérre. Egyébberánt a' FŐVEZÉRSÉGI ÖRÖKÖSÖDÉST híven megemlíti a' későbben nem ETEL-KÖZBEN, hanem ERDŐELVÉBEN köt-

tetett SZÉKEL ALAPSZERZŐDÉSNEK ELSŐ TZIKKELYE is íme sorokban:

„Hogy senki más (Árpádnak) FÉRFI NEMZEDÉKÉN (Itt nagyobb határozás vagyon, mint az előbbeniben) KIVÜL fő hatalommal ne birhasson a' Pannon Földön."	*„Ut nemo, nisi de Ejus* (Árpádi) ***STIRPE VIRILI*** (Itt nagyobb határozás vagyon, mint az előbbeniben) *suprema potestate praeficeretur in Terra Pannon."*

A' MÁSAD TZIKKELY szól az elfoglalandó Jószágokból másoknak is adandó Részekről: Épen ezt a' MÁSAD SZÉKEL TZIKKELY is így adja elő:

„A' melly földet pedig néki saját kezével nyerend, az legyen TULAJDONA: A' mit pedig Köz Erő elfoglaland, az elfoglalók között igazságosan osztassék el."	*„Quam autem terram quis propria manu adquisiverit, eidem* ***PROPRIUM*** *evadat; Quod vero unita vis, ex aequo inter adquirentes dividatur."*

A' HARMAD TZIKKELY illeti a' KÖZTANÁTSKOZÁSOKBAN és TISZTVISELÉSEKBEN a' RÉSZVÉTELT: A' SZÉKEL HARMAD TZIKKELY is rendeli:

„A' Köz Ügyek a' NÉP EGYETÉRTÉSÉVEL intéztessenek-el."	*„Negotia autem* ***POPULI CONSENSU*** *dirimantur."*

A' NEGYED TZIKKELY tárgyozza mind a' FŐVEZÉR ELLEN elkövetett HIVTELENSÉGET, mind a' Fővezér és Rokonai között okozott EGYENETLENSÉGET: A' SZÉKEL NEGYED TZIKKELY is parantsolja:

„A' ki pedig a' Fővezér ellen hitét megszegi, Szabadságát és Jószágait veszejtse-el a' Fő Rabonbán áldozata előtt."	*„Qui autem Praeficienti* (talán: Praefecto) *fidem infregerit, capite et fortunis minuatur ante sacrificium Supremi Rabonbani."*

Az ÖTÖD és UTÓLSÓ TZIKKELYBEN jő elő az ANATHEMA, mellyel Schwartner elannyira bajlódott. E' helyen sem EGYHÁZI, sem KIRÁLYI ANATHEMÁRÓL nem lehet szó, minthogy a' Vezérek alatt Atyáink sem KERESZTYÉNEK nem voltak, sem KIRÁLYI HATALOM alatt nem éltek. A' Görög ἀνάθεμα szó jelent egyáltalában mindenféle ÁTKOT is (Exsecratio), ELVÁLASZTÁST is (Separatio): Vehetjük tehát a' NEVETLEN JEGYZŐ soraiban az ANATHEMA szovat ÁTOKNAK is, de SZÁMKIVETÉSNEK is. 30) ÁTKOKKAL a' Keresztyénség előtt (p. o. Liviusnál a' XXXIX-dik Könyv 51-dik Fejezetében Hannibál meg átkozza Prusiást magát és Országát) már tele a' História: A' Magyar Királyi Hertzegeket és egyébb FŐ Urakat is nem egyszer SZÁMKIVETÉSBE küldötték. Almus Hertzegről, Kálmán Király Testvéréről, írja a' Képes Krónika:

„Almus Hertzeg István kisebb Király kegyetlenségéből FEL FŐVESZTÉST (SZÁMKIVETÉST) szenvedett.“

„Dux Almus severitate Regis Stephani minoris ***MEDIAM CAPITIS SUI DIMINUTIONEM*** (EXSILIUM) *passus fuerat.“* 31)

Részemről hajlandóbb vagyok azonban itt az ANATHEMA szó alatt tsak azért is SZÁMKIVETÉST érteni, mivel a' SZÉKEL ÖTÖD TZIKKELYBEN is ezek olvastatnak:

„Ha pedig néki magát a' Rabonbánok méltóságuk ellen szegezi, SZÁMKIVETTESSÉK.“

„Siquis autem Rabonbanorum splendori contraiverit, igni et aqua eidem interdicatur.“

Ennyi öszszehangzások után egyedűl két tévedéssel vádoltathatnék az ALAPSZERZŐDÉSRE nézve a' NEVETLEN JEGYZŐ. Egyik volna az, hogy ÁRPÁD helyett ő ALMUST emlèget: Másik, hogy az ALAPSZERZŐDÉST nem ÉTEL-KÖZBEN, hanem az elindúlás előtt NAPKELETEN készítteti. Az első vélt tévedést az által lehet meg szüntetni, hogy ÁRPÁD, kit Constantinus Porphyrogenneta olly nemes és díszes tulajdonu Férfiunak fest, Attya eránt viseltető tiszteletből tetette az ALAPSZERZŐDÉSBE a' választás alkalmakor szinte választásra kitűzetett ALMUS nevet: A' másadik tévedés ellenben valóságos tévedés. Úgy de nem pezsegnek-e Nestorban is, kiért Schlözer a' Magyar Írót megvetette, a' történeti és idővetési tévedések? Nestor nem tud semmit a' SZLAVIN NÉPNEK Éjszakról történt kivándorlásáról, hanem inkább az ILLURIAI SZLAVINOKAT vezeti Éjszak felé. Mennyivel nagyobb hiba tsak ez is a' NEVETLEN JEGYZŐ tévedésénél, ha azt is fontolóra veszszük, hogy az egyébbként most már fordításban fönlevő 's elbeszélő modoruvá idomíttatott ALAPSZERZŐDÉSBEN sem a' hely, mellyben készűlt, sem az évszám, mellyen íratott, föl nem található! Minden esetre, úgy vélem, jövendőben a' SZLAVINOK, és különösen a' HORVÁTOK, kémélvébben fognak a' NEVETLEN JEGYZŐRŐL említést tenni, 's az efféle ALAPSZERZŐDÉSEKET kötött MAGYAR NEMZETET is nem fogják ezentúl Schwartner nyomdokain GYÁVA TSOPORTNAK tartani.

V. Nem voltak a' MAGYAROK, mint Schwartner állította, NOMADESEK is, az-az: KÓBORLÓK, vagy helyesebben PÁSZTOROK. Szwatopluk maga, a' Nagy Morva Országi Fejedelem, inkább FÖLDMÍVELŐKNEK tartotta a' MAGYAROKAT. A' Magyar Képes Krónikában mondatik Szwatoplukról és a' hozzá Követségbe küldetett Magyarokról:

„Mert vélte őket FÖLDMÍVELŐKNEK, 's azért jötteknek, hogy Földét míveljék.“

„Putabat enim, illos esse RUSTICOS, et venire, ut terram ejus colerent.“ 32)

Nem hibáson vélekedett e' SZLAVIN Fejedelem, mert valóban, a' mit nagy tudományos készülettel meg lehetne bizonyítani, mind az UNGER, mind a' MAGYAR nemzeti név FÖLDMÍVELŐ jelentéssel bir, 's az UNGER tsak fordittatása a' MAGYAR névnek. Addig is, míg ez kifejtetik, figyelmezve olvassuk legalább a' Nevetlen Jegyző munkájában (A' XLVI-dik Fejezetben) ezentúl ime sorokat:

„Az Ételeket és Serlegeket a' Fő-Vezér és Nemesség elébe arany, a' Katonák és Földmívelők (MAGYAROK?) elébe pedig ezüst edényeken vivék."

„*Fercula*, ***Pocula portabantur Duci et Nobilibus in vasis aureis, Servientibus et RUSTICIS*** (HUNGARIS?) ***in vasis argenteis.***"

Nem hihető, hogy Árpád asztalánál együtt vendégeskedtek volna a' szántóvető PÓR SZOLGÁK. Így áll a' Lengyel Krónikában is Boleszláv Lengyel és Szent László Magyar Királyról:

„Mert midőn (Boleszláv) idegen országba menne, mivel senki a' FÖLDMÍVELŐK (MAGYAROK?) közűl a' futónak engedelmeskedni nem akart, sietett László, mint alázatos férfiu, Boleszlávnak elébe menni."

„***Nam cum Regnum alienum*** (Boleslaus) ***introiret, cumque nullus RUSTICORUM*** (HUNGARORUM?) ***fugitivo obediret, obviam ire Boleslao Wladislaus, ut vir humilis, properabat.***" 33)

Ha a' MAGYAR NEMZET ezek szerént FÖLDMÍVELŐ volt, a' minthogy mostani hazájában mindétig az volt, nem lehetett HAZÁTLAN és KÓBORLÓ: De az is bizonyos, hogy, mint Utazó, Földeit Födeles Szekereire föl nem rakhatta.

VI. Hogy a' MAGYAROK LEBEDIÁBAN LAKTUKKOR NEM VOLTAK A' CHAZÁR CHÁN HATALMA ALATT, az ki tetszik Constantinus Porphyrogenneta Tsászárnak ime soraiból: „***És sem BELFÖLDI, sem KÜLFÖLDI VEZÉRÜK*** (FŐVEZÉRT ért a' VAJDÁKTÓL különbözőt) ***SOHA SEM VOLT.***" Ezt állítja a' tudós Görög Tsászár továbbá ime soraiban is: „***És ezen Árpád előtt a' TÖRÖKÖKNEK SOHA SEM VOLT MÁS VEZÉRÜK, 's ennek Utódaiból mai napig is választják TÖRÖK ORSZÁG Vezérét.***" Azonban midőn LEBEDIÁS ELSŐ MAGYAR VAJDA a' Krimi Félszigetben, mint Vendég, a' CHAZÁR CHÁNNÁL látogatóban volt, A' CHAZÁR CHÁN világosan arra szólítá-föl LEBEDIÁST, hogy venné-el KEZÉBŐL a' CHÁNNAK a' MAGYAR NEMZET FŐVEZÉRSÉGÉT, 's lenne egyszer'smind a' CHÁN hatalma alatt: LEBEDIÁS, idegen földön levén, egész ovatossággal szólva el nem fogadá az ajánlást, 's másokra, 's különösen Almus Vajdára, vagy ennek Árpád fiára, hengeríté a' FÜGGÉST, arra beszélvén a' CHAZÁR CHÁNT, hogy Követsé-

get küldene a' MAGYAR NEMZETHEZ, 's úgy iparkodnék szándékához eljutni. Elfogadá e' tanátsot a' Chán, 's követséget külde valóban a' MAGYAROKHOZ. Több beszéd váltások után ÁRPÁD FŐVEZÉRRE VÁLASZTATOTT: De hogy FÜGGÉSSEL választatott volna a' CHAZÁR CHÁNRA nézve, arról egy szó sem mondatik. Hogy e' FÜGGÉST el nem vállolták a' MAGYAROK, az már tsak abból is kitetszik, hogy a' VEZÉREIKTŐL FÜGGÉST (kivevén a' katonai engedelmeskedést) sem vállalták-el a' MAGYAR NEMZETEK. Abból pedig, hogy Árpád, mint Fővezér, ÜNNEPÉLYES CHAZÁR MODOR ÉS SZOKÁS SZERÉNT vérten fölemelteték, a' FÜGGÉSRŐL semmi következést sem lehet vonni, minekutána e' modor és szokás, mint Banduri példákból megbizonyította, más Nemzeteknél is divatozott. 34) És még is Schlözer úgy beszéli-el a' MAGYAR NEMZET FÜGGÉSÉT A' CHAZÁR CHÁNTÓL, mintha e' tárgy tagadhatatlan volna. A' hol Nestor hallgatott, ott Schlözer semmit sem akart tudni: A' hol Constantinus Porphyrogenneta hallgat, ott Schlözer többet tud, mint tudni lehet. Hogy férnek öszsze a' SZÖVETSÉGES ÁLLADALMAK a' CHAZÁR FÜGGÉSSEL? Ez épen ollyan tévedés, millyen Kollár Jánosé, a' híres Kritikusé, ki a' veszélyes időkben a' Kárpátokban magukat megtartó NAGY SZÁMU SZLAVINOKKAL EGYÜTT ALAPÍTTATTA itt MAGYAR ORSZÁGBAN AZON MAGYAR ÁLLADALMAKAT, mellyek Constantinus Porphyrogenneta Görög Tsászár tanutétele szerént ETEL-KÖZBEN, az az: BESSARÁBIA, MOLDVA és OLÁH ORSZÁGOKBAN ALAPÍTTATTAK. Nem szabad az Idővetésen és Földleíráson illy kinos sebeket ejteni.

VII. Hogy végre a' PÁTZINÁTZITÁK előtt történt SZALADÁSRÓL, mellyet olly örömest szeretnek mindenféle Elleneink szemünkre lobbantani, tiszta történeti fogalmunk legyen, illik mindenek előtt Bölts Leó Görög Tsászárnak ime sorait esmérnünk:

„Mivel pedig a' TÖRÖKÖKET itt megemlítettem, nem teszünk tzélunkkal valami ellenkezőt, ha előadandjuk, mint szokták seregeiket intézni, 's mint kell viszontag ellenük a' Seregeket elrendelni. Nyertük e' tudományt GYAKORLATBÓL ÉS KÖZÉPSZERŰ TAPASZTALÁSBÓL, midőn segedelmükkel a' Bulgárok ellen, kik megszegvén a' béke szövetséget Thrátzia faluit pusztíták, éltünk. És a' Bulgárokat ugyan, mivel

„Quoniam autem in ***TURCORUM*** *mentionem incidi, nihil nos alieni a nostro proposito facturos arbitramur, si, quomodo ipsi acies suas instruant, et quomodo adversus ipsos acies sit instruenda, declaraverimus. Consecuti sumus hanc scientiam* ***USU ET MEDIOCRI EXPERIENTIA****, cum eorum auxilio contra Bulgaros, qui violato pacis foedere, Thraciae vicos populabantur, ut ere-*

Krisztus, mint Isten és Király ellen, mindnyájon hitszegők valának, az Isteni Boszszuállás azonnal megbüntette: Mert, midőn Seregeink a' Szeretsen háborukban elfoglaltatva voltanak, az Isteni Gondviselés a' TÖRÖKÖKNEK (Magyaroknak) Seregüket a' Római helyett a' Bulgárokra botsátotta; a' TÖRÖKÖK tudniillik mindenekkel ellátott tsászári hajóinkon az Iszter innenső partára által hozatván, és a' Hajós Sereg segdelmét használván, a' hálátlanúl a' Keresztyének ellen fegyverben álló BULGÁROKNAK SEREGÜKET HÁROM ÜTKÖZETBEN IGEN ERŐSEN MEGGYŐZTÉK. Tehát mintha e' vétkeknek nyilvánságos Boszszuállói AZ ISTENTŐL (Fölebb is, itt is a' Keresztyén Tsászár korának gondolkodása szerént A' POGÁNY MAGYAR NÉP DIADALMÁT A' KERESZTYÉN BULGÁROK ELLEN AZ ISTENNEK TULAJDONÍTJA: Miért kell tehát azért is boszszonkodni, minekutána a' RÉGI MAGYAROKNÁL Közmondás volt, hogy HADVERÉS és KIRÁLY VÁLASZTÁS ISTEN DOLGA, hogy a' Nevetlen Jegyző, ki bizonyosan Pap vala, ALMUS VEZÉR ESZÉT A' SZENT LÉLEK ÁLTAL VEZETTETI? — Nem tartotta-e egész Európa Keresztyénsége Isten Ostorának a' TATÁROKAT és OTSMÁNOKAT?) küldettek volna reájuk: Ne hogy a' Keresztyén Rómaiak a' Keresztyén Bulgároknak vérükkel magukat önkényt megfertőztessék."

mur. Ac de ***Bulgaris*** *quidem, quod in Christum, Deum simul ac Regem, universi erant perjuri, divina ultio confestim poenas sumsit: nam cum copiae nostrae bello Saracenico essent occupatae, divina Providentia* ***TURCORUM*** (Hungarorum) *exercitum* ***Romani*** *loco in* ***Bulgaros*** *immisit, qui* ***TURCI*** *instructa imperiali classe nostra in adversam Istri ripam transvecti et ipsius auxilio usi impie armatum contra Christianos* ***BULGARORUM EXERCITUM TERNIS PRAELIIS FORTISSIME VICERE****: Proinde ac si publici criminum ultores* ***DIVINITUS*** (Fölebb is, itt is a' Keresztyén Tsászár korának gondolkodása szerént a' POGÁNY MAGYAR NÉP DIADALMÁT A' KERESZTYÉN BULGÁROK ELLEN AZ ISTENNEK TULAJDONÍTJA: Miért kell tehát azért is boszszonkodni, minekutána a' RÉGI MAGYAROKNÁL Közmondás volt, hogy HADVERÉS és KIRÁLY VÁLASZTÁS ISTEN DOLGA, hogy a' Nevetlen Jegyző, ki bizonyosan Pap vala, ALMUS VEZÉR ESZÉT A' SZENT LÉLEK ÁLTAL VEZETTETI? — Nem tartotta-e egész Európa Keresztyénsége Isten Ostorának a' TATÁROKAT és OTSMÁNOKAT?) *in illos essent immissi: ne Romani Christiani Christianorum Bulgarorum sanguine ultro polluerentur.*" 35)

E' háborut így említi meg Constantinus Porphyrogenneta is, a' hadviselő Leó Tsászárnak fia:

„Azután pedig a' Krisztust szerető LEÓ ditső Tsászártól HIVATVÁN (A' Magyarok), általkeltek (A' Dunán), SIMONT (Bulgár Királyt) haddal megtámadván, 'S ŐT MEGGYŐZVEN ES MEGFUTAMTATVÁN, Persthlábig jöttek; és midőn Mundrága Városba bezárták volna, HAZA (Volt tehát HAZÁJUK) MENTEK, melly időben LIUNTIN (Leontinus=Oroszlyános), ÁRPÁD FIA (Ezt, mint korán meghaltat, későbben Árpád gyermekei között meg sem nevezte) VOLT VEZÉRÜK."

„Postea vero a ***LEONE*** *illo Christi amante, ac praeclaro imperatore* ***ACCERSITI (Hungari)****, trajecerunt* (Danubium), *bellumque* ***SIMEONI*** (Bulgariae Regi) *inferentes*, ***VICTO EO***, ***FUGATOQVE***, ***Persthlabum*** *usque pervenerunt; et cum in Urbe Mundraga eum inclusissent,* ***DOMUM REDIERUNT*** (Volt tehát HAZÁJUK), *quo tempore* LIUNTINA (Leontinus = Oroszlyános) ***ARPADAE FILIUM*** (Ezt, mint korán meghaltat, későbben Árpád gyermekei között meg sem nevezte) ***PRINCIPEM HABEBANT.***" 36)

Itt említtetnek először a' MAGYAROK, mint ETEL-KÖZI Lakosok, és Bölts Leó Tsászárnak MEGHIVATOTT SZÖVETSÉGESEI SIMON BULGÁR KIRÁLY ELLEN. Ugy hartzoltak e' háboruban, mint Ditsőség Fiainak hadakozniuk illett és kellett. Utóbb Arnulf Német Király, nem birván saját hatalmából, mint a' közelkoru Luitpránd Törtenetíró is egyenesen kimondja, Szwatoplukot, a' Nagy Morva Országi Fejedelmet, megfenyíteni, ETEL-KÖZBŐL hasonlóképen kihivta SZÖVETSÉGBŐL a' MAGYAROKAT. Jöttek és segedelmük által is megaláztatott Szwatopluk. Azonban, míg a' NAGY MAGYAR SEREG Pannóniában magát bajnokúl és vitézűl viseli, Simon Bulgár Király fölingerli a' MAGYAROK ellen a' PÁTZINÁTZITÁKAT, 's közös rabló szándékkal ETEL-KÖZRE rohannak a' Duna felől a' BULGÁROK, a' Borysthenes felől a' PÁTZINÁTZITÁK. Illy veszélyes helyhezetben mit tehete okosabbat az ETEL-KÖZBEN otthon maradott Árpád, mint a' mit valóban böltsen tett? Viszsza vonúlt a' PÁNNÓNIÁBAN vitézkedő MAGYAR SEREG felé, hogy ezzel egyesűlve szembe állhasson a' két hatalmas Ellenséggel, 's boszszut vegyen a' RABLÓKON. Teljesíteni is akará bölts tervét, viszsza menvén ETEL-KÖZBE: De már ekkor Ellenségre nem talált, mert a' PÁTZINÁTZITÁK és BULGÁROK, Fogságba tzepelvén a' MAGYAR NÉP SZOLGÁIT, elhagyák ETEL-KÖZT. Mi gyalázatot érdemlő vagyon e' viszsza vonúlásban, vagy, ha úgy tetszik nevezni, SZALADÁSBAN? — Hogy valóban így történt a' dolog, 's a' PÁTZINÁTZITÁK és BULGÁROK nem üzték PANNÓNIÁBA Árpádot, kitetszik Constantinus Porphyrogennetának két helyéből. Egyik helyen írja a' Tudós Görög Tsászár:

„Néhány év után pedig a' TÖRÖKÖKET megtámadván a' PÁTZINÁTZITÁK, őket Árpád Vezérükkel üzőbe vették. A' TÖRÖKÖK tehát megveretvén SZALADTAK, és földet Lakhelyűl keresvén, NAGY MORVA ORSZÁGBA bementek, ENNEK LAKOSAIT KIHAJTOTTÁK (Más helyen is épen ezt mondotta a' SZLAVINOKRÓL), és oda tették Lakhelyüket, és ezt birják mai napig: És ezen időtől fogva (891—949-dik évig) A' TÖRÖKÖK A' PÁTZINÁTZITÁKKAL NEM VISELTEK HÁBORUT."

„*Post aliquot vero annos* ***TURCAS*** *invadentes* ***PATZINACITAE****, eos cum Principe Arpade persecuti sunt.* ***TURCAE*** *itaque profligati* ***FUGIENTES****, et terram ad Sedes collocandas quaerentes,* ***MAGNAM MORAVIAM*** *ingressi,* ***INCOLAS EJUS EXPULERUNT*** (Más helyen is épen ezt mondotta a' SZLAVINOKRÓL), *ibique Sedes suas posuerunt, tenentque etiam in hodiernum usque diem: Et ex eo tempore* (891—949) ***BELLUM CUM PATZINACITIS TURCAE NON HABUERUNT.***" 37)

E' helyből lehetne igenis GYALÁZATOS SZALADÁST következtetni. De más helyen így adatik elő bővebben a' történt dolog:

„Minekutána pedig SIMON ismét békét kötött volna a' Római Tsászárral, és alkalmat nyert volna, a' PÁTZINÁTZITÁKHOZ Követeket küldött, 's velük szövetségre lépett a' TÖRÖKÖKNEK MEGTÁMADTATÁSUK ÉS KI IRTATÁSUK VÉGETT. És midőn hadviselésre elmentek volna a' TÖRÖKÖK, ellenük a' PÁTZINÁTZITÁK SIMONNAL menvén SZOLGÁIKAT (Φαμηλία = SZOLGÁK, Du Fresne Görög Glossáriuma szerént Edit. Lugdunensis Tomo II, col. 1662—1663.) VALÓBAN ELVESZÍTETTÉK, nyomorúltúl kiüzvén azokat, kik a' tartomány védelmére otthon hagyattak. VISZSZATÉRVÉN (ὑποστρέψαντες) tehát a' TÖRÖKÖK (Itt nyugszik a' PÁNNÓNIÁBA SZALADÁST meg semmisítő történeti adat), Országukat elpusztítva 's földúlva találták, azért azon földre, mellyben mai na-

„*Postquam autem iterum cum Romanorum Imperatore pacem* ***SYMEON*** *fecisset, et opportunitatem nactus esset, ad* ***PATZINACITAS*** *legatos misit, et foedus cum illis iniit* ***AD OPPUGNANDOS, DELENDOSQVE TURCAS****. Cumque ad bellicam expeditionem abiissent* ***TURCAE****, contra eos* ***PATZINACITAE CUM SYMEONE*** *profecti* ***FAMILIAS*** (Φαμηλία=FAMULITIUM, Du Fresne Görög Glossáriuma szerént Edit. Lugdunensis Tomo II, col. 1662—1663) ***IPSORUM OMNINO PERDIDERUNT****, hinc misere pulsis qui ad regionis istius custodiam relicti erant. Itaque* ***REVERSI*** (ὑποστρέψαντες) ***TURCAE*** *regionem suam desertam vastatamque invenientes, in ea terra, quam ad hodiernum diem*

pig laknak, áttevék Lakhelyüket; azon tartományba tudniillik, mellyet a' vizektől elneveztetettnek főlebb mondottunk. A' Hely pedig, mellyben a' TÖRÖKÖK előbb laktak, a' keresztül folyó Víztől (Helyesebben egy másik hely szerént: Vizektől) ÉTEL és KUZU nevet visel, hol MOST A' PÁTZINÁTZITÁK TARTÓZKODNAK; kiktől valóban elhajtatván a' TÖRÖKÖK és ELFUTVÁN (Ez az Elfutás Árpád okos Viszszavonúlását illeti), ott foglaltak Lakhelyet, hol mostan laknak."

usque incolunt, ***Sedes posuerunt;*** *in ea nimirum regione, quam a fluminibus cognominatam esse supradiximus. Locus autem, quem primitus* ***TURCAE*** *occupabant, a fluvio interlabente* (fluviis interlabentibus) *nuncupatur* ***ETEL*** *et* ***KUZU****, in quo* ***NUNC PATZINACITAE COMMORANTUR****; a quibus sane pulsi* ***TURCAE*** *et* ***PROFUGIENTES, Sedes posuerunt illic***, *ubi nunc habitant.*" 38)

Arról, hogy az EGÉSZ MAGYAR NEMZET, Árpád VISZSZATÉRTE UTÁN ÉTEL-KÖZBE, innend PÁNNÓNIÁBA Futva Futott volna ÜZETVE A' PÁTZINÁTZITÁKTÓL, itten legkisebb említés sem tétetik. Több az, hogy a' MAGYAR SEREG FUTÁSA nem is szokott mindenkor SZÉGYENÍTŐ lenni. A' ki olvasta a' Latán Classicusokat és Bölts Leó Taktikáját, az nálam nélkűl is tudja, hogy mind a' PÁRTHUSOK, mind a' MAGYAROK — mert épen egy volt e' két Nemzetnek Hadviselés Móda is — akkor voltak többnyire az Ellenfélnek legveszedelmesebbek, midőn FUTOTTAK. Egyébb eránt meg kell jegyeznünk, hogy Constantinus Porphyrogenneta sem beszél mindenütt és mindenkor egyenlő határozottsággal. Igy p. o. az eddig előadatott néhány soraiban a' szükebb határu NAGY MORVA országot teszi a' MAGYAR NEMZET lakhelyévé: Ellenben más helyen, mellyet szinte előadtam, a' SZÁVA VIZIG kiterjeszti a' MAGYAR HAZÁT. Sőt a' harmadik helyen, a' Longobárdusokról szólva (De Adm. Imp. Cap. 27. Edit. regiae pag. 83.), EGÉSZ PÁNNÓNIÁT a' TÖRÖK, az az: MAGYAR NÉPPEL lakatja, igy fejezvén ki magát:

„Az időben Longobárdusok laktak PÁNNÓNIÁBAN, melly most a' TÖRÖKÖKNEK lakhelyük."

„*Tunc autem temporis Longobardi* ***PANNONIAM*** *incolebant, quae nunc* ***TURCARUM*** *sedes est.*"

Így természetesen különbféle kitételeit öszsze kell hasonlítani, 's úgy valamennyiből kifejteni a' történeti valóságot. De vagyon a' Magyar Históriára nézve idővetési tévedése is. Könyvét írta 449-dik év felé. Midőn tehát (De Adm. Imp. Edit. regiae pag. 105—106 Cap. 37.) földjegyzette, hogy LEBEDIA elfoglaltatása a' PÁTZINÁTZITÁK által ezen idő előtt mintegy 50 vagy 55 évvel történt, számvetése 899-dik,

vagy 894-dik évre mutatna, holott már ekkor bizonyosan nem ETEL-KÖZBEN, hanem PÁNNÓNIÁBAN laktak a' MAGYARÓK. Ellenben azon Évkönyvek, mellyekre a' Nevetlen Jegyző idéz, a' MAGYAR NEMZET ELINDÚLÁSÁT 884-dik évre teszik, a' mi inkább elfogadható. Ugyan is, ha a' Chazár oltalom alatt volt DERBENTI VASKAPUN keresztűl, mellytől a' LEBEDIAI MAGYAROK hasonlóképen ZÁVÁRTÓ-BÁTORSÁGOSAK nevet viselhetének, a' KRIMI FÉLSZIGET FÖLÉ a' KAVAR PUSZTASÁGON ÁLTAL (PER LOCA DESERTA) — mert BASKIRIÁBÓL, hol Constantinus Porphyrogennetának határozott tanutétele szerént a' VOLGA és JAIK, az az: URAL folyók között a' PÁTZINÁTZITÁK, vagy is FEKETE MAGYAROK tanyáztak, bizonyosan nem jöttek — két évig értek volna is, 886. 887. 888-dikban HÁROM ÉVIG (Thunmann HÁROM SZÁZ évére nintsen szükség) CHAZÁRIA FÖLÖTT lakhattak, innend azután 889-dikben ETEL-KÖZBE vonúlhattak, 890-dikben a' BULGÁROK ellen LEÓ TSÁSZÁR SZÖVETSÉGESEI lehettek, és 891-dikben ARNULF NÉMET KIRÁLY SEGEDELMÉRE jöhettek. Azonban a' Nevetlen Jegyzőnek, valamint Kutfőinek is, vagynak szinte tévedései és hézagai, mint más Történet Íróknak. A' Kritika dolga ezeket megigazítani, vagy bétölteni és kipótolni. Minden esetre ő igen jó Genealogus és Geographus: De fölötte gyenge Etymologus. Sokat tudott, sokat nem tudott. Ki is tudhat mindeneket? Mennyit nem tud a' későbbi és jelen kor is, a' mit tudhatna? Minden esetre e' hoszszu, de szükséges, félretérésből talán ezentúl tudni fogja, hogy az ide költözött MAGYAROK nem voltak a' PÁTZINÁTZITÁK ELŐTT FUTÓ HAZÁTLAN GYÁVA TSOPORTOK. Tartoztam e' fölvilágosításaimmal mindenek előtt Nemzetemnek; tartoztam különösen a' tév okozó Schwartner Márton, egykor Tanítóm, Hamvainak is, kit ott, hol kell és lehet, nálam senki hívebben nem tisztel; de a' kinek tévedéseit más részről soha vakon imádni nem tudtam.

1) August Ludwig Schlözer's, Nestor. Göttingen, 1802. in 8-vo, II. Theil, S. 112. b. 114. b. A' különben nagy tudományu Schlözer hibáson teszi Fehér Magyarokká a' Chazárokat. De hibáson teszi szinte Fekete Magyarokká a' Magyarokat is. A' Pátzinátziták voltak a' Fekete Magyarok Ademarus Chabanensis világos tanutétele szerént.

2) August Ludwig Schlözer's, Nestor. Göttingen, 1805. in 8-vo, III. Theil, S. 107—108. — Cf. Johann Benedict Scherer's, Des heiligen Nestors, und der Fortsetzer desselben älteste Jahrbücher der Russischen Geschichte. Leipzig, 1774. in 4-to, S. 53.

3) Anselmi Banduri, Imperium Orientale. Parisiis, 1711. in folio, Tomo I, pag. 55—56. De Adm. Imp. Cap. 2. et 4.

4) Anselmi Banduri, Imperium Orientale. Parisiis, 1711. in folio, Tomo I, pag. 57. De Adm. Imp. Cap. 5. Item pag. 55. Cap. 1. et pag. 57—58. Cap. 7.

5) August Ludwig Schlözer's, Nestor. Göttingen, 1802. in 8-vo, II. Theil, S. 113. et 118.

6) August Ludwig Schlözer's, Nestor. Göttingen, 1805. in 8-vo, IV. Theil, S. 9—11. — Itt maga Schlözer írja: „*Petschenegger, Polovzer (oder Komauer), und Mongolen sind 3 schreckliche Namen für die Russische Nation . . . . . die über Russlands Schicksal lange geboten haben.*“

7) August Ludwig Schlözer's, Nestor. Göttingen, 1809. in 8-vo, V. Theil, S. 132–134.

8) Joan. Georgii Schwandtneri, Script. Rer. Hung. Lipsiae, 1746. in folio, Tomo I, pag. 6. 7. 8. In Anonymi Hist. Ducum Hungariae. Cap. 7. 8. 9.

9) Wigulei Hund a Sulzemos, Metropolis Salisburgensis. Ratisbonae, 1719. in folio, Tomo I, pag. 31.

10) Amos. I, 5. — Cf. Georgii Elmacini, Historia Saracenica. Lugduni Batavorum, 1625. in folio, pag. 17. Libro I, cap. 2. „*Fugavitque cum Chalid ad PORTAM usque DAMASCI.*" —

11) Nahum. III, 13.

12) Francisci Páriz-Pápai, Dictionarium Ungaro-Latino-Germanicum. Cibinii et Posonii, 1801. in 8-vo, Tomo II, pag. 403. — Szlavin nyelven „ZÁPOR — CLAUSTRUM, CLUSURA." Cf. Jambresich, Lexicon Croaticum. Zagrabiae, 1742. in 4-to, pag. 113.

13) MS. Hungaricum prius Bibliothecae Nicolai Jankovich, nunc Musei Nationalis Hungarici. — Cf. Fejér, Cod. Dipl. Tomo IV, Vol. II. pag. 19. in Dipl. anni 1248. MOHAG-TEU; pag. 88. in Dipl. anni 1251. MARCZOL-THW.

14) Joannis Augusti Ernesti, Graecum Lexicon Manuale. Lipsiae, 1767. in 8-vo, col. 360—361. — Cf. Caroli Du Fresne, Glossarium ad Scriptores Mediae et Infimae Graecitatis. Lugduni, 1688. in folio, Tomo I, col. 148.

15) Marci Tullii Ciceronis, Opera. Genevae, 1746. in 4-to, Tomo VIII, pag. 304. Epistolarum ad Atticum Libro VII. epist. 13. — Item pag. 628. Epistolarum ad Atticum Libro XVI. epist. 5.

16) Justini, Historiae Philippicae. Lugduni Batavorum, 1760. in 8-vo, Parte II, pag. 687—688 Libro XLI, cap. 5. — Cf. William Ouseley, Persian Miscellanies. London, 1795. in 4-to. In Vocabulario Persico sub litera D. „*DARA = DARIUS King of Persia.*" — Item: William Jones, A Grammar of the Persian Language. London, 1797. in 4-to, pag. Tt. 2. „*DARA=DARIUS.*"

17) Caii Plinii Secundi, Historia Naturalis. Parisiis, 1741. in folio, Tomo I, pag. 313. Libro VI, cap. 16. — Geographiae Veteris Scriptores Graeci Minores. Oxonii, 1703. in 8-vo, Tomo II, pag. 7. In Isidori Characeni Stathmis Parthicis.

18) Justini, Historiae Philippicae. Lipsiae 1757. in 8-vo, pag. 664.

19) Joannis Pistorii, Scriptores Rerum Germanicarum. Ratisbonae, 1726. in folio, Tomo I, pag. 90. — Cf. Justini, Historiae Philippicae. Lugduni Batavorum, 1760. in 8-o, Parte II, pag. 682—685, Libro XLI. Cap. 2. et 3.

20) Friedrich Adolf Ebert's, Ueberlieferungen. Dresden, 1826. in 8-vo, I. Band, 1. St. S. 81—82.

21) Francisci Du Chesne, Historiae Francorum Scriptores. Lutetiae Parisiorum, 1641. in folio, Tomo IV, pag. 899. — Cf. Edmundi Martene et Ursini Durand, Thesaurus Novus Anecdotorum. Lut. Paris. 1717. in folio, Tomo III, col. 217.

22) M. Annaei Lucani, Pharsalia. Leidae, 1740. in 4-to, pag. 569. Libro VIII. v. 429—430. Item pag. 491. Libro VII. v. 431—436.

23) Adami Franc. Kollár, Historiae Jurisque Publici Regni Vngariae Amoenitates. Vindobonae, 1783. in 8-vo, Vol. I, pag. 24—25. Leo Sapiens Imp. in Tacticis, de Hungaris §. 7. — Cf. Emerici Kelemen, Historia Juris Hungarici Privati. Budae, 1818. in 8-vo, pag. 23—25.

24) Simonis de Keza, Chronicon Hungaricum. Budae, 1782. in 8-vo, pag. 37.

25) A' Nemes Székely Nemzetnek Constitutiója. Pesten, 1818. in 8-vo, pag. 277.

26) Joannis Georgii Schwandtneri, Script. Rer. Hungar. Lipsiae, 1746. in folio, Tomo I, pag. 5—6. In Anonymi Historia Ducum Hungariae. Cap. 5. et 6.

27) Herodoti, Musae. Argentorati. 1816. in 8-vo, Tomo II, pag. 260. Libro IV, Cap. 70. — Cf. Tomo I, pag. 89. Libro I, Cap. 74. — Pomponii Melae, De Situ Orbis Libri III. Etonae, 1761. in 4-to, pag. 27. Libro II, Cap. 1. — C. Julii Solini, Polyhistor. Biponti, 1794. in 8-vo, pag. 78. Cap. 15. — Luciani Samosatensis, Opera. Biponti, 1790. in 8-vo, Vol. VI, pag. 99—100. In Toxari. Cap. 37. — Joannis Pistorii, Script. Rer. Germ. Ratisbonae, 1726. in folio, Tomo I, pag. 90. Apud Reginonem. — Code Historique et Diplomatique de la Ville de Strasbourg. Tomo I. Strasbourg, 1843. in 4-to, pag. 55.

28) Jean de Joinville, Histoire de S. Louys IX. du Nom, Roy de France. à Paris, 1668. in folio, pag. 94.

29) Corpus Grammaticorum Latinorum Veterum. Lipsiae, 1832. in 4-to, Tomo II, Parte I, pag. 14. Festus de Significatione Verborum Libro I. — Cf. Saxonis Grammatici, Historiae Danicae Libri XVI. Lipsiae, 1771. in 4-to, pag. 12. Libro I, De Hadingo et Lisero. — Cf. Joannis Danielis Gruber, Origines Livoniae Sacrae et Civilis. Francofurti et Lipsiae, 1740. in folio, pag. 20—21. De Curonibus.

30) Joannis Augusti Ernesti, Graecum Lexicon Manuale. Lipsiae, 1767. in 8-vo, col. 153. — Cf. Johannis Caspari Suiceri, Thesaurus Ecclesiasticus. Amstelaedami. 1682. in folio, Tomo I, col. 268—274. — Cf. Claudii Salmasii, Plinianae Exercitationes In Caji Julii Solini Polyhistora. Trajecti ad Rhenum, 1689. in folio, Tomo II, pag. 767—768.

31) Joannis Georgii Schwandtneri, SS. Rer. Hung. Lipsiae, 1746. in folio, Tomo I, pag. 141. Joan. de Thurocz, Parte II, Cap. 43.

32) Joan. Georgii Schwandtneri, Script. Rer. Hung. Lipsiae, 1746. in folio, Tomo I pag. 82. Joan. de Thurocz, Parte II, Cap. 3. — Cf. Pistorii, Script. Rerum Polonicarum. Basileae, 1582. in folio, Tomo I, pag. 136. Mathias a Michov, De Sarmatia Libro I, Cap. 14.

33) Vincentius Kadlubko et Martinus Gallus. Gedani, 1749. in folio, pag. 44.

34) Anselmi Banduri, Imperium Orientale. Parisiis, 1711. in folio, Tomo II, pag. 124. In Notis ad Constantinum Porphyrogennetam.

35) Adami Francisci Kollár, Historiae Jurisque Publici Regni Vngariae Amoenitates. Vindobonae, 1783. in 8-vo, Vol. I, pag. 21—23. In Leonis Sapientis Imp. Graeci Tacticis.

36) Anselmi Banduri, Imperium Orientale. Parisiis, 1711. in folio, Tomo I, pag. 109. De Adm. Imp. Cap. 40.

37) Anselmi Banduri, Imperium Orientale. Parisiis, 1711. in folio, Tomo I, pag. 108. De Adm. Imp. Cap. 38.

38) Anselmi Banduri, Imperium Orientale. Parisiis, 1711. in folio, Tomo I, pag. 109. De Adm. Imp. Cap. 40.

21. §.

Az utólsó, és ugyan Harmadik OK, mellyért a' HORVÁTOK elhinni nem akarják a' VEZÉREK ALATT történt MEGHÓDÍTTATÁSUKAT, abból áll, hogy a' MAGYAR NEMZET idejöttekor is, mint most is, KIS, az az, MAROKNYI (Šaka mala) NEMZET volt, melly velük erőre nézve nem mérkezhetett. Ezt a' HORVÁTOK és SZLAVIN ÍRÓK Schlözertől tanúlták, ki az Erdélyi Szászokról kiadatott Könyvében régen ez előtt elakarta a' tudós Sereggel hitetni, hogy a' MAGYAR NEMZET legfölebb EGY MILLIONYI KIS NEMZETETSKE volt Pánnóniába jöttekor, 's még is nem pirúlt így írni felőle:

„Mostanig e' Nemzet NAGYSÁGÁRÓL Európába jöttekor épen olly hamis fogalmakkal birtak, mint más vándorló Népekééről, kik az V-dik században Napnyugati Rómát elfoglalták. Ennél is MILLIONYI KATONÁT álmadtak, 's nem juta eszükbe, hogy egy 50,000 Vad Népből ösz-

*„Man hat bisher, von der **GRÖSSE** der Nation bei ihrer Ankunft in Europa, eben so falsche Begriffe gehabt, als von den andern wandernden Völkern, die im V-ten Säculo West Rom stürzten. Man träumte bei diesen von **MILLIONEN** Streitern;' und*

sze szorúlt Tömeggel, melly semmit sem érő életén kivűl mást el nem veszthet, ellenben más részről mindent nyerhet, egy olly Vezér alatt, ki személyes Bátorsága mellett elég észszel is bírt az Elégedetleneket, kik mindenkor és mindenütt találtatnak, Árúlóknak MEGVÁSÁROLNI (Hát PÉNZEN vásárolták meg a' Magyarok EURÓPÁNAK NAGY RÉSZÉT?), igen könynyü egy bár többMilliókból álló mívelt embereknek szétbomladozott Sokaságukat elnyomni. Igaz, hogy a' MAGYAR ORDA, melly napkeleten a' PÁTZINÁTZITÁK előtt reszkedett, a' napnyugaton HOSZSZU ÉVSORON ÁLTAL A' HATALMAS GERMÁNIÁT (Hát a' GÖRÖG BIRODALOM, BULGÁRIA, OLASZ ORSZÁG, és GÁLLIA nem látta kebelében a' MAGYAROKAT?) MAGA ELŐTT RETTEGTETTE: De ennek bizonyosan nem BELSŐ ERŐJE, az az: AKÁR SOKASÁGA, AKÁR VITÉZSÉGE, AKÁR HADI TUDOMÁNYA volt oka."

besann sich nicht, dass eine zusammengedrängte Masse von 50,000 Wilden, die nichts als ihr nichtswerthes Leben zu verlieren, und alles zu gewinnen hatten, mit einem Anführer an der Spitze, der nächst Bravour auch Menschen-Verstand genug besass, um Malcontenten, deren es immer und überall gibt, zu Verrätern zu ***ERKAUFEN*** (Hát PÉNZEN vásárolták meg a' Magyarok EURÓPÁNAK NAGY RÉSZÉT?), *gar leicht eine dissolute Menge von Millionen cultivirter Menschen, niederdrücken könne.* ***Freilich*** *machte die* ***MADJAREN ORDE****, die im Osten vor* ***PETSCHENEGEN*** *zitterte, im* ***Westen****,* ***EINE LANGE REIHE VON JAREN HINDURCH, DAS GEWALTIGE GERMANIEN*** (Hát a' GÖRÖG BIRODALOM, BULGÁRIA, OLASZORSZÁG és GÁLLIA nem látta kebelében a' MAGYAROKAT?) ***VOR SICH ZITTERN****: aber daran war in Warheit nicht ihre* ***INNERE STÄRKE****, das ist* ***WEDER IHRE MENGE, NOCH IHRE TAPFERKEIT, NOCH IHRE KRIEGS KUNST*** *schuld.*" 1)

Millyen szük esméretekkel bírt Schlözer a' Régi Népeknek Katonaságukról! Cedrenus jegyzette föl, nem pedig én mondom, hogy Tyrach PÁTZINÁTZITA (Fekete Magyar) VEZÉR, a' Dunán NYOLTZ SZÁZ EZER fegyverest vezetett a' Görög Tsászár ellen épen azon időben, midőn Kegen, szinte PÁTZINÁTZITA VEZÉR, egy másik PÁTZINÁTZITA FELEKEZETTEL a' Görög Tsászár oltalma alá szegődött és keresztyén Hitre tért. 2) Albertus Aquensis emlegeti, nem én gondoltam-ki, hogy Salamon, SELDSCHUK TÖRÖK (Ásiai Magyar) VEZÉR Seregében ÖTSZÁZ EZER LOVAG KATONA tett szolgálatot. 3) Az a' KÉT SZÁZ TIZ

EZER főből álló MAGYAR SEREG tehát, mellyről fölebb Kézai Simon tanutétele után szó volt, 's mellyet Schlözer Mesének tart, és ÖTVEN EZERRE leszállít, már tsak azért sem lehet Mese, mivel Gláber Rudolphus még 1046-dik évben is a' Keresztyénség fölvétele után a' MAGYAR SEREGET KÉTSZÁZ EZER FŐBŐL állatja. 4) És millyen igazságtalanúl teszi Schlözer GYÁVÁVÁ és SZÉTBOMLOTTÁ azon NÉMET NEMZETET, melly mindenütt FEGYVERBEN ÁLLVA szállott szembe a' MAGYAR NEMZETTEL! Így minden esetre a' NAGYOBB SZÁMNAK, vagy talán a' NYERSEBB ERŐNEK kellett győznie, ha a' NÉMET SEREG nem diadalmaskodhatott a' MAGYAR SEREG ellen. Méltán kérdezé Pray György a' még élt Schlözertől:

„Ha sem a' SOKASÁG, sem a' VITÉZSÉG, sem a' HADVISELÉS MODOR NEM RETTEGTETTE NÉMET ORSZÁGOT A' MAGYAROK ELŐTT, mi rettegtethette tehát?"	*„Si nec* ***MULTITUDO****, nec* ***VIRTUS****, nec* ***ARS BELLANDI*** *Hungarorum* ***GERMANIAM FECERUNT TREMERE****, quid ergo illud erat?"* 5)

Midőn p. o. a' MAGYAROK, általkelvén a' Rhenus folyón majd Strassburgnál majd Maintznál, ALSZÁTIÁBAN és LOTHARINGIÁBAN járkáltak, üresen hagyhatták-e hátuk mögött egész Német Országot? Illyetén hadviselések minden esetre NAGY SZÁMÚ SEREGEKET kivántak. Én, illyen okoknál fogva, nem is kételkedem arról, hogy Kézai Simon számvetésénél sokkal nagyobb volt a' MAGYAR HADI SEREG, mert különben olly nagy tetteket, millyeneket véghez vittek, elnem követhettek volna a' MAGYAROK. Nem tsekély dolog előttem, midőn Ellenség írja a' régi MAGYAROKRÓL Ludovicus Ultramarinus Frantzia Király időszakából:

„Ennek időszakában a' MAGYAR NEMZET kijövén lakhelyéből, EGÉSZ FRANTZIA ORSZÁGON KERESZTŰL JÁRT, azt öldökléssel, prédával, tüzzel pusztítván. Mellynek, MIDŐN SENKI SEM MERNE ELLENÁLLANI, végre Isten irgalmasságából a' magáéba viszszatért, FOGOLY SEREGEKET ELVIVÉN MAGÁVAL."	*„Hujus temporibus* ***GENS UNGARIORUM*** *vaginam suae habitationis egressa,* ***TOTAM GALLIAM PERVAGATA EST****, caedibus, rapinis, incendiis omnia devastans. Cui,* ***CUM NEMO CONTRAIRE AUDERET****, tandem miseratione Omnipotentis propitia, ad sua rediit,* ***ABDUCENS SECUM GREGES CAPTIVORUM****."* 6)

Pedig az efféle LÁTOGATÁSOK néha néha igen sok MAGYAR VÉRBE is kerűltek. Frodoárdus beszéli:

„A' MAGYAROK magukat HÁROM RÉSZRE osztják, mellyek közűl egy	*„****HUNGARI*** *se in* ***TRES PARTES*** *dividunt, quorum pars*

rész OLASZ ORSZÁGBA ment, a' másik rész Henriknek a' RHENUSON TÚL lekvő földére rohant. Ezek ellen a' Bajorokkal és Szászokkal, 's más minden Alattvalóival menvén Henrik, őket a' vég veszélyig mind megverte: KIK KÖZŰL HARMINTZ HAT EZEREN MONDATNAK MEGÖLETTEKNEK AZOKON KIVŰL, KIKET A' VIZ ELNYELT, ÉS KIK ELEVENEN ELFOGATTAK."

una ITALIAM petit, alia terram Heinrici TRANS RHENUM invadit. Contra quos profectus Heinricus cum Baioariis et Saxonibus, ceterisque quibusdam sibi subjectis omnibus, omnes usque ad internecionem sternit: QVORUM TRIGINTA SEX MILLIA CAESA REFERUNTUR PRAETER EOS, QVOS ABSORBUIT FLUVIUS, ET QVI VIVI CAPTI SUNT." 7)

Már tsak ezen egy teljes hitelü Előadásnál fogva is nem méltó-e hahotás ki nevetésre Schlözernek ÖTVEN EZERES MAGYAR SEREGE? Itt a' MAGYAR SEREGNEK HARMAD RÉSZE is többre mutat ÖTVEN EZERNÉL. Ha ellenben tsak ugyan ÖTVEN EZERBŐL állott volna a' MAGYAR SEREG, mint Schlözer akarja, úgy annak mindanynyi HERKULESEKBŐL kellett állania. Hogy ezt higygyem, ösztönöz arra mindenek előtt Luitpránd tekéntete, ki így ír Görög Követségéről:

„Midőn Bareákat ostromolnátok, egyedűl HÁROMSZÁZ MAGYAR Theszszalonika körűl ÖTSZÁZ GÖRÖGÖT elfogott, és MAGYAR ORSZÁGBA vezetett. E' dolog, szerentsésen ütvén-ki, reá birt KÉT SZÁZ MAGYART, nem meszsze Konstantinápolytól, Macedoniában hasonlót próbálni, kik közűl midőn vigyáztalanúl a' szoros uton viszsza térnének, NEGYVEN elfogatott. EZEKET MOST Nicephorus, ki hozatván a' fogságból, 's LEGDRÁGÁBB RUHÁKKAL FÖLÉKESÍTVÉN, VÉDŐIVÉ ÉS OLTALMAZÓIVÁ TETTE, MAGÁVAL VIVÉN ŐKET AZ ASSYRIUSOK ELLEN."

„Cum obsideretis Bareas, TRECENTI tantummodo UNGARI juxta Thessalonicam QVINGENTOS GRAECOS comprehenderunt, et in UNGARIAM duxerunt. Quae res quia prospere successit, compulit DUCENTOS UNGARIORUM haud longe Constantinopoli in Macedonia similiter facere; ex quibus, cum incaute per angustam redirent viam, QVADRAGINTA sunt capti, QVOS NUNC Nicephorus de custodia eductos, PRETIOSISSIMISQVE VESTIBUS ORNATOS, PATRONOS SIBI ET DEFENSORES PARAVIT, SECUM IN ASSYRIOS DUCENS." 8)

De mi szükség illyenekre is? A' ditső hadi tettek Schlözer nélkűl is hírdetik, kik és mik voltak az ideköltözött Magyarok. Hogy a' Tisza-

melléki Vidékek után tsak hamar elfoglalták SERVIÁT, CROÁTIÁT, DÁLMÁTIÁT, PÁNNÓNIÁT és NAGY MORVA ORSZÁGOT, arról fölebb már elég bőven folyt a' beszéd: Hogy 899-dik évben már öszsze járták AUSTRIÁT, BÁVÁRIÁT és OLÁSZ ORSZÁGOT, arról, Theotmár Saltzburgi Érseknek 900-diki Levele tészen világos említést. Krisztus születése után 905-dik évről följegyzette Sigebertus Gemblacensis:

„A' MAGYAROK mult évi győzedelmük által elkevélyedvén, LAJOS (Német Király) ORSZÁGÁT ADÓ ALÁ VETIK."

„***HUNGARI** superioris anni victoria elati, **REGNUM LUDOVICI** (Regis Germaniae) **SUB TRIBUTO REDIGUNT**.*" 9)

906-dik évről megint írja Sigebertus Gemblacensis:

„A' MAGYAROK A' MEGGYŐZETETT GÖRÖGÖKET ADÓ ALÁ VETIK."

„***HUNGARI VICTOS GRAECOS SUB TBIBUTO REDIGUNT***." 10)

Ugyan ezen 906-dik évről hírdetik a' Hildesheimi Évkönyvek:

„A' MAGYAROK PUSZTÍTOTTÁK SAXONIÁT."

„***UNGARII VASTAVERUNT SAXONIAM***." 11)

Ellenben Dandulus András épen 906-dik évről megint ezeket adja elő:

„Ez időben, tudniillik 906-dik évben, a' Pogány és legkegyetlenebb MAGYAR NEMZET jövén OLASZ ORSZÁGBA, tüzzel, prédával mindeneket pusztítván, nagy számu ember sokaságot megölvén, nékiket még is Foglyoknak megtartott. Kik ellen Berengárius Király XV. (A' Milánói Kézíratban XX) EZER főből álló Sereget küldött, a' mellyből kevesen tértek viszsza. A' MAGYAROK pedig keresztűl menvén TREVÍSÓN, PÁDOVÁN, BRESCIÁN, és egyébb széleken, PÁVÍÁBA és MILÁNÓBA jöttek, 's a' JÓB, vagy is JUPITER HEGYIG (A' Frantzia Országba vezető ALPESEKIG, mellyeken a' MAGYAROK többször által mentek) mindeneket földúltak."

„*Hoc tempore, videlicet anno **906. HUNGARORUM** Pagana et crudelissima **GENS** in **ITALIAM** veniens, incendiis et rapinis cuncta devastans, maximam multitudinem hominum interficiens, nonnullos etiam Captivos reservavit. Contra quos **Berengarius Rex** direxit exercitum **XV**.* (Cod. Ambros. XX.) *millium hominum, et pauci ex eis reversi sunt. **HUNGARI** vero pertranseuntes **TARVISIUM, PATAVIUM, BRIXIAM**, ceterosque fines, **PAPIAM** et **MEDIOLANUM** venerunt, et usque ad **MONTEM JOB** vel **JOVIS*** (A' Frantzia országba vezető ALPESEK, mellyeken a' MAGYA-

ROK többször által mentek) *depopulantes cuncta..*" 12)

Voltak ekkor (Danduli Chron. col. 197.) VELENTZÉNEK némelly részeiben is, bőrhajókon vitetvén be Paripáikat. 907-dik évről mondja Sigebertus Gemblacensis:

„A' MAGYAROK A' MEGGYŐZETETT BULGÁROKAT MAGUKNAK ADÓZÓIKKÁ TESZIK."

„*HUNGARI BULGAROS VICTOS TRIBUTARIOS SIBI FACIUNT.*" 13)

Voltak továbbá a' MAGYAROK, mint Hadviselők és Győzedelmesek, a' leghitelesebb Kutfők szerént, TSEH ORSZÁGON, MISZNIÁN, THURINGIÁN és SZÁSZ ORSZÁGON keresztűl menve, DÁNIÁBAN és BRÉMÁBAN; Voltak BELGIUMBAN, HELVETZIÁBAN, LOTHARINGIÁBAN, ALSZÁTZIÁBAN, BURGUNDIÁBAN; voltak MARSEILYBAN és ÁQVITÁNIÁBAN, vagy is GOTHIÁBAN DÉLI FRANTZIA ORSZÁGBAN. Ha illyen utazásokat tehetének fegyveres erő által, hogyan lehettek KIS és MAROKNYI NEMZET? Hogy történhetett volna meg, hogy egyedűl a' HORVÁTOKKAL nem tudának MÉRKEZNI? De hagygyunk föl az illyen tudatlanság szülte állításokkal, mellyek a' Védőknek bizonyosan ditsőségükre nem válnak, 's lássuk inkább, mi történt a' MAGYAR VEZÉREKNEK időszakuk után PÁNNÓNIA SZÁVIÁVAL, az az: BRÁSZLÁVÓNAK HORVÁT ORSZÁGÁVAL.

1) August Ludwig Schlözer's, Kritische Sammlungen zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen. Göttingen, 1796. in 8-vo, II. Stück, S. 169.

2) Georgii Cedreni, Compendium Historiarum. Parisiis, 1647. in folio, Tomo II, pag. 777.

3) Bongarsii, Gesta Dei per Francos. Hanoviae, 1611. in folio, Tomo I, pag. 205—206.

4) Andreae Du Chesne, Historiae Francorum Scriptores. Lutetiae Parisiorum, 1641. in folio, Tomo IV, pag. 57.

5) Georgii Pray, Historia Regum Hungariae. Budae, 1801. in 8-vo, Parte I, pag. XXXV. nota a)

6) Andreae Du Chesne, Historiae Francorum Scriptores. Lutetiae Parisiorum, 1636. in folio, Tomo II, pag. 639. rectius 631.

7) Andreae Du Chesne, Historiae Francorum Scriptores. Lutetiae Parisiorum, 1636. in folio, Tomo II, pag. 600.

8) Chronicon Victoris Episcopi Tunnunensis. Chronicon Joannis Biclarensis, Episcopi Gerundensis. Legatio Luitprandi Episcopi Cremonensis, Ad Nicephorum Phocam Graecorum Imperatorem, nomine Othonis Magni Imp. Augusti. Ingolstadii, 1600. in 4-to, pag. 108.

9) Joannis Pistorii, Rerum Germanicarum Scriptores. Ratisbonae, 1726. in folio, Tomo I, pag. 806.

10) Joannis Pistorii, Rerum Germanicarum Scriptores. Ratisbonae, 1726. in folio, Tomo I, pag. 806.

11) Godefridi Gvilielmi Leibnitii, Scriptores Rerum Brunsvicensium. Hanoverae, 1707. in folio, Tomo I, pag. 717.

12) Ludovici Antonii Muratorii, Rerum Italicarum Scriptores. Mediolani, 1728. in folio, Tomo XII, col. 197. Chronici Libro VIII, Parte XXXI.

13) Joannis Pistorii, Rerum Germanicarum Scriptores. Ratisbonae, 1726. in folio, Tomo I, pag. 806.

22. §.

A' szerentsétlen Augsburgi ütközet után a' MAGYAR NEMZETNEK HADI DITSŐSÉGE szükebb korlátok közé szoríttatott ugyan Nagy Ottó Német Tsászár által: De még is EGÉSZEN SEMMIVÉ NEM TÉTETETT, minthogy vagynak Óklevelek 's más történeti adatok is, mellyekből kitetszik, hogy a' MAGYAROK későbben is néha megjelentek AUSTRIÁBAN és BAJOR ORSZÁGBAN. Azonban valamint a' mostani AUSTRIÁNAK NAGYOBB RÉSZE, úgy DÁLMÁTIA is lassan lassan kivetetett a' MAGYAR HATÁROK közűl, 's másoknak Uradalmuk alá jött. Ellenben PÁNNÓNIA SZÁVIA még állandóan MAGYAR ORSZÁG RÉSZE volt. Ki tetszik ez mindenek előtt Diénes Nádor Ispánynak némelly PÁNNÓNIA SZÁVIÁBAN fekvő Jószágról 1228-dikban a' Woyk Nemzetségből származott Jóbfi Rubinus számára költ Ítélő Levelébő1, mellyben ezek mondatnak:

„És azonnal nyomban ditső emlekezetü SZENT ISTVÁN és BENIN BÉLA hajdan Magyar Országi híres Királyoknak, és más őket követő Utódaiknak, hiteles Ókleveleiket előttünk bemutatván, kérelmét szemlátomást megbizonyította.“

„***Et in eodem instanti instrumentis authenticis inclytae memoriae BEATISSIMI STEPHANI et BELA BENIN condam Regum illustrium Regni Ungariae, et aliorum ipsis succedentium, coram nobis productis suam evidentissime comprobavit intentionem.***“

És alább:

„De a' DRÁVA és SZÁVA között lakó Fő Urak is elönkbe hozatván, okokat mellette elő adni nem tudtak.“

„***Nec Proceres inter DRAVUM et SAVUM commorantes adducti, per rationem quidquam pro parte ipsius responderunt.***“ 1)

Ki tetszik továbbá abból is, hogy Szent István Király a' Pétsi Püspökség határait a' SZÁVÁIG kiterjesztette; 2) hogy HORVÁT ORSZÁGBAN is, mint nálunk, voltak SZENT KIRÁLY SZABADAI (Jobagiones Sancti Regis), kik egyenesen Szent István Királytól nyerték Földeiket; 3) hogy a' HORVÁT ORSZÁGI régi Misekönyvekben SZENT IMRE Hertzeg, Szent István fia, SZLAVONIA (Ez vala közös neve minden DÉLI SZLAVIN NÉPNEK 's ORSZÁGNAK, és így PÁNNÓNIA SZÁVIA Tartománynak is) VEZÉRÉNEK íratik. Mindazonáltal itt meg

kell említeni, hogy Szent István Király uralkodása alatt utóbb a' SZEREMSÉG egyenesen GÖRÖG, a' mostani AUSTRIÁNAK pedig még a' MAGYAROKTÓL bíratott Része NÉMET HATALOM alá jött. A' SZEREMSÉGET I. András Magyar Király Rádó Nádor Ispány által fegyverrel viszsza szereztette, 's ugyan ő János Gvertsei Fő Esperes és hiteles Horvát Írónak tanutétele szerént nem tsak bírta PÁNNÓNIA SZÁVIÁT és DÁLMÁTIÁNAK nevezetes részét, hanem BÉLA Hertzeget SZLAVONIA VEZÉRÉVÉ is nevezte. Rádó Nádor Ispány igy szól a' SZEREMSÉGRŐL egy 1057-dik évi Óklevélben:

„És meg kértem a' legditsőségesebb ANDRÁS KIRÁLYNAK és ADALBERT LEG JOBB HERTZEGNEK, Uraimnak, kegyelmüket, Én Rádó Nádor Ispány, hogy a' SZÁVA FOLYÓ fölött fekvő Szent Demeteri (MITROVITZI, a' SZEREMSÉGBEN) Monostoromat, mellyet sok hadi munkákkal AZ EGÉSZ TARTOMÁNYNYAL EGYÜTT A' SZENT KORONÁNAK VISZSZA NYERTEM, ÉS ÚJRA MEG SZEREZTEM, mivel az a' Monostor a' Pétsi Püspöki Megyében vagyon."

„Rogavi etiam gratiam Dominorum meorum gloriosissimi ***ANDREAE REGIS****, et* ***OPTIMI DUCIS ADALBERTI*** *ego Rado Palatinus, ut Monasterium meum Sancti Demetrii* (MITROVITZII in SIRMIO) *super* ***ZAVAM FLUVIUM****, quod multis bellicis laboribus* ***CUM TOTA PROVINCIA ILLA SANCTAE CORONAE RECTIFICAVI, ET ITERUM ACQVISIVI****, quia illud Monasterium est in Parochia Sancti Petri Quinqueecclesiensis."* 4)

János Gvertsei Fő Esperes is mondja:

„András megerősítvén magát az országlásban, az Ország Jogainak Viszszaszereztetésükről (VISZSZA SZEREZTETNEK A' MÁR BÍRATTAK, DE ELVESZTETETTEK) gondoskodott, azért ADALBERT TESTVÉRÉT SZLAVONIA VEZÉRÉVÉ TETTE; Rádust pedig Ország Nádorává. EZEK HORVÁT ORSZÁGNAK (A' TENGER MELLÉKINEK) KIRÁLYÁT SZÜKEBB HATÁROK KÖZÉ SZORÍTOTTÁK, ÉS A' RÉGI HATÁROK SZERÉNT A' ZETTINA FOLYÓT TEVÉK SZLAVONIA HATÁRÁVÁ."

*„****ANDREAS*** *stabilito sibi Regno, de recuperandis* (RECUPERANTUR JAM TENTA, SED AMISSA) *Regni Juribus sollicitus,* ***ADALBERTUM FRATREM DUCEM FECIT SCLAVONIAE;*** *Radum autem Palatinum Regni. Isti* ***REGEM CROATIAE*** (MARITIMAE) ***COARCTARUNT, ET SCLAVONIAM AD VETERES LIMITES ZETTINAE FLUENTI REDUXERUNT."*** 5)

De a' Velentzei Dandulus is szinte írja I. ANDRÁS Magyar Királyról:

„Az alatt ANDRÁS Magyar Király a' DÁLMÁTIAIAKAT minduntalan nyugtalanította, míg végre NÉKIKET KÖZŰLÜK MEGADÁSRA KÉNSZERÍTETT."

„ANDREAS interea Hungariae Rex DALMATINOS continue inquietans, ALIQVOS TANDEM AD DEDITIONEM COEGIT." 6)

Hogy I. BÉLA Magyar Király, kit Kézai Simon Történetírónk szinte úgy BENYN néven is említ, mint Diénes Nádor Ispánynak 1228-diki Ítélő Levele, hasonlóképen bírta PÁNNÓNIA SZÁVIÁT, és a' DRÁVA és SZÁVA Folyók között fekvő HORVÁT ORSZÁGI némelly Jószágról a' Woyk Nemzetség Sarjadékának Ajándék Levelet adott, azt már fölebb Diénes Nádornak 1228-diki Ókleveléből olvashattuk. 7) Sőt SALAMON Magyar Királyról is érénti Dandulus:

„Ezen időben SALAMON Magyar Király DÁLMÁTIÁNAK SZÁRAZ FÖLDI HELYEIT NYUGTALANÍTVÁN, a' Jádraiakat, kik a' Hertzegnek igért hívséget mostanig megtartották, PÁRTÜTÉSRE ingerlette. Későbben azonban EGYENETLENSÉG TÁMADVÁN SALAMON KIRÁLY ÉS NAGY BÁTTYAI, GEYZA ÉS LÁSZLÓ, KÖZÖTT, LEGNAGYOBB SZORONGATÁSOK TSAPDOSTÁK AZ ORSZÁGOT. Akkor ez a' Hertzeg hertzegségének másad évében ellenségeskedve jövén, némelly lakosoknak kedvezésük által, Jádrát viszszanyerte. Hasonlóképen a' DÁLMATÁK közűl is néhányon, meghallván a' Hertzeg jelenlétét, a' szokott alávetésre reá szánták magukat."

„Hoc tempore SALAMON Rex Hungariae TERRESTRIA LOCA DALMATIAE INQVIETANS, Jadratinos, qui promissam Duci fidelitatem hucusque servaverant, AD REBELLIONEM induxit. Postea itaque ORTA DISCORDIA INTER SALAMONEM REGEM, ET FRATRES GEYSA ET LADISLAUM, MAXIMIS REGNUM CONQVASSATUR ANGUSTIIS. Tunc iste Dux sui Ducatus anno II. hostiliter egressus, quibusdam incolis confaventibus, Jadram recuperavit. Similiter ex Dalmaticis aliqui, Ducis praesentiam cognoscentes, ad exhibendam subjectionem solitam accesserunt." 8)

De nem tsak a' Velentzei Hertzeg használta a' SALAMON KIRÁLY és ATTYA TESTVÉREI között kiütött EGYENETLENSÉGEKET, hanem IV-dik CRESIMIR HORVÁT KIRÁLY is élt a' könynyü alkalommal, 's elfoglalta PÁNNÓNIA SZÁVIÁT, miről így ír Fárlátus:

„Ugyan is hatalma alá kaptsolta TSAK NEM EGÉSZ SZLAVONIÁT A' SZÁVA ÉS DRÁVA KÖZÖTT, ÉS EZENKIVŰL NÉHÁNY TENGERMELLÉKI VÁROSOKAT, mint

„Siquidem ad suam ditionem adjunxit SCLAVONIAM FERE OMNEM INTER SAVUM AC DRAVUM, ET PRAETEREA URBES ALI-

BELGRÁDOT és SIBENIKÖT, ÉS NÉHÁNY DÁLMÁTIAI SZIGETEKET.“	***QVOT MARITIMAS**, veluti **BELGRADUM** et **SIBENICUM**, **INSULASQVE NONNULLAS DALMATIAE**.“ 9)*

Innend emliti 1069-dik évi Óklevelében IV-dik CRESIMIR HORVÁT KIRÁLY:

„Tehát mivel a' Mindenható Isten a' SZÁRAZON ÉS TENGEREN ORSZÁGUNKAT MEG HOSZSZABBÍTOTTA.“	„*Igitur quia Deus Omnipotens, **TERRA MARIQVE NOSTRUM PROLONGAVIT REGNUM**.*“ 10)

Igy SZAKADOTT-EL ime! a' 893-dik évtől mintegy 1067-dik évig folyton folyva (A' miről az ÚJABB HORVÁT és SZLAVIN ÍRÓK gondosan hallgatnak) MAGYAR ÓRSZÁGHOZ TARTOZOTT PÁNNÓNIA SZÁVIA, melly IV-dik CRESIMIR HORVÁT KIRÁLY HALÁLA UTÁN megint ZVONIMIR HORVÁT KIRÁLYRA, Szent László Magyar Király Sógorára, SZÁLLOTT. Ezt ALATTVALÓI (A' mit Kreglianovich nyilván megvall: Memoria per la Storia della Dalmazia. Zara, 1809. in 8-vo, Vol. II, pag. 5. Epoca Sesta, Capitolo 1.) KEGYETLENÜL MEGÖLTÉK, a' minek azután az lőn következése, hogy SZENT LÁSZLÓ MAGYAR KIRÁLY 1091-dik évben nem tsak MEGHÓDÍTOTTA FEGYVERES KÉZZEL PÁNNÓNIA SZÁVIÁT, hanem annak LAKOSAIT SZOLGASÁGGAL IS BÜNTETTE. Maga az egykoru SZLAVIN KRÓNIKA beszéli:

„A' HORVÁTOKAT, MINT URUK ELLEN PÁRTÜTŐKET ÉS KIRÁLY GYILKOSOKAT, MUNKÁKKAL, ÉS SZOLGASÁGGAL TERHELTE.“	„***CROVATOS, UT DOMINO SUO REBELLES AC PARRICIDAS, LABORIBUS, SERVITUTEQVE OPPRESSIT.***“ 11)

Megesmérte ezen HÓDÍTÁST még Kollár János is mind a' mellett, hogy tőlem igen roszszalva hallotta a' HÓDÍTÁS szovat, midőn 1832-dik évben, és így nálam jóval előbb, egy Sonettben így öntötte ki mély böltsességét és történeti vastag tudományát:

„Épen a' POKOLNAK ajtajánál
KÉT SÁTÁN tart MEGMARKOLVA még
Egy MAGYAR NŐT, bár selyem szövetü
Öltözet fedi (a' REMEGŐT).

Fenyegetik, hogy POKOLBA lökik (vetik),
Ha jelenleg honfitársai,
MAGYAR MANIÁTÓL túlhevűlten,
A' HORVÁTOK NYELVÉT NEM TISZTELIK.

LEPA volt az (ILONA Ő) horváthoni földön
Utólsó Királynak Özvegye,
A' MAGYAR LÁSZLÓNAK nőtestvére;
Ügyetlen levén a' Kormányzásban
Haza SZÖKÖTT túl a' határon
'S ELVEVÉ A' HORVÁTOKTÓL AZ ÖNÁLLÓSÁGOT." 12)

Ha nem tsalatkozom, ELVESZTENI AZ ÖNÁLLÓSÁGOT (Samostatnost), épen annyi, ha nem több, mint MEGHÓDÍTTATNI. És mitsoda szelíd, gyenge és finom érzelmek, minő óriási öszsze függések, minő hiteles történeti előadások tünnek föl e' remek, 's fáklyazenére igen is méltó Sonettben! ILONA (HELENA) Zwonimirnak első Felesége és Szent László Testvére, kit maga Zwonimir Horvát Király 1078-dik évi Óklevelében (Farlati, Illyr. Sacr. III, 149. col. 2.) LEGDITSŐSÉGESEBB KIRÁLYNÉNAK nevez, minekutána Spalatróban a' Szent István és Boldogságos Szűz Templomait — a' Horvát Királyoknak temetéshelyüket (Thomas Archidiac. Spalatensis Cap. 16. apud Schwandtnerum SS. RR. Hung. III, 555.) — fölépíttette és gazdagon meg ajándékozta volna, tsendesen elaluvék az Urban, 's hihetőképen ugyan ott porai eltakaríttattak. Utóbb az Özvegy Zwonimir, mint két 1083-diki és egy évtelen Óklevéléből (Farlati, Illyr. Sacr. III, 153. 154. 155.) látható, LEPA (PULCHERIA, mert Szlavin nyelven LEPA=SZÉP=SCHÖN) nevü Szüzzel másad házasságra lépik. 13) A' bús Nő 's Királyné, midőn Férje Alattavalóitól meggyilkoltatik, elevenen a' POKOL KAPUJA felé siet selyem szövetü öltözetben, OTT KÉT SÁTÁN őt tévedésből MAGYAR NŐNEK, LÁSZLÓ KIRÁLY NŐTESTVÉRÉNEK, ÉS AZ UTÓLSÓ (Hát nem tudta a' Két Sátán azt is, hogy Zwonimir után még II. István, 1573-dikban pedig Istvánffy Miklós hiteles tanutétele szerént Gubetz Mátyás volt Horvát Király?) HORVÁT KIRÁLY ÖZVEGYÉNEK lenni véli, 's azért kezükben tartva fenyegetik a' Horvát Nyelv eránt viseltető szeretetből, HOGY POKOLBA LÖKIK, HA JELENLEG HONFI TÁRSAI MAGYAR MANIÁTÓL („*Velut aegri somnia, vanae fingentur species.*" Horatius ad Pisones. v. 7—8.) TÚL HEVÜLTEN A' HORVÁTOK NYELVÉT NEM TISZTELIK. Hogyan szabadúlt ki a' BÚS és KINZATOTT LEPA a' KÉT SÁTÁN KEZEIBŐL? nem mondatik úgyan, de hihető, hogy ARANY BULLÁT adott a' HORVÁT NYELV KÖZ KELETÉRŐL MAGYAR ORSZÁGBAN A' KÉT SÁTÁNNAK, 's így FÖLJÖTT ISMÉT A' POKOL KAPUJÁTÓL, által vette a' HORVÁT KORMÁNY GYEPLŐJÉT; Azonban, ÜGYETLEN LEVÉN A' KORMÁNYZÁSBAN, HAZA SZÖKÖTT (Hová?) TÚL A' HATÁRON, 'S ELVEVÉ A' HORVÁTOKTÓL (LEPA vevé-el?) AZ ÖNÁLLÓSÁGOT. Így jött költészi rütetbe a' Szlavin Petrárca az ELVESZTETT HORVÁT ÖNÁLLÓSÁGRÓL:

De maguk a' HORVÁTOK sem tagadják, hogy SZENT LÁSZLÓ MAGYAR KIRÁLY HORVÁT ORSZÁGOT A' MAGYAR SZENT KORONA ALÁ KAPTSOLTA. Ismételtettek, holmi PÁRTÜTÉSEK miatt, KÁLMÁN, II-dik ANDRÁS, RÓBERT KÁROLY, 's végre NAGY LAJOS MAGYAR KIRÁLYOK alatt HORVÁT ORSZÁGNAK MEGHÓDÍTTATÁSAI, mint egy másik különös munkában magukból a' Horvát Országi leghitelesebb Óklevelekből, Történetírókból, Krónikákból és Magyar Országi Törvényekből megbizonyítottam, 's azért HORVÁT ORSZÁG mind Törvényeinkben, mind Óklevéleinkben folyton folyva PARTES REGNI UNGARIAE INCORPORATAE, vagy PARTES SUBJECTAE, utóbb pedig PROVINCIA SUBJECTA és PARTES ADNEXAE tzímmel említetett, 's ÁLLANDÓ BIRTOKÁBAN maradott Szent László Király időszakától mostanig MAGYAR ORSZÁGNAK. — Minő homlokkal irhatta tehát a' közöttünk született és Tanítói Hivatalt viselt Schaffarik Pál Jósef:

„CROÁTIA, SZLAVONIA, DÁLMÁTIA, SZERBIA, BOSZNIA és BULGÁRIA 3—800 éves időszakon keresztűl mentek folytonos szerentse változások és állandó háboruk között, mellyeket majd a' Görögökkel, majd a' Magyarokkal, majd a' Velentzeiekkel és Törökökkel viseltek, mind addig, míg végre részént az Austriai Ház, részént a' Török Hatalom alá estek?"

„***KROATIEN, SLAVONIEN, DALMATIEN, SERBIEN, BOSNIEN** und **BULGARIEN** durchliefen im steten Wechsel des Glücks und beständigen Kampf mit dem Griechen, Ungern, Venetianern und Türken eine Periode von 3—800 Jahren, bis sie zuletzt zum Theil an das Haus Oesterreich, zum Theil an die Türken verfielen*?" 14)

Mint estek a' HORVÁTOK az AUSTRIAI HÁZ alá? elbeszéli a' Februárius 24-dikén 1538-dikban I. Ferdinánd és Zápolyai János Magyar Királyok között köttetett Nagy Váradi Békekötés imígyen:

„Hasonlóképen a' mi MAGYAR ORSZÁG álladalmát és kormányát illeti, közöttünk úgy rendeltetett és elvégeztetett, hogy kiki közűlünk az ORSZÁGNAK és a' HÓDÚLT TARTOMÁNYOKNAK (így) azon részüket, mellyet most tettlegesen bír, mindenféle királyi hatalomnak teljességében szabadon megtartsa és bírhassa azon határok alatt, mellyeket nyoltz általunk a' magyar nem-

„*Item quantum ad **REGNI HUNGARIAE** statum et ejus administrationem attinet, ita inter nos ordinatum et conclusum est: Ut quilibet nostrum eam partem **REGNI** et **PROVINCIARUM EI SUBJECTARUM**, quam nunc de facto tenet, libere cum omni regiae potestatis plenitudine teneat et possideat sub limitibus per octo homines hunga-*

zetből kinevezendő, 's a' megyéknek fekvésüket, határaikat és tulajdonaikat esmérő Férfiu meg állapítani fog, SLAVONIA CROÁTIÁVAL és DÁLMÁTIÁVAL a' Fölséges Római Király kezei között, ERDÉLY pedig birtokunkban és hatalmunkban maradván, és ugyan mind addig, míg élünk."

*ricae nationis, qui situm ac terminos et conditiones comitatuum sciunt, per utrumque? nostrum eligendos ponendis, **SLAVONIA** cum **CROATIA** et **DALMATIA** in manibus Serenissimi Regis Romanorum, **TRANSSILVANIA** vero sub ditione potestateque nostra permanente, et hoc vita nostra durante.*" 15)

Innend történt, hogy a' ditsőségesen uralkodó AUSTRIAI HÁZNAK ŐSEI Ferdinánd után, a' miről Fárlátusnál számos példák találtatnak, nem mint Római Tsászárok, vagy HORVÁT FEJEDELMEK, hanem EGYENESEN MINT MAGYAR KIRÁLYOK nevezék-ki a' ZÁGRÁBI és MÁS DÁLMÁTIAI és HORVÁT ORSZÁGI PÜSPÖKÖKET. Így p. o. a' Római hiteles Pápai Jegyző Könyvekben előjő 1695-dik évről:

„Januárius 10-dikén 1695-ben a' Tsászári Fölség, MINT MAGYAR KIRÁLY, nevezése következtében, a' Mikulich Sándor Ignátz halála után megürült Zágrábi Templom Püspöki Székébe rendelte Selischevich István Misés Papot és Zágrábi Nagy Prépostot."

*„10. Januarii 1695. ad nominationem Caesareae Maiestatis, **TAMQVAM HUNGARIAE REGIS**, providit ecclesiae Zagrabiensi vacanti per obitum Alexandri Ignatii Mikulich de persona Stephani Selischevich, Presbyteri et Praepositi majoris dictae Ecclesiae.*" 16)

Hogy tudta tehát bennem kárhoztatni azt Kollár János is, hogy HORVÁT ORSZÁGRA nézve én a' HÓDÍTÁS szóval éltem? Hideg vérrel, tiszta lélekesméretből égre feszült szemekkel, szent ihletődéssel mondhatom itt másodszor is: Přisahám k živému Bohu (Esküszöm az Élő Istenre!)! hogy a' HORVATOKRÓL a' nem tetsző HÓDÍTÁS vagy SZOLGASÁG szovat nem én használtam először, hanem a' régi Óklevelek, Történetirók, Krónikák, Nestor, Schaffarik Pál Jósef, és különösen maga Kollár János, ki a' SZLAVINOKAT PÁNNÓNIÁBAN ÉS ILLUR ORSZÁGBAN (Lássad e' munka 11-dik oldalát) már akkor MEGHÓDOLTATTA, midőn még itten sem laktak!

1) MSS. Kaprinaiana. Tomo I. Sub: B. pag. 157—158. et seqq. sub Nro XCIII. In Bibliotheca regiae Scient. Univ. Pestanae.

2) Josephi Koller, Historia Episcopatus Quinqueecclesiarum. Posonii, 1782. in 4-to, Tomo I, pag. 68—69.

3) Balthasaris Adami Kercselich, Notitiae Praeliminares. Zagrabiae, s. a. in folio, pag. 103

4) Josephi Koller, Historia Episcopatus Quinqueecclesiarum. Posonii, 1782. in 4-to, Tomo I, pag 152—153.

5) Balthasaris Adami Kercselich, Notitiae Praeliminares. Zagrabiae, s. a. in folio, pag. 102.

6) Ludovici Antonii Muratorii, Rerum Italicarum Scriptores. Mediolani, 1728. in folio, Tomo XII, col. 239.

7) MSS. Kaprinaiana. Tomo I, Sub B. Nro XCIII. — Cf. Simonis de Keza, Chronicon Hungaricum. Budae, 1782. in 8-vo, pag. 114.

8) Ludovici Antonii Muratorii, Rerum Italicarum Scriptores. Mediolani, 1728. in folio, Tomo XII, col. 244.

9) Danielis Farlati, Illyricum Sacrum. Venetiis, 1769. in folio, Tomo IV, pag. 280.

10) Joannis Georgii Schwandtneri, Scriptores Rerum Hungaricarum. Lipsiae, 1748. in folio, Tomo III, pag. 125. Lucius Libro II, cap. 8.

11) Joannis Georgii Schwandtneri, Scriptores Rer. Hung. Lipsiae, 1748. in folio, Tomo III, pag. 523—524.

12) Jana Kollár, Sláwy Dcera. W Pesti, 1832. in 8-vo, Nro 531. Zpěw V. Acheron. — Cf. Jana Kollár, Wýklad čili Příjmětky a Wyswětliwky ku Sláwy Dcera. W Pesti, 1832. in 8-vo, pag. 414—415.

13) Menologium Graecorum. Urbini, 1727. in folio, Parte III, pag. 195. Die 7. Augusti: „*Commemoratio religiosarum Imperatricum Pulcheriae et Irenes.*" — Cf. Adolp. Friedr. Richter's, Illyrisch-deutsches Handwörterbuch. Wien, 1839. in 8-vo, I. Theil, S. 217. Sub. Lep. — Helena, Nagy Constantin Császár Annya, nem egy Pulcheria Császárnéval.

14) Paul Joseph Schaffarik's, Geschichte der Slawischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten. Ofen, 1826. in 8-vo S. 19—20.

15) In Diplomatario. MS. Széchényiano. In folio, ad annum 1538. in Bibliotheca Széchényiano-Regnicolari.

16) Danielis Farlati, Illyricum Sacrum. Venetiis, 1775. in folio, Tomo V, pag. 590. col. 2.

23. §.

Úgy, de mi volt tehát az a' MAGYAR HODÍTÁS, vagy SZOLGASÁG, mellynek említtetése annyira fölhevitette Kollár Jánost, hogy a' HORVÁTOKAT nekem adandó Válaszra nyilván búzdítaná? A' Görögök minden magasztaltatott míveltségük mellett igen kegyetlenűl bántak a' meggyőzetett SZLAVINOKKAL. Simocatta Theophylactus írja Sándor nevü Görög Vezérről és a' Szlavin Foglyokról:

„A' Foglyokat Sándor KORBÁTSOK alávetvén, kérdezé, minő Nemzetből lennének. Kik dühös elszántsággal birván, a' kinzásokat és halált föl sem vevék, és a' Korbáts szülte fájdalmakat úgy türék, mintha másoknak testük bántatnék."

„*Captos Alexander* **FLAGRIS** *subjiciens percunctatur, unde illis genus. Qui vesana subnixi confidentia, cruciatus et mortem nihili faciebant, doloresque flagellorum velut in alienis corporibus patiebantur.*" 1)

Priscus nevü Görög Vezérről és a' Szlavin Foglyokról ismét beszéli Simocatta Theophylactus:

„Reggelre Priscus az Őrizet Vezéreit KARÓKRA VONATTA, és nékiket a' seregből KEGYETLENŰL MEGKORBÁTSOLTATOTT."

„Mane Priscus Custodiae Praefectos ***PALIS SUFFIXIT****, et quosdam de exercitu* ***DIRUM IN MODUM FLAGELLAVIT.***" 2)

Nem bántak szelídebben a' MEGHÓDÍTTATOTT HORVÁTOKKAL, mint fölebb láttuk, a' FRANTZIA KIRÁLYOKNAK és NÉMET TSÁSZÁROKNAK közöttük lakó KORMÁNYOZÓIK és KATONÁIK is. Szinte nyomasztó lehetett a' HORVÁT és DÁLMÁTA NÉP Állapata, mint Ciászláv szomoru történeteiből észre vehettük, a' MAGYAR VEZÉREK alatt is, 's bizonyosan ezeknek időszakukban imádkozták egész Dálmátia Országnak Templomaiban: „A' MAGYAROKNAK HARAGUKTÓL, MENTS-MEG URAM MINKET." Ellenben a' MAGYAR KIRÁLYOK alatt a' HÓDÍTÁSOK mindenkor A' SZABADDÁ-TÉTELNEK kezdetei és végrehajtatásai voltak. Míg a' Magyarok régi vallásukat követték, addig az Ellenség közűl azokat, kik nekik fegyverrel ellenállottak, megölték; azokat pedig, kik előttük letevék a' fegyvert, Foglyokká tették. Ha ezek gazdagok valának, NAGY SUMMA PÉNZEN válták-meg magukat, 's ezért KINTSEKET hagyának Uraiknak. A' SELDSCHUK TÖRÖKÖKTŐL elfogatott Boamundusról említi p. o. a' Szent Had Története:

„Azonban Boamundus három évig vasban tartatván, végre SZÁZ EZER MIHÁLY ARANYON (Mihály Tsászár nevétől), mellyeket Antiochia adott helyette, ALIG VÁLTATHATOTT-KI, és mint SZABAD TÉRT VISZSZA."

„Verum Boamundus tribus annis vinculis tentus, tandem VIX ***CENTUM MILLIBUS MICHAELETORUM****, quos Antiochia pro eo dedit,* ***REDEMPTUS, LIBER REGREDITUR.***" 3)

A' szegényebb Foglyokat, ha tapasztalták bennük a' vitézi bátorságot, föld ajándékozás mellett SZABADOSOKKÁ ÉS KATONÁIKKÁ tették; ha pedig félékenyeknek, vagy más okból katonaságra alkalmatlanoknak lenni vélték, őket nehéz munkákra, úgymint szántásra 's vetésre, bányászságra, kézi malmon őrlésre 's a' t. szánták, velük mind addig dolgoztatván, míg hoszszu nehéz szolgálataik által magukat könnyebb házi szolgálat és föld nyerésre, 's egyszer'smind Szabadosságra érdemesekké nem tették. Midőn azonban Szent István Magyar Király a' KERESZTYÉN SZERETET ZÁSZLÓJÁT kitüzni kezdé Magyar Ország térein, egészen más színbe öltözött a' KERESZTYÉN SZERETETTEL öszsze nem férhető SZOLGASÁG. Még tsak pirosúlni akart nálunk a' Keresztyénség hajnala, midőn Gyula Erdélyi Vezér Konstantinápolyban megkeresztelkedett, 's azonnal mondatik Scylitzes Jánostól az újonan megtért Bajnokról:

„GYULA a' Hitben megmaradott, 's nem rohant többé a' Rómaiakra, EL NEM FELEDKEZVÉN A' KERESZTYÉN FOGLYOKRÓL (PÓROKRÓL), HANEM PÉNZEN AZOKAT MEGVÁLTVÁN, SZABADSÁGGAL ŐKET MEGAJÁNDÉKOZÁ."

„*GYLAS*(Julius) *in fide permansit, neque ipse in Romanos invadens* ***NEQVE CAPTOS CHRISTIANOS NEGLIGENS, SED REDEMPTOS PRETIO CURANS, IN LIBERTATEM VINDICABAT.***" 4)

Nem vala-e tehát igen természetes, hogy Szent István Király alatt is tüstént jöve a' Római Szent Széktől a' nem örömmel fogadtatott rendelet a' Magyarokhoz:

„HOGY PRÉDÁKOT EL NE KÖVETNÉNEK, 'S A' KERESZTYÉN FOGLYOKAT EZENTÚL RÉGI SZABADSÁGUKBAN MEGHAGYNÁK?"

„***UT SPOLIA NON COMMITTERENT, CAPTIVOS CHRISTIANOS DEINCEPS RELINQVERENT PRISTINAE LIBERTATI?***" 5)

Nagy tsapás volt ez a' Magyar Nemesség erszényére; nagy' tsapás volt a' földes Uri munkáknak végre hajtatásukra nézve is. Ezért mondatik:

„Mivel pedig az Ország igen nagy terjedelmü volt, és kevés nép lakott benne, DE AZ EGÉSZ ORSZÁG GYŰLÉS SEM EGYEZETT-MEG A' PÁPA RENDELÉSÉBEN, utóbb a' Pápa olly módon enyhitett a' nehézségen, HOGY A' FOGLYOK A' FÖLDEKET MÍVELNÉK, ÉS A' FÖLD TERMÉKEIBŐL ÉLNÉNEK, MINT MÁS KERESZTYÉNEK."

„*Quia vero* ***Regnum*** *erat amplissimum, et gentibus vacuatum,* ***NEC ETIAM COMMUNITAS TOTA*** (Comitia) ***IN HOC APOSTOLICO ASSENSUM TRIBUEBAT,*** *dispensatum est postmodum per* ***Papam*** *in hunc modum,* ***QVOD CAPTIVI TERRAS COLERENT, ET EX TERRAE FRUCTIBUS VIVERENT, PROUT ALII CHRISTIANI.***" 6)

De még ez sem tetszett a' KATONÁSKODÓ NEMESSÉGNEK. Károsnak és sulyosnak tartá az illyetén Vallást, 's viszsza akart térni az előbbenire. Beszéli ugyan is a' Történetiró:

„De mivel a' MAGYAROK, mint új Keresztyének, NEHÉZNEK tartották e' Hitet, azért, mivel elkellett szokniuk a' prédálásoktól (Mellyeket előbb elosztottak maguk között) sulyos munkákot és terheket

„*Sed quia* ***Hungari****, novi Christiani,* ***GRAVE*** *habebant hujus fidei, eo quod desvescere de spoliis eos oportebat, graves labores et onera suis* ***CAPTIVIS*** *imponebant, quod displicens Prae-*

vetettek SZOLGÁIKRA, a' mi nem tetszett a' Fő Papoknak, 's azért erről panaszt tevének a' Pápának. Hallván pedig a' Pápa a' Fő Papság lármáját, 's kérdezősködvén a' jelenvolt Követektől Szent István dítséretes életéről, illyen szovakra fakadott a' monda szerént: Én, úgymond, Apostoli vagyok, ő pedig igazi Apostoli. Azért Országának Szentegyházait akaratára bizom elrendelni, 'S A' TŐLE MEG VÁLTATOTT FOGLYOKAT EGYEDŰL TSAK Ő MAGA BÍRHASSA. ENNÉL FOGVA SZENT ÍSTVÁN MINDEN SZOLGÁKAT, KIKET A' MAGYAROKNÁL TALÁLT, MEGVÁLTOTT, AZOKON KIVŰL, KIKET AZ ORSZÁG NEMESEI A' SZENTEGYHÁZOKNAK BIRTOKUKBA AJÁNDÉKOZTAK. Azokból rendelt (Szent István) VÁRAINAK SZOLGÁKAT (Servientes Castrorum), KÖNNYEBB SZOLGÁLATTAL....... Mások A' FOGLYOK KÖZŰL rendeltettek FÖLTÉTELES SZOLGÁKNAK (Servi Conditionarii liberalis Servitutis)....... Meghatároztatott az is Szent István Királytól, hogy a' FÖLTÉTELES SZOLGA, ha magát és házi népét meg akarná VÁLTANI, azt SZÁZ GÖRÖG ARANY letételével teljesíthetné. Ha pedig Felesége és Tsaláda nem volna, a' maga személyét XXVI GÖRÖG ARANYNYAL, vagy e' sommával föl érő szolgálattal válthatná meg. NEM ÖRÖMEST ENGEDÉK ugyan is A' MAGYAROK FOGLYAIKAT A' KIRÁLYTÓL MEGVÁLTATNI. Hanem kényszeríttettek Szent István Királytól és a' Fő Papságtól."

latis Apostolico super his sunt locuti. Audiens vero Apostolicus clamorem Praelatorum, scrutata vita laudabili Sancti Regis Stephani, de nuntiis, qui aderant, in talem vocem fertur prorupisse: Ego, inquit, sum Apostolicus, ille autem verus Apostolicus. Unde et Ecclesias Regni sui ejus committo arbitrio ordinare, CAPTIVOS PER EUNDEM REDEMPTOS EI TANTUMMODO POSSIDERE. PROPTER QVOD OMNES REDEMIT, QVOS POTUIT AB HUNGARIS INVENIRE; PRAETER ILLOS, QVOS REGNI NOBILES ECCLESIIS DIMISERANT POSSIDERE. Ex quibus quidem ordinavit SERVIRE SUIS CASTRIS OBSEQVIO LEVIORI........ Alii vero CONDITIONARII ex eisdem CAPTIVIS disponuntur........ Statutum etiam exstitit per SANCTUM STEPHANUM, quod CONDITIONARIUS si se vellet redimere, CENTUM BYZANTIIS redimeret se et domum. Si vero esset sine Conjuge et Familia, personam suam XXVI BYZANTIIS, vel servitio tantundem compensante. INVITI enim HUNGARI CAPTIVOS SUOS REGI REDIMERE PERMISERUNT. Compulsi quidem sunt per Sanctum Regem Stephanum ac Praelatos." 7)

Mindazonáltal tudni kell, hogy ezek TSAK A' KERESZTYÉN FOGLYOKRÓL rendeltettek, mert határozottan mondja Kézai Simon:

„Azon FOGLYOKRÓL íratik és mondatik itt egyedűl, A' KIK KERESZTYÉN NEMZETEKBŐL ELFOGATTAK; azokról ellenben, kik POGÁNY NÉPBŐL voltak, a' Pápa semmit sem rendelt. Akarja tudniillik az Apostoli Szék, hogy a' POGÁNYOK A' KERESZTYÉNEKNEK SZOLGÁLJANAK. Honnand az illy Foglyok UZBEG nevet (A' XIII-dik századi TATÁROKAT érti a' XIII-dik században élt Történetíró) viselnek. Ezeket mindegyik Magyarnak meg engedte az Anyaszentegyház bírni és tartani."

*„Ex illis **CAPTIVIS** hic scribitur, et tractatur solummodo, **QVI EX GENTE CHRISTIANA FUERE CAPTIVATI**; de illis autem, qui de **POPULO** erant **BARBARO**, Papa nihil dicit. Vult namque Sedes Apostolica, ut **PAGANI CHRISTIANIS SINT SUBJECTI**. Unde illi Captivi **UZBEG** nominantur. Hos enim unicuique Hungaro dimisit Ecclesia possidere et tenere."* 8)

Millyen nagylelkü és temérdek költségeket kívánó áldozatot tett SZENT ISTVÁN MAGYAR KIRÁLY a' KERESZTYÉN HIT és EMBERISÉG OLTÁRÁRA, midőn a' Magyar Nemességtől minden keresztyén Foglyot, kivevén azokat, a' kiket a' buzgóbb Keresztyén Nemesek már úgy is Szentegyházoknak ajándékoztak, drága pénzen meg vásárlott, hogy őket Váraiban, bírandó és használandó föld ajándékozás mellett, könynyebb szolgálatra rendelhesse! Mondjon a' Bölts elkedés, vagy Észistenesítés akár mit, ő illy bámúlásra méltó nagylelküségnek hideg okoskodásai által nem tud végrehajtója lenni. Már tsak ezért is megérdemli Szent István Király, ha egyébb bölts és századokon keresztűl ment Intézetei nem tekéntetnek is, hogy NEMZETI ÜDNEPPEL tiszteltessék évenként emlekezete, és szobra a' Zágrábi Templomban, annyi tűrt nyomoruság után, hévvel tiszteltessék. Lassan, igen lassan, tudott a' KATONÁSKODÓ NEMZET e' jövedelem kevesítő keresztyén szabálylyal megbarátkozni, 's azért, ingadozván az ÚJ HITBEN, dühösködött a' FŐ PAPSÁG ellen, melly őt EMBERISÉG ÖSVÉNYÉRE vezette: De utóbb tsak ugyan általlátták a' Magyarok is, hogy SZABAD NEMZETHEZ leginkább illő terjeszteni a' JÓZAN SZABADSÁGOT. Ez okozta, hogy Európának különbféle részeiből számtalan Idegenek közöttünk keresték 's föl is találták, az igazi földi Menyországot. Mély belátás fekszik, érettebb megfontolás után, azokban, a' miket Szent István (Decretorum Libro I, cap. 6.) Imre Fiának az IDEGENEKRŐL mond. Hogy hajthatta volna végre e' Nagy Férfiu a' Magyar Nemzet ÚJJÁ SZÜLETÉSET, mellynél mindent alkatni kellett, azoknak részvételük nélkűl? Illyetén gondolkodás

mellett idővel a' PÓRSÁG árnyékká lett, 's a' FÖLTÉTELES SZOLGÁK is (SERVI CONDITIONARII), NEMTELEN LÉTÜKRE IS, A' RENDEK KÖZÉ (ORDINES) SZÁMÍTTATTAK, 'S CÁNCELLÁRIUSAIK vagy is MESTEREIK ÁLTAL AZ ORSZÁGGYŰLÉSEKEN KÉPVISELTETTEK. És nem részesűltek-e a' DÁLMÁTÁK és a' POGÁNY VALLÁSRÓL SZENT LÁSZLÓ KIRÁLY ÁLTAL KERESZTYÉN HITRE TÉRÍTTETETT HORVÁTOK nem sokára HÓDÍTTATÁSUK után a' MAGYAR NEMZETNEK MINDEN SZABADSÁGAIBAN? Kálmán Király rendeléséből már tsak ADÓZÁSSAL terheltetett a' HORVÁT NEMESSÉG Tamás Spalatrói Fő Esperes előadása szerént, ki írja mellesleg Spalatróról beszélve:

„A' Király pedig teve oda egy Vezért, nem tsekély számu katonasággal, KI CROÁTIÁBAN A' KIRÁLYI ADÓKNAK BESZEDŐJÜK VOLT."

*„Rex autem posuerat ibi Ducem quemdam, cum non parva militum manu, **QVI ERAT PER CROATIAM EXACTOR REGALIUM TRIBUTORUM.**"* 9)

Imre Magyar Királynak 1199-dik évi Óklevelében is olvashatni:

„Rendeljük egyszer'smind és ép állapatban akarjuk ezentúl is megtartatni, hogy MARTURINÁINKBÓL (Mars nevü állatotskának préme volt), VAGY AZON JÖVEDELMEINKBŐL, MELLYEK MARTURINÁK HELYETT ADATNAK, úgy a' SERTVÉSEKBŐL is, mellyek a' Zágrábi Püspöki Megyében öszszegyűjtetnek, e' hely Püspökei EGÉSZ DÉZMÁKAT minden ellenmondás nélkűl nyerjenek."

*„Sancimus etiam et statu incolumi volumus in posterum perdurare, ut de **MARTURINIS NOSTRIS**, **VEL PROVENTIBUS**, **QVI LOCO MARTURINARUM EXHIBENTUR**, quam etiam **DE PORCIS**, qui in Episcopatu Zagrabiensi colliguntur, ejusdem loci Episcopi **DECIMAS INTEGRALES** sine alicujus contradictione percipiant.*" 10)

II-dik András Magyar Királynak 1222-dik évi Arany Bullájában is a' 27-dik tzikkelyben parantsoltatik:

„A' MARTURINÁK KÁLMÁNTÓL RENDELTETETT RENDES ADÓ SZERÉNT FIZETTESSENEK."

*„**MARTURINAE JUXTA CONSVETUDINEM A COLOMANNO CONSTITUTAM SOLVANTUR.**"* 11)

Más részről ugyan II-dik András Magyar Király már 1218-dikban a' Blágay nevü Horvát Fő Nemeseket a' MARTURINA ADÓTÓL így menté-föl:

„Továbbá hogy se a' Vezér, vagy Bán, se Tisztviselőink, vagy az

„Praeterea ut nec ipsi Dux vel Banus, nec etiam officiales

övéik, MARTURINA ADÓKAT, mellyeket a' jövedelmünkre fölebb mondatott 's kiadatott pénzeiknek viszszatéríttetésük és kipótoltatásuk fejében nekik örök időkre adunk, érintetett Megyéjükben és Uradalmukban kivetni, kívánni és beszedni ne merészeljenek 's merészelhessenek akár miféle ürügy alatt."

quipiam nostri, vel ipsorum ***COLLECTAS MARDURINALES***, *quas ipsis in resarcitionem et recompensam praefatarum eorum pecuniarum ad honorem nostrum expositarum, perpetuo damus, in dicto Camitatu ipsorum, et Dominio taxare, exigique et recipi debeant neque possint quovis modo.*" 12)

Sőt illyes valaminek kellett az egész HORVÁT NEMESSÉGRE nézve is törvényes uton későbben történnie, mert IV. Béla Magyar Királynak 1231-dik évi Törvénye a' 33-dik tzikkelyben egyedűl a HORVÁT NEMESSÉG ALATTVALÓINAK ADÓZÁSUKAT említi illy módon:

„Nem különben: MINDEGYIK MARTURINÁÉRT négy Nehezék fizettessék. Akármennyi jő-be belőlük, a' harmad rész a' TELEK URÁNAK, és két rész a' FÖLD URÁNAK (A' Királynak) fizettessék-ki."

„*Item: pro* ***SINGULIS MARTURINIS*** *quatuor pondera persolvantur. Quantumcunque in ea prouenerit, tertia pars* ***DOMINO FUNDI***, *et duae partes* ***DOMINO TERRAE*** (Regi) *persolvantur.*" 13)

Ettől az időtől tsak a' Földmivelő Alattvalók tartoztak HORVÁT ORSZÁGBAN adózni, mint nálunk is MAGYAR ORSZÁGBAN tsak ezek fizették a' LUCRUM CAMERAE tzímü adót, 's ha ezeket néha szükség esetében fölemelték is a' Fejedelmek, máskor ismét leszállították, néha pedig kegyelem levelek mellett egész Uradalmakat is fölmentettek tőlük. Mi kegyesen bántak Királyaink a' HORVÁT ORSZÁGI Földmivelő Alattvalókkal, hírdeti az 1472-dik évi Törvénynek 12-dik tzikkelye, mellyben ezek olvastatnak:

„Hogy SZLAVONIA ORSZÁG e' részben is maradjon a' RÉGI SZOKÁS mellett, hogy tudniillik a' DÍJPÉNZEKBEN, ÁRENDÁKBAN és MÁS MINDENFÉLE JÖVEDELMEKBEN TSAK FELÉT FIZESSE ANNAK, A' MIT MAGYAR ORSZÁGUNK FIZETNE, VAGY FIZETNI SZOKOTT."

„***QVOD REGNUM SCLAVONIAE*** *etiam in hac parte maneat* ***IN ANTIQVA SUA CONSVETUDINE***, *ut videlicet in* ***TAXIS***, ***CENSIBUS*** *et* ***ALIIS OMNIBUS REDITIBUS MEDIETATEM*** *duntaxat* ***SOLVAT***, ***QVANTUM REGNUM NOSTRUM HUNGARIAE SOLVERET***, *aut* ***SOLVERE CONSVEVISSET.***"14)

Lehet-e ennél nagyobb lelkü Kormányozást kivánni? De a' Földmívelő Alattvalóknak továbbá nálunk már az 1298-dik évi 70-dik Törvénytzikkely egyáltalában különbség nélkűl megengedte a' SZABAD KÖLTÖZÉST is, így rendelkezvén:

„Minden PARASZT, vagy VALAMELLY NEMESNEK JOBBÁGYA, ha akar, Urának Falujából, engedelmet nyervén, és igazságos és szokott Telekbérét megfizetvén, MÁS NEMES FALUJÁBA, VAGY MÁS HOVÁ, MINT NEKI TETSZIK, minden pogyászaival, SZABADON AZ OTT TARTÓZKODÁS VÉGETT, ÁLTAL KÖLTÖZHETIK.“

„Quilibet ***RUSTICUS****, seu* ***JOBAGIO ALICUJUS NOBILIS****, si voluerit, de possessione Domini sui, habita licentia, et justo ac consveto suo Terragio persoluto,* ***AD POSSESSIONEM ALTERIUS NOBILIS, VEL ALIAS, QVO EI PLACUERIT****, cum omnibus suis rebus,* ***LIBERE SE, CAUSSA COMMORANDI, TRANSFERRE VALEAT.“*** 15)

És minő finom EMBERISÉG tündöklik épen azon időszakaszban, midőn a' POGÁNY TÖRÖKÖKKEL folyt véres háboruk ismét NAGY JÖVEDELEM FORRÁST ígérhetének a' MAGYAR NEMZETNEK, Sigmond Magyar Király 1397-dik évi Óklevelének ime közfigyelemre méltó, 's a' XVIII-dik századi Frantzia Böltselkedőket megelőzött soraiban:

„Hogy mivel KEZDETBEN MINDEN EMBERT AZ ELSŐ SZÜLŐ (Természet) EGYERÁNT ALKATOTT, azok SZABADOK legyenek, kiket nem a' TERMÉSZET, hanem az EMBERI HATALOM magának SZOLGASÁG IGÁJA ALÁ VETNI TÖREKEDETT, mi a' Fő Urakkal és Országunk jelesebb Előkelőivel, KÖZ EGYEZÉSBŐL HOZATOTT TÖRVÉNY ÁLTAL ELVÉGEZZÜK, meghatároztuk, és a' fölött Rendelést tettünk, hogy ezentúl Polgáraink, Gazdáink, vagy Királyi Jobbágyaink, Városainkból, Birtokainkból, Mező Városainkból és Szabad Faluinkból 's Várainknak Földeikről a' Szent Egyházokéba, Nemesekébe, és akármiféle tekéntetü

„Quod cum ***IN EXORDIO OMNES HOMINES PRIMA PARENS AEQVALITER PRODUXERIT****, hi* ***LIBERI*** *habeantur, quos non* ***NATURA****, sed* ***HUMANA POTENTIA*** *sibi ipsi* ***JUGO SUBJICERE CONARETUR SERVITUTIS****, una cum eisdem Baronibus, et potioribus ipsius regni nostri Proceribus* ***DECRETO UNANIMI SANXIMUS****, statuimus, et super (eo) Statutum fecimus, ut a modo in antea, Cives seu Hospites, sive Jobagiones nostri regales, de nostris Civitatibus, Possessionibus, Oppidis et Liberis Villis, Castrorumque nostrorum tenutis, in ea-*

's birtokkal bíró Emberekébe; úgy viszontag a' Szent Egyházoknak, Nemeseknek és másféle Karbéli Embereknek Jobbágyaik, a' mi említtetett Királyi Városainkba, Mező Városainkba, 's Várainknak telkeikre, és közönségesen minden szabad sorsu Emberek a' Szent Egyházoknak Birtokaikból a' Nemeseknek Birtokaikba, és a' Nemeseknek Birtokaikból, az említtetett Szent Egyházoknak Birtokaikba, minden következő és ugyan akármiféle és örök időkben, engedelmet nyervén, 's az igazságos Telekbért és más adósságaikat, azoktól Menedék Levél által fölmentetve, kifizetvén, SZABAD, BÁTORSÁGOS, és BIZTOS LAKÁSSAL ÁLTAL KÖLTÖZHESSENEK."

rundem Ecclesiarum nec non Nobilium et alterius praeeminentiae Hominum; Possessiones habentium, et e converso earundem Ecclesiarum, et ipsorum Nobilium ac alterius Status Hominum Jobagiones, in praefatas nostras Regias Civitates, Oppida et Possessiones, Castrorumque nostrorum tenutas, et generaliter quilibet liberae conditionis homines, de Possessionibus Ecclesiarum in Nobilium Possessiones, et de Nobilium Possessionibus, in earundem Ecclesiarum Possessiones, temporibus semper successivis universis et perpetuis, habita licentia, justoque Terragio et aliis debitis eorum solutis expeditis, LIBERAM, TUTAM, et OMNI MODAM MORATURI SE TRANSFERENDI HABEANT FACULTATEM." 16)

Itt valóban a' legnemesebb érzelemből a' Király, a' Fő Papság, a' Fő Nemesek és Nemesek vetekedve vetekedtek végképen boldogítani azokat, kik előbb FÖLDHÖZ KÖTTETVE (Glebae Adscripti) valának, 's mi nyomos lett volna, mint egy időig volt is, e' Rendelet következménye, ha a' KEGYETLEN PARASZT HÁBORU a' NEMESSÉG ELLEN Magyar Országban II-dik Ulászló, Horvát Országban pedig újra 1573-dikban Maximilián Király alatt ki nem ütött volna! Iparkodtak eleget későbbi Törvények által Atyáink ismét új életbe hozni a' Szabad Költözést: De a' szándék végrehajtatását már meg nem engedték az állandó OTSMÁN HÁBORUK és BELSŐ ZENDÜLÉSEK. Az előbbiek váratlanúl viszszaidézték a' kiovúlt PÓRSÁGOT, minthogy az OTSMÁNOK Busbeq szemmel látott hiteles tanu előadása szerént ezerenként KEGYETLEN FOGSÁGBA vivék, 's eladák pénzért a' MAGYAROKAT és HORVÁTOKAT, a' mi VISZSZATORLÁSRA adott nálunk is alkalmat. 17) Borzasztó olvasni Tollius Jakab levelében, mi vadúl bántak Tsáktornyán Zrinyi Miklós szolgái az OTSMÁN FOGLYOKKAL: Azonban imigy menti az égbekiáltó kegyetlenkedést maga az elbeszélő Tollius:

„Tehát mivel a' TÖRÖKÖK a' MAGYAROKKAL és HORVÁTOKKAL így bánnak, szükséges Vakmerőségüket és Kegyetlenségüket hasonló büntetéssel fenyíteni."

„Itaque cum ***TURCAE HUNGAROS CROATASQVE*** *eo modo accipiant, Insolentiam eorum et Crudelitatem pari poena coerceri, necesse est."* 18)

Sokkal szerentsésebb volt a' Parasztságnál a' HORVÁT NEMESSÉG. Ez, a' mint először Nagy Lajos alatt az 1351-dik évi Törvény 11-dik tzikkelyében, későbben I. Mátyás Király alatt az 1459-dik évi Törvény 5-dik tzikkelyében, utóbb Werbőtzy István Hármos Törvénykönyve I. Részének 13-dik tzikkelyében TELJES JOGEGYENLŐSÉGET nyert a' MAGYAR NEMESSÉGGEL, soha törvényes Jogaiban tsorbúlást nem szenvedett, sőt különös SZOKÁSAIBAN is az **1464, 13. 1472, 216. 1649, 33. 1681, 66. 1687, 22. 1715, 120.** Törvénytzikkelyek szerént állandóan föntartatni rendeltetett, 's mivel maga óhajtotta, hogy SZÜLETETT MAGYARNAK tekéntessék Magyar Országban, az **1618, 5. 1622, 79. §. 1 1625, 65.** Törvénytzikkelyeknek nyomdokaik szerént az 1741-dik évi 61-dik tzikkely rendelé:

„Hogy a' MAGYAR ORSZÁGHOZ KAPTSOLTATOTT EMLÍTTETETT ORSZÁGOKNAK otthon született Fiaik a' Hivatalokra és Egyházi, vagy Világi Birtokokra nézve a' MAGYAROKNAK nevezetük alatt foglaltatva értessenek."

„Ut ***PRAEFATORUM REGNORUM REGNO HUNGARIAE ANNEXORUM*** *Filii nativi sub Denominatione* ***HUNGARORUM****, quoad officia, et Beneficia Ecclesiastica et Secularia etiam comprehensi intelligantur."*

De már ezen Törvény előtt is a' LEGFÉNYESEBB HIVATALOKAT, millyenek az ÉRSEKSÉGEK, PÜSPÖKSÉGEK, a' NÁDOR ISPÁNYSÁG, az ORSZÁGBÍRÓI HIVATAL, a' TÁRNOK MESTERSÉG, UDVARI MAGYAR KAMARAI ELNÖKSÉG, 's a' t. minden különbség nélkűl váltva viselték a' HORVÁTOK a' született Magyarokkal, a' MAGYAR NEMZET NYELVÉT mindenkor tudván és tartozó hálából illő tiszteletben tartván. Végre ugyan ez a' HORVÁT és DÁLMÁTA NEMESSÉG Imre Magyar Király Uralkodásától, ki alatt Bernárd SPALATRÓI ÉRSEK KORONÁZTA-MEG A' MAGYAR KORONAÖRÖKÖST, folyton folyva, századról századra MOSTANIG, mint II. András, IV-dik Béla, III-dik András, Nagy Lajos, I. Mária, Sigmond 's a' t. Magyar Királyoknak Törvényeikből kitetszik, majd fejenként, majd Képviselői által RÉSZT VETT A' MAGYAR TÖRVÉNY HOZÁSBAN az Országgyűléseken. Nem igaz-e tehát az, a' mit fölebb mondottam, HOGY A' MAGYAR KIRÁLYOK ALATT A' HÓDÍTÁSOK MINDENKOR A' SZABADDÁTÉTELNEK KEZDETEI ÉS VÉGREHAJTATÁSAI VOLTAK? Illyetén volt-e a' GÖRÖG, a' FRANTZIA, a' NÉMET és a' legutólsó

NAPOLEONI HÓDÍTÁS? Van-e példa a' Történettudományban, hogy a' MEGHODÍTTATOTT SZLAVINOKKAL valahol illy NAGYLELKÜLEG bánt volna a' HÓDÍTÓ NEMZET? Tsak egy vala még, a' mi a' MIVELTEBB HORVÁT szivében fájdalmas VISZSZA EMLÉKEZÉST okozhata, tudniillik a' Magyar Törvényekben és Óklevelekben használtatott PARTES SUBJECTAE, PROVINCIAE SUBJECTAE diplomatikai kitétel. Verántius Antal, Esztergomi Érsek, született Sibenikói Dálmata, Beszédet tartván 1572-dikben a' Magyar Nemzet nevében Rudolf Korona Hertzeghez, nem tudá Hazájáról kimondani a' PARTES SUBJECTAE szovakat, hanem ezek helyett PARTES ADNEXAE kiejtést használt. 19) Tüstént elfogadta a' szelídebb kitételt Istvánffy Miklós; 1606-dikban élt vele a' Bétsi Békekötés és II-dik Mátyás Királynak 1608-dik évi Törvénye. Utóbb az 1655-diki Törvény 's minden következő Törvények, elhagyván a' PARTES SUBJECTAE kitételt, egyedül PARTES ADNEXAE kifejezést emlegettek a' nélkül, hogy a' SOCIUM REGNUM előttük valaha esméretes volt, vagy lehetett volna, melly egyenesen kizárná a' RÉSZEKNEK tulajdonukat. Illy hajlékony volt ime! a' MAGYAR NEMZET testvéri szeretetet mutatni azok eránt, kik vele a' boldogságban úgy, mint a' szomoru viszontagságok között a' boldogtalanságban is rokon és atyafiui kebellel osztoztak. Nem uralkodott-e hasonló költsönös Bizodalom és Részvétel a' MAGYAROK és HORVÁTOK között akkor is, midőn a' SZÁVÁN TÚL FEKVŐ RÉSZEKNEK VISZSZA KAPTSOLTATÁSUKRÓL emeltettek a' ditső Magyar Királyi Szék elébe mindegyik részről a' legalázatosabb Kérelmek? Most ugyan, nem maga a' HORVÁT NEMZET, a' mi mély böltsességének maradandó ditsőségére válik, hanem egy igazán GYÁVA TSOPORTBÓL ÁLLÓ 's a' bátor keblü Turopolyai Nemességtől futamodásra kénszeríttetett ÍRÓÍ és IFIUSÁGI NYÁJ, mellynek feje lágya még be nem nőtt, 's melly még azt sem látszik tudni, hogy az egy nyelvü és rokon nyelvü Népek között is vagynak egységet gátoló NEMZETI GYŰLÖLSÉGEK, Kollár János Sláwy Dcerájának 257-dik, 258-dik, 259-dik és 374-dik Sonettei szerént egy Kamtsatkától és Japóniától, Ragusáig és Hamburgig, sőt PÁRISIG is — hol nem tsak Tót kanálison fognak folyni a' Tudományok, hanem a' Tót Viselet, Szokások és Ének Divattá fognak által alakúlni — kiterjedendő NAGY SZLAVIN ORSZÁGRÓL álmadozva 20), a' hálaadatlan MÁRÁVAL harsány hangon kiáltozza: „NON, NON AMO UNGARUM" „NEM, NEM SZERETEM A' MAGYART:" 21) De majd, ha e' NYÁJBAN meghiggad a' Vér, 's ha ez tapasztalásból, nem pedig Kórlázból ítélend, megszünnek az illyen idétlen kiáltozások, 's minden esetre a' LATÁN NYELV ürügye enyészten enyészni fog. Idegen Nyelvhez soha sintsen, soha sem lehet köttetve valamelly Nemzetnek szerentséje, vagy szerentsétlensége. Nem veszett-el azért Frantzia

Ország és a' Német Birodalom, hogy már 948-dik évben az Engulenheimi Zsinatban az együtt jelen volt VI-dik Lajos Frantzia Királynak és Nagy Otto Német Tsászárnak a' Latán Óklevelet TEOTISCA NYELVEN, mivel Latánúl mind a' ketten nem tudták, TOLMÁTSOLNI kellett; 22) nem veszett-el azért a' MAGYAR és HORVÁT NEMESSÉG, hogy az 1309-dik évi Országgyűlésen Róbert Károly Magyar Királynak LATÁN ESKÜJET, mellyet nem értett, MAGYAR NYELVEN kellett neki az Esztergomi Érseknek TOLMÁTSOLNI; 23) nem veszett-el azért HORVÁT ORSZÁG, hogy az 1608-dik évi Országgyűlésen Illésházy István Nádor Ispány Draskovits János HORVÁT ORSZÁGI BÁNNAL nyilvánságosan MAGYARÚL beszélett. 24) És nem kormányoztatott-e épen akkor nemzeti nyelven a' Kis és Maroknyi Nemzet, midőn a' Vezérek alatt valóban nagy és ditső hadi tetteket vitt véghez? Ifiabb Ekkehárdus minden esetre azt jegyzette-fől, hogy a' MAGYAROK Helvetiában a' Szent Gáli Monostorban ebéd után MAGYAR ÉNEKBEN adtak hálát a' Mindenhatónak. 25) Azonban legyen már elég enynyi a' SZLAVIN NÉPNEK Viszontagságairól Hazánkban, 's térjünk viszsza a' Kritikai Pillanatoknak folytatásukra a' SZLÁVA és SZLOVO magyarázat védőinek előttünk esméretes véleményeikről.

1) Theophylacti Simocattae, Historiarum Libri VIII. Parisiis, 1647. in folio, pag. 155 Libro VI, cap. 8.

2) Theophylacti Simocattae, Historiarum Libri VIII. Parisiis, 1647. in folio, pag. 156. Libro VI, cap. 9.

3) Johannis Mabillon et Michaelis Germain, Museum Italicum. Lutetiae Parisiorum, 1724. in 4-to, Tomo I, Parte Altera, pag. 233. In Belli Sacri Historia. Cap. 139. — Cf. Bongarsii, Gesta Dei per Francos. Hanoviae, 1611. in folio, Tomo I, pag. 353. Albertus Aquensis, Libro X, cap. 36.

4) Adami Francisci Kollárii, Historiae Diplomaticae Juris Patronatus Apostolicorum Hungariae Regum Libri III. Vindobonae, 1762. in 4-to, pag 3. Libro I, cap. 1. — Cf. Joannis Curopalatae Scillizzae, Historiarum Compendium. Venetiis, 1570. in folio, pag. 62.

5) Simonis de Keza, Chronicon Hungaricum. Budae, 1782. in 8-vo, pag. 142.

6) Simonis de Keza, Chronicon Hungaricum. Budae, 1782. in 8-vo, pag. 142.

7) Simonis de Keza, Chronicon Hungaricum. Budae, 1782. in 8-vo, pag. 143--144.

8) Simonis de Keza, Chronicon Hungaricnm. Budae, 1782. in 8-vo, pag. 144-145.

9) Joannis Georgii Schwandtneri, Script. Rer. Hung. Lipsiae, 1748. in folio, Tomo III, pag. 557. Hist. Salon. Cap. 18.

10) Balthasaris Adami Kercselich, Historiarum Cathedralis Ecclesiae Zagrabiensis Partis Primae Tomus I. Zagrabiae, s. a in folio, pag. 44—45.

11) Decretum Andreae II. Regis. Hung. Anni 1222. art. 27. — A' Mars nevü állat Prémei először természetben adattak. Így p. o. Absara, Dálmátiai Város, az 1018-diki Óklevél szerént (Farlati, Illyr. Sacr. V, pag. 617.) tartozott évenként negyven darab illyetén Prémet adni Velentzének. Midőn Imre Király II. R. (Henricus Rex) Előbetűkkel Szlavonia számára különös pénzt kezdett veretni, utóbb a' Prémek pénzen váltattak-meg.

12) Freyherrn Johann Weichard Valvasor's. Die Ehre des Herzogthums Crain. Laybach, 1689. in folio, Tomo IV, pag. 38.

13) Josephi Nicolai Kovachich, Sylloge Decretorum Comitialium Inclyti Regni Hungariae. Pesthini, 1818. in 8-vo, Tomo I, pag. 9.

14) Josephi Nicolai Kovachich, Sylloge Decretorum Comitialium Inclyti Regni Hungariae. Pesthini. 1818. in 8-vo, Tomo I, pag. 217. — Cf. 1459. 12 et 32.

15) Josephi Nicolai Kovachich, Sylloge Decretorum Comitialium Inclyti Regni Hungariae. Pesthini, 1818. in 8-vo, Tomo I, pag. 50. — Cf. Decreti Anni 1298. articulum etiam 73.

16) Martini Schwartner, De Scultetis Per Hungariam quondam obviis. Budae, 1815. in 8-vo, pag. 152—153. In Mantissa Diplomatum. Ex Protographo.

18) Augerii Gislenii Busbequii, Omnia, quae exstant. Pestini, 1758. in 4-to, pag. 60. et 93.

18) Jacobi Tollii, Epistolae Itinerariae. Amstelaedami, 1700. in 4-to, pag. 242—243.

19) Nicolai Isthvánfii, Historiarum De Rebus Vngaricis Libri XXXIV. Coloniae Agrippinae, 1622. in folio, pag. 530. Historiar. Libro XXV. — Verántius Beszéde nyomtatásban megjelent Velentzében 1572-ben, Bétsben 1573-dikban, ismét Velentzében 1793-dikban. Pesten a' három közül egyik kiadás sintsen-meg.

20) Jana Kollár, Sláwy Deera. W Pešti, 1832. in 8-vo. — Cf. Vierteljahrsschrift aus und für Ungarn. 1843. in 8-vo, II. Band, 2. Hälfte, S. 69. 80.

21) Balthasaris Adami Kercselich, Notitiae Praeliminares. Zagrabiae, s. a. in folio, pag. 133.

22) Andreae Du Chesne, Historiae Francorum Scriptores. Lutetiae Parisiorum, 1636. in folio, Tomo II, pag. 613. In Frodoardi Chronico ad annum 948.

23) Josephi Koller, Historia Episcopatus Quinqueecclesiarum. Posonii, 1782. in 4-to, Tomo II, pag. 295.

24) Martini Georgii Kovachich, Scriptores Rerum Hungaricarum Minores. Budae, 1798. in 8-vo, Tomo I, pag. 230

25) Melchioris Haiminsfeldii Goldasti, Rerum Alamannicarum Scriptores. Francofurtii et Lipsiae, 1730. in folio, Tomo I, pag. 32.

24. §.

Gyenge oldal valamenynyi SZLAVIN név magyarázónál, hogy közűlük egyik sem figyelmezett úgy, mint illett és kellett volna, a' SZLAVIN NYELVNEK KÜLÖNBFÉLE SZÓJÁRÁSAIRA, az az: DIALECTUSAIRA. Dobrowsky Jósef írja a' Régi Szlavin Templomi Nyelvről értekező Könyvében:

„***Alternant saepe vocales A et O. . . . . . Poloni et Russi in vocibus quae tribus consonis constant, si media sit L. aut R, pro A amant O***:

Slav.	*Pol.*	*Russ.*	*Lat.*
Glad	Glod	Golod	Fames.
Glas	Glos	Golos	Vox.
Klas	Klos	Kolos	Arista.
Slama	Sloma	Soloma	Stramen.
Grad	Grod	Gorod	Urbs.
Prag	Prog	Porog	Limen.
Brada	Broda	Boroda	Barba. 1)"

„Föltseréltetnek gyakran az A és O magánhangzók. . . . . . A' Lengyelek és Oroszok ollyan szovakban, mellyek három mássalhangzóból

állanak, ha a' középső mássalhangzó L. vagy R, A helyett szeretik tenni az O betűt:

Szlávinúl	*Lengyelűl*	*Oroszúl*	*Magyarúl*
Glad	Glod	Golod	Éhség.
Glas	Glos	Golos	Szó.
Klas	Klos	Kolos	Kalász.
Slama	Sloma	Soloma	Szalma.
Grad	Grod	Gorod	Város.
Prag	Prog	Porog	Küszöb.
Brada	Broda	Boròda	Szakál."

Ezen nagyon hiteles adatból többfélét tanúlhatni. Mindenek előtt SZLÁVA igen is a' régi Templomi SZLAVIN NYELVEN anynyi', mint Latánúl GLORIA, Magyarúl DITSŐSÉG, mert így imádkoznak a' SZLAVIN NYELVVEL ÉLŐK TEMPLOMAIKBAN magyar helyesírás szerént:

„Ditsőség az Atyának, és Fiunak, és Szent Léleknek." | ***„Szlava otczu, i szinu, i szvjatomu duhu."***

Az Igor tzímü XII-dik századi Orosz Régiségben is SZLAVY= RUHM=DITSŐSÉG. 2) Úgy de Szlavin helyesírással: „SLÁVA" és „SLÁVY" szinte három mássalhangzóból álló szó, és különösen ollyan szó is, mellyben az L. betü középső mássalhangzó: Nem illik, nem kell-e tehát vizsgálni, vallyon nem használja-e a' SZLAVIN NYELVNEK VALAMELLYIK DIALECTUSA *O* Betüvel a' SLÁVA szovat? Linde Sámuel Bogumil Nagy Lengyel Szótárában föl jegyeztetve találhatni, hogy SLÁWA Lengyel Nyelven GLORIA, az az: DITSŐSÉG, és FAMA, az az: HIR jelentéssel bír: Ugyan ott olvashatni azt is, hogy Kárnióliai Nyelven SLOVA=FAMA=HIR. 3) Lithuánus Nyelven hasonlóképen: „SZLÓWIJU és SZLOWINU=ICH LOBE, PREISE=DITSÉREM, MAGASZTALOM" — „SZLÓWE=DIE EHRE, PREIS=BETSŰLÉS, TISZTELÉS, MAGASZTALÁS" — „SZLÓWINIMAS = DER RUHM, DAS LOB=DITSŐSÉG, DITSÉRET, MAGASZTALÁS" — „SZLÓWE = RUHM = DITSŐSÉG" — „SZLÓWINU = RÜHMEN = DITSÉRNI." 4) Szembetünő tehát egyfelűl, hogy az egész SLOVO = VERBUM, VOX=BESZÉD, SZÓ, magyarázat a' SLOVEN=VERBOSUS = BESZÉDES, FETSEGŐ mellék szóval együtt a' SZLAVIN nevezetre nézve Temetőbe való, a' nem tetszett BESZÉDES gúnynévvel, vagy a' némaságnak ellentételével, a' SZÓLÓ TEHETSÉGGEL együtt; szembetünő másfelűl az is, hogy a' SZLAVIN NÉV valóban homlokán viseli a' SZLAVIN EREDETET. Ugyan is Serbus Nyelven SZLAVAN, Horvát Nyelven SZLAVEN, vagy SZLAVIN, Lithuánus Nyelven SZLOWEN és SZLOWIN, 's a' t. mindenkor MELLÉK SZOVAK és GLORIOSUS = DITSŐSÉGES, jelentéssel bírnak. Így ezentúl tsak ma-

gára a' SZLÁVA szóra szükség minden gondunkat fordítani, 's mivel Otto Német Tsászárnak 977-dik évi Óklevelében ezek olvastatnak:

„A' Bavarus ország háborittatásában, mind a' SCALAVUSOKNAK veszedelmes berohanásukkor, mind más számtalanoknak káros üldözésükkor:"	*„In perturbatione Bauuarorum regni tam perniciosa SCALAVORUM invasione, quam aliorum innumerorum damnosa insectatione:"* 5)

Kérdenünk kell azt is, vallyon a' SZLAVIN NYELVNEK valamellyik DIALECTUSÁBAN szinte úgy, mint a' Dobrowskytól fölhozatott Orosz Példákban tapasztalhatni, nem mondatott-e a' „SLAVA" vagy „SLOWE" szó „SALAVA" vagy „SOLOWE" formában is? Mondatott bizonyosan SCALAVA alakban is a' SLÁVA név, mert a' SZLAVIN NÉPNEK vagyon SCALABUS (Mond-ki: SZALAVUS) név alatt is Homerusnál régiebb Históriája, mellyet mostanig tudtomra még Kollár János sem esmér, de a' melly nem e' munkába tartozik, minthogy előbb, mint sem azt napfényre hozni lehessen, más most ide nem illő történeti tárgyokat kell fölvilágositani. Illyen szükséges, illyen hasznos, íme! a' NYELV TUDOMÁNY a' HISTÓRIÁBAN. Hogy lehetne azt okosan Schlözer kiábálásai miatt ki küszöbölni belőle? Mi Magyarok különösen Dobrowskynak OROSZ PÉLDÁIBÓL, mellyek kelemesebb hanguak a' magánhangzóknak nagyobb bőségük miatt, még azt is tanúlhatjuk, hogy épen nem kétségen kivűl levő dolog az, hogy mi a' SZLAVINOKTÓL költsönöztük mind azon szovakat, mellyek két mássalhangzóval kezdetnek a' Szlavin Nyelvben, nálunk pedig a' két mássalhangzó között magánhangzóval bírnak. A' Szlavinok MAGYAR SZOVAINKAT költsön vételkor szinte úgy el vadíthatták a' magánhangzó kirugtatása által, mint elvadították az Orosz Szovakat is. Hogy p. o. KALÁSZ, vagy SZALMA a' SZLAVIN Nyelvnek KLAS, vagy SZLAMA szovaitól költsönöztettek volna a' Magyarok által, Dobrowsky példái után, mellyeket számtalanokkal lehet szaporítani, én soha hinni nem fogom már tsak azért is, mivel a' MAGYAR NYELV DIALECTUSAIBAN is minduntalan föltseréltettek az A és O betűk.

1) Josephi Dobrowsky, Institutiones Linguae Slavicae Dialecti Veteris. Vindobonae, 1822. in 8-vo, pag. 35--36.

2) Igor Swatoslawič. W Praze, 1821. in 8-vo, S. 8. und 63.

3) Samuelis Bogumili Linde, Sl'ownik Jezyka Polskiego. W Warszawie, 1812. in 4-to, Vol. V, pag. 280.

4) Philipp Ruhig, Littauisch-Deutsches und Deutsch-Littauisches Lexicon. Königsberg, 1747. in 8-vo, S. 152. und S. 296.

5) Jahrbücher der Literatur. Wien. 1827. in 8-vo, XL. Band, Anzeige Blatt, S. 12.

25. §.

Valamenynyi SZLÁVA szó magyarázónak hibája a' SZLAVIN NÉVRE nézve, hogy a' LATÁN NYELVET tsak fölűlegesen használták a' SZLAVIN NÉV magyarázatában. SZLÁVA, vagy SZLOWE annyit jelent igen is, mint GLORIA=DITSŐSÉG; SZLAVAN, SZLAVEN, SZLAVIN, SZLOVAN, SZLOWEN, SZLOWIN annyit jelent igen is, mint GLORIOSUS=DITSŐSÉGES: Úgy de ezt tudni még nem elég, hanem azt kell kitanúlni, vallyon nem bírnak-e más jelentéssel is e' Latán szovak? Illyes valamit tenni a' SZLAVIN ÍRÓKAT nem engedte a' DITSŐSÉG FÉNYESSÉGE. Pedig üssük tsak föl a' Latán Szótárokat, majd tisztább esméretekkel fogunk a' GLORIA és GLORIOSUS szovakról bírni. Scheller Immánuel János Gellért Latán-Német Szótára szerént „GLORIA=DER RUHM=DITSŐSÉG" nem különben: „GLORIA=PRAHLEREY=DITSEKEDÉS" — „GLORIOSUS=RÜHMLICH=DITSŐSÉGES" nem különben: „GLORIOSUS=PRAHLERISCH=DITSEKEDŐ." 1) Facciolati Jakabnak nagy Latán Szótárában „GLORIA=CLARITAS NOMINIS=HIRESSÉGE A' NÉVNEK" nem különben: „GLORIA=OSTENTATIO=KÉRKEDÉS"— Továbbá „GLORIOSUS=ILLUSTRIS=HIRES, DITSŐSÉGES" nem különben „GLORIOSUS=JACTANTIAE PLENUS=Ἀλάζων=KÉRKEDŐ, DITSEKEDŐ." 2) De különösen a' GLORIOSUS Latán Melléknévről ki nem esméri, úgy szólván, Marcus Accius Plautusnak „MILES GLORIOSUS = KÉRKEDŐ KATONA" tzimü Comoediáját, mellyben előfordúl:

„ALÁZON (Kérkedő) Görögűl neve e' Comoediának, Azt mi Latánúl GLORIOSUS (Ditsekedő) tzímmel nevezzük."	„*ALÁZON Graece huic nomen est Comoediae, Id nos Latine GLORIOSUM dicimus.*" 3)

Tele vagynak a' Latán Classicus Írók, mint az említtetett Szótároknak idézéseikből észrevehetni, a' GLORIA és GLORIOSUS Latán Szovaknak ditséretes és gúnyos jelentéseikkel. A' Német Nyelvben is RUHM ugyan DITSŐSÉG; RÜHMLICH pedig DITSŐSÉGES: De RUHMREDIG már KÉRKEDŐ, mint KÉRKEDŐT jelent VOLL RÜHMENS is. Nálunk Magyaroknál hasonlóképen a' DITS szó gyökere mind a' DITSŐSÉGNEK, mind a' DITSEKEDÉSNEK. Hát nintsen-e ezekhez hasonlító valami a' SZLAVIN NYELVEKBEN? Talán vagyon mind a' mellett is, hogy a' SZLÁVA meg SZLOWE, és SZLAVIN, SZLAVEN, SZLAVAN, SZLOVAN, SZLOWEN, SZLOWIN szovaknak magyarázóik e' Szovaknak gúnyos jelentéseikről majd nem mind némán hallgattak. HORVÁTOK és SERBLUSOK hozták Délre e' neveket, ők legjobban

utba igazíthatnak itt is bennünket. Stulli Joachim Latán-Olasz-Illur Szótárában előjő: „GLORIA=GLORIA, SPLENDORE, ONORE, TITOLO, Plaut. JATTANZA, OSTENTATIONE, VANTO=SZLAVA= DITSŐSÉG, KÉRKEDÉS.“ Alább: „INANIS GLORIAE CUPIDUS= VANAGLORIOSO=TASCTO SLAVAN, SLAVNI=KÉRKEDŐ, DITSEKEDŐ.“ 4) Jambressich Andrásnak Latán-Illur-Német-Magyar Szótárában találtatik: „GLORIA=SZLAVA=RUHM=DITSŐSÉG, DITSÉRET.“ — „GLORIATIO=SZLAVLENYE=RÜHMUNG, LOBPREISUNG=DITSEKEDÉS.“ — „GLORIATOR = SZLAVITEL, HVALITEL = PRAHLER, GROSSSPRECHER=DITSEKEDŐ.“ — „GLORIOR = SZLAVIMSZE = ICH RÜHME MICH = DITSEKEDEM, KÉRKEDEM.“ — „GLORIOSUS= SZLAVEN = RÜHMLICH = DITSŐSÉGES.“ E' szónak utána veti:

„Néha r o s z é r t e l e m b e n használtatik, és SZLAVENNAK mondatik, ki m a g á r ó l h a s z t a l a n ú l k é r k e d i k, és d i t s é r t e t n i a k a r.“	„***Interdum accipitur in malam partem, ut: gloriosus*** (Szlaven) ***dicitur, qui se inaniter jactat, laudarique quaerit.***“ 5)

Bellosztenecz János Latán-Illur Szótárában olvashatni: „SZLÁVA= GLORIA, LAUS, PRAECONIUM=DITSŐSÉG, DITSÉRET.“ —„SZLAVENYE=LAUDATIO; SZAMOGA SZEBE SZLAVENYE=JACTANTIA, JACTATIO=KÉRKEDÉS.“ 6) Templomi régi SZLAVIN NYELVEN a' Serblusoknál: „TSCSESZLAVIE (Talán: Tseh—Szlavie?) = RUHMREDIGKEIT = KÉRKEDÉS.“ 7) Cnapius Gergelynek Latán-Lengyel-Német Szótárában: „WYSL'AWNIE=JACTANTER=PRAHLERISCH= KÉRKEDVE.“ 8) Trotz Mihály Ábrahám Lengyel-Német-Frantzia Szótárában: „SL'AWNY=BERÜHMT=DITSŐSÉGES=GLORIOSUS“ Utána veti az Író:

„J ó é s r o s z s z értelemben.“	„***Im guten und bösen Verstand.***“ 9)

Ennyi hiteles adat után nem koholta tehát Jablonovszki Jósef Sándor Lengyel Hertzeg már 1774-dik évben ime fontos soraít:

„SZLAVANI S z l a v i n n y e l v e n a n n y i t t é s z e n, mint DITSEKEDNI és KÉRKEDNI.“	„***SLAVANI in idiomate Slavico idem ac GLORIARI, se JACTARE significat.***“ 10)

Így n y e l v t u d o m á n y i t e k é n t e t b ő l már bizonyos, hogy a' SZLAVEN, SZLAVIN, SZLAVAN, SZLOVAN, SZLOWEN, SZLOWIN nemzeti név DITSŐSÉGES vagy KÉRKEDŐ jelentéssel b i r h a t. De a' NYELV TUDOMÁNY MAGA nem elég arra, hogy akár egyik, akár másik jelentést hitelesen megállapítsuk: A' TÖRTÉNET TUDOMÁNYNAK kell a' mérlegben a' F ő S z o r e p e t játszani, ha a' FORDÍTÁSI ELV által

valóban Fő Szerepet játszhatik. Az vagyon tehát hátra, hogy hallgassuk ki a' Történet Tudományt. Tsak ebből háromolhatik ÉLET, vagy HALÁL a' nagy fáradsággal kifejtetett SZLAVIN Szónyomozásra.

1) Immanuel Johann Gerhard Scheller's, Lateinisch-deutsches Lexicon. Leipzig, 1788. in 8-vo, II. Band, S. 2356—2358.
2) Jacobi Facciolati, Totius Latinitatis Lexicon. Lipsiae, 1835. in folio, Tomo II, pag. 366—367.
3) Marci Accii Plauti, Comoediae. Berolini, 1754. in 8-vo, Tomo II, pag. 10: Actu II, Scena I, v. 8- 9.
4) Joachimi Stulli, Lexicon Latino-Italico-Illyricum. Budae, 1801. in 4-to, Tomo I, pag. 627.
5) Andreae Jambressich, Lexicon Latinum Interpretatione Illyrica, Germanica et Hungarica Locuples. Zagrabiae, 1742. in 4-to, pag. 340.
6) Joannis Belloszténecz, Gazophylacium seu Latino-Illyricorum Onomatum Aerarium. Zagrabiae, 1740. in 4-to, pag. 505.
7) Deutsch und Illyrisches Wörterbuch. Wien, 1790. in 8-vo, S. 425.
8) Gregorii Cnapii, Thesaurus Latino-Polono-Germanicus. Varsaviae, Leopoli et Dresdae, 1780. in 4-to, pag. 466—467.
9) Michael Abraham Troca, Nowy Dykcyonarz to iest Mownik Polsko-Niemiecko-Francuski. Leipzig, 1764. in 8-vo, 1. Theil, S. 2060.
10) Jana Kollár, Rozprawy o Gmenách. W Budjne, 1830. in 8-vo, pag. 51.

26. §.

KÉRKEDŐ nevü Nemzet találtatik ALÁZON, AUCHÁTA, AUCHÉTA, EUCHÉTA és ITALIOTA Görög nevezet alatt a' Történet Tudományban. Kutfőkből, — a' leghitelesebb Kutfőkből — állítom ezt: De a' Kutfőket addig elő nem adhatom, míg e' Görög Szovakkal gondosabban meg nem esmérkedünk. Lássuk hát a' GÖRÖG SZÓTÁROKBÓL, mit jelentenek a' fölebbi Szovak.

I. Az ALÁZON Szó jelentései:

a) Stephanus Henricus nagy Görög Szótárában: „Ἀλαζὼν = Jactator, Ostentator, Gloriosus, Ventosus, Mendax, Vaniloquus=Kérkedő, Ditsekedő, Magahányó, Szeles, Hazug, Hiubeszédü." — Továbbá: „Ἀλαζονεία = Jactantia, Jactatio, Ostentatio, Venditatio, Gloriatio=Ditsekedés, Kérkedés, Magahányás, Fitogtatás, Bögyeszkedés." — Nem helyesli Stephanus Henricus Hesychiusnak és Suidásnak véleményét, mintha Ἀλαζὼν = Kevély, és Büszke jelentéssel bírna. Azonban a' Kérkedő mellesleg Kevély és Büszke is szokott lenni.

b) Scapula János Görög-Latán Szótárában: „Ἀλαζὼν = Jactator, Ostentator, Gloriosus, Ventosus, Superbus, Arrogans = Kérkedő, Magahányó, Ditsekedő, Szeles, Kevély, Büszke." — Továbbá: „Ἀλαζονεία = Jactantia, Jactatio, Ostentatio, Venditatio, Gloriatio = Ditsekedés, Kérkedés, Magahányás, Fitogtatás." 2)

c) Ernesti János Augustusnak Görög Kézi Szótárában: „'Ἀλαζὼν =Inanis Jactator, Ostentator, Gloriosus, Superbus, Arrogans, Mendax, Vagus=Kérkedő, Magahányó, Ditsekedő, Kevély, Büszke, Hazug, Kóborló." Továbbá: „'Ἀλαζονεία=Fastus, Ostentatio, Jactatio, Gloriatio, Vaniloquentia, Jactantia, Insolentia, Arrogantia=Dagály, Magahányás, Ditsekedés, Hiubeszéd, Fitogtatás, Szemtelenség, Kevélység." 3)

d) Schrevelius Kornél Görög-Latán Szótárában: „'Ἀλαζὼν = Jactator, Ostentator=Kérkedő, Ditsekedő." — Továbbá: „'Ἀλαζονεία = Jactantia=Kérkedés." 4)

e) Schneider János Gottlob Szótárában: „'Ἀλαζὼν=Herumzieher, Aufschneider, Betrüger, Prahler=Kóborló, Hazug, Tsaló, Kérkedő." — Továbbá: „'Ἀλαζονεία=Prahlerey, Aufschneiderey, Stolz, Anmassung=Kérkedés, Hazugság, Kevélység, Képzeltdísz." 5)

II. Az AUCHÁTA és AUCHÉTA Szó jelentései:

a) Duncán János Morisonius Görög Szótárában: „Αὐχάω és Αὐχέω =Effero Cervicem, Glorior = Föltartom a' Nyakamat, Ditsekedem." — „Αὐχὴ=Gloriatio, Jactantia=Ditsekedés, Kérkedés." 6)

b) Schweighaeuser János a' Herodotusi Görög Szótárban: „Αὐχέειν =Gloriari, Jactare=Ditsekedni, Kérkedni." 7)

c) Stephanus Henricus nagy Görög Szótárában: „Αὐχέω=Glorior, Jacto me=Ditsekedem, Kérkedem." — „Αὐχὴ = Gloriatio, Jactatio=Ditsekedés, Kérkedés." — „Αὐχητικός= Jactabundus, Gloriabundus=Ditsekedő, Kérkedő." 8)

d) Scapula János Görög-Latán Szótárában: „Αὐχέω =Glorior, Jacto me=Ditsekedem, Kérkedem." — „Αὐχὴ=Gloriatio, Jactatio, Animi Elatio=Ditsekedés, Kérkedés, Fölfuvalkodás." — „Αὐχητικός = Jactabundus, Gloriabundus, Ad Jactantiam comparatus=Ditsekedő, Kérkedő, Kérkedésre hajlandó." 9)

e) Ernesti János Augustus Kézi Görög Szótárában: „Αὐχέω = Glorior, Jacto me =Ditsekedem, Kérkedem." — „Αὐχὴ = Gloriatio, Jactatio, Animi Elatio =Ditsekedés, Kérkedés, Fölfuvalkodás." — „Αὐχήεις =Jactabundus, Gloriabundus, Ad Jactantiam Comparatus =Ditsekedő, Kérkedő, Kérkedésre hajlandó." — „Αὔχημα= Gloriatio, Jactatio =Ditsekedés, Kérkedés." 10)

f) Schneider János Gottlob Szótárában: „Αὐχέω = Sich Rühmen, Prahlen,=Ditsekedni, Kérkedni." — „Αὐχὴ=Prah-

lerey, Stolz=Ditsekedés, Kevélység." — „Αὔχημα = Prahlerey, Stolz = Ditsekedés, Kevélység." 11)

III. Az EUCHÁTA Szó jelentései:

a) Stephanus Henricusnak nagy Görög Szótárában: „Εὐχετάομαι és Εὔχομαι (más ide nem tartozó jelentéseken kivűl) = Glorior, Jacto me, Dico de me = Ditsekedem, Kérkedem, Szólok magamról." — „Εὐχωλὴ = Gloriatio = Ditsekedés." — „Εὖχος = Gloriatio, Gloria, Honor = Ditsekedés, Ditséret, Tisztelet." — Innend származnak az Εὐχέτης és Εὐχάτος = Ditsekedő és Hírdető szovak." 12)

b) Scapula János Görög-Latán Szótárában: „Εὐχετάομαι és Εὔχομαι (szinte más ide nem tartozó jelentéseken kivűl) = Glorior, Jacto me = Ditsekedem, Kérkedem." — „Εὐχωλὴ = Gloriatio = Ditsekedés." — „Εὖχος = Gloriatio, Honor = Ditsekedés, Tisztelet." 13)

c) Ernesti János, Augustus Görög Kézi Szótárában: „Εὔχομαι = Glorior, Jacto me = Ditsekedem, Kérkedem." — „Εὖχος = Gloriatio, Jactatio = Ditsekedés, Kérkedés." 14)

d) Schneider János Gottlob Szótárában: „Εὐχὴ = das Rühmen von sich, Prahlen = Ditsekedni magáról, Kérkedni." — „Εὔχομαι = Rühmen, Prahlen = Ditsekedni, Kérkedni." 15)

IV. Az ITALIÓTA Szó jelentései:

a) Hesychius Szótárában: „Ἰταλιώτης = Alazon = Kérkedő." 16)

b) Suidás Szótárában: „Ἰταλιώδης (Hibátlanúl: Ἰταλιώτης) = Alazon = Kérkedő." 17)

Enynyi tudós férfiu tekéntete és tanutétele után meggyőződhetnek az Olvasók az ALÁZON, AUCHÁTA, AUCHÉTA, EUCHÁTA és ITALIÓTA Görög Szovaknak KÉRKEDŐ és DITSEKEDŐ jelentésükről, a' mi egyszer'smind egyez egészen a' SZLAVIN, SZLAVEN, SZLAVÁN, SZLAVON, SZLOVAN, SZLOWEN, és SZLOWIN Tót Szovaknak jelentésükkel. De én innend még épen nem merem következtetni, hogy e' Görög Szovak a' SZLAVIN NÉP Nevének FORDÍTTATÁSAIK. A' Történet Tudománynak ennél MÉG TÖBBET kell tanítani. Ezek is eddig még tsak NYELV TUDOMÁNYI hiteles adatok.

1) Henrici Stephani, Thesaurus Graecae Linguae. Parisiis, 1572. in folio, Tomo I, col. 306-308. — Cf. Hesychii, Lexicon. Lugduni Batavorum, 1746. in folio, Tomo I, 216. — Cf. Suidae, Lexicon. Cantabrigiae, 1705. in folio, Tomo I, pag. 98.

2) Joannis Scapulae, Lexicon Graeco-Latinum Novum. Basileae, 1605. in folio, col. 106-107.

3) Joannis Augusti Ernesti, Graecum Lexicon Manuale. Lipsiae, 1767. in 8-vo, col. 99-100.

4) Cornelii Schrevelii, Lexicon Manuale Graeco-Latinum. Dresdae et Lipsiae, s. a. in 8-vo, pag. 31.

5) Johann Gottlob Schneider's, Kritisches Griechisch-Deutsches Handwörterbuch. Züllichau und Leipzig, 1797. in 8-vo, I. Band, S. 53.

6) Joannis Morisonii Duncani, Novum Lexicon Graecum. Lipsiae, 1831. in 4-to, pag. 187. col. 3.

7) Johannis Schweighaeuser, Lexicon Herodoteum. Argentorati et Parisiis, 1824. in 8-vo, Parte Priore, pag. 113.

8) Henrici Stephani, Thesaurus Graecae Linguae. Parisiis, 1572. in folio, Tomo I, col 608–609.

9) Joannis Scapulae, Lexicon Graeco-Latinum Novum. Basileae, 1605. in folio, col. 222.

10) Joannis Augusti Ernesti, Graecum Lexicon Manuale. Lipsiae, 1767. in 8-vo, col. 387.

11) Johann Gottlob Schneider's, Kritisches Griechisch-Deutsches Handwörterbuch. Züllichau und Leipzig, 1797. in 8-vo, I. Band, S. 243.

12) Henrici Stephani, Thesaurus Graecae Linguae. Parisiis, 1572. in folio, Tomo, I, 1310–1313. — Cf. Apollonii Sophistae, Lexicon Homericum. Lutetiae Parisiorum, 1773. in 4-to, Tomo I, pag. 374—377. — Cf. Joannis Morisonii Duncani, Novum Lexicon Graecum. Lipsiae, 1831. in 4-to, pag. 477.

13) Joannis Scapulae, Lexicon Graeco-Latinum Novum. Basileae, 1605. in folio, col. 540–541.

14) Joannis Augusti Ernesti, Graecum Lexicon Manuale. Lipsiae, 1767. in 8-vo, col. 864.

15) Johann Gottlob Schneider's, Kritisches Griechisch-Deutsches Handwörterbuch. Züllichau und Leipzig, 1797. in 8-vo, I. Band, S 607.

16) Hesychii, Lexicon. Lugduni Batavorum, 1746. in folio, Tomo II, col. 82. — Cf. notam 12.

17) Suidae, Lexicon. Cantabrigiae, 1705. in folio, Tomo II, pag. 157.

27. §.

De függeszszék-föl győződésüket a' béketürő kegyes Olvasók, és hallgassák meg az e' Jelentéseket tagadó Kollár János Urat, az újabb Stephanus Henricust. Így menydörög e' Jupiter Dulichenus Croátiám utólsó oldala miatt ellenem:

„Ezen Könyvnek utólsó 108-dik oldalán, tudniillik, következő Szovak állanak: „A' legbizonyosabb történeti adatok szerént — de a' mit a' SZLÁVOK még nem tudnak — a' SZLÁVOKAT a' legrégiebb Görög Történetirók ALÁZONES, EUCHÁTAE, ITALIÓTAE, az az: KÉRKEDŐ tzímmel és nevezettel illették. KÉRKEDÉS most is a' SZLÁVNAK nemzeti JELLEME. Hagygyuk nekik meg az örömöt, hogy MILLIÓKKAL kérkedhessenek!" — A' HÁNY

*„**Es stehen nämlich auf der letzten Seite 108. dieser Schrift folgende Worte: „Nach den sichersten geschichtlichen Daten — was aber die Slaven noch nicht wissen — haben die ältesten griechischen Schriftsteller die Slaven mit dem Titel und der Benennung ALAZONES, EUCHATAE und ITALIOTAE das heisst „PRAHLER" belegt. PRAHLEREI ist auch jetzt der National-Charakter der Sla-***

SZÓ, ANYNYI TÉVEDÉS ÉS HAMIS ÁLLÍTÁS! Nem igaz, hogy a' Szlavinok azt még nem tudják, hogy a' Görög Írók EUCHÁTAE és ALÁZONES nevezettel illették a' Szlavinokat. Mert ezt Századok óta (Ugyan mellyik SZLAVIN ÍRÓ esmérte tudományosan az ALÁZON, EUCHÁTA és ITALIÓTA nevét a' SZLAVIN NÉPNEK?) épen olly jól tudták, mint azt, hogy a' Latán Írók (Ezekről én egy szovat sem ejtettem) őket GLORIOSI, CELEBRES, HONORATI, LAUDABILES néven nevezték. Ugyan is mind a' Görög EUCHÁTAE, ALÁZONES, 's ezekhez hasonlító AINETAE (Ha! Ha! Ha!), vagy HENETAE (Ha! Ha! Ha!) nevek, mind pedig a' Latán (Mitsoda Tartományban és mikor laktak a' következő nevü Nemzetek?) GLORIOSI (?), CELEBRES (?), HONORATI (?), LAUDABILES (?) nevek tsak szóról szóra készűlt Fordításaik a' SZLAVEN nemzeti névnek, a' SZLÁWA, Görögűl ευχος, αλαζονεια, αἶνος, τιμη, Latánúl GLORIA, HONOR, CELEBRITAS, LAUS szóból: A' Görög αλαζω ered az αλα, vagy lehellettel ἁλα gyökértől (mint εδερα ἑδερα, ομερος ὁμερος) melly a' Zsidó halal, Magyar hála és Szlavin Chwala (Nekem kell hát a' SZLAVIN PETRÁRCÁNAK mondani, hogy CHVALNY is DITSŐSÉGES és KÉRKEDŐ jelentéssel bír? Hogy HVALITEL is JACTATOR, az az: KÉRKEDŐ jelentésü?) szovakban is föltaláltatik, 's épen egyet jelent; hozzá függesztetik az igét képező ζω ragaszték, mint εγκομιον εγκομιαζω, εργον εργαζω, ἁλα ἁλαζω.

ven. Lassen wir ihnen die Freude mit Millionen zu prahlen!" ***SO VIEL WORTE SO VIEL UNRICHTIGKEITEN UND FALSCHE BEHAUPTUNGEN! Es ist unwahr, das die Slaven dass noch nicht wissen, dass die griechischen Schriftsteller die Slaven mit der Benennung EUCHATAE und ALAZONES belegt haben. Denn dass wussten sie seit Jahrhunderten*** (Ugyan mellyik SZLAVIN IRÓ esmérte tudományosan az ALÁZON, EUCHÁTA és ITALIÓTA nevét a' SZLAVIN NÉPNEK?) ***eben so gut, als dass die lateinischen Schriftsteller*** (Ezekről én egy szovat sem ejtettem) ***sie GLORIOSI, CELEBRES, HONORATI, LAUDABILES nannten. Denn beides, sowohl das griechische EUCHATAE, ALAZONES und die diesen ähnlichen AINETAE*** (Ha! Ha! Ha!) ***oder HENETAE*** (Ha! Ha! Ha!), ***als auch das lateinische*** (Mitsoda Tartományban és mikor laktak a' következő nevü Nemzetek?) ***GLORIOSI*** (?), ***CELEBRES*** (?), ***HONORATI*** (?), ***LAUDABILES*** (?), ***sind ja nur wörtliche Uebersetzungen des Nationalnahmens SLAWEN, von SLÁWA, griechisch*** ευχος, αλαζονεια, αἶνος, τιμη, ***lateinisch GLORIA, HONOR, CELEBRITAS, LAUS. Das griechische*** αλαζω ***kommt von der Wurzel*** αλα ***oder mit der Aspiration*** ἁλα ***(vergleiche*** εδερα ἑδερα, ομερος ὁμερος). ***die sich auch im Hebräischen halal, im Magyarischen hála, und im Slavischen***

ευχος anynyi, mint GLORIA, SZLÁWA; ευχη BENEDICTIO; ευχατος GLORIOSUS, SZLAWEN."

chwála (Nekem kell hát a' SZLAVIN PETRÁRCÁNAK mondani, hogy CHVALNY is DITSŐSÉGES és KÉRKEDŐ jelentéssel bír? Hogy HVALITEL is JACTATOR, az az: KÉRKEDŐ jelentésü?) ***findet, und eben dasselbe bedeutet; mit der angehängten verbalen Bildungssylbe*** ζω, ***wie von*** εγκομιον εγκομιαζω, εργον εργαζω, αλα αλαζω. ευχος ***heist GLORIA, SZLAWA***, ευχη ***BENEDICTIO***, ευχατος ***GLORIOSUS, SLAWEN***." 1)

Alább írja az ITALIÓTA szóról:

„Hol nevezték volna a' régi Görögök a' SZLAVINOKAT ITALIÓTÁKNAK, és ezen a' nemes ITALUS NEMZETTŐL költsönöztetett név alatt (A' mostani ITALUSOKAT e' név egyenesen nem illeti, mint az ILLUR és PANNON név nem tartozik a' SZLAVINOKHOZ, ha ezerszer meg ezerszer így nevezik is magukat. ITALIÓTÁK voltak hajdan azok, kik másképen VENALIS POPULUS = SZOLGA NÉP nevet viseltek, de a' mit itten ki nem fejthetek) mit akartak érteni, nem tudom (Tehát legalább ezen állításomat ki kellett volna venni a' HÁNY SZÓ, ANNYI TÉVEDÉSEK és HAMIS ÁLLÍTÁSOK közűl), mivel Horváth ur semmi Tanutételeket és Kutfőket (Hiszen mellesleg éréntésemben más tárgyakra nézve sem idéztem Kutfőkre) nem nevez."

„***Wo die alten Griechen die SLAVEN ITALIOTAE genannt hätten, und was sie mit diesen von der edlen ITALIENISCHEN NATION*** (A' mostani ITALUSOKAT e' név egyenesen nem illeti, mint az ILLUR és PANNON név nem tartozik a' SZLAVINOKHOZ, ha ezerszer meg ezerszer így nevezik is magukat. ITALIÓTÁK voltak hajdan azok, kik másképen VENALIS POPULUS = SZOLGA NÉP nevet viseltek, de a' mit itten ki nem fejthetek) ***abgeborgten Benennung wollten, ist mir nicht bekannt*** (Tehát legalább ezen állításomat ki kellett volna venni a' HÁNY SZÓ, ANNYI TÉVEDÉSEK és HAMIS ÁLLÍTÁSOK közűl), ***da Herr von Horváth keine Zeugen und Quellen*** (Hiszen mellesleg éréntésemben más targyakra nézve sem idéztem Kutfőkre) ***nennt***." 2)

A' ki illy zürzavarokat ír, és anynyi NYELVTUDOMÁNYI ADATOT, menynyi a' GLORIA, GLORIOSUS, SZLÁVA, SZLAVEN, ALÁZON, AUCHÁTA, AUCHÉTA, EUCHÁTA és ITALIÓTA szovakról most már

az Olvasó előtt áll, készakarva el tud hallgatni és titkolni, azt Napoleonnak ime velős mondásával kell RENDRE utasitani:

„A' Hazugság országa nem tarthat mindétig.“ | *„Il regno di bugie non durerà per sempre.“* 3)

Most lássuk gondosan a' Történeti Kutfőket a' KÉRKEDŐ NEMZETRŐL: Ezekből majd ki fog tetszeni, menynyire hiteles, vagy nem hiteles nagy zajt okozott rövid állitásom.

1) Gemeinnützige Blätter zur Belehrung und Unterhaltung. Ofen, 1844 in 4-to, XXXIV. Jahrgang. Sonntag den 11. April, Nro 30. S. 117—118. — Cf. Stephan v. Horvát's, Ueber Croatien als eine durch Unterjochung erworbene ungarische Provinz und des Königreichs Ungarn wirklichen Theil. Leipzig, 1844. in 8-vo, S. 108.

2) Gemeinnützige Blätter zur Belehrung und Unterhaltung. Ofen, 1844. in 4-to, XXXIV. Jahrgang. Donnerstag den 18. April, Nro 31. S. 122.

3) O'meara's, Napoleon in der Verbannung. Stuttgart, 1822. in 8-vo, II. Band, S. 70.

28. §.

Az ALÁZONOKRÓL Herodotus igy tudósit bennünket:

„A' Borysthenesieknek vásárhelyüktől, melly az egész SCYTHIAI Tengermelléki Tájnak leginkább közepén fekszik; ettől, mondom, elsők laknak a' Callipidák, kik HELLEN SCYTHÁK: azután ezek fölött magosabban az ALÁZON (Ἀλάζωνες, Ἀλαζώνες, Ἀλιζώνες, Ἀλαζόνες) nevü NÉP. Ezek és a' Callipidák egyebekben ugyan SCYTHA SZOKÁSOKAT követnek, Buzát (Gabonát) pedig vetnek is, 's belőle esznek is, nem különben Vöröshagymákat, és Foghagymát, és Lentsét, és Kölest. Az ALÁZONOK fölött laknak a' SZÁNTÓ SCYTHÁK, kik gabonát vetnek, nem élelem miatt, hanem eladás végett. Ezek fölött laknak a' Neurok: A' Neuroktól pedig éjszak felé puszta föld vagyon, a' mennyire mi tudjuk. E' Népek vagynak a' Hypanis (Ma: Bog) folyó mellett Bory-

„A Borysthenitarum emporio, quod in medio maxime universae orae maritimae ***SCYTHIAE*** *situm est: ab hoc inquam, primi Callipidae habitant, qui sunt* ***HELLENES SCYTHAE****: Tum super his altius* ***POPULUS, QVI VOCATUR ALAZONES*** *(Ἀλάζωνες, Ἀλαζώνες, Ἀλιζώνες, Ἀλαζόνες.) Hi atque Callipidae in caeteris quidem* ***SCYTHARUM INSTITUTA*** *sequuntur, frumentum vero et serunt et comedunt, itemque Cepas, et Allium, et Lentem, et Milium. Supra* ***ALAZONES SCYTHAE*** *habitant* ***ARATORES****; qui frumentum serunt, non in cibi usum, sed vendendi causa. Super his Neuri habitant: a Neuris vero septemtrionem versus, deserta terra est, quoad nos novimus. Hi sunt Po-*

sthenestől (Ma: Dnieper) napnyugatra."

puli juxta Hypanin (Bog) *fluvium ab occidente Borysthenis* (Dnieper)." 1)

Folytatja a' következő Fejezetben Herodotus:

„A' Borysthenesentúl (Dnieper) első tartomány a' tengertől Hylaea (Silvania = Erdő Ország). E' fölött legközelebb laknak a' SCYTHA FÖLDMÍVELŐK (Georgii = Földmívelők), kiket a' Hypánis (Bog) folyó mellett lakó HELLENEK BORISTHENIEKNEK hivnak, maguk magukat pedig OLBIA (BOLDOG) VÁROSIAKNAK nevezik. E' SCYTHA FÖLDMÍVELŐK tehát Borysthenestől (Dniepertől) nap keletre három nap járásnyira laknak, 's ki terjednek a' Panticapes (Djesna?) nevü folyóig; éjszak felé pedig tizenegy napi járásnyira a' viz (Dnieper) ellen hajókázóknak. Már ezek fölött nagy és széles kiterjedésü puszta tartomány vagyon. A' pusztaságon túl pedig Andropházusok (Emberevők) laknak, különös nép, semmi esetre sem SCYTHIAI."

„*Trans Borysthenem (Dnieper fl.), prima a mari regio Hylaea* (Silvania = Erdő Ország) *est. Supra hanc proximi habitant* ***SCYTHAE AGRICOLAE*** (Georgii = Földmivelők), *quos* ***HELLENES*** *Hypanin* (Bog) *fluvium adcolentes* ***BORYSTHENITAS*** *nominant, ipsi autem se* ***OLBIOPOLITAS****. Hi igitur* ***SCYTHAE AGRICOLAE*** *ad orientem Borysthenis* (Dnieper) *habitant ad trium iter dierum, pertinentque usque ad fluvium cui nomen Panticapes* (Djesna fl.?)*; versus septemtrionem vero, undecim dierum iter adverso flumine navigantibus. Jam supra hos longe lateque deserta regio est. Post desertum vero Androphagi* (Emberevők) *habitant proprius populus, neutiquam* ***SCYTHICUS***." 2)

Még egy helyen írja Herodotus az ALÁZON NÉPRŐL:

„A' harmadik folyó, Hypánis (Bog), magában SCYTHIÁBAN ered; 's kifoly egy tóból, melly körűl vad fehér lovak legeltetnek: méltán nevezték e' tovat Hypánis Anynyáának. Ebből tehát eredetet vevén Hypánis, öt napi hajókázásnyira röviden 's még édes foly: azután pedig a' tengertől négy napi hajókázásnyira már igen keserü: ugyan is bele foly egy keserü forrás, el anynyira keserü, hogy ámbár kitsiny, még is ízével meg változtatja

„*Tertius fluvius, Hypanis* (Bog), *in ipsa* ***SCYTHIA*** *oritur; effluitque e lacu, circa quem feri equi pascuntur albi: nomen lacui merito inditum, Mater Hypanis. Ex hoc igitur ortum capiens Hypanis, per quinque dierum navigationem brevis fluit, et dulcis adhuc: inde vero, ad quatuor dierum a mari navigationem amarus admodum: influit enim in eum fons amarus, ita quidem amarus, ut quamquam*

Hypanist, a' kisebbek között nagy folyóvizet. Vagyon pedig e' forrás ott, hol a' SCYTHA SZÁNTÓKNAK és ALÁZONOKNAK határaik öszsze érnek. A' forrásnak, és helynek, honnand foly, neve SCYTHA NYELVEN Exampaeus (Ἐξαμπαῖος, Ἀμαξάμπεος, Ἀμαξάμπαιος), HELLEN NYELVEN pedig Szent Utak (Ἱραὶ ὁδοί). Az ALÁZONOKNAK TARTOMÁNYUKBAN tsekély távúlságban folynak egymástól Tyrás (Niester=Turlu) és Hypánis (Bog) folyók; azután pedig folyamát mind a' kettő kanyarítja, szélesebb köz tért hagyván egymás között."

*exiguus, inficiat tamen sapore suo **Hypanin**, fluvium inter minores magnum. Est autem hic fons in confinibus **TERRAE SCYTHARUM ARATORUM et ALAZONUM**: Nomen fonti, et ipsi loco unde fluit, **SCYTHICA LINGVA Exampaeus** (Ἐξαμπαῖος, Ἀμαξάμπεος, Ἀμαξάμπαιος) **HELLENUM** vero **SERMONE Sacrae Viae** (Ἱραὶ ὁδοί). In **ALAZONUM REGIONE** modico a se invicem intervallo fluunt **Tyras*** (Niester =Turlu fl.) *et **Hypanis*** (Bog); *deinde vero cursum uterque inflectit, latius intervallum in medio relinquens.*" 3)

Itt Herodotus a' megneveztetett folyók által világosan meghatározza az ALÁZON TARTOMÁNY és NÉP fekvését 's lakhelyét. Laktak, tudniillik az ALÁZONOK a' CALLIPIDÁK vagy is HELLEN SCYTHÁK fölött az éjszakon elég magosra kiterjedett FÖLDMÍVELŐ SCYTHÁKNAK tőszomszédságukban a' Niester, Bog és Dnieper folyamok között a' mostani LENGYEL ORSZÁGBAN.

1) Herodoti, Musae Argentorati et Parisiis, 1816. in 8-vo, Tomo II, pag. 212 213. Libro IV, cap. 17. — Cf. Tomo II, pag. 113. et Tomo V, pag. 177—178.

2) Herodoti, Musae. Argentorati et Parisiis, 1816. in 8-vo, Tomo II, pag. 213. Libro IV, cap. 18.

3) Herodoti, Musae. Argentorati et Parisiis, 1816. in 8-vo, Tomo II, pag. 245—246. — Libro IV. cap. 52 — Cf. Tomo IV, pag. 123.

29. §.

Pubitschka Ferentz, tudós és munkás Tseh Író, az ALÁZONOKAT Herodotusnak fölebb előadatott soraiból már VENEDUSOKNAK, az az: SZLAVINOKNAK, és ugyan különösen LENGYEL ORSZÁG LAKOSAINAK, GYANÍTOTTA (a' GYANÍTÁS még nem TUDOMÁNY) midőn így írt egyik helyen róluk:

„A' Hypánis és Tyrás folyók között a' Callipidák, és ezek fölött éjszak felé az ALÁZONOK, KIKRŐL, mivel Herodotus őket a' Scytháktól megkülönbözteti, GYA-

*„Inter Hypanin et Tyram Callipidae, et super eos, septemtrionem versus, **ALAZONES, QVOS**, quia Herodotus a Scythis distinguit, **CONJECTU-***

NÍTHATNI, HOGY A' VENEDUS NEMZETHEZ TARTOZNAK."

RA EST, AD VENEDORUM GENTEM PERTINERE." 1)

Másik helyen följegyzette ismét Pubitschka:

„Onnand az ALÁZONOK, kiket Herodotus nyilván a' Scytháktól megkülönböztet, a' Podóliai Palatinátusnak déli részében Caminieck mellett és a' Brailaviai környéken a' Callipidák mellett, kik laktak a' Brailaviai környék napkeleti részében, és az Ozacovi vidéken napnyugatra Olbia várostól."

„Illinc ALAZONIBUS, quos Herodotus diserte a Scythis discernit, in Palatinatus Podoliae meridionali parte ad Caminiecum et in Brailauienti tractu, penes Callipidas, qui erant in Orientali Brailauiensium tractu, et in Ozacoviensi agro ad occidentem Olbiae urbis." 2)

Harmadik helyen megint így nyilatkozik Pubitschka:

„Bizonynyára a' gabona termesztés, és Vöröshagymáké, Foghagymáé, Lentséé és Kölesé, mellyekkel éltek, és a' melly termesztés a' Scythák, Callipidák (E' két népről nem állítja Herodotus a' Vöröshagyma, Foghagyma, Lentse és Köles termesztést, hanem tsak magukról az Alázonokról) és ALÁZONOK között közös volt, még ma is NÉMELLY SZLAVIN NÉPEKTŐL gyakoroltatik."

„Certe enim cultura frumenti, et ceparum, allii, lentium et milii, quibus pascebantur, et quae Scythis cum Callipidis (E' két népről nem állítja Herodotus a' Vöröshagyma, Foghagyma, Lentse és Köles termesztést, hanem tsak magukról az Alázonokról) *et ALAZONIBUS erat communis, etiam hodie a SLAVICIS QVIBUSDAM POPULIS frequentatur.*" 3)

Negyedik helyen beszéli ditséretes egyenességgel Pubitschka:

„Strábo mondja: a' SCYTHÁK ugyan marhákat nevelnek, téjjel élnek, földeiknek míveltetésüket pedig másokra (és ugyan nem SCYTHÁKRA) bizzák, kiktől adót kívánnak, 's azok ellen, kik ezt meg nem fizetik, hadat viselnek. Nem szabad-e tehát gyanítani, hogy illyetén adózóik inkább a' SZLAVINOK voltak, mint a' Görögök? Megbántódhatnak ez által azok, kik a' SZLAVINOKRÓL egyedűl tsak DITSŐSÉGESEKET kívánnak mondatni. Azonban meg kell gondolni,

„Strabo ait: SCYTHAS quidem pecudibus studuisse, lacteque victitasse, agros vero elocasse colendos aliis (non SCYTHIS) *a quibus tributum exigebant, non solventibus inferebant bellum Nonne autem suspicari licet, hos ipsos tributarios, SLAVOS etiam potius, quam Graecos fuisse? Offendi hoc quidam possunt, qui de SLAVIS nonnisi GLORIOSA dici cupiunt. At cogitandum est, SLAVOS late dispersos fuisse, atque*

hogy a' SZLAVINOK meszszire elszóratva valának, és így nem mindnyájon egyenlő állapatban éltek."

adeo non omnes eadem conditione vixisse." 4)

E' négy különbféle helyben sehol sem említi a' derék Pubistchka, hogy az ALÁZON név KÉRKEDŐ jelentéssel bírna, vagy hogy az ALÁZON név a' SZLAVIN szónak GÖRÖG FORDÍTTATÁSA volna: Nem lehet tehát Pubitschka GYANÍTÁSÁT állításom újsága ellen fölhozni. Pubitschka más két okból gyanította SZLAVINOKNAK Herodotus ALÁZONAIT. Egyik oka volt, hogy Herodotus szerént nem voltak SCYTHÁK az ALÁZONOK, hanem még is SCYTHA SZOKÁSOK szerént éltek; másik, és ugyan fő oka volt, mivel az ALÁZONOK Herodotus világos tanutétele szerént Vöröshagymát, Foghagymát, Lentsét, és Kölest termesztettek, melly termesztésnek a' SZLAVINOK némelly alkalmas helyeken most is Mesterei. Ezenkivűl az is foroghatott, sőt bizonyosan forgott is, Pubitschka szemei előtt, hogy a' SZLAVIN NÉPNEK már hajdan a' KÖLES KÁSA kedves étele volt. Szükséges tehát figyelmezve vizsgálnunk, mennyit nyom, vagy nyomhat a' Történeti Tudomány mérlegében a' SZLAVIN NÉPNEK kedves eledele, a' KÖLES KÁSA?

1) Acta Societatis Jablonovianae De Slavis Venedis Antis Vilzis et Sorabis. Lipsiae, 1773. in 4-to, pag. 24.

2) Acta Societatis Jablonovianae. De Slavis Venedis Antis Vilzis et Sorabis. Lipsiae, 1773. in 4-to, pag. 28.

3) Acta Societatis Jablonovianae De Slavis Venedis Antis Vilzis et Sorabis. Lipsiae, 1773. in 4-to, pag. 30.

4) Acta Societatis Jablonovianae De Slavis Venedis Antis Vilzis et Sorabis. Lipsiae, 1773. in 4-to, pag. 31—32. — Cf. Strabonis, Geographia. Amstelaedami, 1707. in folio, Tomo I, pag. 478—479. marg. 311. Libro VII.

30. §.

Mauricius, előadván, mint kell a' SZLAVINOK ellen sereget elrendelni, 's ez uttal némelly SZLAVIN SZOKÁSOKAT is megemlítvén, így ír:

„Bővelkednek (A' Szlavinok) mindenféle barmoknak sokaságukkal, és föld terményekkel, mellyeket halomba hordanak; főképen Kölessel és Pohánkával."

„*Abundant* (Slavi) *copia brutorum omnis generis, et terrae nascentium, quae comportant in cumulum; praecipue vero Milii et Panici.*" 1)

Bölts Leó Görög Tsászár beszéli a' Szlavinokról:

„Használák pedig (A' Szlavinok) élelemre a' Kölest; és az éte-

„*Utebantur autem ad victum Milio; maxime autem etiam*

lekben főképen gyakorolák a' mértékletességet is." | *temperantiae in cibis erant studiosi.*" 2)

E' sorokra följegyzette Kollár Ádám Ferentz, maga is Szlavin:

„És ugyan a' mi az élelmet illeti, tudja mindenki, hogy valamenynyi Szlavin Nép gyenge és könynyen szerezhető étkekkel él; Héjatlan Kölessel tudniillik, mint maga Leó emliti, és Pohánkával, mellyből, vizben vagy téjben főzve, KÁSÁT (Kaša) késziteni szeretnek. Ezt, téjjel, vagy Irósvajjal, vagy fölolvasztatott szalonnával leforrázzák, 's így azután legörömestebben eszik; mi által a' Magyaroknak, kik vastagabb étkekhez, főképen husevéshez szoktak, enyelgő tréfára adnak alkalmat, midőn ezek, mindenféle Kásaételt, 's héjas gyümöltsi Veteményt tetetésből mintegy megvetve, a' Magyar Országi Tótoknak mondani szeretik: „KÁSA NEM ÉTEL."

„*Et ad victum quidem, quod attinet, nemo nescit, Slavicos Populos omnes cibis uti tenuibus et paratu facillimis; Milio scilicet, ut ipsemet Leo memorat, Panicoque excorticatis, quibus aquae aut lacti incoctis PULTEM* (Kaša) *parare amant, qua lacte vel butyro, vel lardo liquoto perfusa libentissime vescuntur, et Vngaris, solidiori cibo, carnium praesertim, assvetis, familiaris joci occasionem praebent, qui simulato pultis omnis et leguminum contemtu, Slavis Vngaris*: „KÁSA NEM ÉTEL" *(Pultem non esse cibum), occinere solent.*" 3)

Katib Tschelebi is emliti a' Dschihan-numában fönmaradott hely szerént a' Szaklábokról, az az: Szlavinokról a' híres Frähn fordítása után:

„Vetésük Köles, Italuk Mézes." | „*Ihre Saat ist Hirse, ihr Getränk von Honig.*" 4)

Pubitschkának okoskodása tehát ezen adatok szerént igen is köz figyelemre méltó: De még sem elégséges arra, hogy egyedűl a' Köles Eledelből az ALÁZONOK azonnal SZLAVINOKKÁ tetessenek. Írja ugyan is Dio Cássius a' Pannonokról is:

„De Árpát és Kölest esznek, és Italt késziteneк belőlük." | „*Sed Hordeum et Milium edunt, et Potum ex eis conficiunt.*" 5)

Idősebb Plinius emlegeti az Olasz Országi Cámpánusokról és Sármatákról is:

„Kölessel leginkább Cámpánia bír, 's belőle FEHÉR KÁSÁT készít. A' Sármatáknak Nemzetségeik is leginkább ezen | „*Milio Campania praecipue gaudet, PULTEMQVE CANDIDAM ex eo facit. Sarmatarum quoque Gentes hoc*

KÁSÁVAL élnek, és durva liszttel is, mellyhez vagy lótejet, vagy a' ló lába szárának ereiből eresztetett vért kevernek."	*maxime* ***PULTE*** ***aluntur****, et cruda etiam farina, equino lacte, vel sanguine e cruris venis admixto.*" 6)

De előadja Idősebb Plinius a' Pohánka nevü kedvelt Szlavin Ételről is:

„Pohánkával Gálliák is élnek ugyan, de leginkább Aquitánia él. De a' Póviz melléki Olasz Ország is, Babot adván hozzá, melly nélkűl semmit sem készítenek. A' Pontusi Nemzetek semmi ételt nem betsűlnek nagyobbra a' POHÁNKÁNÁL."	„***Panico*** *et* ***Galliae*** *quidem, praecipue* ***Aquitania*** *utitur. Sed et* ***Circumpadana*** ***Italia****, addita* ***Faba****, sine quanihil conficiunt.* ***Ponticae*** ***Gentes*** *nullum* ***PANICO*** *praeferunt cibum.*" 7)

Aeliánus Claudius hírdeti a' Maeotákról és Sáuromatákról is:

„Ették a' Maeoták és Sauromaták a' Kölest."	„*Comederunt* ***Maeotae*** *et* ***Sauromatae*** ***Milium****.*" 8)

Priscus Rhetor érénti, mint szemmel látott és a' Hunnusokkal (Chúnokkal) ebédelt tanu a' Hunnusokról, az az: Chúnokról is:

„Öszsze hordatott pedig nekünk a' falukból élelem, gabona helyett Köles, Bor helyett Méhser; mert így nevezik a' helyeknek lakóik. A' szolgák is, kik bennünket kíséréneк, Kölest hordának magukkal, Árpából készűlt Italt nyujtván, mellyet a' Barbárusok Cámus néven hivnak."	„*Congerebantur vero nobis ex vicis commeatus, pro frumento* ***Milium****, pro vino* ***Medus****; sic enim locorum incolae vocant. Servi quoque, qui nos comitabantur,* ***Milium*** *secum portabant, potionem ex* ***Hordeo*** *praebentes, quam* ***Camum*** *Barbari appellant.*" 9)

Már pedig sem a' Pannonok, sem a' Cámpánusok és Sármáták, sem a' Gállusok, sem az Aquitánusok, sem a' Macóták és Sauromaták, sem a' Hunnusok, az az: Chúnok nem valának SZLAVIN NÉPEK: Hogy volna tehát szabad magából a' KÖLES vagy KÖLES KÁSA és POHÁNKA KÁSA ételből következtetni az ALÁZONOKNAK bizonyos SZLAVIN EREDETÜKET? A' tiszteletre méltó Pubitschka, mint utóbb látni fogjuk, VALÓT GYANÍTOTT, de a' VALÓSÁGOT nem elégséges okból gyanította. Erről, hogy hitelesen meggyőződhessünk, viszsza kell térnünk ismét kritikai fegyverekkel az ALÁZON NEMZET nevére, melly ellen sulyos nehézségeket kell és lehet támasztani.

1) Arriani Tactica et Mauricii Artis Militaris Libri XII. Upsaliae, 1664. in 8-vo, pag. 273. Libro XI, cap. 5.

2) Adami Francisci Kollárii, Historiae Jurisque Publici Regni Vngariae Amoenitates. Vindobonae, 1783. in 8-vo, Vol. I, pag. 69. in Leonis Sapientis Tacticis cap. 18.

3) Adami Francisci Kollarii, Historiae Jurisque Publici Regni Ungariae Amoenitates. Vindobonae, 1783. in 8-vo, Vol. I, pag. 74.

4) C. M. Frähn's, Ibn-Foszlan's und anderer Araber Berichte über die Russen älterer Zeit. St. Petersburg, 1823. in 4-to, S. 45—46.

5) Cassii Dionis Cocceiani, Historia Romana. Hamburgi, 1750. in folio, Vol. I, pag. 595. Libro XLIX, cap. 36.

6) Caji Plinii Secundi, Historia Naturalis. Parisiis, 1712. in folio, Tomo II, pag. 112. Libro XVIII, cap. 10.

7) Caji Plinii Secundi, Historia Naturalis. Parisiis, 1712. in folio, Tomo II, pag. 112. Libro XVIII, cap. 10.

8) Claudii Aeliani, Varia Historia. Lugduni Batavorum, 1731. in 4-to, Tomo I, pag. 301. Libro III, cap. 39.

9) Excerpta De Legationibus. Parisiis, 1648. in folio, pag. 55—56. Prisci Rhetoris. — Cf. Edit. Bonnensis pag. 183.

31. §.

Herodotusnak sok régi és új kiadatásában — és különösen abban is, mellyel eddig éltem — az ALÁZON NÉPNEK neve ALÁZON: De vagynak Herodotusnak ollyan kiadatásai is, mellyekben az ALÁZON NÉP neve nem ALÁZON, hanem HALIZON, vagy ALIZON. Így p. o. a' híres Gale Tamásnak Londonban 1679-dikben megjelent kiadásában Herodotus IV-dik Könyve 17-dik Fejezetében ámbár a' Görög Szövegben ALÁZON áll is, a' Latán Fordításban még is HALIZON olvasható; így a' IV-dik Könyv 52-dik Fejezetében a' Görög Szövegben ismét ALÁZON jő-elő, 's még is a' Latán Fordításban ALIZON találtatik. 1) Könynyü volna ezen adatra felelni, hogy a' HALIZON és ALIZON név a' Fordítóknak hibáikból eredett, ha némelly Kéziratokban Herodotusnál Görög nyelven is elő nem fordúlna az ALIZONES (*Ἀλιζώνες*) különböző olvasás; 2) ha nem találtatnék a' régi Kutfőkben valóban HALIZON és ALIZON NEMZET is. Már az ősz Homerus beszéli Iliásában a' Latán Fordítás szerént:

„*At **HALIZONIBUS** Hodius et Epistrophus imperabant, Procul ex **ALYBE**, unde Argenti est origo.*“ 3)

Az az:

„De a' HALIZONOKNAK Hodius és Epistrophus parantsolának, Meszsze ALUBBÓL, honnand az Ezüst eredete.“

Pausániástól is mondatik a' Méhekről:

„Hymettus a' Méheknek legelésükre legalkalmasabb vidékkel bír,

„*Hymettus pastiones habet Apibus omnium aptissimas, quae-*

mellyek egyedűl az ALIZONOK (A' Latán Fordításban: HALIZONOK) legelőiknek engednek. Az ALIZONOKNÁL valóban olly szelídek a' Méhek, hogy az emberekkel együtt mennek-ki eledelt keresni, és szabadon repdesnek, úgy mint nem is kasokban lakók: többnyire úgy dolgoznak, 's lépeikbe úgy berejtik a' mézet, hogy ezt a' viaszktól nem tudhatod elválasztani."

que solis cedunt ***ALIZONUM*** (a' Latán Fordításban HALIZONUM) *pascuis. Apud* ***ALIZONES*** *certe adeo mansvetae sunt Apes, ut cum hominibus una pabulatum exeant, ac libere vagentur, quippe quae alvearibus nullis contineantur: passim vero opus faciunt, illudque ita concretum, ut mel a cera nequeas sejungere.*" 4)

Menecrates, Strábo utasitása szerént, a' HALLIZONES olvasást, tartotta hibátlannak. Így ír tudniillik Strábo:

„Menecrates Hellespontus ismértetésében mondja, hogy a' Myrlea körűl fekvő helyekre kinyúlnak szárazföldi hegyek, mellyeknél laktak a' HALIZONOK, 's hogy e' szovat LL betükkel kell írni, 's ezek közűl a' Költész (Homerus) egy L betüt a' vers mérték miatt kihagyott."

„*Menecrates in Hellesponti circuitione imminere ait locis Myrleam circumjacentibus montana continentia quae* ***HALIZONES*** *habitaverint, et duobus LL scribendam vocem, poetam* (Homerum) *alterum metri causa omisisse.*" 5)

Byzántiumi Istvánnál egyik helyen előjő:

„ALÁZON a' SCYTHÁKKAL szomszéd nemzet. Meghuzatik azért, mivel mellék név is, 's különbség okáért az ω betüt megtartja."

„***ALAZON***, *gens* ***SCYTHIS*** *finitima. Acuitur propterea, quod etiam adjectivum sit, et differentiae gratia ω servat.*" 6)

Másik helyen írja Byzántiumi István:

„HALIZONES, nemzet, mellyet Homerus említ. „De a' HALIZONOKNAK." Bizonyítja Ephorus, hogy a' HALIZONESEK lakják a' Mysia, Cária és Lydia között fekvő tengermelléki vidéket. Talán így neveztettek, elváltozván az A betü I betüre, mivel gazdagságukban kevélykedtek."

„***HALIZONES***, *gens cujus Homerus meminit. „Sed* ***HALIZONUM***" *Perhibet Ephorus* ***HALIZONAS*** *habitasse oram maritimam inter Mysiam, et Cariam, et Lydiam sitam. Fortassis ita dicti sunt, mutato A in I. quod divitiis superbirent.*" 7)

Itt egyfelűl arra van tzélozás, a' mit már idősebb Plinius így érintett:

„Ezeket Homerus HALIZONESEKNEK nevezi, mivel a' Nemzet tengertől körűl vételve vagyon."

„*Hos Homerus HALIZONAS dixit, quando praecingitur Gens mari.*" 8)

Igaz, nem tagadhatni, e' Görög szó Α῞λς annyit jelent, mint Tenger, 's tőle származik a' Α῞λιος és Αλίςτονος = Tengeri, és így mellék név: úgy de a' HALIOS és HALISTONOS szovak, meg a' HALIZON nemzeti név között olly nagy a' különbség, hogy e' miatt a' HALIZON NÉPET hihetőleg TENGERMELLÉKI NÉPNEK magyarázni nem lehet. 9) Más felűl nevezetes és közfigyelemre méltó Byzántiumi Istvánnak azon GYANÍTÓ INTÉSE is, hogy Homerusnak (Így) HALIZON és ALIZON NÉPE előbb HALÁZON vagy ALÁZON nevet viselt a' KEVÉLYSÉGTŐL, vagyis KÉRKEDÉSTŐL. Végre Hesychius is szól Homerusnak' Αλίζωνος és Paphlagóniának' Αλιζῶνες Népéről. 10) Illyen számos különbözések találtatnak Homerusnak HALIZON, ALIZON és Herodotusnak ALÁZON és ALIZON népéről! Ha valóban nem ALÁZON a' hibátlan nemzeti név, úgy vége a' KÉRKEDŐ Szónyomozásnak és Magyarázatnak. Öszsze dűl minden, a' mit mostanig mondottam. Vagy mit mondok? Strábo mind ezen nehézségek nélkűl is így akarta eldönteni rövid okoskodással az ALÁZONOKAT:

„Hellanicus, Herodotus és Eudoxus tréfákkal terhelvén bennünket, némelly HALIZON SCYTHÁKAT (A' Latán fordításban egyszer valamivel följebb hibáson: OLIZONOKAT) költöttek a' Borysthenes és Callipidák fölött, 's más efféle neveket emlegettek. Mások (HALIZON helyett) AMAZONOKAT is Mysia, Cária és Lydia között."

„***Hellanicus, Herodotus et Eudoxus nugis nos onerantes, SCYTHAS** quosdam **HALIZONAS*** (A' Latán fordításban egyszer valamivel följebb hibáson: OLIZONOS) ***supra Borysthenem, Callipides, aliaque id genus nomina conficta perhibuerunt. AMAZONES quoque*** (HALIZONUM loco) ***inter Mysiam, Cariam et Lydiam.*** " 11)

Képzelhetni-e ennél nagyobb tsapást törekedésem ellen! Azonban próbáljuk meg, menynyire lehet tisztába hozni e' százados nehézségeket, mellyekkel már maga Strábo némelly részben vitézűl küszködött. Olvassa tsak akárki Strábónak XII-dik és XIV-dik Könyvét, majd látni fogja, hány fő törte hajdan is eszét Homerusnak ALIZON, vagy HALIZON népéről.

1) Herodoti Halicarnassei, Historiarum Libri IX. Londini, 1679. in folio, pag 231. et 241.

2) Herodoti, Musae. Argentorati et Parisiis. 1816. in 8-vo, Tomo II, pag. 113. In Varietate Lectionis. — Cf. Tomo V, pag. 177—178.

3) Homeri, Opera. Basileae, 1779. in 8-vo, Iliad. Libro II, versu 856—857. Némelly Kéziratokban Homerusnál Heyne tanutétele szerént „ALIZON“ áll.

4) Pausaniae, Graeciae Descriptio. Hanoviae, 1613. in folio, pag. 60. In Atticis, Libro I, cap. 31.

5) Strabonis, Geographia. Amstelaedami, 1707. in folio, Tomo Altero, pag. 828. marg. 551. Libro XII.

6) Stephani Byzantini, de Urbibus. Lugduni Batavorum, 1694. in folio pag. 87. — Meg nem állhatom, hogy ide ne írjam Berkelius Ábrahám sorait Magyar nyelvre fordíttatva: „*Hogy mellék név még a' gyermekek is tudják, kik a' Görög Nyelvet fölületesen megkóstolták; mert a' Görög Mesterektől* (az Alázon szó) *kevély, kérkedő, fönhéjazó, hazug és tsaló értelemben vetetik.*“

7) Stephani Byzantini, De Urbibus. Lugduni Batavorum, 1694. in folio, pag. 99.

8) Caji Plinii Secundi, Historia Naturalis. Parisiis, 1741. in folio, Tomo I, pag. 289. Libro V, cap. 32.

9) Joannis Augusti Ernesti, Graecum Lexicon Manuale. Lipsiae, 1767. in 8-vo, col. 108. — Cf. Samuelis Patrick, Clavis Homerica. Londini, 1758. in 8-vo, pag. 106. ad Iliad. IV, v. 26. — Cf. Aeschyli Dramata. Lipsiae, 1805. in 8-vo, pag. 51. Promethei Vincti vers. 696—705.

10) Hesychii, Lexicon. Lugduni Batavorum, 1746. in folio, Tomo I, col. 232.

11) Strabonis, Geographia. Amstelaedami, 1707. in folio, Tomo II, pag. 827. marg. 550. Libro XII.

32. §.

Herodotus a' köz meggyőződés szerént előre botsátott utazások után írta történeti munkáját, 's innend vagyon, hogy, a' SCYTHÁKRÓL beszélvén, a' Fekete Tenger partaitól meszszebb eső Tartományoknak távúlságukat a' partmelléki lakosoktól nyert tudósításokból napjárásnyira is meg határozta. Ez a környűlállás már maga fölmentheti a' ditső Történetírót az ALÁZONOKRA nézve akár miféle tréfa, vagy költés gyanujától annál inkább, mennél közelebb lakott az ALÁZON NÉP a' Fekete Tenger partaihoz. Azonban nintsen szükség illyetén okoskodásra, minekutána más Classicus Írók egyenesen Herodotus hitelessége mellett szólanak. Idősebb Plinius beszéli:

„A' Táphrusoktól belebb a' száraz földön laknak az AUCHÉTÁK (KÉRKEDŐK = ALÁZONOK), KIKNÉL A' HYPÁNIS (Bog folyó) ERED, Neurok, kiknél Borysthenes (Dnieper folyó), a' Gelónok, Thussageták, Budinok, Basilidák és kék haju Agathyrsusok. Ezek fölött a' Nomadesek: azután az Antropophagusok.“	„*A Taphris per continentem introrsus tenent AUCHETAE* (KÉRKEDŐK = ALÁZONOK), *APUD QVOS HYPANIS* (Bog fl.) *ORITUR, Neuri apud quos Borysthenes* (Dnieper fl.), *Geloni, Thussagetae, Budini, Basilidae, et caeruleo capillo Agathyrsi. Super eos Nomades: dein Antropophagi.*“ 1)

Másik helyen mondja ugyan Idősebb Plinius:

„Mások szerént oda tódúltak a' Scythák, AUCHÉTÁK, Atar-	„*Alii influxisse eo Scythas, AUCHETAS, Atarneos,*

neusok, Asampáták. Ezektől a' Tanaiták és Inapaeusok fejenként eltörűltettek."

Asampatas. Ab his Tanaitas et Inapaeos viritim deletos." 2)

Még nyilvábban írja Cájus Julius Solinus:

„Hypánis (Bog folyó) ered az AUCHETÁK (KÉRKEDŐK = ALÁZONOK) között, minden Scytha folyamok között első, tiszta és italra legegészségesebb, míg a' CALLIPIDÁKNAK (Herodotusnál ezek más néven HELLEN SCYTHÁK az ALÁZONOK mellett) határaikba nem foly, hól az EXAMPEUS (Herodotus szerént a' SZÁNTÓ SCYTHÁK és ALÁZONOK öszsze ütköző határaiknál) forrás ditséretlen keserü folyama miatt: melly EXAMPEUS a' tiszta vizzel vegyűlvén a' folyót hibája által elanynyira megváltoztatja, hogy a' tengerbe, mint más ízü bukik-be. Így a' Nemzeteknek véleményeik a' Hypánis (Bog folyó) hiréről különbözők: a' kik kezdetéből esmérik, azok ditsérik: kik a' végénél kóstolták, nem méltatlanúl gyalázzák."

„Hypanis (Bog fl.) *oritur inter* AUCHETAS (KÉRKEDŐK = ALÁZONOK), *Scythicorum amnium princeps, purus et haustu saluberrimus, usque dum* ***CALLIPIDUM*** (Herodoto: HELLENES SCYTHAE penes ALAZONES) *terminis inferatur, ubi fons* ***EXAMPEUS*** (Herodoto in SCYTHARUM ARATORUM et ALAZONUM confinio) *infamis est amara scaturigine: qui* ***EXAMPEUS*** *liquido admixtus fluori, amnem vitio suo vertit, adeo ut dissimilis sibi in maria condatur. Ita inter gentium opiniones fama de* ***HYPANE*** (Bog fl.) *discordat: qui in principiis eum norunt, praedicant: qui in fine experti sunt, non injuria execrantur."* 3)

Pliniusnál és Solinusnál jő elő ime! Herodotusnak legfényesebb VÉDELME Strábo rágalmazása ellen. Ugyan is e' helyekből — mihelyest tudjuk, hogy a' Görög ALÁZON és AUCHÉTA szovak egyet, az az: mind ketten KÉRKEDŐT jelentenek — tüstént folyton foly az is, hogy ALÁZON és AUCHÉTA egy nemzet neve; az is, hogy mind a' két nemzeti név KÉRKEDŐT tészen; az is, hogy Herodotus nem tréfából, vagy költésből emlegeti az ALÁZON NÉPET; az is, hogy Herodotusnál az *'Αλιζώνες* olvasás, vagy ALIZON és HALIZON fordítás tüzre való kritikai hiba. Böltsen írta Suidás az ALÁZON szóról:

„ALÁZONOKNAK pedig nevezték a' hazug (*ψευστας*) és ditsekedő (*μεγαλαύχυς*) embereket."

„'Αλαζόνας vero vocabant homines mendaces (*ψευστας*) *et gloriosos* (*μεγαλαύχυς*)." 4)

Ernesti János Augustus Kézi Görög-Latán Szótárában: „*Μεγαλαυχέω*=Me jactito, Glorior=Ditsekedem, Kérkedem." — „*Μεγαλαύχος* = Gloriosus = Kérkedő." — „*Μεγαλαυχὴς* = Os-

tentator = Magahányó." — „Μεγαλαυχία = Jactantia, Ostentatio = Kérkedés, Magahányás." — „Μεγαλαυχες = Ostentator = Kérkedő." 5) — Ezekből, mint a' μεγάλη = Nagy, és 'Αυχέω = Kérkedem, Görög szovaktól származókból, nem lehet DITSŐSÉGET kitsikarni. Járúljanak még ezekhez Herodotus VÉDELMÉNEK KORONÁJÁÚL magának Herodotusnak ime sorai:

„Már Leipoxaitól származtak azok a' Scythák közűl, kik AUCHÁTA NEMZET néven hivatnak."

„Jam a Leipoxai generatos esse illos Scytharum, qui ***AUCHATARUM GENS*** *vocantur."* 6)

Cájus Valerius Flaccus Setinus Bálbus Argonauticáiban is olvashatni a' Kötél vagy Rabszíj hagyítás által Pórokat fogni tudó AUCHÁTÁKRÓL:

„Doctus et AUCHATES patulo vaga vincula gyro
Spargere, et extremas laqueis adducere turmas." 7)

Nem tsak 'Αυχέω, hanem 'Αυχάω is, mint más helyen előadtuk, anynyit jelent, mint KÉRKEDNI. Egy jelentésü tehát az AUCHÁTA nemzeti név is az ALÁZON és AUCHÉTA nemzeti nevekkel. Az AUCHÁTA NEMZET hazáját Herodotus sehol sem írja-le, a' mi annak jele, hogy a' Görög Nyelv bőségéből a' SCYTHA SZOKÁSOKAT követő, nem pedig SCYTHA faju 's eredetü ALÁZON NÉPET más helyen AUCHÁTA NÉPNEK nevezte. Elhitte ezt előttem már Facciolati Jakab, ki az AUCHÉTA és AUCHÁTA NÉPET hasonlóképen egynek tartotta. 8) Sőt már jelentésénél fogva egy az AUCHÉTA és AUCHÁTA nemzeti névvel az EUCHÁTA nemzeti név is, melly, mint más helyen előadtam, szinte KÉRKEDŐT jelent. Illyen nevü népről, melly az ÁSIAI PÁRTHUSOKKAL együtt lakott, Idősebb Plinius emlekezik. 9) Aethicus Cosmographusnál pedig olvastatik:

„ECÁTÁK (Hibátlanúl: EUCHÁTÁK) ÉJSZAKI TENGER MELLÉKI NEMZET."

„ECATAE(Hibátlanúl: EUCHATAE), ***GENS OCEANI SEPTEMTRIONALIS."*** 10)

Ezen AUCHÉTA, AUCHÁTA és EUCHÁTA népnevek közűl a' részre hajlatlan Szlavin Tudós, Schön Jósef (Lássad e' munka 30-31-dik oldalát) egyedűl az AUCHÉTA névben vélte lappangani a' SZLAVIN nemzeti névnek FORDÍTTATÁSÁT, a' mi minden esetre — ha bár véleményét hiteles okokkal nem támogatta is a' puszta szónyomozáson kivűl — neki bizonyosan ditséretére válik. 11) *„**Suum cuique**."* Az az: *„**Mindenkinek a' magáét**."*

1) Caji Plinii Secundi, Historia Naturalis. Parisiis, 1741. in folio, Tomo I, pag. 218. Libro IV, cap. 12.

2) Caji Plinii Secundi, Historia Naturalis. Parisiis, 1741. in folio. Tomo I, pag. 307. Libro VI, cap. 7.

3) Claudii Salmasii, Plinianae Exercitationes in Caji Julii Solini Polyhistora. Trajecti ad Rhenum, 1689. in folio, Tomo I, pag. 24. Solini Cap. XIV.

4) Suidae, Lexicon. Cantabrigiae, 1705. in folio, Tomo III, pag. 275. Sub voce: Σαλάκων = Jactabundus = Alázon.

5) Joannis Augusti Ernesti, Graecum Lexicon Manuale. Lipsiae, 1768. in 8-vo, col. 1255.

6) Herodoti, Musae. Argentorati et Parisiis. 1816. in 8-vo, Tomo II, pag. 199. Libro IV, cap. 6.

7) Caji Valerii Flacci Setini Balbi, Argonauticon Libri VIII. Altenburgi, 1781. in 8-vo, pag. 766. Libro VI. versu 132.

8) Jacobi Facciolati, Totius Latinitatis Lexicon. Lipsiae, 1835. in folio, Tomo I, pag. 279.

9) Caji Plinii Secundi, Historia Naturalis. Parisiis, 1741. in folio, Tomo I, pag. 315. Libro VI, cap. 17.

10) Pomponii Melae, De situ Orbis Libri III. Lugduni Batavorum, 1722. in 8-vo, pag. 720. In Aethico Cosmographo post Pomponium Melam.

11) Neues Archiv für Geschichte, Staatenkunde, Literatur und Kunst. Wien, 1829. in 4-to, September Heft, Nro 76. S. 601.

33. §.

Azonban Herodotus VÉDELMÉRE nekem ez még mind nem elég. A' Pausániástól említtetett ALIZONI, vagy HALIZONI MÉHEKNEK fulánkaiktól ezek által még nem ment Herodotus: Pedig ezek az ALIZONI, vagy HALIZONI MÉHEK kétségen kivűl LENGYEL ORSZÁGI MÉHEK valának. Ez a' környűlállás terhelné igen nagyon az ALÁZON nemzeti nevet, ha Pausániásnak Bétsi Görög Kéziratában az *Ἀλιζώνων* név helyett *Ἀλαζόνων*, Moskáui Görög Kéziratában pedig *Ἀλαζώνον* nem olvastatnék. 1) Így a' LENGYEL ORSZÁGI MÉHEK nem tsipkedhetik többé az ALÁZON nemzeti névért Herodotust, 's hogy a' Történettudomány nagy érdemü Attyát ezentúl az ALÁZON nemzeti névért mások se háborgathassák, olvassuk egy igen régi Római Sírkövön ime nevezetes Körűlíratot:

„D • M
AVFIDIVS ALA
ZON. PATRONO
SVO. GELASINO
FECIT.“ 2)

(A' Halotti Isteneknek. Gelasinusnak, URÁNAK, Aufidius ALÁZON Tette.)

Itt áll, ime! előttünk igen régi és hiteles Sírkőről az ALÁZON hibátlan nemzeti név. A' Körűlíratnak „PATRONO“ az az: „URÁNAK“ szova kétségen kivűl teszi, hogy az ALÁZON NEMZETBŐL eredett AUFIDIUS ollyan SZOLGA volt, ki URÁTÓL annak Végintézetében (Ex Testamento) SZABADOSSÁ (Libertinussá) tetetett, a' miért is hálából URÁNAK, Gelasinusnak, SIRKÖVET emelt. E' volt tehát az az AUFIDIUS, kitől az „AUFIDIA PLEBEJA GENS“ az az: „AUFIDIA NEMTELEN NEMZETSÉG“ származott, mellynek Pénzét meg esmértetvén írta a' nagy tudományu Eckhel Jósef:

„AVFIDIA.

Gens plebeia.

RVS. ***Caput Palladis alatum, pone XVI.***

M. AVF. ***Juppiter in citis quadrigis d. fulmen, f. sceptrum, infra*** ROMA.. AR. R.

Vaillantius contendit το RVS. explendum RVS*ticus*, Morellius et Perisonius RVSO. Praeplacet prior sententia, nam in integerrimo musei Caesarei solum RVS. legitur nullo vestigio τȣ O, quod additum fuisse suspicatus est Morellius.“ 3)

Az az:

„AVFIDIA

Nemtelen Nemzetség.

RVS. ***Pallásnak szárnyas feje, mellette*** XVI.

M. AVF. ***Juppiter siető négy lovas kotsiban, jobb kezében menykövet, balban királyi páltzát tartva, alól ROMA.*** Ezüst Ritka Pénz.

Vaillant állítja, hogy a' RVS. szó RVS*ticus* helyett áll, Morellius és Perizonius szerént RUSO helyett. Inkább tetszik az előbbi állítás, mert a' Tsászári Gyüjteménynek legépebb példányában tsak RVS. olvastatik, semmi nyoma sem levén az O betünek, mellyet föltaláltathatónak gyanított Morellius.“

Minekutána ezeket már tudjuk, most fogjuk hívebben megérteni, 's talán megigazíthatni is Cájus Svetonius Tranqvillusnak ime sorait Caligula Tsászárról:

„Livia Augustát, Déd Ükét, SZOKNYÁS ULYSSESNEK többször nevezvén, még NEMTELENSÉGGEL is némelly a' Tanátshoz íratott levelében vádolni merte, mintha anyai részről Őse Fundi város Tizedese volt volna: bár köz emlékekből bizonyos, hogy AUFIDIUS

„***Liviam Augustam Proaviam ULYSSEM STOLATUM identidem appellans, etiam IGNOBILITATIS quadam ad Senatum epistola arguere ausus est, quasi materno avo DECURIONE FUNDANO ortam: cum publicis monumentis certum sit,***

LINGON Rómában köz hivatalokat viselt.“.

AUFIDIUM LINGONEM Romae honoribus functum.“ 4)

A’ Krisztus születése után 12-dik évben világra jött Caligula Tsászár önmaga a’ Krisztus születése után 70-dik év felé született Svetoniusnál bizonyosan hívebben tudhatta saját származatát, ’s hogy azt valóban igen jól tudta, az már tsak abból is kitetszik, hogy AUFIDIUS ALÁZON Ura halála után SZOLGÁBÓL lett SZABADOSSÁ; hogy a’ tőle származott utódok bizonyosan NEMTELEN NEMZETSÉGHEZ tartoztak. Hát azt is hogy ne tudta volna elég hitelességgel — ha a’ Római Tanátsnak is megírni bátorkodott — hogy az az AUFIDIUS, kitől ő LIVIA AUGUSTA által eredetét vette, FUNDI VÁROSNAK TIZEDESE volt? Az AUFIDIA NEMZETSÉG sarjadékai közűl valóban utóbb is laktak FUNDI VÁROSBAN, mert Horátiusnál olvashatni:

„*FUNDOS AUFIDIO LUSCO praetore libenter*
Linquimus, insani ridentes praemia scribae,
Praetextam, et latum clavum, prunaeque batillum.“ 5)

Az az:

„***FUNDIT ’s AUFIDIUS Praetort oda hagytuk örömmel,***
Rajta bohón nevetének a’ hoszszú Római bársonyt,
És széles kaptsot, jeleit jutalomnak; Iró volt.“

Ha már enynyi megvalósodott Caligula Tsászárnak állításából, valóságnak kell annak is lennie, hogy AUFIDIUS, Livia Augustának anyai részről Ősc (Öreg Attya), LINGON volt. Nem tagadhatni ezt már tsak a’ Caligulától Livia Augustának adatott SZOKNYÁS ULYSSES név miatt is. Írja ugyan Ostertag, Svetonius munkájának Német Fordítója:

„A’ Stola saját viseletük volt a’ Római Főaszszonyoknak. ULYSZ Homerustól egy fortélyos és tsalfa Ravaszfőnek festetik:“

„***Die Stola war die eigenthümliche Tracht der Römischen Damen. ULYSZ wird vom Homer als ein verschmitzter betrügerischer Schlaukopf geschildert:***“ 6)

De nekem egészen más látszik rejleni a’ SZOKNYÁS ULYSSES elnevezésben. ULYSS-ES igazi neve — elvetvén belőle az ES Görög végzetet, és az Y betűt U betűnek mondván-ki — ULUSZ (másad jelentéssel: ITALUS) volt, a’ mit Maffejinak igen régi Gemmája is bizonyít, mellyen szinte ULUXE, vagy ULUSSE anynyi, mint ULYSSES. 7) ULUSZ pedig épen anynyi, mint LINGON: LINGON megint anynyi, mint LENGYEL, másképen LENGYEN, (másad jelentéssel:

ALÁZON), vagy HORVÁT. E' mostanig soha sem hallatott állításokat megbizonyítani nem ide tartozik: De azt érénteni tsak ugyan ide tartozik, hogy, ha ezek valóságok, úgy AUFIDIUS ALÁZON tagadhatatlanúl SZLAVIN volt. Sok, sok, igen sok fekszik elrejtetve a' História számára Tamás Spalatrói Esperesnek a' HORVÁTOKRÓL szóló ime soraiban:

„Jövének LENGYEL ORSZÁG részeiből, kik LINGONOKNAK hivatnak, Totilával (Góthus Királylyal) hét vagynyoltz Nemes Nemzetségek."	„*Venerant de Partibus POLONIAE, qui LINGONES appellantur, cum Totila* (Gothorum Rege) *septem vel octo tribus Nobilium.*" 8)

És nem volt-e valóságos ALÁZON, az az: KÉRKEDŐ azon SABINUS LINGON, kiről írja Tacitus:

„SABINUS (LINGON), a' belé oltatott hiuság fölött, hamis eredetnek ditsőségétől lángolt, mondván: hogy Déd Üke az Isteni Juliusnak, midőn Gálliában hadakozott, testre és házasságtörésre nézve tetszett."	„*SABINUS (LINGON), super insitam vanitatem, falsae stirpis gloria incendebatur, proaviam suam divo Julio per Gallias bellanti, corpore atque adulterio placuisse?*" 9)

Azonban e' szép történeti adatokat mind elhomályosították azok, kik Svetonius könyvében az „AUFIDIUM LINGONEM" szovak helyett „AUFIDIUM LURCONEM" szovakat tettek. 10) Okuk e' változtatásra az volt, hogy AUFIDIUS LURCO Rómában köz hivatalokat viselt. De Caligulára nézve nem az itt a' kérdés, vallyon AUFIDIUS LURCO viselt-e Rómában köz hivatalokat? hanem az: vallyon AUFIDIUS, a' FUNDI VÁROSNAK TIZEDESE, viselt-e Rómában köz hivatalokat, és ugyan ez a' TIZEDES egy személy volt-e AUFIDIUS LURCÓVAL? Ezt senki sem hiheti el, sőt nem is hihető, hogy maga a' SZOLGÁBÓL Ura kegyelme által SZABADOSSÁ lett AUFIDIUS ALÁZON azonnal Rómában köz hivatalokra emelkedett volna. Utóbb Maradékai közűl CNEJUS AUFIDIUS COECUS (Cicero, Tusc. Disput. V, 39. — De Finibus Bonorum et Malorum V, 19. — Horatius, Serm. I, Ecl. 5, Versu 34—36. — Livius, XLIII, 10.) Rómában TRIBUNUS PLEBIS (Népszószóló) és PRAETOR (Bíró), ennek fogadott fia pedig (Cicero, In Orat. pro Domo sua Cap. 13.) CNEJUS AUFIDIUS ORESTES Krisztus születése előtt 71-dik évben CONSUL (Polgár Mester) volt. Emleget ugyan Cicero (In Oratione Pro Lucio Flacco Cap. 19) TITUS AUFIDIUS PRAETORT (Bírót) is. Előjőnek továbbá Gruterus Jánosnál (Corpus Inscriptionum. Tomi II, Parte II, pag. CXI. In Indice Nominum) CAJUS AUFIDIUS ATTICUS és MARCUS AUFIDIUS FRONTO Római CONSULOK (Polgár Mesterek) a' régi köveken. El-

lenben MARCUS AUFIDIUS LURCO Marcus Terentius Várrótól (De Re Rustica Libro III, cap. 6.) és Idősebb Pliniustól (Hist. Nat. Libro X, cap. 20.) tsak arról esmértetik meg, hogy Catilina öszszeesküvésének időszaka felé (Circa Bellum Piraticum Novissimum) a' Páva hizlalásból igen meggazdagodott Baromfi Kereskedő volt. 11) Ez tsak nem lehetett Livia Augustának anyai részről Őse, vagy is Öreg Attya. Agyon veri ime! az idővetés és történettudomány a' LURCO névnek beszúratását Svetonius Könyvébe a' LINGON nemzeti név helyett. Az a' MARCUS LURCO, kit Cicero (In Oratione pro Lucio Flacco Cap. 4.) megnevez, az AUFIDIA NEMZETSÉGHEZ tartozott-e? nem mondatik. Egyébberánt akár LINGO, akár LURCO név álljon Svetonius könyvében, anynyi minden esetre a' már mondattakból kitünik, hogy a' LENGYEL ORSZÁGI nemzet neve ALÁZON, nem pedig ALIZON volt.

1) Pausaniae, Graeciae Descriptio. Lipsiae, 1794. in 8-vo, Tomo I, pag 123. In Atticis Libro I, cap. 32.

2) Ludovici Antonii Muratorii, Novus Thesaurus Veterum Inscriptionum. Mediolani, 1740. in folio, Tomo III, pag. MDXXI. Nro 2.

3) Josephi Eckhel, Doctrina Numorum Veterum. Vindobonae, 1795. in 4-to, Parte II, Vol. V, pag. 147. — Cf. Josephi Eckhel, Catalogus Musei Caesarei Vindobonensis Numorum Veterum. Vindobonae, 1779. in folio, Parte II, pag. 16

4) Petri Almeida, In Caji Svetonii Tranquilli De XII. Caesaribus Libros VIII. Commentarii. Hagae-Comitum, 1727. in 4-to, pag. 501—502. Caligula, cap. 23.

5) Q. Horatius Flaccus. Lipsiae, 1764. in 8-vo, Tomo I, pag. 435. Sermonum Libro I, Ecloga 5, versu 34—36. — Cf. pag. 531. Sermonum. Libro II, Ecloga 4, versu 24- 26.

6) Cajus Suetonius Tranquillus übersetzt und mit erläuternden Anmerkungen begleitet von I. P. Ostertag. Wien und Prag, 1799. in 8-vo, II. Band, S. 36.

7) Maffeji, Museum Veronense. Veronae, 1739. in folio, pag. I—II.

8) Joannis Georgii Schwandtneri, Scriptores Rerum Hungaricarum. Lipsiae, 1748. in folio, Tomo III, pag. 541. Historiae Salonitanae cap. 7.

9) Caji Cornelii Taciti, Opera. Antverpiae, 1668. in folio, pag. 412—413. Historiarum Libro IV, cap. 55.

10) Cajus Svetonius Tranqvillus. Curante Petro Burmanno. Amstelaedami, 1736 in 4-to, Tomo I, pag. 644—645. Caligula. Cap. 23.

11) Dionysii Petavii, Rationarium Temporum. Lugduni Batavorum, 1724. in 8-vo, Tomo I, pag. 167. De Bello Piratico.

34. §.

Homerusnál is — bár mit gyanítgattak ezeredek óta a' Tudós Férfiak — A' HALIZON és ALIZON nemzeti név helyett ALÁZON nemzeti nevet kell olvasni. A' hamvaiban is tiszteletre méltó Heyne Christián Gottlob megjegyzette a' különbféle olvasások között:

„Ἁλιζώνων. Ἁλιζώμων a' Boroszlói másad Kéziratban. Ἀλιζώνων és Ἁλιζώνων FÖLTSERÉLVE	„Ἁλιζώνων. Ἁλιζώμων *Vrat. b.* Ἀλιζώνων *et* Ἁλιζώνων ***PROMISCUE EXARATUM videas;***

ÍRATVA jő-elő: ámbár a' Grammaticusok az V-dik Könyv 39-dik versében LEHELETTEL írni parantsolják." | *etsi Grammatici ad E, 39. ASPIRATE scribere jubent.*" 1)

Hesychius Szótárában, meghoszszabbítva az í betüt, Homerus Népe 'Ἀλίζωνως. 2) A' Velentzei Scholiumokban mondatik:

„'Ἀλίζωνες Pontusi Nép." | „'Ἀλίζωνες *Gens Pontica.*" 3)

Wolf Fridrik Augustusnak Homerusi letzkéiben találtatik:

„856. 'Ἀλιζώνων. Ezek előfordúlnak az 5-dik Könyv 39-dik versében is. Esméretlen Nép." | *„856.* 'Ἀλιζώνων. *Diese kommen auch vor Il. E, 39. Es ist eine unbekannte Völkerschaft.*" 4)

Byzántiumi István, megemlítvén Homerusnak Ἀ'λιζῶνες Népét, így vélekedik, mint már fölebb is észrevehettük:

„TALÁN így neveztettek, ELVÁLTOZVÁN AZ A BETŰ I BETÜRE, mivel Gazdagságukban KEVÉLYKEDTEK." | *„FORTASSIS ita dicti sunt, MUTATO A IN I, quod divitiis SUPERBIRENT.*" 5)

Itt Byzántiumi István az 'Ἀλαζῶνες névre tzéloz, mivel 'Ἀλαζὼν nem tsak KÉRKEDŐ, hanem KEVÉLY jelentéssel is bír Hesychius és Suidás szerént, mint más helyen bőven előadtam. Eustáthiusnál, Homer magyarázójánál is olvasható, „'Ὀλιζώνων, οἱ δ' 'Ἀλαζώνων." Utána veti Heyne:

„Valának tudniillik, kik a' Borysthenes fölött lakó HALIZON SCYTHÁKAT (E' két szóban kettő a' hiba) emlegeték; minden alkalmas tekéntet nélkűl, és Trójától igen meszsze lakókat." | *„Scilicet fuere; qui HALIZONAS SCYTHAS* (E' két szóban kettő a' hiba) *Supra Borysthenem memorarent; nulla idonea auctoritate, et a Troja nimium quantum remotos.*" 6)

Heynénak ezen aggodalma alább egészen el fog enyészni. Sőt már az igen régi Tudós Férfiak közűl Strábo Hecataeus Milesiusnak távúl sem a' Borysthenes Melléki ALÁZONOKRA tzélozó véleményét így adja elő:

„Hecataeus a' Föld Kerűletében így ír. ALAZIA város mellett vagyon Rymus folyó, melly a' Mygdonius Mezőn keresztűl napnyugatról omlik a' Dascylites tóból, és Ryndácusba szakad. És most elpusztúlva van ALÁZIA. Azonban az | *„Hecataeus in terrae circuitione ita scribit. Ad ALAZIAM urbem fluvius est Rymus, qui per Mygdonium campum ab occasu labitur e lacu Dascylitide, et in Ryndacum exit. Atque nunc desertam esse ALAZIAM. Mul-*

ALÁZONOKNAK (*Ἀλαζώνων*) sok faluikban laknak, mellyeken által foly Odrysses: Ezekben Apollo legnagyobb buzgósággal tiszteltetik, főképen a' Cyzicumiaknak fölvigyázásuk alatt."	*tos autem ALAZONUM (Ἀλαζώνων) pagos habitari, quos Odrysses perfluat: in quibus Apollo studiosissime colatur, maxime inspectione Cyzicenorum.*" 7)

Demetrius Scepsius, szinte igen régi Írónak, okoskodásáról hasonlóképen a' Homerus HALIZON és ALIZON népét tárgyozva megint beszéli Strábo:

„Mert Scepsisről, hazájáról, írván, mellette és Aesepus mellett mondja lenni Eneás falut, és Argyriát, és ALÁZIÁT. Mellyek ha vagynak, kétségkivűl Aesepus forrásainál vagynak."	„*Nam de Scepsi, patria sua, scribens, prope eam et Aesepum ait esse Eneam pagum, et Argyriam, et ALAZIAM. Quae si sunt, utique ad fontes Aesepi sunt.*" 8)

A' két utólsó régi Görög Író, mint alább látni fogjuk, valóban helyesen eltalálta a' Nevet, de nem a' Homerustól éréntetett Lakhelyet. Még egy helyen írja Strábo:

„Aesepus körűl a' völgysorban, a' folyónak bal parti részén a' kezdetnél vagyon Polichna, falazásra alkalmas Mezővároska: Azután Ó Scepsis, és ALLAZONIUM (*Ἀλλαζόνιον*), melly az ALLAZONOK (*Ἀλλαζόνων*) miatt KÖLTETETT (!?): kikről fölebb szólottunk."	„*In convalle circa Aesepum, ad laevam fluminis partem initio est Polichna, muris aptum oppidulum: deinde Palaescepsis, et ALLAZONIUM (Ἀλλαζόνιον), CONFICTUM (!?) jam gratia argumenti de ALLAZONIBUS (Ἀλλαζόνων): de quibus supra diximus.*" 9)

Enynyi hiteles Kutfői Adat után ki tarthat tudatlannak, vakmerőnek és részrehajlónak, ha Homerus Iliásában KÉT SOK BAJT ÉS FŐTÖRÉST OKOZOTT HELYET megigazítok ezeredek után? Schweighaeuser János bő tudománynyal megmutatta, hogy Herodotusnak ALÁZON nemzeti nevét Görögűl így kell le írni: *ἈΛΆΖΩΝ*. 10) Ezt az *Ἀλάζων* olvasást helyheztetem én Homerus Iliásában a' régi HALIZON, vagy ALIZON helyébe, 's azért az Iliás II. Könyve 856-dik versét — elhagyván a' szükségtelen leheletet, és A betűt tevén I helyett az ALIZON nemzeti névbe — így olvasom:

„*Αὐτὰρ Ἀλαζώνων Ὁ δίος καὶ Ἐπίστροφος ἦρχον.*" 11)

Az Iliás V-dik Könyve 39-dik versét is hasonlóképen így olvasom:

„*Ἀρχὸν Ἀλαζώνων Ὁ δίον μέγαν ἔκβαλε δίφρου.*" 12)

Helyesen teszem-e ezt a' változtatást, vagy helytelenűl? azt a' Történettudománynak kell kifejteni. Ha helyesen: Lészen SZLAVIN HISTÓRIA A' TRÓJAI HÁBORUTÓL ELSŐ JUSTINIÁNUS TSÁSZÁRIG; ha helytelenűl: ÜRES ELMEFUTTATÁS ÉS TÉVEDES MINDEN IGYEKEZETEM A' SZLAVIN HISTÓRIA KÖRŰL.

1) Homeri, Carmina cum brevi Annotatione. Accedunt Variae Lectiones et Observationes Veterum Grammaticorum cum nostrae aetatis Critica. Curante C. G. Heyne. Lipsiae, 1802. in 8-vo, Tomo IV, pag. 427. In Iliados Libr. II. v, 856.

2) Hesychii, Lexicon. Lugduni Batavorum, 1746. in folio, Tomo I, col. 232.

3) Scholia In Homeri Iliadem. Ex Recensione Immanuelis Bekkeri. Berolini, 1825. in 4-to, TomoPriore, Ad Iliad. II, vers. 856.

4) Fr. Aug. Wolf's, Vorlesungen über die Vier Ersten Gesänge von Homer's Ilias. Herausgegeben von Leonhard Usteri. Bern, 1731. in 8-vo, II. Bändchen, S. 180.

5) Stephani Byzantini, de Urbibus. Lugduni Batavorum, 1694. in folio, pag. 99.

6) Christiani Gottlob Heyne, Homeri Carmina. Lipsiae, 1803. in 8-vo, Tomo IV, pag. 427. In Iliados Librum II, v. 856.

7) Strabonis, Geographia. Amstelaedami, 1707. in folio, Tomo II, pag. 828. marg. 551. Libro XII.

8) Strabonis, Geographia. Amstelaedami, 1707. in folio, Tomo II, pag. 829. marg. 552. Libro XII.

9) Strabonis, Geographia. Amstelaedami, 1707. in folio, Tomo II, pag. 899—900. marg. 603 Libro XII.

10) Herodoti, Musae. Argentorati et Parisiis, 1816. in 8-vo, Tomo V, pag. 177–178. In Adnotationibus ad Herodoti Librum IV, cap. 17.

11) Homeri, Opera. Basileae, 1779. in 8-vo, Tomo I, pag. 58. Iliad. II, 856.

12) Homeri, Opera. Basileae, 1779. in 8-vo, Tomo I, pag. 102. Iliad. V, 39.

35. §.

Így hangzik Latán Fordításban — mert a' Görög Szöveget Hazánkban úgy is fölötte igen kevesen értenék, 's különben is itt nem Görög szovakról, hanem tsak nemzeti és földleírási nevekről lészen kérdés — így hangzik, újra mondom, Latán Fordításban megigazíttatva Homerusnak első helye, mellyet már fölebb is olvastunk, 's még másodszor is érdemes változtatva hallani:

„*At ALAZONIBUS Hodius et Epistrophus imperabant,*
Procul ex ALYBE, unde ARGENTI est ORIGO.“

Az az:

„De az ALAZONOKNAK Hodius és Epistrophus parantsolának,
Meszsze ALUBBÓL, honnand az EZÜST EREDETE.“

Homerusnak másik helye hasonlóképen megigazíttatva így olvastatik:

„— — — *Primus utique Rex virorum Agamemnon*
Ducem ALAZONUM Hodium magnum dejecit e curru:

Primum enim ei verso in fugam in tergum hastam infixit
Humeros inter, perque pectora trajecit:
Fragorem vero edidit cadens, sonitumque dedere arma super ipso."

Az az:

„— — — Első igen is a' Férfiak Királyuk Agamemnon
Az ALÁZON Vezért a' nagy Hodiust ledobta a' kotsiból:
Először ugyan is neki futásra indúltnak a' dárdát hátába döfte
Vállai között, 's mellein keresztűl szurta:
Zuhanást adott pedig estével, 's fölötte ropogtak a' fegyverek."

Ezen utóbbi hely, mint egyedűl a' futó Hodius ALÁZON Vezér halálát festő, nem érdemel valami különös figyelmet: Ellenben az előbbi igazi elrejtetett kints, mellyet kiásni, és történeti fáklya, mellyet meggyujtani szükséges. Azt beszéli tudniillik benne Homerus, hogy az ALÁZON NEMZET Trója segedelmére ellenségei ellen ALYB, vagy is, az Y betüt — mint kell — U betünek kimondva, ALUB TARTOMANYBÓL jött, mellyben EREDETE volt az EZÜSTNEK. Ki kell tehát tanúlni, ha e' helylyel boldogúlni akarunk, mellyik régi Nép volt az ALUB NÉP, továbbá hol lakott az ALUB NÉP, MESZSZE feküdött-e Trójától az ALUB NÉP LAKHELYE, 's volt e' valóban az ALUB TARTOMÁNYBAN az EZÜSTNEK EREDETE? E' kérdéseken is sokat törték eszüket a' régi Írók, azonban, mivel véleményeik merő szóvesztegetések, róluk egészen hallgatok. Beszéltetem inkább az ALUB NÉPRŐL a' Cappadóciai Amasea Városban született és Ásiában is nagy utazásokat tett Strábót, ki így ír a' CHALYBESEKRŐL:

„*Hos itaque censeo a poeta* (Homero) *vocari* ***HALIZONOS*** *in recensione post Paphlagonas*,

„*Duxit* ***HALIZONES*** *Odiusque et Epistrophus una*
Ex ***ALYBA*** *procul, Argenti qua vena secatur.*"

Sive scriptura mutata ex ***CHALYBA*** *est in* ***ALYBAM****: sive homines isti olim* ***ALYBES*** *pro* ***CHALYBIBUS*** *dicti sunt. Neque enim nunc quidem pro* ***CHALYBIBUS CHALDAEI*** *potuerunt dici: quondam autem non potuerunt ex* ***ALYBIBUS CHALYBES*** *fieri. Praesertim cum vocabula multis sint obnoxia mutationibus, maxime Barbarica. 1)*

Az az:

„Ezeket vélem tehát a' Költőtől (Homerustól) HALIZONOKNAK hivatni a' lajstromban a' Paphlagonok után,

„Vezette a' HALIZONOKAT Odius is Epistrophus is együtt
ALUBBÓL meszsziről, az Ezüstnek merre vágatik ere."

Akár az írás változott CHALUBBÓL ALUBBÁ: akár ezen emberek hajdan ALUBOKNAK neveztettek CHALUBOK helyett: Mert most sem lehetne CHALUBOK helyett CHALDAEUSOKAT mondani: ha hajdan nem neveztethettek az ALUBOK CHALUBOKNAK. Főképen midőn a' nevek sok változásoknak vagynak alájuk vettetetve, leginkább a' Barbar nevek."

Hátrább megint állítja Strábo:

„Miért tette pedig a' CHALUBOKAT középföldekre, kiket Homerus HALIZONOKNAK (itt Strábo a' TENGER MELLÉKI hibás magyarázatra tzéloz) nevez, mint mi is megmutattuk."

„Cur vero ***CHALYBES*** *posuit in mediterraneis, quos* ***HALIZONAS*** (Itt Strábo a' TENGER MELLÉKI hibás magyarázatra tzéloz) *Homerus dixit, ut et nos demonstravimus?*" 2)

Byzántiumi István is tanítja:

*„**CHALYBES**, gens circa **Pontum**, ad **Thermodontem** fluvium, de quibus **Eudoxus** in primo. **Ex** aeris autem regione ferrum, quod ad acumina laudatur, educitur. **HOS HOMERUS HALIZONAS VOCAT** in Catalogo post **Paphlagones**.*

*„Sed **HALIZONIBUS** Hodius et **Epistrophus** imperabant*
*Longe ex **ALYBIBUS**, unde argenti est proventus.*"

*Vel Scriptura transposita ab illo „**LONGE EX CHALYBE**," cum **HI HOMINES PRIMUM ALYBES DICERENTUR PRO CHALYBES**. Possessivum **CHALYBDICUS** dicitur etiam cum D. Lycophron: **CHALYBDICO MUCRONE**. Dicitur etiam **REGIO CHALYBDICA**. Et **CHALYBI** apud Hecataeum: **ARMENII SIMUL CUM CHALYBIS AD AUSTRUM HABITANT**.*" 3)

Az az:

„CHALUBOK Nemzet a' Pontus körűl, a' Thermodon folyó mellett, kikről Eudoxus az elsőben: A' Réz tartományból pedig a' Vas, melly élességekre dítsértetik, kivitetik. EZEKET NEVEZI HOMERUS HALIZONOKNAK a' Lajstromban a' Paphlagonok után.

„De a' HALIZONOKNAK Hodius és Epistrophus parantsolának
Meszsze az ALUBOKBÓL, honnand az Ezüst jövedelme van."

Vagy tőle föltserélt írással MESZSZE CHALUBBÓL", minthogy EZEN EMBEREK ELŐSZÖR ALUBOK NEVET VISELTEK CHALUBOK HELYETT. Birtokosa CHALUBDICUS és ugyan D betüvel is. Lycophron: CHALUBDI KARDDAL. Mondatik CHALUBDI ORSZÁG is. ÉS CHALUBI Hecataeusnál: AZ ARMENUSOK EGYÜTT A' CHALUBIAKKAL DÉLRE LAKNAK."

Így, ha Strábo és Byzántiumi István kitalálták a' Valót, nekünk már most a' CHALUB NÉPEN kell törni fejünket.

1) Strabonis, Geographia Amstelaedami, 1707. in folio, Tomo Altero, pag. 826. marg. 549. Libro XII.
2) Strabonis, Geographia Amstelaedami, 1707 in folio, Tomo Altero, pag. 997 marg. 678. Libro XIV.
3) Stephanus Byzantinus, De Urbibus Lugduni Batavorum, 1694. in folio, pag 752 753.

36 §.

Minekelőtte a' CHALUB NÉPRŐL szólanék, meg kell mindenek előtt Strábo és Byzántiumi István DITSŐSÉGÉRE mondanom, a' mit e' két hires Író bizonyosan nem tudott, 's nem is tudhatott, hogy a' CHALUB NÉP által már megnyertük a' SZLAVIN ŐS HISTÓRIÁT A' TRÓJAI HÁBORUTÓL ELSŐ JUSTINIÁNUS TSÁSZÁRIG. D' Herbelot irja Napkeleti Könyvtár tzímü munkájában:

„SECALEBAH, vagy SACALEBAH. Ez a' SECLAB többese, melly Árábsúl azokat jelenti, kiket a' Régiek CHALYBESEKNEK neveztek, 's kiket 'mi most ESCLAVONOKNAK hivunk. Melly Nemzet éjszakibb tartományból jött, mint a' mellyben most lakik, 's melly magában foglalja az Oroszokat és Moskovitákot. Az Árábsok két féle SECALEBAH népet esmérnek, az Éjszakiakat, kikről szólottunk, és a' Délieket, kiket megkülönböztetve SECALEBAT al ZENG' néven neveznek, 's kiknek a' Régiek CHALYBES AETHIOPUM nevet adtak."

*„**SECALEBAH**, ou **SACALEBAH**. C' est le plurier de **SECLAB**, qui signifie en Arabe ce que les Anciens ont appellés **CHALYBES**, et que nous appellons aujourd'hui les **ESCLAVONS**, Nation qui est venue d'un Pays plus Septentrional que celui où ils habitent présentement, et qui comprend les Russes et les Moscovites. Les Arabes reconnoissent deux sortes de **SECALEBAH**, ceux du Nord, desquels on vient de parler, et ceux du Midi, qu'ils appellent par distinction **SECALEBAT al ZENG'**, que les Anciens ont nommés **CHALYBES AETHIOPUM**."* 1)

Másik helyen megint említi D' Herbelot:

„JAGIOUGE, és MAGIOUGE: Góg és Mágóg, mellynek maradéka, melly Jáfettól szármozik, Ásiának leg éjszakiabb tartományait lakja. Ebn Alovardi Khiridat al-agiaib tzí-

*„**JAGIOUGE**, et **MAGIOUGE**: Gog et Magog, dont la posterité qui descend de Japhet, habite les pays les plus Septentrionaux de l' Asie. Ebn Alo-*

mü könyvében e' tartományról szólván ezeket mondja: „A' Góg és Mágóg népek a' leg magosabb (vagy is leg távúlabb) éjszakon találtatnak, minekutána a' Kaimakok és SECLÁBOK földeik (az Utazótól) már elhagyattak.“ E' népek közűl az elsők a' Tatárok, kiket mi most Kalmukoknak hivunk, az utóbbiak a' Régieknek CHALYBESEIK, kiket mi SCLÁVONOKNAK (Szlavinoknak), vagy ESCLAVONOKNAK nevezünk. Ezek Ásiában laktanak, de elhagyák földeiket, hogy egy mást, hozzánk közelebbet, népesítsenek-meg, mellynek nevüket adták.“

vardi dans son Livre intitulé Khiridat al-agiaib, parlant de ces pays, dit: „L'ontrouve les peuples de Gog et Magog dans le plus haut du Septentrion, après avoir traversé le pays des Kaimakiens et celui des SECLABES.“ Les premiers de ces peuples sont les Tartares, que nous appellons aujourd'hui Calmuques. Les seconds sont les CHALYBES des anciens, que nous appellons SCLAVES ou ESCLAVONS. Ceux-ci demeuroient dans l'Asie: mais ils sortirent de leur pays pour en venir peupler un autre plus proche de nous, auquel ils ont donné leur nom.“ 2)

Két izben is tanította tehát D' Herbelot a' napkeleti Árábs Írókból, hogy a' SZLAVINOK hajdan CHALUBOK, és viszontag a' régi CHALUBOK is SZLAVINOK voltak. Esmérte, úgy látszik, főképen az első helyet a' tiszteletre méltó Tseh Író Pubitschka is, de annak hitelt adni nem tudott, így írván:

„Vallyon a' SLÁVOKNAK, vagy is SECLÁBOKNAK nevük hajdan esméretes volt-e, a' VI-dik századig minden Íróknak hallgatásuk miatt arról nagyon kételkedem. Szinte így bizonytalan, vallyon a' CHALYBESEK, melly név Xenophonnál és Strábónál Cappadóciai (?!) Népnek tulajdoníttatva találtatik, a' régiektől SLÁVUSOKNAK hivattak-e? Herbelot azt állította: Herbelothoz illett volna ezt az állítását valami alkalmas alapból megbizonyítani.“

„Utrum tamen olim nomen SLAVORUM, seu SECLABORUM notum fuerit, ex scriptorum omnium usque ad seculum VI, silentio vehementer dubito. Sic etiam incertum, utrum CHALYBES, quod nomen apud Xenophontem et Strabonem occurrit Populo Cappadociae (?!) tributum, utrum, inquam, CHALYBES, item SLAVI ab antiquis appellati fuerint? Herbelotius id affirmavit: Herbelotii quoque intererat assertionem hanc suam aliquo idoneo fundamento confirmare.“ 3)

A' derék Pubitschka e' soraiban szük esméretet árúl-el. Nem említem, hogy az Árábs SECALEBAH szóban a' SCLÁV (és CHALEB)

szónak ábrája egészen foglaltatik; nem említem, hogy Abul-Pharájius Gergely Dynástiáinak lajstromukban a' CHALUBOK és SCLÁVOK egy Népnek vetetnek, 's az Árábs szövegben SZEKLÁB, a' Latánban ellenben CHALUB név áll: 4) De azt már tsak meg kell említenem, hogy Gólius Jakabnak Árábs-Latán Szótárában is előjő:

„SZEKLÁB=CHALYBES : SCYTHIAI Nemzet; különösen Éjszaki. SZLÁVOK. Russusok és hasonlók. MARUPHIDES, vagy is IBN MARUPH. Mert SACALEBAT az ZENG'=CHALYBES AETHIOPUM. ABULFEDA."

„***SZEKLÁB=CHALYBES**: gens **SCYTHICA**; peculiariter Septemtrionis. **SLAVI**, Russi et similes. **MARUPHIDES** seu **IBN MARUPH**. Nam **SACALEBAT** az **ZENG'=CHALYBES AETHIOPUM**. **ABULFEDA**.*" 5)

Itt Gólius Jakab Kutfőket is idézett, tudniillik MARUPHIDES, vagy is IBN MARUPH nevü Árábs Írót és ABULFÉDÁT, szinte Árábs Írót, Leydai Kéziratokból. IBN MARUPH Mediának Gilán tartományában született; Nomán Ibn Mundir Árábs Királynak, ki Mohammed Prófétával tsak nem egy idős, Unokái közé tartozott; Árábs-Persa Szótárt írt, mellynek két kézirata állott Gólius Jakab előtt; ABULFÉDA pedig esméretesebb Árábs Író, mint sem hogy őt, 's különösen Geographiáját, esmértetnem kellene. 6) Így, a' mit Pubitschka kivánt, az tőlem, vagy inkább Góliustól, teljesíttetett. Érénthetem itt figyelem gerjesztés végett, hogy Idősebb Plinius is (Hist. Nat. Libro VI, cap. 29.) emleget Afrikában AETHIOPIAI CHALYBESEKET.

1) D' Herbelot, Bibliotheque Orientale à Maestricht, 1776. in folio, pag. 776. Sub: Secaleba. — Cf. Sub: Seclab, Seclabi. — Cf. Editionis à La Haye, 1778. in 4-to Tom. III, pag. 282—283.

2) D' Herbelot, Bibliotheque Orientale. à Maestricht, 1776. in folio, pag. 436. Sub: Jagiouge. — Cf. Editionis à La Haye, 1777. in 4-to, Tom. II, pag. 281.

3) Acta Societatis Jablonovianae De Slavis Venedis Antis Vilzis et Sorabis. Lipsiae, 1773. in 4-to, pag. 50.

4) Gregorii Abul-Pharajii, Historia Compendiosa Dynastiarum. Oxoniae, 1663. in 4-to, In Indice.

5) Jacobi Golii, Lexicon Arabico-Latinum. Lugduni Batavorum, 1653. in folio, col. 1369.

6) Jacobi Golii, Lexicon Arabico-Latinum. Lugduni Batavorum, 1653. in folio, Inter Abbreviaturas Indicis Librorum post Praefationem. — Cf. Gregorii Abul-Farajii, Specimen Historiae Arabum. Oxoniae, 1650. in 4-to, pag. 72. et 137.

37. §.

De nem tsak az Árábs, hanem a' Görög Történetírók is CHALUB néven nevezik a' SZLAVINOKAT, a' mi az Árábs Íróknak hitelességüket fölöttébb emeli. Nestornak egyik Kéziratában előjő:

„SZLAVINOK közel SYRIÁHOZ és PAFLAGÓNIÁHOZ.“

„*SLAVEN in der Nähe von SYRIEN und PAFLAGONIEN.*“ 1)

Akár tetszik e' hely Schlözernek, akár nem tetszik, elég az, hogy e' helynek tartalma valóság. Anástásius Könyvtár őr beszéli Justiniánusról:

„Menvén pedig Thessalonicáig a' SZLAVINOKNAK NAGY SZÁMU SOKASÁGUKAT részént hadban elfogta, részént mint önkényt hozzája jövőket a' TSÁSZÁRI ELŐTSAPAT TARTOMÁNYÁBA, midőn Abydusnál által hajókázott volna, helyheztette.“

„*Exurgens autem usque Thessalonicen COPIOSAS MULTITUDINES SCLAVINORUM partim bello percepit, partim cum ad se confluerent IN PARTIBUS OBSEQVII, cum per Abydum transfretasset, constituit.*“ 2)

Mi volt ez a' TSÁSZÁRI ELŐTSAPAT (OBSEQVIUM= ELŐSEREG), 's hol volt különösen LAKHELYE KIS ÁSIÁBAN? bőven el mondja Constantinus Porphyrogenneta Görög Császár, meg nevezvén egyszer'smind e' TSAPATNAK nevezetesebb városait, Nicaeát, Cotyaeumot, Dorylaeumot, Midaeumot, Apameát, Myrlaeát, Lampsacumot, Pariumot, CYZICUMOT és ABYDUST. 3) A' SZLAVINOK tehát Justiniánus Császártól e' Városokban nyertek lakhelyet Paflagónia szomszédságában. Ha tehát ismét írja alább Anástásius Könyvtárőr Constantinus Császárról:

„CYZICUMNÁL (Etzinél) pedig száz husz CHALBENUST fölakasztatott.“

„*Apud CYZICUM (Etzi) autem centum et vicenos CHALBENOS in ligno suspendit.*“ 4)

Nem kell-e itt a' CHALBENUSOK alatt SZLAVINOKAT érteni? Theophanes említi:

„Ezen évben AZ ÁSIÁBA ÁLTALVITETETT SZLAVINOK KÖZŰL Justiniánus hadviselésre alkalmas Férfiakat választott, és seregébe közűlük mintegy HARMINTZ EZERET beiktatván fegyverekkel őket ellátta, kiket Nebulus Vezérük alatt FÖLÖSLEGES SEREGNEK (A' História Miscella Írójánál: ELFOGADHATÓ NÉPNEK) nevezett. Bizván vitézségükben írt az Árábsoknak, hogy ő a' tőle aláíratott Békekötésnek pontait többé meg nem tarthatja. A'

„*Hoc anno EX DEPORTATIS IN ASIAM SCLAVIS viros bello idoneos elegit Justinianus, et in exercitum ad TRIGINTA MILLIA adlectos armis instruxit, quos ACIEM SUPERABUNDANTEM* (A' História Miscella Írójánál: POPULUM ACCEPTABILEM) *nuncupavit, et eorum Ductorem Nebulum Eorum robori confidens Arabibus scripsit, se pacis a se scriptae conditionibus non amplius stare*

FÖLÖSLEGES SEREGGEL tehát és lovag osztályaival kiindúlva a' tenger mellett fekvő Sebastopolis városba sietett. . . . . És első öszsze ütközéskor meggyőzettek ugyan az Árábsok. De Muamed a' SZLAVINOKNAK, kik a' Rómaiakkal mint segédek katonáskodának, Vezérüket titkon eltsábitván, 's küldvén neki aranyokkal teljes Puzdrát, különbféle ígéretekkel HUSZ EZER TÁRSÁVAL együtt a' maga részére édesgette. Így azon futamodást, mellyet a' Rómaiak elkövettek, megvásárolta. Ezen idő alatt Justiniánus a'SZLAVINOKNAK MARADVÁNYAIKAT aszszonyaikkal 's gyermekeikkel együtt Leucáta nevü meredek és tenger melléki helynél a' Nicomediai (Bithyniában) partok körűl megölette."

posse. Et SUPERABUNDANTI ILLA ACIE, equestribusque legionibus eductis, Sebastopolim, quae ad mare est contendit. . . . . Et primo quidem conflictu vincuntur Arabes. At Muamed SCLAVORUM, qui cum Romanis auxiliares militabant, Ducem clam tentans, transmissa ad eum pharetra numis aureis plena, pluribus etiam pollicitis delinitum cum SOCIORUM VIGINTI MILLIBUS ad suas partes transire svadet. Ita fugam, quam Romani tulerunt, ille mercatus est. Sub id tempus SCLAVORUM RELIQVIAS, etiam mulieres et pueros, Justinianus e medio sustulit ad Leucatam locum praeruptum atque maritimum, et ad Nicomediae (In Bithynia) *situm littora.*" 5)

Laktak tehát mind a' Trója melléki MYSIÁBAN, mind BITHYNIÁBAN Paflagónia körűl SZLAVINOK, 's ezeket nevezte Anástásius Könyvtárőr CHALBENUSOKNAK, az az: CHALYBESEKNEK. A' SYRIÁBA vándorolt SZLAVINOKRÓL írja Theophanes:

„Továbbá Abderachman Chaled fia seregét a' Római Birodalomba vivén, ott töltötte a' telet, és sok tartományt pusztított. ÖT EZER VELE VOLT SZLAVIN pedig, SYRIÁBA ROHANT, és az APAMAEUSOKNAK FÖLDEIKEN SCEVOCOLOBUMBAN (Hibátlanúl: SELEUCO-BELUSBAN) LAKOTT."

„Porro Abderachman Chaledi filius exercitu in Romanam ditionem deportato, illic hyberna duxit, et multas provincias depopulatus est. SCLAVINI vero AD QVINQVE MILLIA, ipsi adjuncti, PER SYRIAM EFFUSI SUNT, et IN APAMAEORUM AGRO AD SCEVOCOLOBUM (Hibátlanúl: SELEUCO-BELUM) *HABITAVERE.*" 6)

Abul-Pharagius Gergely is földjegyzette:

„Justiniánus kevélységtől fölfuvalkodva, megszegvén esküjét, a' bé-

„Justinianus superbia elatus, fracto Juramento, pacem solvit,

két előbb fölbontotta, mint sem kitelt volna. Sereget küldvén a' Cyprusi Árábsokat fogságba vitette. Miért is Mohammed, Cardoa szigetnek Emire, Cappadóciára rohant. Megtámadták őt a' Rómaiak és SCLÁVUSOK. A' Rómaiak Caesarea mellett meggyőzettek. A' SZLAVINOK az Árábsokkal békét kötvén velük SYRIÁBA mentek, mintegy HÉT EZEREN, kiknek az Árábsok ANTIOCHIÁBAN és CYPRUS szigetében adtak lakhelyet."

antequam expleta erat. Exercitu misso captivos abduxit Arabes, qui in Cypro erant. Quare Mohammedes, Emira insulae Cardoae, Cappadociam invasit. Impetum in eum fecerunt Romani et SCLAVI. Romani victi sunt juxta Caesaream. SCLAVI, cum Arabibus pace composita, cum iis in SYRIAM profecti sunt, circiter SEPTEM MILLIA, quibus domicilia ANTIOCHIAE et IN CYPRO ab Arabibus concessa sunt." 7)

Ezen hiteles adatok szerént laktak tehát a' SZLAVINOK valóban SYRIÁBAN is ÁRMÉNIA tőszomszédságában, 's ezekről beszéll bizonyosan Anna Comnena:

„Haddal még is meggyőzetvén, és meghódíttatván ama híres Tzimisca Jánostól, Ásiából mint foglyok által hozattak, és a' CHALYBESEKNEK előbbi lakhelyeikből és Árméniai tanyájukból Thráciába (Bulgáriába) szállíttattak, 's Philippopolis körűl lakni kénszeríttettek."

„*Bello tamen domiti ac plane subjugati cum fuissent ab illo inclyto Johanne Tzimisca, ex Asia captivi ab eodem ducti sunt, et ab illis CHALYBUM quas prius obtinebant sedibus, locisque Armeniacis in Thraciam* (Bulgariam) *transtulit, ac circa Philippopolim domicilia figere coegit.*"8)

Kitetszik mind ezekből, hogy mind az ÁRÁBS, mind a' GÖRÖG ÍRÓK igen korán esmérték a' SZLAVIN NÉPEKET. Azonban, mivel ezeknél nyomosabb okokból is megbizonyíthatni a' CHALUB és SZLAVIN NÉP EGYSÉGÉT, keressük mi tsak megfeszíttetett szorgalommal az Ősz Homerus ALÁZON NEMZETÉNEK valóságos Hazáját.

1) August Ludwig Schlözer's Nestor. Göttingen, 1803. in 8-vo, II. Theil, S. 75.

2) Anastasii Bibliothecarii, Historia Ecclesiastica. Parisiis, 1649. in folio, pag. 116.

3) Anselmi Banduri, Imperium Orientale. Parisiis, 1711. in folio, Tomo I, pag. 9. Constantin. Porphyr. De Thematibus. In specie de Themate Obsequii.

4) Anastasii Bibliothecarii, Historia Ecclesiastica. Parisiis, 1649. in folio, pag. 142. — Cf. Eustathii, Commentarii in Dionysium Periegetam. Alexandro Polito Interprete. Coloniae Allobrogum, 1741. in 8-vo, pag. 387. „*Hos Chalybes alii Chalbios vocarunt.*" Hinc CHALBII=CHALBENI=CHALYBES.

5) Theophanis, Chronographia. Parisiis, 1655. in folio, pag. 305—306. — Cf. Ludovici Antonii Muratorii, Rerum Italicarum Scriptores. Mediolani, 1723. in folio, Tomi I, Parte I, pag. 140. col. 2-da, Historiae Miscellae Libro XIX.

6) Theophanis, Chronographia. Parisiis, 1655. in folio, pag. 289. — Cf. Ludovici Antonii Muratorii, Rerum Italicarum Scriptores. Mediolani, 1723. in folio, Tomi I, Parte I, pag. 136. col. 1-a Historiae Miscellae Libro XIX. — Cf. Anastasii Bibliothecarii, Hi-

storia Ecclesiastica. Parisiis, 1649. in folio, pag. 109. — Cf. Lucae Holstenii, Notae et Castigationes in Stephanum Byzantinum. Lugduni Batavorum, 1684. in folio, pag. 287.

7) Gregorii Abul Pharagii, sive Bar-Hebraei, Chronicon Syriacum. Lipsiae, 1789. in 4-to, Tomo I, pag. 118.

8) Annae Comnenae, Alexias. Parisiis, 1651. in folio, pag. 451.

38. §.

Xenophon Krisztus születése előtt 449—359 évek között TIZ EZER GÖRÖG KATONÁT vezetvén viszsza Ásiából Európába, szemeivel látta a' CHALUB NÉPET, őt tehát, mint igen hiteles tanut, nem lehet mindenek előtt ki nem hallgatnunk. Midőn ez a' bölts Vezér Árméniába érkezett, elhagyván a' Tigris folyó kezdetét 's Teleboas nevü vizhez jutván, itt látott először Teribázus Árméniai Vezér seregében Zsoldos CHALUB KATONÁKAT, kikről így emlekezik:

„Felelé, Teribázust seregével jelen lenni, 's hogy a' CHALUBOKBÓL és Taochusokból ZSOLDOS KATONÁKAT fogadott, és kész a' hegy szorúlatoknál, hol tsak egy kimenetel lehetős, megtámadni a' Görögöket."

„***Respondit**, adesse suo cum exercitu **Teribazum**, **MILITESQVE STIPENDIARIOS CHALYBES** et **Taochos** conduxisse, ac paratum esse in montium angustiis, qua unicus tantum exitus pateret, **Graecos** adoriri.*" 1)

E' CHALUB KATONÁK hazájukon kivűl valának, 's azért különös figyelemre épen nem méltók. Tsak akkor, midőn a' Görög Sereg Árménia bértzein keresztűl törve a' róna földre le menni akart, jutott-el a' Görög Sereg a' CHALUB NÉP Hazájához. Beszéli, tudniillik, Xenophon:

„Ezek után heted tábort ütve a' Phásis folyóhoz jőnek, naponként öt persa mérföldet halladva. Volt az mintegy száz lábnyi széles. Innend másad tábort ütve tiz persa mérföldet hátra hagytak, melly időben, midőn által menvén a' hegyeken a' rónaságra lemenni iparkodnának, a' CHALUBOK, Taochusok és Phásis Környékiek előttük megjelenének."

„***Post haec castris septimis ad Phasin amnem perveniunt**, confectis in dies singulos quinque parasangis. Erat is latitudine plethri. Hinc castris alteris, decem parasangas procedunt, quo tempore conantibus ipsis in planitiem, montibus superatis, descendere, **CHALYBES** et **Taochi** et **Phasiani** occurrunt.*" 2)

Folytatja a' CHALUBOKRÓL ismét Xenophon:

„Innend a' CHALUBOK FÖLDEI-KEN hét tábort ütve ötven persa mérföldet utaztak. Vala e' NEMZET VALAMENYNYI NÉPEK KÖZÖTT, mellyeknél a' Görögök keresztűl mentek, LEGES LEG ERŐSEBB, és ez VELÜK MEGÜTKÖZNI BÁTORKODOTT. Használtak a' has aláig lemenő Vászon Pántzélt, és szárnyak helyett voltak öszsze sodortatott sürü köteleik. Viseltek lábszár takarókat is, és sisakokat, és az öv mellett gyilkot, ollyant, mint a' Lakóniai kasza formáju kardotska. Evvel, a' hányot tsak hatalmukba kerítettek, mind megölték: A' Fejeket pedig levágván, 's tartván, az övéikhez ÉNEKLÉSSEL és TÁNTZOLÁSSAL viszszatértek, főképen ha az ellenség láthatta őket. Volt mintegy tizenöt könyökni hoszszaságu dárdájuk is, és egy pallosuk. Ben maradának ők ugyan a' Mezővárosokban, azonban mihelyest a' Görögök mellettük elmentek, hátúl késérték őket, 's állandóúl hartzoltak velük. Elfutottak pedig azon természettől erősíttetett helyekbe, mellyekbe az élelmet öszsze hordották. Miből következett, hogy a' Görögök azon tartományból semmit sem kapnának; hanem azon barmokat használák eledelűl, mellyeket a' Taochusoktól elvettek. Innend a' Harpasus folyóhoz értek, mellynek szélessége mintegy négy száz lábnyi. Azután negyed tábort ütve, és husz persa mérföldet hátra hagyva a' SCYTHINUSOKHOZ jövének, 's túl halladván a' rónaságon a' falukba szálltak. Ezekben gabona szerzés miatt három napig tartózkodtak."

„Inde per CHALYBUM AGROS castris septem, parasangas quinquaginta conficiunt. Erat EA NATIO OMNIUM, per quas Graeci fecerunt iter, LONGE FORTISSIMA, et quae CUM EIS CONGREDI EST AUSA. Loricis lineis ad ventrem imum usque tendentibus utebantur, ac pro alis habebant funes densos cortortos. Erant eis et tibiarum tegumenta, et galeae, ac juxta cingulum sica, instar Laconici gladioli falcati. Eo, quotquot in potestatem suam redegissent, jugulabant: capitaque resecantes, et tenentes, ad suos CUM CANTU et SALTATIONE revertebantur, praesertim si ab hostibus conspicerentur. Habebant et hastam quindecim fere cubitorum, cum uno mucrone. Manebant illi quidem in oppidis, verum quamprimum Graeci transiissent, sequebantur a tergo, et continenter dimicabant. Elabebantur autem in illis natura munitis locis, in quae commeatum etiam omnem comportaverant. Quo factum, ut nihil ex ea regione Graeci acciperent; sed iis jumentis ad cibum uterentur, quae Taochis eripuerant. Inde ad amnem Harpasum perveniunt, cujus erat quatquor plethrorum latitudo. Hinc per SCYTHINOS castris quartis parasangas viginti conficiunt, ac planicie peragrata in vicos perveniunt. In eis frumentationis causa triduum permanserunt.“ 3)

Ki tetszik Xenophonnak e' soraiból, hogy a' CHALUB NÉP, mellyről itt szó vagyon, nem CAPPADÓCIÁBAN, — mint Pubitschka vélte —, hanem ÁRMÉNIÁN TÚL a' TAOCHUSOK és SCYTHINUSOK mellett, de még is a' FEKETE TENGERRE NÉZVE ETTŐL TÁVÚLABB LAKOTT, minthogy a' Görögök tsak a' TECHES nevü HEGYRŐL LÁTTÁK UTÓBB a' PONTUS EUXINUS VIZEIT. 4) Idősebb Plinius ezen CHALUB NÉPET két ízben ÁRMÉNIAI CHALUBOKNAK (ARMENO—CHALYBES) nevezi, így írván az első helyen:

„És Pharnáceától száz ezer lépésnyire a' szabad Trapezus nagy hegytől záratva. EZEN TÚL AZ ÁRMÉNIAI CHALUB NEMZET NAGYOBB ÁRMÉNIÁTÓL XXX. EZER LÉPÉSNYIRE FEKSZIK."

„Et a Pharnacea centum millibus passuum, Trapezus liberum, vasto monte clausum. ***ULTRA QVOD GENS ARMENO-CHALYBES, A MAJORE ARMENIA XXX. MILLIBUS PASSUUM DISTANS.***" 5)

A' másik helyen mondja:

„Az egész rónaságot Cyrus vizétől (Kurus, Korus, Koros=Cyrus), az Albánus Nemzet bírja: azután az Iberus Nép, elválasztatván amazoktól az ALÁZON FOLYÓ (Strábónál a' XI-dik Könyvben, II. Kötet 764-dik, oldalaslag 500-dik lapon 'Αλαζώνιος) által, melly a' Caucasusi hegyekből Cyrus vizébe szakad. Nevezetesebb Mezővárosok, Albániáé, Cabalaca: Iberiáé, Harmastis a' viz mellett, Neoris: Thasie Tartomány, és Triare a' Paryadras hegyekig. Odább vagynak a' Colchisi Pusztaságok, mellyeknek a' Ceraunius hegyek felé dülő oldaluknál az ÁRMÉNIAI CHALUBOK laknak."

„Planitiem omnem a Cyro usque, Albanorum Gens tenet: mox Iberum, discreta ab iis ***AMNE ALAZONE*** (Strabonis Libro XI, pag. 764. marg. 500. Tomo II, edit. cit. 'Αλαζώνιος), *in Cyrum a Caucasiis montibus defluente. Praevalent oppida, Albaniae, Cabalaca: Iberiae, Harmastis juxta flumen, Neoris: Regio Thasie, et Triare usque ad Paryadras montes. Ultra sunt Colchicae Solitudines, quarum a latere ad Ceraunios verso,* ***ARMENO-CHALYBES*** *habitant.*" 6)

Ezekről írta már Krisztus születése előtt 525—467-dik évek között a' Caucasusi hegyekre le bilintseztetett Prometheusban Aeschylus:

„Balra pedig, hol a' KOVÁTS CHALUBOK (Σιδηροτέκτονες) LAKNAK, kiktől őrizkedned kell; MERT KEGYETLENEK, és a' JÖVEVÉNYEKET NEM ERESZTIK MAGUKHOZ."

„Ad sinistram vero ubi ***FABRI FERRARII*** (Σιδηροτέκτονες) ***CHALYBES INCOLUNT***, *a quibus cavendum est tibi;* ***SUNT ENIM IMMI-***

| TES, *et HOSPITIBUS INACCESSI.*" 7)

Ugyan ezekről tészen említést, Mithridates háborujáról beszélvén, az Alexandriai Appiánus is. 8) Azonban e' CHALUB NÉP nem lehetett Homerusnak ALUB vagy CHALUB NÉPE, ámbár Trójától elég MESZSZIRE lakott, mivel Homerus a' Paphlagonok és ezen CHALUB NÉP között lakó Nemzetekből egyet sem vezet Trójához, 's mivel ezen CHALUB NÉPNÉL nem volt az EZÜSTNEK, hanem a' VASNAK EREDETE, vagy JÖVEDELME. Azt pedig, hogy a' VAS valamikor a' Görögöktől EZÜST nevet nyert volna, megbizonyítani — tudtomra — nem lehet.

1) Xenophontis, Opera. Lipsiae, 1763. in 8-vo, Volumine II, pag. 215—216. Anabaseos Libro IV, cap. 4. §. 11.
2) Xenophontis, Opera. Lipsiae, 1763. in 8-vo, Vol. II, pag. 228—229. Libro IV, cap. 6. §. 3. Anabaseos.
3) Xenophontis, Opera. Lipsiae, 1763. in 8-vo, Vol. II, pag. 239—241. Anabaseos Libro IV, cap. 7. §. 10—13.
4) Xenophontis, Opera. Lipsiae, 1763. in 8-vo, Vol. II. pag. 241. Anabaseos Libro IV, Cap. 7. §. 16.
5) Caji Plinii Secundi, Historia Naturalis. Parisiis, 1741. in folio, Tomo I, pag. 304. Libro VI, cap. 4.
6) Caji Plinii Secundi, Historia Naturalis. Parisiis, 1741. in folio, Tomo I, pag. 308—309. Libro VI, cap. 10.
7) Aeschyli, Dramata. Lipsiae, 1805. in 8-vo, pag. 51. In Prometheo Vincto v. 696—705. — Cf. De Chalybibus, velut Scytharum Colonis, pag. 126. In Septem ad Thebas v. 686—687.
8) Appiani Alexandrini, Opera. Lipsiae, 1785. in 8-vo, Vol. I. pag. 743. De Bello Mithridatico Cap. 69.

39. §.

Említ Xenophon még egy másik CHALUB NÉPET is a' MOSYNOECUS és TIBARENUS Nemzet házája között ime soraiban:

„Ezen részént ellenséges, részént békés tartományon a' Görögök keresztül menvén, nyoltzadik táborozás után a' CHALUBOKHOZ értek. NEM NAGY VOLT E' NEMZET, és A' MOSYNOECUSOKNAK URADALMUK ALATT ÉLT. A' NEMZETNEK LEGNAGYOBB RÉSZE MAGÁT VAS ÁSÁSBÓL TÁPLÁLTA. Innend a' TIBARENUSOKHOZ jöttek."

„Per hanc regionem Graeci, tam hostilem quam pacatam, profecti, castris octavis ad CHALYBES perveniunt. Erat EA NATIO NON AMPLA et MOSYNOECORUM IMPERIO SUBJECTA. MAXIMA PARS GENTIS SE FERRO FODIENDO ALEBAT. Hinc ad TIBARENOS perveniunt." 1)

Nem volt ez is Cappadóciai Nemzet, mint Pubitschka gondolta. Róla számtalanszor beszélnek a' régi Görög és Római Classicus Írók. Orpheusnál előjő a' Mosynus Nemzet szomszédságáról:

„*Prope Amazonum eqvestrium urbes adjacent,*
Et ***CHALYBES***, *Tibarenaeque gentes.*“ 2)

Az az:

„A' lovag Amazonoknak városaik közel fekszenek,
És a' CHALUBOK, és a' Tibarenus Nemzetségek.“

Herodotusnál találtatik:

„A' Mysusok, Mariandynusok, CHALUBOK, Paphlagonok.“

„***Mysi***, ***Mariandyni***, ***CHALYBES***, ***Paphlagones.***“ 3)

Euripides följegyzette az Alcestisben:

„***Et quod apud CHALYBES***
Ferrum nascitur, domat tua vis.“ 4)

Az az:

„És a' melly Vas a' CHALUBOKNÁL
Készül, azt fékezi a' te erőd.“

Aristoteles egyik helyen tanítja:

„Mondják a' CHALUBOKRÓL is, hogy a' mellettük fekvő kis szigetben az öszszehordatott aranyot minden mások fölött különös szorgalommal elkészítik; azért az értzekből, mint látszik, kiásván, azt elvagdalják.“

„***Ajunt et CHALYBAS***, ***in juxta sita parva insula aurum comportatum construere peculiari prae aliis omnibus studio; quo circa in metallis***, ***ut videtur***, ***effossum secant.***“ 5)

Ugyan Aristoteles más helyen:

„Mondatik pedig, hogy a' CHALUBI és Mysiai VASNAK különös valami készittetése vagyon, 's ez a' folyóvizekben levő homokból hordatik öszsze; nékik szerént egyszerüen megmosatva a' kementzében kifőzetik, mások szerént a' gyakortábbi mosás után alászállott üledéket bele vetvén együtt tüzben megtisztíttatik, hozzá adván pyrimachus nevü követ, melly náluk nagy mértékben találtatik. A' vasnak e' neme

„***Fertur autem peculiaris quaedam generatio esse FERRI CHALYBICI Mysinique***, ***ut quod ex sabulo fluviorum comportatum; alii simpliciter lotum in fornace excoqvi***, ***alii illam etiam ex lotura frequentiore subsidentem hypostasin injici***, ***simulque igni purgari tradunt***, ***adjecto pyrimacho lapide***, ***qui isthic plurimum reperitur. Hoc genus ferri aliis est multo nitidius; et nisi***

más vasaknál sokkal fényesebb, és ha nem egyedűl egy tüzben és egy kementzében tisztíttatik, az ezüsthez hasonlóvá tetetik. Ez maga egyedűl nintsen mással vegyítve, azonban nem igen nagy mennyiségben nyeretik."

unis tantum ignibus, unaque fornace purgetur, argento simile redditur. Solum hoc est impermixtum, caeterum minime provenit copiose." 6)

Callimachusnál olvashatni Catullus fordítása szerént:

„*Quid facient crines, quum ferro talia cedant?*
Juppiter, ut CHALYBΩN omne genus pereat:
Et qui principio sub terra quaerere venas
Institit, ac ferri frangere duritiem." 7)

Az az:

„Mit tesznek a' hajak, ha azok a' Vasnak engednek?
Juppiter, bár az egész CHALUB Nemzet elveszne:
És az, ki először a' föld alatt értzeret keresni
Nem szünt, 's megtörte a' Vas keménységét."

Apollónius Rhódius négy helyen tészen említést Argonauticáiban a' CHALUBOKRÓL. Először előadja:

„Úgy pedig elhatároztatott Polyphemusról is, hogy, minekutána a' Mysusoknak híres várost épített, a' Cius befolyásánál a' CHALUBOKNAK nagy térü földükön meghaljon."

„*Ita vero etiam Polyphemum ad ostia Cii, decretum est, Mysis celebri urbe condita, mortem obire CHALYBUM in immensa terra.*" 8)

Másik helyen:

„Azután ezeken (Amazonokon) túl legszegényebb emberek a' CHALUBOK kemény és terméketlen földet bírnak, Munkások, kik vas készítéssel (kovátsolással) foglalatoskodnak. Közel laknak ezekhez a' barmokkal bővelkedő Tibarenusok."

„*Tum post eas* (Amazonas) *miserrimi hominum asperam CHALYBES et difficilem terram tenent, Operarii, qui ferrea opera tractant* (ferrum fabricantur). *Prope autem habitant pecudibus abundantes Tibareni.*" 9)

Harmadik helyen:

„Más nap 's következő éjjel a' CHALUBOK földükre jöttek. Ezek sem ökrökkel nem szántanak, sem más édes gyümöltsöt nem termesztenek: nem is legeltetnek a' harmatos mezőkön nyájokat: Hanem a'

„*Die vero altera nocteque insequente CHALYBUM ad terram venerunt. His nec boum aratio curae est, nec alia quaedam plantatio fructus dulcis: neque illi greges in roscido pascuo pa-*

vasat termő kemény földet ásogatván, ennek a' vasnak árán tserélnek eledeleket, nem is hasad nekik a' hajnal munka nélkűl, hanem FEKETE KOROM ES FÜST KÖZÖTT NEHÉZ MUNKÁJUKAT VÉGEZIK. Ezek után mindjárt, a' Nemzeti Jupiter fokát hátra hagyván, menének a' Tibarenusoknak földeik mellett."

scunt: Sed ferri feracem asperam terram effodientes pretium permutant cibarium, neque ipsis aurora exoritur sine laboribus, ***SED ATRA FULIGINE ATQVE FUMO LABOREM DURUM EXANTLANT.*** *Post illos statim deinde Gentilitii Jovis promontorium circumvecti, ferebantur juxta Tibarenorum terram.*" 10)

A' negyedik helyen ismét Apollónius Rhódius:

„Addig eljött a' TENGERMELLÉKI CHALUBOKNAK (᾽αγχιάλων Χαλύβων) földükre, hol őt a' bal eset megigázta."

„Intereaque venerat in terram ***MARITIMORUM CHALYBUM*** (᾽αγχιάλων Χαλύβων), *ubi ipsum etiam fatum perdomuit.*" 11)

Scymnus Chius is emlegeti:

„De a' többi tartományok vegyes Barbarus Népektől bíratnak: és ugyan a' Ciliciaiak a' Lyciaiakkal, Macarokkal és Mariandenusokkal lakják a' Tengermelléki Helyeket, szinte így a' Paphlagonok is a' Pamphyliusokkal: a' belföldön vagynak a' CHALUBOK és szomszéd Cappadóciaiak."

„At ceterae provinciae sunt Barbarae promiscuae; et Cilices quidem, cumque Lyciis Macares Mariandenique possident loca maritima, Paphlagonesque cum Pamphyliis; Interna ***CHALYBES****, proximusque Cappadox.*" 12)

Dionysius a' föld kerűletében:

„Ezek mellett pedig a' barmokkal bővelkedő Tibarenusok. Ezek után pedig a' CHALUBOK is terméketlen és kemény földön laknak, dolgosak és a' vas kovátsolást értők: a' kik ugyan a' nehéz hangu ülővas mellett állván soha sem szünnek-meg a' munkálkodástól nehéz nyomoruságaik között."

„Hos vero juxta, pecore abundantes Tibareni. Post hos autem, etiam ***CHALYBES*** *duram et saevam terram habitant, laboriosi edocti fabricam ferri: qui quidem gravisonas ad incudes stantes, nunquam cessant a labore et aerumna gravi.*" 13)

Írtak még a' Tibarenus és Mossynus nevü Népek között lakott CHALUB NÉPRŐL Pomponius Mela 14), Scylax Caryandensis 15), Idősebb Cájus Plinius Secundus a' Természet Történeteiben 16), Publius Virgilius Máro 17), Cájus Valerius Flaccus Setinus Balbus 18), Am-

miánus Marcellinus 19), Rufus Festus Avienus 20), a' Fekete Tengernek Nevetlen Leírója 21), Julius Pollux 22), és Suidás 23): De ezeknek soraikkal, minthogy valami különös bennük épen nem foglaltatik, nem terhelem az érdemes Olvasókat. Inkább arra teszem őket figyelmetesekké, hogy Homerusnak régi magyarázói közűl igen sokan ezt a' CHALUB NÉPET tartották Homerus HALIZON vagy ALIZON, — vagy inkább ALÁZON — NÉPÉNEK. Úgy, de e' CHALUB NÉP Trójához KÖZEL, nem pedig Trójától MESZSZE, lakott, 's Hazájában az EZÜSTNEK EREDETE vagy JÖVEDELME nem vólt, minthogy ők valóban tsak VASMÍVELŐK valának. Így nintsen más hátra, mint az, hogy Homerusnak ALÁZON NÉPÉT és ALUB vagy CHALUB TARTOMÁNYÁT más helyen keressük. Elhagynak, igaz, e' keresésben bennünket minden régi magyarázók, de nem hagynak el a' történeti Kutfők, mellyeknek az amazokéénál nagyobb tekéntetük és hitelességük vagyon.

1) Xenophontis, Opera. Lipsiae, 1763. in 8-vo, Vol. II, pag. 281—282. Anabaseos Libro V, cap. 5. §. 1—2. — Cf. Tabulam Geographicam Vol. II. adjacentem.

2) Orphei, Argonautica Hymni Libellus De Lapidibus et Fragmenta. Lipsiae, 1764. in 8-vo, pag. 104—105. Argonaut. v. 738—739.

3) Herodoti, Musae. Argentorati et Parisiis, 1816. in 8-vo, Tomo I, pag. 31—32. Libro I, cap. 28. — Cf. Tomum III. pag. 229. Libro VII, cap. 76. — Cf. Tom. III, pag. 112—113. ad Libri VII, cap. 76. — Cf. Tomum VI, pag. 336—337. In Adnotationibus ad Libr. VII, cap. 76.

4) Euripidis, Tragoediae Fragmenta Epistolae. Lipsiae, 1778. in 4-to, Tomo I, pag. 386. In Alcestide v. 983.

5) Aristotelis, Liber De Mirabilibus Auscultationibus Explicatus a Joanne Beckmann. Göttingae, 1786. in 4-to, pag. 57—58. Cap. 25.

6) Aristotelis, Liber De Mirabilibus Auscultationibus Explicatus a Joanne Beckmann. Göttingae, 1786. in 4-to, pag. 93 97. Cap. 49.

7) Callimachi, Hymni Epigrammata et Fragmenta. Lugduni Batavorum, 1761. in 8-vo, Tomo I, pag. 372. Ex versione Catulli De Coma Berenices.

8) Apollonii Rhodii, Argonauticorum Libri IV. Lipsiae, 1797. in 8-vo. Vol. I, pag. 96. Libro I, v. 1321—1323. — Cf. Apollonii Rhodii Argonautica. Lipsiae, 1813. in 8-vo, Tomo II, pag. 112. et 444. Scholiast. ad I, v. 1321—1323.

9) Apollonii Rhodii, Argonauticorum Libri IV. Lipsiae, 1797. in 8-vo, Vol. I, pag. 128—129. Libro II, v. 374—377.

10) Apollonii Rhodii, Argonauticorum Libri IV. Lipsiae, 1797. in 8-vo, Vol. I, pag. 172. Libro II, v. 1000. — 1010.

11) Apollonii Rhodii, Argonauticorum Libri IV. Lipsiae, 1797. in 8-vo, Vol' I, pag. 399. Libro IV, v. 1474—1475.

12) Geographiae Veteris Scriptores Graeci Minores. Oxoniae, 1703. in 8-vo, Vol. II. pag. 54—55. Scymni Chii v. 197—201.

13) Geographiae Veteris Scriptores Graeci Minores. Oxoniae, 1712. in 8-vo, Vol. IV. In Dionysii Orbis Descriptione pag. 135. v. 767—771.

14) Pomponii Melae, De Situ Orbis Libri III. Lugduni Batavorum, 1722. in 8-vo, pag. 102. Libro I, cap. 19.

15) Geographiae Veteris Scriptores Graeci Minores. Oxoniae, 1698. in 8-vo, Vol. I, Scylacis Caryandensis Peripli pag. 33.

16) Caji Plinii Secundi, Historia' Naturalis Parisiis, 1741. in folio, Tomo I, pag. 303. Libro VI, cap. 3. et 4. — pag. 414. Libro VII, cap. 56. — pag. 483—484. Libro VIII, cap. 57.

17) Publii Virgilii Maronis, Opera. Amstelaedami, 1746. in 4-to, Tomo I, pag. 188. Georgicorum Libro I, v. 58.

18) Caji Valerii Flacci Setini Balbi, Argonauticon Libri VIII. Altenburgii, 1781 in 8-vo, pag. 630. Libro V, v. 141 147.

19) Ammiani Marcellini, Res Gestae. Lugduni Batavorum, 1693. In folio, pag. 241. Libro XXII, cap. 8.

20) Pomponii Melae, De Situ Orbis etc. Argentorati, 1809 in 8-vo, pag. 122. Rufi Festi Avieni v. 958. in Descriptione Orbis.

21) Geographiae Veteris Scriptores Graeci Minores. Oxoniae, 1712. in 8-vo, vol. III, pag. 11. In Anonymi Descriptione Ponti Euxini.

22) Julii Pollucis, Onomasticum. Amstelaedami, 1706 in folio, Parte Altera, pag. 764. Libro, VII, cap. 24.

23) Suidae, Lexicon. Cantabrigiae, 1705. in folio, Tomo III, pag. 652.

40. §.

Euripides, Krisztus születése előtt 479—404-dik évek között élvén és írván, a' „KRETAIAK" tzímü Szomoru Játékának fönmaradott Töredékében írta Minosról:

„A' Tyrusból (Túrból) eredett Phoenitziai kisaszszonynak gyermeke, Európának és a' nagy Jupiternek magzata, a' száz városról híres Kretának uralkodója: Itt vagyok, elhagyván a' szent épűletet, mellynek a' CHALUBOK FEJSZÉJÜKKEL KIVÁGATOTT SUDÁR TZIPRUSFA izmos szálfákot ad, és enyvvel öszsze kaptsoltatott szoros öszszefoglalást."

„***Phoenissae Tyro ortae puer, Europae magnique Jovis proles, Cretam regens centum urbibus claram: Adsum, relicta aede sancta, cui NATIVA CUPRESSUS, CHALYBUM SECURIBUS EXCISA, trabes solidas praebet, et glutine juncta arctas compages.***" 1)

Itt TALPAKAT KÉSZÍTŐ CHALUB NÉPRŐL tetetik említés TÚR (Tyr-os) vidéke körűl: E' CHALUB NÉPET tehát nem a' Caucásus hegynél, nem a' Pontus Euxinus partainál, hanem PHOENICIA MELLETT szükség keresni. Megment azonban a' kereséstől Ptolemaeus Claudius, midőn, SYRIÁT (SZÚR ORSZÁGOT) leírván, így tanit bennünket:

„CHALUB TARTOMÁNY VÁROSAI: Thema, Acoraba, Derrhima, CHALUB, Spelunca; és az Euphrátes folyó mellett: Barbarissus, Athis."

„***CHALYBONITIDIS CIVITATES: Thema. Acoraba, Derrhima, CHALYBON, Spelunca; et ad Euphratem fluvium: Barbarissus, Athis.***" 2)

E' sorok szerént volt tehát CHALUB TARTOMÁNY is, volt CHALUB VÁROS is, következésképen valóságot írt csekély kivétellel Duncánius János Morisonius Görög Szótárában:

„'Αλύβη, Így neveztetett a' HALIZONOKNAK (ALÁZONOKNAK) FŐVÁROSUK is az Iliás II. Könyvében, 857-dik versben. Mások ott írják, 'Εκ Χαλύβων, 'Αλύβων, 'Αλόπης, 'Αλόβης, Χαλύβης [Vessed öszsze Strábót XII, 826. l. 's a' követk. Rost.] Ott sok ezüst ásatott ki."

„'Αλύβη, Sic vocabatur etiam ***METROPOLIS*** *'Αλιζώνων* ***Iliad. B, 857.*** *Alii scribunt ibi, 'Εκ Χαλύβων, 'Αλύβων, 'Αλόπης, 'Αλόβης, Χαλύβης (Cf. Strabon. XII. 826. seq. Rost.) Multum ibi argenti effodiebatur."* 3)

CHALUB Szúr Országi Városnak főképen híres borát emlegeti Strábo mondván:

„Azonban a' dús gazdagság miatt a' (Persiai) királyok gyönyörüségekre és fényüzésre adták magukat el anynyira, hogy buzát az Aeoliai Assumból hozatni kívánnának, BORT pedig SZÚRIÁBÓL, melly CHALUBINAK mondatik, vizet Eulaeusból, mivel ez valamenynyi között legkönynyebb volt, úgy hogy az Atticai heminához hasonlítva egy drachmánál kevesebbet nyomna."

„Caeterum per opulentiam reges (Persarum) *in delicias luxumque prolapsi sunt, adeo ut triticum ex Asso Aeolia afferri vellent,* ***VINUM*** *autem* ***EX SYRIA****, quod* ***CHALYBONIUM*** *dicitur, aquam ex Eulaeo, quod ea omnium esset levissima, ut Atticae heminae comparata, drachma minus appenderet."* 4)

Athenaeusnál szinte olvashatni:

„A' Persa Király egyedűl CHALUBI BORT ivék; melly Posidonius szerént DAMASCUSBAN is terem SZÚR Országban, általültetvén oda a' szőlőtőkéket a' Persák."

„Persarum Rex ***CHALYBONIUM*** *solum* ***VINUM*** *bibebat; quod Posidonius ait* ***DAMASCI*** *in* ***SYRIA*** *quoque nasci, transplantatis eo loci vitibus a Persis."* 5)

Hesychius is följegyzette:

„CHALUBI, Bor faja SZÚR Országnak némelly helyétől."

*„****CHALYBONIUM****, Vini species a loco quodam* ***SYRIAE****."* 6)

Sőt a' CHALUBI BOR már Krisztus születése előtt 624—572-dik évek között híres tárgya volt a' kereskedésnek: Mert Ezechiel Prófétánál a' Zsidó Kutfő szerént előjő:

„Damascus a' te árusod, míveidnek sokaságuk miatt, mindenféle kereskedésed sokasága miatt, a' CHELBONI (CHELBI) BORRAL és fehér gyapjuval."

„Dammesec negotiatrix tua in multitudine operum tuorum, propter multitudinem omnis quaestus, ***IN VINO CHELBON****, et lana alba."* 7)

A' CHALUBOK, tudniillik, mint már egyik jegyzetben Eustáthiusból megemlitettem, CHALBI, itten pedig CHELBI, néven is hivattak. Böltsen írta tehát Ezechiel Prófétának ezen soraira Gesenius Wilhelm Zsidó-Német Szótárában:

„CHELBON (CHELB). Ezech. 27, 18. görögűl *Χαλυβὼν* (CHALUBON), most ALEPPO, SZÚR ORSZÁG városa, híres BORÁRÓL, melly a' Persa Királyoknak asztali boruk volt.“

„***CHELBON**. **Ezech. 27, 18.** griechisch Χαλυβων, jetzt **ALEPPÓ**, **Stadt in SYRIEN**, berühmt durch ihren **WEIN**, **den Tafelwein der persischen Könige.**“* 8)

Itt áll, ime! ALEPPO nevében Homerus ALÁZON NÉPÉNEK hajdani ALUB és CHALUB fővárosa. Ez MESZSE FEKÜDÖTT VALÓBAN TRÓJÁTÓL; Ez nintsen Homerus Lajstromának határain kivűl, mert CHALUB TARTOMÁNY határos CILICIÁVAL, a' CILICIAIAK pedig (Iliad. VI, 397.) megneveztetnek az Iliászban, sőt az Odyszszeászban (XIII, 285.) megneveztetik még a' Phoeniciai gazdag SIDON város is; Ez végre az EZÜSTNEK, vagy az EZÜST JÖVEDELMÉNEK, VALÓSÁGOS HAZÁJA. Nem említi-e Móses a' Damascusba kivándorlott Ábrahámról ennek Szolgája szájából:

„És az Ur igen megáldotta Uramat, és fölmagasztaltatott: és adott neki barmot és ökröt, és EZÜSTÖT és ARANYOT, és pórokat és szolgálóleányokat, és tevéket és szamarakat?“

„Et Dominus benedixit Domino meo valde, et magnificatus est: et dedit ei pecus et bovem, et ARGENTUM et AURUM, et servos, et ancillas, et camelos et asinos?“ 9)

Valamivel alább ismét:

„És elővevé a' Szolga az EZÜST EDÉNYEKET és ARANY EDÉNYEKET, és Ruhákat, és adá magának Rebekkának?“

„Et protulit Servus VASA ARGENTI et VASA AURI, et vestes, et dedit ipsi Ribcah?“

Nem mondatik-e Dávid Királyról Sámuel II-dik Könyvében épen DAMASCUSRÓL és a' CHALUB TARTOMÁNY VIDÉKÉRŐL?

„És azokat is szentelé Dávid Király az Urnak az EZÜSTTEL és ARANYNYAL, mellyeket megszentelt vala mind a' nemzetségekből, mellyeket meghódított vala.“

„Etiam ea sanctificavit Rex David Domino CUM ARGENTO et AURO, quae sanctificaverat de universis gentibus, quas subegerat.“ 10)

Ezekhez járúlhat, hogy ALEPPO neve épen ollyan, melly A betüvel is, de CH betükkel is kezdetik, következésképen az ALUB és

CHALUB nevekre helyesen alkalmaztatható, ha főképen az ALEPPO névnek változó leíratásait esmérjük.

1) Euripidis, Tragoediae et Epistolae. Lipsiae, 1779. in 4-to, Tomo II, pag. 438. col. 2-da, Inter Fragmenta in Cretensibus Fragmento II, e Scholiaste ad Aristophanis Ranas v. 873.

2) Claudii Ptolemaei, Geographiae Libri VIII. Essendiae, 1844. in 4-to, Fasciculo V, pag 368. Libro V, cap. 14.

3) Joannis Morisonii Duncani, Novum Lexicon Graecum. Lipsiae, 1831. in 4-to, Parte Altera, pag. 1259. col. 3.

4) Strabonis, Geographia. Amstelaedami, 1707. in folio, Tomo Altero, pag. 1068. marg. 735.

5) Athenaei, Deipnosophistarum Libri XV. Argentorati, 1801. in 8-vo, Vol. I. pag. 106—107. Libro I, cap. 51.

6) Hesychii, Lexicon. Lugduni Batavorum, 1766. in folio, Tomo II, col. 1540. — Cf. Plutarchi, Opera. Lipsiae, 1777. in 8-vo, Vol. VIII, pag. 348. De Fortuna vel Virtute Alexandri, Oratione II. De Medico Luxu. — Cf. Suidae, Lexicon. Cantabrigiae, 1705. in folio, Tomo III, pag. 652. — Plutárchus és Suidás a' Chalubi Bort másképen Chaludi Bornak nevezik. Helyesen. De miért helyesen? azt kifejteni nem ide tartozik.

7) Briani Waltoni, Biblia Sacra Polyglotta. Londini, 1657. in folio, Tomo III, Ezechielis Cap. XXVII, v. 18. pag. 92.

8) Gesenius Wilhelm's, Neues hebräisch-deutsches Handwörterbuch. Leipzig, 1815. in 8-vo, S. 206.

9) Briani Waltoni, Biblia Sacra Polyglotta. Londini, 1657. in folio, Tomo I, Moses, Genes. Cap. XXIV, v. 35. et 53. pag. 98.

10) Briani Waltoni, Biblia Sacra Polyglotta. Londini, 1657. in folio, Tomo II, Samuelis, II, cap. 8, 3—12. pag 334.

41 §.

Sokféleképen nevezik a' régiek a' mostani SZÚR ORSZÁGI híres ALEPPO VÁROST. Ha bizonyos a' tsak nem közönségesen elfogadtatott vélemény, úgy ALEPPO városnak egyik régi 's a' Macedonoktól nyeretett neve BEROEA volt, melly hajdani réz pénzen is olvasható. 1) BEROEA Várost említ idősebb Plinius is, említ Ptolemaeus is: De az utóbbik BEROEA Várost, mint Cyrrhesticához tartozót, megkülönbözteti CHALUB Várostól, a' mi sulyos nehézséget okoz a' Kritikára figyelmező tudós Íróknak, miért maga a' nagy tudományu Eckhel is tsak igy fejezte ki magát BEROEA Városról:

„Vélik a' mostani ALEPPO városnak.“	„*Crediturque hodiernum ALEPPO.*“ 2)

Nem teszem magamévá e' nehézség megvizsgáltatását, minekutána a' BEROEA névnek a' SZLAVIN TÖRTÉNETEKKEL legkisebb öszszeköttetése sintsen. Maradok tehát egyedűl az ALUB és CHALUB és ALEPPO nevezetek körűl, 's ezeknek több féle leíratásaikra ohajtom figyelmeztetni nagy érdemű Olvasóimat. Cedrenus mindenek előtt beszéli:

„Egyebek fölött vitte a' dolgot BERRHOEA — ez CHALEP (Χάλεπ) — Igazgatója, ki folytonos rohanásokkal nyugtalanította Antiochiát és a' Rómaiaknak engedelmeskedő szomszéd helyeket."

„Prae reliquis rem gessit BERRHOEAE praefectus — ea est CHALEP (Χάλεπ) — *qui contingentibus incursionibus Antiochiam ac vicina Romanis subdita vexabat."* 3)

Zonarásnál találtatik:

„Phocás Leót, Nicephorus Attyafiát, Románus sereggel küldötte Chamada, CHALEP (Χάλεπ) Ura, ellen."

„Leonem quoque Phocam, Nicephori fratrem, Romanus cum exercitu contra Chamadam, CHALEPI (Χάλεπ) *Dominum, misit."* 4)

Agilesi Raimondus följegyzette:

„Midőn ezeket így tapasztalták, hogy a' mieink nyilván 's fegyver nélkűl a' Városokat és földeket pusztítanák: nem tudom vagy Antiochiából kiküldetett ellenségek, vagy más Városból, melly két napi járásnyira volt, CALEPH nevűből, jövén, a' mieinket öldösni kezdették, kiket nyilván vagy fegyver nélkűl járva találtak."

„Dum haec ita didicissent, quod palam et inermes nostri villas et agros vastarent: nescio vel de Antiochia hostes emissi, vel de alia Civitate, quae per dies duos aberat, nomine CALEPH, venientes nostros interficere ceperunt, quos palam euntes et inermes reperiebant." 5)

Róbert Barát előadja:

„Jerusálemből, és Damascusból és ALEPH-BŐL, 's a' többi tartományokból öszsze sereglének Persák, Árábsok, és Medusok, igen nagy számu Sereg, tudniillik, melly eltekélé magában Antiochiába menni, és azt a' Keresztyének ellen védeni."

„A Jherusalem, et Damasco, et ALEPH, ceterisque regionibus congregati erant, Persae, Arabes et Medi, gens videlicet multa nimis, quae ad Antiochiam disposuerat venire, eamque a Christianis defendere." 6)

Baldricus Érsek szinte így írta:

„ALEPH-BŐL sok Pogány jött ott öszsze, és más körűlfekvő Városokból, kik kimentek háboruba ellenük."

„Convenerant ibi multi Gentiles ab ALEPH, et aliis circumsitis civitatibus, qui contra eos exierunt ad bellum." 7)

Aqvensis Alberttól mondatik:

„A' Török katona tehát örvendvén e' házosságon, sokkal inkább mint szokta Hasart Úr ellenségeinek tselt vetett, 's velük háborkodott, és némelly Brodoán nevü Török Vezérnek ALAPIA nagy városából a' prédát többször magával elvitte, azokat, kik őt követvén tőle a' zsákmányokat elvenni akarák, gyakorta elfogta, vagy mint legyőzetteket megölte. Voltak, tudniillik, az ALAPIAI Brodoán és a' Hasarti Vezér között gyülölségek és nehéz ellenségeskedések."

„Miles itaque Turcus nuptiis his laetatus, multo amplius quam solebat, insidias et bellum hostibus Domini Hasart inferebat; et praedam de ALAPIA Civitate Magna Brodoan, cujusdam principis Turcorum, saepius abduxit, insequentes ad excutienda spolia frequenter captivabat, aut victos detruncabat. Erant enim ad invicem inter Brodoan de ALAPIA et Principem de Hasart, odium et graves inimicitiae." 8)

Cárnóti Fulcheriusnál olvashatni:

„Ki kimenvén KALYPTO (Mond ki: KALUPTO) Városból, Május hónap kezdetén, öt ezer lovag és hét ezer gyalog katonával sietett Ierapolisba."

„Qui egressus ab urbe KALYPTO (Mond-ki: KALUPTO), *mense Majo intrante, cum quinque millibus militum, peditumque septem millibus, perrexit Ierapolim."* 9)

Árábs régi pénzeken továbbá ALEPPO neve HALEB. 10) Ugyan HALEB Abulfédánál is ALEPPO neve, midőn előadja:

„Így ostrommal elfoglaltattak HALEB (Aleppo) és Antákia (Antiochia), és Manbeg, és Daluk, és Sarmin, és Tizin, és Azaz, szóval egész SZÚRIA e' tájon meghódíttatott."

„Quo facto expugnatae porro fuerunt HALEB (Aleppo) *et Antakia* (Antiochia), *et Manbeg, et Daluk, et Sarmin, et Tizin, et Azaz, verbo tota SYRIA, hoc quidem ex tractu, subacta."* 11)

Schultensius Földleírási Lajstromában HALEB, HALAP, ALAP és ALEPPO hozatik elő. 12) Assemánus Jósef Simonnál előjő:

„ALEP a' Szúriaiaknál, HALAB az Árábsoknál, SZÚR ORSZÁGNAK igen hires Városa és Vásárhelye: Chóniáta Nicétástól, Callistói Nicephorustól és Zonarás Jánostól CHALEP néven hivatik. A' Szúriában országló Macedon Királyok BEROEA nevet adának neki, melly mind a' Szúriaiaknál, mind a' Görögöknél az Egyházi Méltóságoknak

„ALEPUS Syris, Arabibus HALAB; Syriae Urbs et emporium percelebre: Nicetae Choniatae, Nicephoro Callisto et Joanni Zonarae CHALEP dicta. Macedones Syriae Reges nomen ei BEROEAE indiderunt, quod in Tabulis Ecclesiasticis tum apud Syros tum apud Graecos occurrit. Toto coelo aberrant,

Lajstromaikban előfordúl. Igen nagyon hibáznak, kik a' Szúriai HIERAPOLIS várost és ALEPOT, vagy is BEROEÁT egynek teszik. HIERAPOLIS és BEROEA Macedóniai Városoknak neveik: Az elsőt a' Szúriak MABUG, a' másikat ALAB néven hívják."

qui HIERAPOLIM Syriae eandem ac ALEPUM, seu BEROEAM faciunt. HIERAPOLIS et BEROEA Macedonicarum Urbium nomina sunt: Prima Syris dicitur MABUG, altera ALAB." 13)

Végre nálunk Magyar Országban is több helységnek elneveztetésére nyujtott alkalmat ALEPPO, minthogy Mohammed vallását követő Magyaraink Jakut Árábs Írónak a' nagyérdemü Frähntől kiadatott hiteles tanutétele szerént HALEB Városba jártak tanúlni Szúria Országban. 14) Ma e' helységek ugyan mind ALAP nevet viselnek 15): De az 1317—1337 évek között íratott Pápai Dézma Lajstromban olvashatni a' Veszprémi Püspökségről:

„HALABI Benedek." | „*Benedictus de HALAB.*"

És alább:

„OLUPI Pál." | „*Paulus de OLUP.*" 16)

Némelly 1402-dik évi Óklevélben találtatik:

„HALAPI Istvánfi Jakab." | „*Jacobus filius Stephani de HALAP.*" 17)

Sőt már II-dik Béla Király nevetlen Jegyzője szerént Árpád Nagy Vezérnek egy Tolmátsa OLUP és OLUP-TULMAC nevet viselt. 18) Az ALEPPO VÁROS nevének illy sokféle leíratása nem mutat-e újjal Homerusnak ALUB és Strábónak CHALUB nevére?

1) Josephi Eckhel, Doctrina Numorum Veterum. Vindobonae, 1794. in 4-to, Partis I, Vol. III, pag. 259.

2) Caji Plinii Secundi, Historia Naturalis. Parisiis, 1741. in folio, Tomo I, pag. 267. Libro V, cap. 23. — Claudii Ptolemaei, Geographiae Libri VIII. Essendiae, 1844. in 4-to, Fasciculo V, pag. 366. Libro V, cap. 14.

3) Georgii Cedreni, Compendium Historiarum. Parisiis, 1647. in folio, Tomo II, pag. 725. — Cf. Tomo II, pag. 729.

4) Joannis Zonarae, Annales. Parisiis, 1687. in folio, Tomo II, pag. 197. — Cf. Tomi II, pag. 230. et 279.

5) Bongarsii, Gesta Dei per Francos. Hanoviae, 1611. in folio, Tomo I, pag. 143. In Raimondi De Agiles, Historia Jherusalemitana.

6) Bongarsii, Gesta Dei per Francos. Hanoviae, 1611. in folio, Tomo I, pag. 46. Robertus Monachus in Historia Hierosolymitana, Libro IV.

7) Bongarsii, Gesta Dei per Francos. Hanoviae, 1611. in folio, Tomo I, pag. 123. Baldricus Dolensis Archiepiscopus In Historia Jherosolymitana, Libro IV.

8) Bongarsii, Gesta Dei per Francos. Hanoviae, 1611. in folio, Tomo I, pag. 261. Albertus Aqvensis In Historia Hierosolymitana, Libro V, cap. 6. — Cf. Tomi I, pag. 319. Libro VIII. Cap. 13. — Cf. Tomo II, pag. 163. In Marini Sanuti, Secretis Fidelium Crucis, Libro III, Cap. 16.

9) Bongarsii, Gesta Dei per Francos. Hanoviae, 1611. in folio, Tomo I, pag. 438. Fulcherius Carnotensis In Gestis Peregrinantium Francorum Sub Balduino II. Rege.

10) J. H. Moelleri, De Nummis Orientalibus in Nummophylacio Gothano asservatis Commentatio Prima. Gothae, 1826. in 4-to, pag. 147 et 161. — Cf. Francisci Erdman, Numi Asiatici Musei Universitatis Caesareae Literarum Casanensis. Casani, 1834. in 4-to, Parte I, pag 38. 639. 640. 644. 645.

11) Abulfedae, Annales Muslemici Arabico et Latine. Hafniae, 1789. in 4-to. Tomo I, pag. 226 227. et Tomo II, pag. 504 - 505.

12) Alberti Schultens, Vita et Res Gestae Saladini. Lugduni Batavorum, 1732 in folio, In Indice Geographico sub voce: Halebum. Hogy Haleb anynyit tenne, mint fris téj, az üres vélemény. — Cf. Alfragani, Elementa Astronomica. Amstelodami, 1669 in 4-to, pag. 270—271. In Notis Jacobi Golii.

13) Josephi Simonii Assemani, Bibliotheca Orientalis Clementino Vaticana. Romae, 1728. in folio, Tomi III, Parte II, pag. DCCXVI. — Cf. Tomi I, pag. 415. et Tomi II, pag. 459.

14) C. M. Frähn, De Chasaris Excerpta ex Scriptoribus Arabicis. Petropoli, 1822. in 4-to, Appendicis pag. 7—8.

15) Joannis Lipszky, Repertorium Locorum Hungariae. Budae, 1808. in 4-to, pag. 4.

16) Georgii Pray, Diatribe in Dissertationem De S. Ladislao Hungariae Rege. Posonii, 1777. in 4-to, pag. 232—233.

17) Georgii Pray, Syntagma Historicum de Sigillis Regum Hungariae. Budae, 1805. in 4-to, pag. 45.

18) Joan. Georgii Schwandtneri, Script. Rer. Hung. Lipsiae, 1746 in folio, Tomo I, pag. 7. 9. 12. In Anonymi Belae Regis Notarii Hist. Ducum Cap. 8. 10. 14. 15.

42. §.

Tsak most értünk fáradságos munkával azon álláspontra, honnand Homerusnak két sok főtörést okozott helyét az ALÁZONOKRÓL és ALUBRÓL egészen fölvilágosíthatjuk. CHALAB Árábs nyelven anynyit jelent, mint OSTENTATOR és MENDAX, az az: DITSEKEDŐT és HAZUGOT jelent. 1) Zsidóúl is CHALEB hajdan KÉRKEDŐT jelenthetett, mert az Öreg CHALEB is, Jósue Vezére — ha a' Szentírásban szovai figyelemmel olvastatnak — értette a' DITSEKEDÉST. 2) Így CHALAB és CHALEB — mellyek mind APEPPO nevei — épen anynyi volna, mint ALÁZON, 's épen anynyi volna CHALUB és ALUB is. Úgy de mi köze a' SZLAVIN NÉP NEVÉNEK az ÁRÁBS és ZSIDÓ NYELVVEL? — Jól vagyon, ne legyen hát semmi köze: Azt azonban még sem tagadhatni, hogy a' SZLAVIN NÉP NEVÉNEK LEHET KÖZE A' SZLAVIN NYELVVEL. Szlavin nyelven és különösen Lengyelül: „CHLUBA = PRAHLEREY = KÉRKEDÉS," — „CHLUBIE = PRAHLEN, GROSS THUN = KÉRKEDNI, FITOGTATNI," — „CHLUBY = PRAHLERHAFT = KÉRKEDVE." 3) Tseh nyelven: „CHLAUBA = JACTANTIA = RUHMREDIGKEIT, RÜHMUNG, PRAHLEREY, RUHM," — „CHLUBITI = JACTARE SE, GLORIARI = SICH RÜHMEN, PRAHLEN," — „CHLUBNE = JACTANTER = PRAHLEND, RUHMSICHTIG," — „CHLUBNY = JACTABUNDUS = PRAHLER, PRAHLERISCH." 4) Magyar Országi Szlavin Nyelven: „CHLÚBA, CHLUBEŇI, CHLU-

BITI, CHLUBŇE, CHLUBNI, CHLUBNOST mind anynyit jelent, mint POCHWALOWNOST": Már pedig: „POCHWALOWŇOST" = JACTANTIA, JACTATIO, GLORIATIO = PRAHLEREY, BERÜHMUNG, DAS BERÜHMEN, PRAHLEN = MAGAHÁNYÁS, DITSEKEDÉS, FITOGATÁS, KÉRKEDÉS." — Tovább: „POCHWALOWŇIK = JACTATOR, OSTENTATOR, GLORIOSUS = PRAHLER, PRAHLHANNS = KÉRKEDŐ, DITSEKEDŐ, FITOGATÓ." 5) Anynyit jelentett tehát CHALUB is SZLAVIN NYELVEN, mint ALÁZON, vagy is DITSEKEDŐ: Hanem azok, kiknek kellemesebben hangzott fülükben a' CHRBÁT mint a' CHORBÁT, a' CHLM mint a' CHOLM, a' KLADA mint a' KOLODA, a' KRCSMA mint a' KORCSMA, a' CHALUB szóból is CHLUB szovat tsináltak. 6) Hát arra mit mondanak tisztelt Olvasóm, hogy Tseh nyelven CHLAP, Lengyel Nyelven CHL'OP, Orosz Nyelven CHOLOP, Horvát és Cárnióliai Nyelven CHLAPEC magának a' Szlavin Pátriárchának oktatása szerént — de más Szótárokban is — tagadhatatlanúl SZOLGA és PÓR jelentéssel bír? 7) Azt fogják bizonyosan gondolni, hogy kigúnyoltatni akarom a' SZLAVIN NAGY NÉPSÉGET. — Mentsen Isten engem íllyes valamitől! Justinus irta, nem pedig én mondom, a' Trója veszedelme előtti hajdani CHALUBOKRÓL:

„A' TÚRI NEMZET alkatott a' PHOENITZIAIAKTÓL: kik föld indúlás által nyugtalaníttatván, elhagyták hazai földüket, 's először az Assyriai Tónál, utóbb a' tengerhez legközelebb fekvő partnál laktak, várost épitvén ott, mellyet a' Halaknak bőségüktől SIDON néven hivtak: mert a' Halat a' Phoenitziaiak Sidon néven nevezik. Azután sok év mulva az Ascaloni Királytól elfoglaltatván, hajókon menve TYRUS várost (TÚRT) a' Trójai veszedelem előtt folyt évben (Közönséges szólás mód: több év helyett) épitették. Itt a' Persa háboruk által sokáig és különbféle képen fárasztatván, győzedelmesek voltak ugyan; de erejükben meggyengülvén NAGY SZÁMU SZOLGÁIKTÓL méltatlan gyilkolásokat szenvedtek: kik összeszövetkezvén ellenük, az EGÉSZ SZABAD NÉPET Uraik-

*„**TYRIORUM GENS** condita a **PHOENICIBUS** fuit: qui terrae motu vexati, relicto patriae solo, Assyrium stagnum primo, mox mari proximum litus incoluerunt, condita ibi urbe, quam a piscium ubertate **SIDONA** appellaverunt: nam piscem Phoenices Sidon vocant. Post multos deinde annos a rege Ascaloniorum expugnati, navibus appulsi **TYRON** urbem ante annum Trojanae cladis* (Generalis loquendi ratio pro: ante annos) *condiderunt. Ibi Persarum bellis diu varieque fatigati, victores quidem fuere; sed attritis viribus a **SERVIS SUIS** multitudine abundantibus indigna supplicia perpessi sunt: qui conspiratione facta, omnem **LIBERUM POPULUM** cum Dominis interficiunt; atque ita*

kal együtt megölték; és így magukévá tevén a' Várost, Uraiknak Házaikat (Magyar Közmondás: ADJ A' TÓTNAK SZÁLLÁST, Ő MUTAT UTAT) elfoglalták, a' Köz Társaságot megrohanták, Feleségeket vettek, 's a' mik maguk nem valának, Szabad Gyermekeket nemzëttek. Anynyi ezer SZOLGA közűl egy volt, ki szelíd észszel Öreg Urának és Kisded Fiának sorsán megindúlt; Urait tehát nem ölémeg kegyetlen vadsággal, hanem reájuk hálaadatos emberi irgalommal tekéntett. Azért midőn őket, mint megöletteket hírdetné, és a' SZOLGÁK a' köz Társaság állapatáról tanátskozván, tetszett volna nekik KIRÁLYT maguk közűl választani, 's úgy vélték volna, hogy az leginkább kedvelt lenne az Istenek előtt, ki a' fölkelendő napot első meglátná, ő az egész végzést a' titkon lappangó Urával, Strátóval (mert ez vala neki neve) közlötte. Ettől megtaníttatván, midőn éjfélkor valamenynyien egy mezőségre kimentek volna, a' többiek napkelet felé nézvén, ő maga egyedűl a' napnyugati tájfelé tekéntgetett. Ez ugyan először másokban ingerűltséget okozott, látván, hogy napnyugat felé kereste a' napkeletet. Azonban, midőn hajnalodni kezdett, 's a' városnak legmagosabb tetőin a' napkelet tündöklött, míg mások lesték a' fölkelendő napot, ez első mutatta meg valamenynyinek a' város legmagosabb részein a' fölkelő nap tsillámlásait. Nem tudták SZOLGAI ÉSZNEK tulajdonítani az esetet, 's a' kérdezősködésekre Ura oktatását kinyilatkoztatta. Akkor vet-

potiti urbe, lares Dominorum occupant (Magyar Közmondás: ADJ A' TÓTNAK SZÁLLÁST, Ő MUTAT UTAT), *rempublicam invadunt, conjuges ducunt, et quod ipsi non erant, liberos procreant. Unus ex tot millibus SERVORUM fuit, qui miti ingenio, senis Domini, parvulique filii ejus fortuna moveretur; Dominosque non trucidaret, sed piae misericordiae humanitate respiceret. Itaque cum velut occisos alienasset, SERVISque de statu Reipublicae deliberantibus placuisset REGEM ex suo corpore creari, eumque potissimum quasi acceptissimum Diis, qui solem orientem primus vidisset, rem ad Stratonem (hoc enim ei nomen erat) Dominum occulte latentem detulit. Ab eo formatus, cum medio noctis omnes in unum campum processissent, ceteris in orientem spectantibus, solus occidentis regionem intuebatur. Id primum aliis videri furor, in occidente solis ortum quaerere. Ubi vero dies adventare coepit, editissimisque culminibus urbis oriens splendere, exspectantibus aliis, ut ipsum solem adspicerent, hic primus omnibus fulgorem solis in summo fastigio civitatis ostendit. Non SERVILIS INGENII ratio visa; requirentibusque auctorem, de Domino confitetur. Tunc intellectum est, quantum ingenua servilibus ingenia praestarent, malitiaque servos, non sapientia vincere. Igitur venia seni filioque data est: et velut numine quodam reserva-*

ték észre, mennél inkább fölűl haladnák a' SZABAD ELMÉK a' SZOLGAIAKAT, 's hogy a' szolgák tsak a' roszszaságban, nem pedig a' böltsességben győzhetnének. Azért tehát botsánatot adtak az Öregnek és Fiának, 's őket valami isteni befolyás által vélvén életben maradottaknak, STRÁTÓT KIRÁLYLYÁ TETTÉK. Halála után az uralkodás Fiára, utóbb pedig Unokáira szállott. A' SZOLGÁKNAK e' tettük híres, 's az egész világon félelmet okozó példa lett. Azért Nagy Sándor, midőn későbbí időben a' napkeleten háborut viselne, mint a' Köz Bátorságnak Boszszuállója, megvevén ostrommal Városukat, MINDNYÁJUKAT, KIK AZ ÜTKÖZET UTÁN ÉLETBEN MARADTAK, A' RÉGI GYILKOLÁS EMLEKEZETÉRE FÖLAKASZTATTA: Tsak STRÁTO Nemzetségét hagyta sértetlenűl, és maradékainak az országlást viszsza adta, a' szabad eredetü és bűntelen lakosokat a' szigetbe küldötte, hogy KIIRTATVÁN A' SZOLGAI FAJ, a' Városnak Nemzetsége egészen újra alapíttatnék."

tos arbitrantes, ***REGEM STRATONEM CREAVERUNT.*** *Post cujus mortem regnum ad filium, ac deinde ad nepotes transiit. Celebre hoc* ***SERVORUM*** *facinus, metuendumque exemplum toto orbe terrarum fuit. Itaque Alexander Magnus, cum interjecto tempore in Oriente bellum gereret, velut ultor publicae securitatis, expugnata eorum urbe,* ***OMNES, QVI PRAELIO SUPERFUERANT, OB MEMORIAM VETERIS CAEDIS CRUCIBUS ADFIXIT****: genus tantum* ***STRATONIS*** *inviolatum servavit, regnumque stirpi ejus restituit, ingenuis et innoxiis incolis insulae attributis, ut* ***EXSTIRPATO SERVILI GERMINE****, genus urbis ex integro conderetur.*" 8)

Azon CHALUBOK tehát, kik Euripides tanutétele szerént Minos Kretai Király uralkodásakor a' TÚRIAKNAK, mint SZOLGÁK, SZÁLFÁKOT VÁGTANAK FEJSZÉIKKEL, 's kik a' Fölső Hegyes SZÚR ORSZÁGBAN a' Szent Írás előadásai szerént a' CHANANAEUS NÉPEKNEK EZÜST, ARANY és RÉZ BÁNYÁIKAT MÍVELTÉK, különösen TÚR Városban pártot ütvén, először ugyan itt, utóbb pedig hihetőképen körűl belűl más szomszéd vidékeken is az URADALMAT magukhoz ragadták, valóban SZOLGA ORSZÁGOT (SERVIÁT) állítottak föl már a' Trójai Veszedelem előtt, melly SZOLGA ORSZÁG Nagy Sándor koráig eltartott. Ennek neve, úgy vélhetni, CHALYBONITIS volt, mellyből Hodius és Epistrophus Trója védelmére siettek. Nem lehet még itt tsak egykét szóval meg nem említenem, hogy a' CHALUB NÉP nevének a' Görög *Χάλυψ* = ATZÉL szóval, mellyet sem

Homerus sem Pindarus nem használt, nintsen e' nemzeti név eredetére és jelentésére nézve köze, bár bizonyos más részről, hogy az ATZÉL Görög Χάλυψ nevét a' CHALUBOKTÓL nyerte. Egyébberánt még most is a' Fölső Magyar Országi SZLAVIN büszkén 's mintegy kérkedve és mellét keményen megütve fölemelt fővel szokta magáról eredetére tzélozva mondani: „Ga fem Chlap" „ÉN. SZOLGA (PÓR = CHALAP = CHALUP) VAGYOK."

1) Jacobi Golii, Lexicon Arabico-Latinum. Lugduni Batavorum, 1653. in folio, col. 739.
2) Josue, Cap. XIV. — Cf. Neues hebräisch-deutsches Handwörterbuch. Von Wilhelm Gesenius. Leipzig, 1815. in 8-vo, S. 291.
3) Miehala Abrahama Troca, Nowy Dykcyonarz To Jest Mownik Polsko-Niemiecko-Francuski. Leipzig, 1779. in 8-vo, Tomo I. col. 120.
4) Caspar Zacharias Wussin's, Lexicon Tripartitum, oder Teutsch-Lateinisch und Böhmisches Wörterbueh. Prag, 1772. in 4-to, S. 22—23. Parte III. — Cf. Georg Palkowitsch's, Böhmitsch-deutsch-lateinisches Wörterbuch. Prag, 1820. in 8-vo, I. Band, S. 102—105.
5) Antonii Bernolák, Lexicon Slavicum Bohemico-Latino-Germanico-Ungaricum. Budae, 1820. in 8-vo, Tomo I, pag. 237. et Tomo III, pag. 2170.
6) Josephi Dobrowsky, Institutiones Lingvae Slavicae Dialecti Veteris. Vindobonae, 1822. in 8-vo, pag. 213. 232. 247.
7) Josephi Dobrowsky, Institutiones Lingvae Slavicae Dialecti Veteris. Vindobonae 1822 in 8-vo, pag. 212.
8) Justini, Historiae Philippicae. Lugduni Batavorum, 1760. in 8-vo, Tomo I, pag. 432—433. Libro XVIII, Cap. 3.

43. §.

Annál bizonyosabb e' SZOLGA ORSZÁG fönvolta SZÚR ORSZÁGBAN, mennél hitelesebb, hogy CHALUB TARTOMÁNYBAN találtatott SZOLGA VÁROS is, mellyben a' SZLAVIN CHALUBOK a' Procópiustól említtetett (lásd e' munka 34—35. oldalát) EGYEDÜL EGY SZLAVIN ISTENT, A' MENYKÖVEZŐT, kit SZOLGA ISTENNEK hivtak, buzgón tisztelték. Görög nyelven Δȣ̃λος = SERVUS = SZOLGA, Δȣλικὸς = SERVILIS = SZOLGAI, mint mindenki tudja, vagy tudhatja. 1) Nevezték tehát a' SZOLGA VÁROST Görögül DULIKIA, DULICHE, és DULICHIA VÁROSNAK, és, mivel a' Dóriai Dialectus néha *ου* betük helyett *o* betüt is tett, hívták e' várost DOLICHE néven is. 2) Vagyon DOLICHE Városnak tsászári régi réz pénze ΔΟΛΙΧΑΙΩΝ fölírással. 3) Említi COMMAGENE TARTOMÁNY Városai között DOLICHE Várost Claudius Ptolemaeus. 4) Négyszer előjő DOLICHE város Antoninus Augustusnak Itineráriumában. 5) Peutinger Táblája DOLICHE várost DOLICA néven hozza elő. 6) Hierocles Synecdemusában az Euphratesiai Eparchiában, melly Procópius tanutétele szerént (Belli Persici Libro I, cap. 17. Libro II, cap. 20.) épen egy COMMAGENE TARTOMÁNYNYAL, találtatik ΔΟΛΙΧΗ Város. 7) Byzántiumi István tanítja:

„Vagyon DOLICHE város COMMAGENE Tartományban. A' Nemzeti Név, DOLICHAEUS JUPITER: A' Lakosok pedig DOLICHENI néven hivatnak."

„*Est quoque* ***DOLICHE***, *urbs* ***Commagenae.*** *Gentile*, ***DOLICHAEUS JUPITER***: *Indigenae vero nominantur* ***DOLICHENI.***" 8)

Ellenben Theophanes beszéli:

„Míg ezek történtek, Constantinus Germaniciát megtámadta, és Sereget küldött SZÚRIÁBA és DULIKIÁBA (A' Kutfőben K betüvel: Δουλικίαν), az Árábs háborukból győzedelmeskedésre alkalmat nyervén."

„*Dum haec geruntur, Constantinus Germaniciam invadit, exercitumque in* ***SYRIAM*** *et* ***DULIKIAM*** (Δουλικίαν) *emittit, commodam ex Arabum bellis vincendi occasionem nactus.*"9)

Cedrenusnál találtatik:

„Copronymus alkalmat nyervén a' Napkeleten hadviselésre, polgári háboru folyván az Árábsok között, Germaniciát viszsza nyeri, és sereget vezet DULICHIA (A' Kutfőben CH betüvel: Δουλιχία) és ASZSZÚRIA ellen."

„***Copronymus nactus occasionem rei in oriente gerendae, inter Arabes civili vigente bello, Germaniciam recepit, exercitumque ad DULICHIAM*** (Δουλιχία) ***et in ASSYRIAM duxit.***" 10)

Anástásius Könyvtárőr följegyzette:

„Ezek alatt Constantinus Germaniciát viszsza foglalta, és sereget küldött SZÚRIA és DULECHIA (Hibátlanúl a' különböző olvasások között: Δουλιχία = DULICHIA) ellen, utat találván az Árábsoknak költsönös háboruik által."

„***In his Constantinus Germaniciam cepit, aciem dirigens contra SYRIAM et DULECHIAM*** (Hibátlanúl a' különböző olvasások között: Δουλιχία = DULICHIA),***aditu reperto propter Arabum mutuam pugnam.***" 11)

A' História Miscella Írójától mondatik:

„Ezek alatt Constantinus Germaniciát viszsza foglalta, és sereget küldött SZÚRIA és DULICHIUM ellen."

„***In his Constantinus Germaniciam cepit, aciem dirigens contra SYRIAM et DULICHIUM.***" 12)

Szinte így DULICHIUMI Püspöknek nevezte magát 533-dik évben Philoxenus Püspök a' Commagenai Tartományból. 13) De Theodoretus, a' szomszédságban Cyrusi Püspök, DULIKIA, DULICHIA és DULICHIUM Városról ismét így ír:

„A' legutólsó valamenynyi közűl Máris, Szent Eusebiustól DOLICHAEI (Δολιχῆ) Püspökké tetetett."

„*Postremus omnium Maris, a divino Eusebio* ***DOLICHAE*** *(Δολιχῆ)* ***Episcopus creatus est.***" 14)

Hasonlóképen Olympius 347-dikben DOLICEUS, Máris 381-dikben DOLICHENSIS, Timotheus 451-dikben DOLICHAEI Püspöknek írta magát a' Szent Zsinatoknak irataikban. 15) Azonban mind ezek miatt épen nem szükség aggódnunk a' DULIKIA, DOLICHE, DULICHIA és DULICHIUM neveknek egységükről, minekutána már Strábo egy másik DULICHIUM (Δουλίχιον) várost egynek hirdetett DOLICHA várossal így írván:

„Ettől és Cephalleniától napkelet felé az Echináda szigetek fekszenek, mellyek közűl egyik DULICHIUM, (Most DOLICHA nevet visel) és a' hegyes szigetek, mellyeket a' Költő Thoáknak nevezett."

„***Ab hac et Cephallenia versus ortum Echinades jacent insulae, quarum una est DULICHIUM, (nunc DOLICHAM nominant) et acutae insulae, quas Poeta Thoas vocavit.***" 16)

Sőt illyen föltserélést tapasztalhatni a' régi köveken a' JUPITER DOLICHAEUS, JUPITER DOLICHENUS, JUPITER DOLICHENIUS, JUPITER DOLICENUS, JUPITER DOLOCHENUS, JUPITER DOLCENUS, JUPITER DULCHENUS meg JUPITER DULCENUS nevek körűl is. 17) Mind ezen különbözéseken annál inkább föl nem akadhatni, mivel a' régi Városoknak neveik különbféle időkben és különbféle nyelvü Népektől többnyire más és másféleképen írattak-le és mondattak ki. Hiszen az Árábsok közűl is a' DULIKIA, DOLICHE, DULICHIUM, DULICHIA Város nevét Gólius Jakab DULOUC, Abulfeda pedig DALUK alakban állítja elő. 18) Nagyobb kérdés tehát itt már az, vallyon a' DULICHENUS JUPITER valóban a' régi CHALUB, vagyis SZLAVIN NÉPNEK ISTENE volt-e? Meg fejti e' kérdést azon régi Római Kő, mellyet Reinesius Tamás kiadott illyen fölírattal:

„IOVI OPTIMO. MAXIMO. DOLYCHENO
VBI. FERRVM. NASCITUR. C. SEMPRO
NIVS. RECTVS. CENT. FRVMENTARIVS
D. D." 19)

(„A' legjobb, legnagyobb Doluchi Jupiternek, Hol a' Vas születik, Cájus Sempronius Rectus, a' Századosnak Gabona Gyűjtője ajánlotta.")

Nem mutat-e újjal a' CHALUB NÉPRE, a' VASMIVELŐRE, e' régi fölírat? Továbbá kérdeznünk kell még azt is, vallyon a' DULIKIAI

JUPITER valóban PÓRNÉP ISTENE-e? Egy Ó-Budán 1778-dik évben kiásatott régi Római Kövön a' föliratnak ez a' kezdete:

„I. O. M.

DULCENO. HELIOPOLITAN. SACRV." 20)

(„A' legjobb, legnagyobb Heliopolitai Dulcenus Jupiternek szentelve.")

Más két régi Római kövön, mellyeket Orellius János Gáspár kiadott, Jupiter hasonlóképen HELIOPOLITANUS nevet visel. Az egyiken olvashatni:

„I. O. M. HELIOPOLITAN."

(„A' legjobb, legnagyobb HELIOPOLITAI JUPITERNEK.")

A' másikon a' fölirat vége felé mondatik:

„CULTORES. IOVIS. HELIOPOLITANI
BERYTENSES. QVI. PVTEOLIS
CONSISTUNT." 21)

(„A' Heliopolitai Jupiternek
Berytusi tisztelői, kik Puteoliban
laknak.")

Kik voltak már ezen HELIOPOLITÁNUSOK? Elmondja Strábo, midőn így oktat bennünket:

„Smyrnán túl vagynak Leukák Mezővároska, mellyet elpártolásra bírt Aristonicus, Philometor Attálus halála után, vélvén magát királyi ágból születettnek, 's az országlást magához vonni iparkodván. Onnand pedig kiüzetett, midőn őt az Ephesiusok Cúmánál hajós sereggel meggyőzték. Elmenvén tehát a' száraz földre, gyorsan szabadsággal kecsegtetett Szegényekből és SZOLGÁKBÓL (καὶ δούλων 'ανθρώπων) nagy sokaságot öszszegyűjtött, kiket HELIOPOLITÁKNAK nevezett."

*„Post Smyrnam sunt Leucae oppidulum, quod ad defectionem pertraxit Aristonicus post Attali Philometoris mortem, regia se stirpe natum autumans, et sibi regnum vindicare studens. Inde autem est ejectus, cum eum Ephesii apud Cumam navali pugna vicissent. Profectus autem in mediterranea, celeriter multitudinem Pauperum et **SERVORUM*** (καὶ δούλων 'ανθρώπων) *ad libertatem evocatorum coegit, quos **HELIOPOLITAS** appellavit."* 22)

Ha már ezen tudósítással Hecataeusnak és Demetrius Scepsiusnak tőlem más helyen (a' 168—169-dik oldalon) közöltetett sorait az e' vidéken lakott ALÁZONOKRÓL és ugyan ott feküdött ALÁZIA Városokról öszszevetjük, A' HELIOPOLITAI SZOLGÁKNAK Strábónál előfordúló SZOLGA nevüket egész biztossággal NEMZETI NÉVNEK kell vennünk annál inkább, mivel a' Történettudományban ollyan SZOLGÁK is jőnek elő, kik KIRÁLYOK alatt éltek. Volt ugyan, jól tudom, Ptolemaeus, Zosimus, Sozomenus és Byzántiumi Istvánnak tanutétele szerént Coelesyriának, vagy Phoeniciának is HELIOPOLIS (NAP) Városa, mellyben Severus Tsászárnak 's más későbbi Római Tsászároknak pénzeik szerént a' HELIOPOLITÁNUS JUPITER nyilván tiszteltetett. 23): De ezen HELIOPOLITÁNUSI JUPITERT sem a' Budai Kőre, sem az Orellitól (Murátorius is kiadta az egyiket) kiadatott Római Kövekre nem lehet az idővetés miatt és a' HELIOPOLITÁNUSI JUPITERNEK különböző tulajdonai miatt alkalmaztatni. A' Budai Római Kő egyenesen DULCENUS HELIOPOLITÁNUS JUPITER említ: Ez pedig, mint azonnal látni fogjuk, különbözött a' Coelesyriai HELIOPOLITÁNUS JUPITERTŐL. Orelli Köve Trájánus Római Tsászár időszakából való: Úgy de a' Coelesyriai HELIOPOLIS Városban tsak Trájánus és Hadriánus Római Tsászároknak haláluk után építtetett Malála János tudósítása szerént Antoninus Pius Római Tsászár JUPITERNEK egy roppant Templomot, melly a' világ Tsudájának tartatott. 24) E' Templomban pedig a' Római Pénzek szerént JUPITER és a' NAP ISTEN együtt tiszteltetett, 's különösen JUPITER nem tsak szakálatlan volt, hanem jobb kezében KORBÁTSOT, a' balban pedig MENYKÖVEKET és KALÁSZT tartott. 25) Végre, ha azt kérdezi tőlem akár ki, vallyon a' DULIKIAI JUPITER, vagy is a' CHALUB NÉP ISTENE, Procópius előadása szerént, MENYKÖVEZŐ ISTEN volt-e? meg mutatom neki a' PERUN vagy PERCUNUS TÓT ISTENNEK (a' MENYDÖRGÉS és VILLÁMLÁS ISTENÉNEK) RAJZOLATÁT, azon Két Réz Tábláról levétetve, mellyek 1815-dik évi September 18-dikán Bottyán Sántzánál Kömlődön Tolna Vármegyében Magyar Országban találtattak imez aláírattal:

„IOVI. DVLCHENO. P. AEL.
LVCILIVS. ɔ. COH. I. A. PECI."

(„Dulchenus, az az: Szolgai Jupiternek,
Publius Aelius Lucilius, Századosa az Első
Osztálynak a' Pecineusi Szárnynál.")

Az első Réztáblán DULCHENUS JUPITER az áldozat oltárához vezetett Bikán ál, minthogy Procópius tanutétele szerént a' Szlavinok a' Menykövező Istennek Ökröket és más Állatokat áldoztak. A' sapkás Jupiter balkezében Menyköveket tart, jobb kezében pedig Kalapáts, a'

Vaskovátsolásnak jegye, vagyon. Mellette áll egy szárnyos Genius koszoru szalaggal és Babéréggal. Feje fölött Juno, kit egy régi kő szerént Assyriában — de tsak ott — szinte DOLICHENA néven tiszteltek, és Mercurius, lábai és a' Bika alatt pedig Minerva és Hercules — a' Római seregnél szolgált Százados, tudniillik, vegyítette a' Szlavin Vallást a' Rómaival — látszik. A' másik Réz táblán a' Tót Áldozat Szertartásai adatnak-elő. A' kis szobrotska alatt vagyon Jupiter Sasa, ez alatt ismét Juno és Mercurius. Ezek alatt az Áldozat Oltára, 's e' mellett az Ökör és Ketske. Mind kettőn áldozat tevők állnak, és ugyan az Ökrön Férfi, a' Ketskén Leány személy. Legalúl Jupiter Szobra oszlopok között, mellyek körűl a' sapkás Tót Papok és az áldozat barmai helyheztetvék. A' két Réztábla, mellyek kiveretett munkájuak, 's hajdan aranynyal 's ezüsttel futtatva valának, most Tekéntetes Kóssa Magyari Sámuel Tábla Biró Úr küldeményéből, és a' Haza szeretve tisztelt Nádorának nagy lelkü ajándékából — de a' kis fölső szobrotska nélkűl — a' Magyar Nemzeti Museum Kintsei közé tartozik. 26) A' két Rajzolatot, mellyeknek másolatukat kőre rajzolva adom, boldogúlt 's Főtiszteletü és valóban nagy tudományu Koller Jósef Pétsi Nagy Préposttól nyertem 1820-dikban Május 3-dikán Pétsett néhány Kézirataival ajándékba, midőn nála lángoló tiszteletemet személyesen benyujtottam. Így esmérni fogja ezentúl a' Tudós Világ JUPITER DULICHENUSNAK, vagy is a' TÓT ISTENNEK — vagyon erről is köz mondása a' Magyarnak, de illedelmet sértő — külsőjét. Egyébberánt az AUFIDIA Nemzetség pénzén is, mint másutt éréntettem, MENYKÖVEZŐ JUPITER találtatik.

És enynyi legyen elég az ALÁZONOKRÓL, AUCHÁTÁKRÓL, AUCHÉTÁKRÓL, EUCHÁTÁKRÓL, ALUBOKRÓL és CHALUBOKRÓL. Mind ezek még nagyobb hitelességet nyerhetnek a' CHALDAEUS NEMZET TÖRTÉNETEIBŐL, minthogy Strábo és Byzántiumi István a' CHALUBOKAT és CHALDAEUSOKAT egy népnek hirdeti: De a' CHALDAEUS NÉP történetei túl fekszenek mostani értekezésem határain, 's azért ide teljesseggel nem tartozhatnak.

1) Joannis Augusti Ernesti, Graecum Lexicon Manuale. Lipsiae, 1767. in 8-vo, col. 556.

2) Samuelis Patrick, Clavis Homerica. Londini, 1758. in 8-vo, pag. 162. In Appendice De Dialectis. — Cf. Orphei, Argonautica Hymni Libellus de Lapidibus et Fragmenta. Lipsiae, 1764. in 8-vo, pag. 347. Lapides, Carm. XVIII, versu 45.

3) Josephi Eckhel, Doctrina Numorum Veterum. Vindobonae, 1794. in 4-to, Partis I, Vol. III, pag. 250.

4) Claudii Ptolemaei, Geographiae Libri VIII. Essendiae, 1844. in 4-to, Fasciculo V, pag. 366. Libro V, Cap. 14.

5) Vetera Romanorum Itineraria. Amstelaedami, 1735. in 4-to, In Antonini Aug. Itinerario pag. 184—185. 188—189. 190—191. 194.

6) Peutingeriana Tabula Itineraria. Vindobonae, 1753. in folio, Tabula X.

7) Vetera Romanorum Itineraria. Amstelaedami, 1735. in 4-to, pag. 713. — Cf. Procopii Caesariensis, Historiae. Parisiis. 1662. in folio, Tomo I, pag. 49. et pag. 136.

8) Stephani Byzantini, De Urbibus. Lugduni Batavorum, 1694. in folio, pag. 307.

9) Theophanis, Chronographia. Parisiis, 1655. in folio, pag. 354.

10) Georgii Cedreni, Compendium Historiarum. Parisiis, 1647. in folio, Tomo II, pag. 461. — Cf. Notas Posteriores in Cedrenum Tomo II, pag. 43. col. 2-da; Itt mondatik: „*Δουλιχία Másad SZÚRIA Városa, melly Ptolemaeusnál DOLICHE nevet visel.*“

11) Anastasii Bibliothecarii, Historia Ecclesiastica. Parisiis, 1649. in folio, pag. 142. — Cf. Notas ad Anastasii Historiam pag. 229.

12) Ludovici Antonii Muratorii, Rerum Italicarum Scriptores. Mediolani, 1723. in folio, Tomi I, Parte I, pag. 156. col. 1-a, Libro XXII.

13) Philippi Labbei, Sacro Sancta Concilia. Lutetiae Parisiorum, 1671. in folio, Tomo IV, col. 1763. In Collatione Catholicorum cum Severianis.

14) Theodoriti Episcopi Cyri, Historia Ecclesiastica. Augustae Taurinorum, 1748. in folio, pag. 176. Libro V. Cap. 4.

15) Philippi Labbei, Sacro Sancta Concilia. Lutetiae Parisiorum, 1671. in folio, Tomo II, col. 710. col. 956. Tomo IV, col. 329. col. 377. col. 453. col. 589. col. 807—808.

16) Strabonis, Geographia. Amstelaedami, 1707. in folio, Tomo Altero, pag. 702—703. marg. 458. Libro X.

17) Jani Gruteri, Inscriptiones Antiquae Totius Orbis Romani. Amstelaedami, 1707. in folio, Tomo I, Parte I, pag. XX. Nro 4. 5. 6. 7. 8. 9. pag. XXI, Nro 1. — Ludovici Antonii Muratorii, Novus Thesaurus Veterum Inscriptionum. Mediolani, 1739. in folio, Tomo I, pag. IX, Nro 9. 10. 11. pag. X, Nro 1. — Marqvardi Gudii, Antiquae Inscriptiones. Leovardiae, 1731. in folio, pag. III, Nro 4. 5. 6. 7. — Jo. Casp. Orellii, Inscriptionum Latinarum Selectarum Amplissima Collectio. Turici, 1828. in 8-vo, Vol. I, pag. 267. Nro 1232. 1233. 1234. 1235. — Cf. Acta Litteraria Musei Nationalis Hungarici. Budae, 1818. in 4-to, pag. 224.

18) Muhammedis Filii Ketiri Ferganensis, Elementa Astronomica. Opera Jacobi Golii, Amstelaedami, 1669. in 4-to, pag. 279. In Notis Golii. — Abulfedae, Annales Muslemici. Hafniae, 1789. in 4-to, Tomo I, pag. 227.

19) Thomae Reinesii, Syntagma Inscriptionum Antiquarum. Lipsiae et Francofurti, 1682. in folio, pag. 24. Classis Primae, Nro XV. — Cf. Classis I, Nro XVI. XVII.

20) Stephani Schönvisner, De Ruderibus Laconici Caldariique Romani. Budae, 1778. in folio, pag. 160. — Cf. Jo. Casp. Orellii, Inscriptionum Latinarum Collectio. Turici, 1828. in 8-vo, Vol. I, pag. 267. Nro 1234.

21) Jo. Casp. Orellii, Inscriptionum Latinarum Collectio. Turici, 1828. in 8-vo, Vol. I, pag. 268. Nro 1245. 1246.

22) Strabonis, Geographia. Amstelaedami, 1707. in folio, Tomo Áltero, pag. 957. marg. 646. Libro XIV.

23) Claudii Ptolemaei, Geographiae Libri VIII. Essendiae, 1844. in 4-to, Fasciculo V, pag. 369. Libro V, Cap. 14. — Zosimi, Historia Nova. Cizae, 1679. in 8-vo, pag. 94. Libro I, Cap. 58. — Hermiae Sozomeni, Historia Ecclesiastica. Augustae Taurinorum, 1748. in folio, pag 178. Libro V, Cap. 10. — Stephani Byzantini, De Urbibus Lugduni Batavorum, 1694. in folio, pag. 381. — Josephi Eckhel, Doctrina Numorum Veterum. Vindobonae, 1794 in 4-to, Parte I. vol. III. pag. 334—336.

24) Joannis Antiocheni cognomento Malalae, Historia Chronica. Oxonii, 1691. in 8-vo, Parte I, pag. 366—367. Libro XI.

25) Aurelii Theodosii Macrobii, Opera. Biponti, 1788 in 8-vo, Vol. I, pag. 320—321. Libro I Cap. 23. Saturnaliorum — Cf. Tomo I, pag. 315. Libro I, Cap. 21.

26) Jacobi Ferd. Miller, Cimeliotheca Musei Nationalis Hungarici. Budae, 1825. in 4-to, pag. 133—134. Nro 4.

Qui, facere quae non possunt, verbis elevant,
Adscribere hoc debebunt exemplum sibi.

Phaedrus. IV, 2.

TOLDALÉK A' KÉRKEDŐ NÉP TÖRTÉNETEIHEZ.

Igazítás.

Folyó esztendő folytán Lipcsében *Köhler* Károly Ferencznél egy könyvecske jelent-meg illy czim alatt: Über Croatien als eine durch Unterjochung erworbene Provinz" von Stephan von Horváth. Ezen iromány tulajdonképeni megczáfolására, mennyiben az horvát országról szóll, nem érezzük magunkat hivatva lenni, — tegyék azt tudós Horvátok: de lehetlenség volt tartóztatnunk magunkat, hogy azon sok képtelenség, alaptalan vádak, hamis szószármaztatások, és azokból vonatott következtetések közül leginkább azon egyre ne gerjesszünk figyelmet, melly az egész szláv nemzetségre vonatkozik és ezt gyalázni akarja, hogy megmutassuk, milly gyenge lábokon áll ezen iromány okoskodása. Ezen iromány utósó 108. lapján t. i. következő szavak állnak: „Nach den sichersten geschichtlichen Daten — was aber die Slaven noch nicht wissen — haben die ältesten griechischen Schriftsteller die Slaven mit dem Titel und der Benennung Alazones, Euchatae und Italiotae, das heißt: „Prahler" belegt. Prahlerei ist auch jetzt der National-Charakter der Slaven. Lassen wir ihnen die Freude mit Millionen zu prahlen!" — A' mennyi szavak, annyi valótlanságok és hamis állítmányok! Nem igaz, hogy a' Szlávok még nem tudják, hogy a' görög írók a' Szlávokat e' czimmel és nevezettel Euchaták és Alazonok illették. Mert ők ezt századoktól fogva éppen úgy tudták, valamint azt, hogy a' latin írók őket Gloriosi, Celebres, Honorati, Laudabiles-eknek nevezték. Mert mindkettő, valamint a' görög Euchatae, Alazones, és ezekhez hasonló Ainetae vagy Henetae szavak, ugy a' latin Gloriosi, Celebres Honorati, Laudabiles is csak szószerinti fordítmányai a' Szláv nemzeti névnek, melly Sláwa, görögül ευχος, αλαζονεια, αἶνος, τιμη, latinul gloria, honor, celebritas, laus szótól ered. A' görög αλαζω e' gyöktől ered αλα vagy az aspirált ἁλα-tol (hasonlítsd össze εδερα ἑδερα, Ομερος, Ὁμερος), melly a' zsidó nyelvben halal, magyarban hála, 's a' szlávban chwála szókban is feltalálható, 's ugyan azt jelenti; a' hozzá ragasztott igebeli (verbalis) képző szótaggal ζω, valamint az εγχομιον szóból lesz εγχομιαζω, εργον — εργαζω, ἁλα — ἁλαζω. *Ευχος* annyi mint gloria, slawa; ευχη benedictio, ευχατος gloriosus, slaven. Sőt gyakran nemcsak görög es latin, hanem német, skandináv, olasz, de még arab írók is a' Szlávoknak e' nemzeti nevét így fordítják: dicséretre méltó, tiszteletteljes vagy dicsőségteljes, és még is a' nélkül, hogy bár messziről akarnák a' kérkedést a' Szlávok szemére vetni. Mert mit tehet valamelly nemzet arról, hogy e' neve van, 's nem más?

Egy nemzet sem adta önkénytesen nevét magának. Mit tehet *Horváth* úr arról, hogy ő és ősei szláv-horvát nevet viselnek? A' név, mint név, egészen ártatlan. Az sem szemrehányás, sem érdem. Származzék bár a' Szlávok neve akár valamelly Szláv nevezetű atya, király vagy országtól, vagy, mi valószinűbb, Slava istenasszonytól, kit a' szláv nép még mai napon is megénekel játékai 's dalaiban (hasonlitsd össze munkánkat „Sláwa Bohyné" Pest 1838): azonban e' neveket Slaw, Slawen, Slawo's, Slavata, Slawimir, Bohuslaw, Wladislaw és más hasonlókat éppen olly kevéssé lehet kérkedéssel és dicsvágygyal bélyegezni, mint a' velök egészen egy értelmű és hasonló következő neveket: Aeneas, Klytos, Agatocles, Honorius, Honorata; Gloriosus (szent), Ehrenreich, Rühmer, Lobmann 'sa't. Fennebbi állítmányunk igazlására itt csak néhány irót említünk. Az olasz Marignolla János, Prágában 1765. kiadatott története 138. lapján következőleg ír: „*Slavi, quasi solares vel luminosi vel magis gloriosi dicuntur.*" — Garcaeus Zakariás († 1571) igy ír Geneal et Topog. Marchiae Bran. munkájában: „*Tradunt eruditi vocabulum Slavus in lingua heneta factum esse a nobilitate et celebritate gentis, quae hac appellatione sese voluit distinguere a Scythis et Tartaris*" — Reiskius János (1641 † 1707) in notis ad Cluver. Geogr. L. IV. C. 3. „*Slavonia — origo nominis a Slava, i. e. gloria seu fama insigni petitum.*" — Piscatoris János (Fischer 1697.) De Orig. ac util. Ling. Slav. p. 5. §. 3. „*Dalmatis, Liburnis, Epirotis, Macedonibus, Bosnensibus, Croatis, Serbis, Moldavis, Rasciis, Polonis, Bulgaris, Cosacis, Russis, Bohemis, inque Asia Circassiis, Mingreliis, Garazitis, plurimisque Turcis notum est a Sláva h. e. celebritate, gloria denominatos Slavos, ut a Slavis Slavia descendit.*" — Steffens J. H., Index Geogr. Eur. Cellis 1768. 581. lap. „*Slavorum nomen Sarmatica lingua gloriosum multisque decoribus ornatum significare dicitur.*" — Curaeus Joakim (1532 † 1573) Chronica rer. Siles. Leipzig 1607. 17 l. „Der Name Slavus heißt so viel als Edel." — Schikfuss János (1574—1636.) Schlesische Chronik, Breslau 1625. L. 1. C. 3. 17. lap. „Diejenigen, denen die Henetische Sprache bekannt ist, halten gewiß dafür, das der Name Slavi von Adel — genommen sey. — Hoffmann Ján. Jak. Lexic. Un. Hist. Geogr. Chron. Basileae 1683. e' czikkben Slavi: „*Nominis origo Slava, quod famam seu gloriam genti denotat, quam illa rebus magnis et praeclaris contra Romanos ac finitimos gestis comparavit.*" — Encyclopedie ou Diction. raisonné de Sciences etc. par une Société de Gens de Lettres, a Livourne 1772. e' czikkben Slaw. „*Quant à ce, qui regard l' origine des Slaves, il est certain, qui leur vrai nom est Slaves, tiré du mot Slawa, qui signifie en eslavon et dans toutes les lanques, qui en provien-*

nent, gloire ou reputation." — Hasonlítsd össze Aegid. Fletcher, The History of Russia, C. 13. Fr. Junius, In Etymologico Anglicano e' czikket Slave 's a' t.

Már pedig Horváth úr mind ezen 's hasonló kifejezéseket elforgatja, 's azokat a' kérkedés ferde értelmével béleli, 's hogy mind ezt megerősítse, ő maga még azt is teszi hozzá: „hogy a' Szlávoknak nemzeti jellemök még most is kérkedés." Azon férfiú, kinek valamelly nemzet nevéről olly hamis 's helytelen ismerete van, miként birhat annak jelleméről igazi 's helyes ismerettel? Mi igen sok régi 's nagyra becsült görög irót ismerünk, p. o.: Porphyrogenitus Const. császárt, Comnena Anna császárnét, Mauritius, Theophanes, Chalkokondylast 's másokat, kik a' Szlávoknak világosan a' szerénység 's igénytelenség erényét oda tulajdonítják. Ugy látszik, hogy Horváth ur azzal támogatja szemrehányását, hogy a' Szlávok milliókkal kérkednek. Tehát nem tudja Horváth úr, hogy a' Szlávok csaknem legutósók azok közül, kik Statistikát, Geographiát, 's Ethnographiát kezdettek írni, és a' népek lélekszámításával foglalatoskodni? „Szép tudományos ismereteinél fogva" — miként ő a' 108. lapon irja, vagy magáról mások után mondja — még is csak tudnia kellene, hogy a' góth történetíró Iornandes, Procópius, Helmoldt, 's mások sok század előtt éltek; hogy Schlözer, Adelung, és Büsching, Galletti, Ritter, Stein, Hoffmann geographusok, az olasz Balbi földleiratában, az Angolok és Francziák nem Szlávok, hanem Idegenek, 's még is valamennyin a' Szlávok millióiról beszélnek és írnak. A' kérkedés vagy hazugság szemrehányásának tehát inkább ezeket kellene érni, kik sokkal korábban éltek 's írtak, és csak azután egy Saffarik-ot vagy más szláv irókat, kik amazoknak csak lépteiket követték. Az igazmondás nem kérkedés!

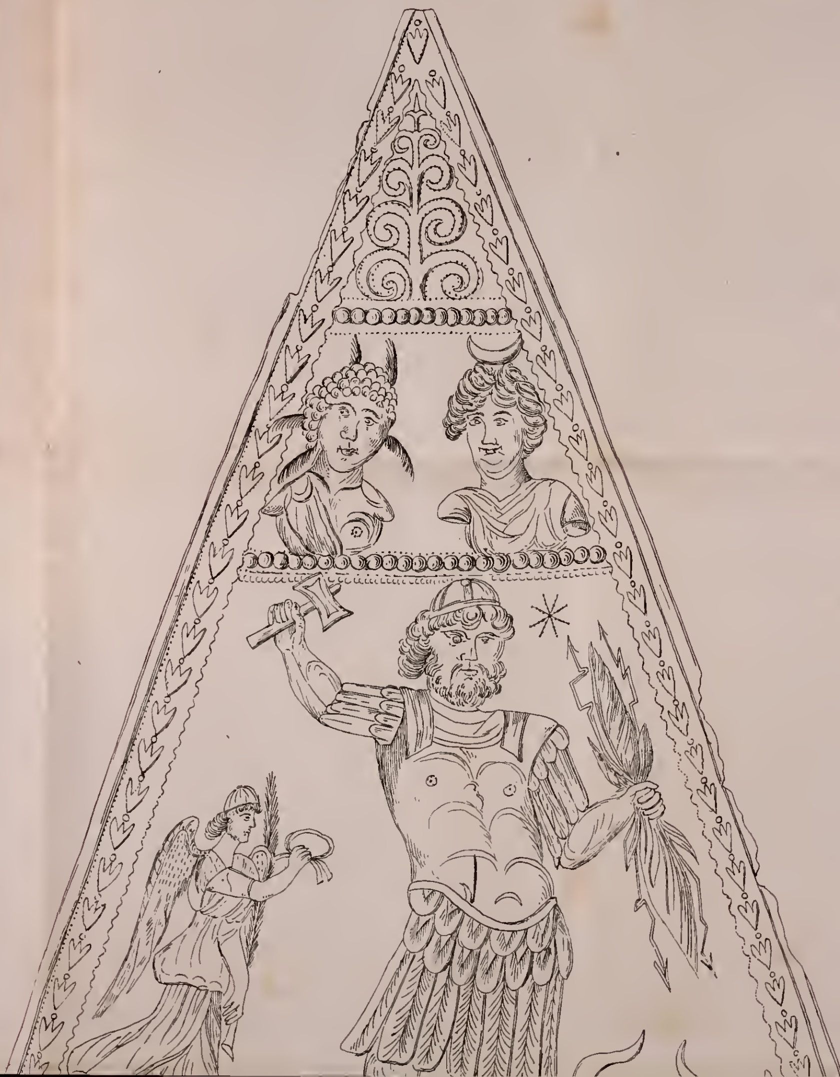
Hol nevezték a' régi Görögök Italiotáknak a' Szlávokat, 's mit akartak ők a' nemes olasz nemzettől kölcsönözött e' nevezettel, előttem ismeretlen, minthogy Horváth ur nem nevez tanúkat 's kutfőket. Jól tudjuk ugyan, hogy a' régi görög és latin történetírók a' Szlávoknak nem adtak mindig kedvező hangú neveket és mellékszókat, nem írtak felőlök csupa dicséretes és ditső dolgokat: de mit nem írtak azok a' Magyarok felől is? Azonban mire valók e' régi időkből vett szemrehányások fölvilágosodott századunkban? Mi Herder sulyteljes szavaival (Briefe zur Beförd. der Humanit.) rekesztjük-be sorainkat: „Nichts ist schwerer, als über einen National-Charakter zu urtheilen; und über eine ganze Nation den Stab zu brechen, heißt die Humanität beleidigen." (Semmi sem nehezebb, mint valamelly nemzeti jellemről itélni; és valamelly egész nemzet fölött a' pálczát ketté törni annyi, mint az emberséget megsérteni.)

Kollár János.

Hiba igazitások:

102. l 2. oldalon a' 13-dik sor után következik: „et discordiam faceret inter Ducem“. 111. l. alúlról számlálva a' negyedik sorban: 449. helyett olvasd: 949.

Delineatio Partis I.ª Antiqvitatis illius, qvæ Anno 1815. Die 18.ª Septembris in I. Comitatu Tolnensi penes Possessionem Kömlöd e' præcipiti Monte Bottyán-Sántza dicto, ruderibus qvippe antiqvæ Arcis prolapsa est, & ad rippam Danubii inventa extitit. Extensio hujus Delineationis æqvalis est suo Originali Laminæ æneæ, in qua Figuræ protuberanter expresse visuntur

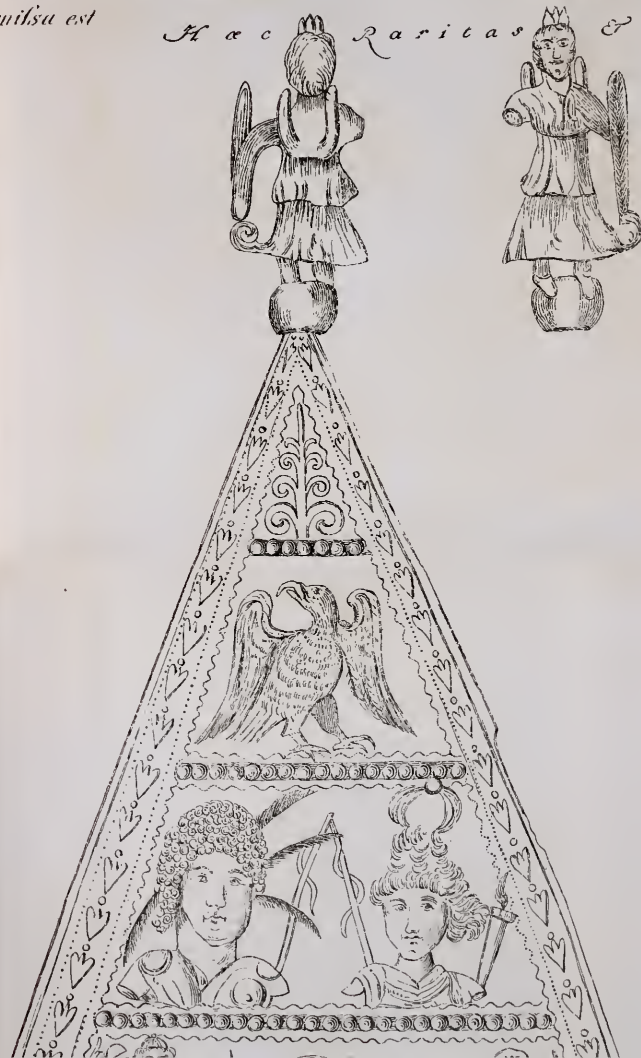

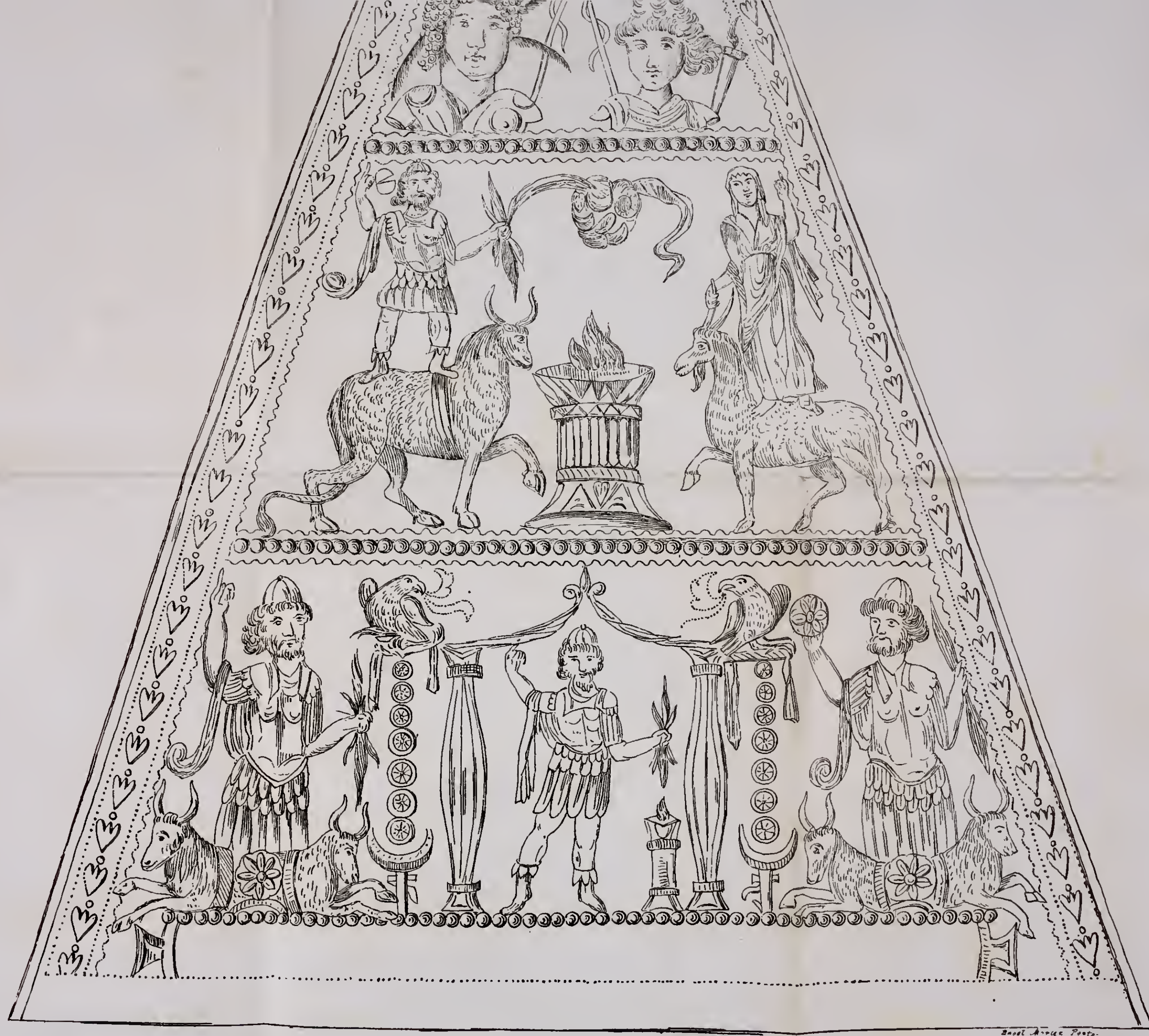
Erga requisitionem A. R. Domini Michaëlis Simonovits *Parochi Paksensis, & V. A Diaconi Districtûs Földvariensis delineavit Stephanus Horvat Geometra —*

Anno 1815.

Delineatio Antiqvitatis Partis IIæ, e prærupto Monte Bottyán-Sántza nuncupato, penes Possionem Kömlöd, I. Cottui Tolnensi ingremiatum situato, prolapsæ. Anno 1815 Die 18a Septembris intra prædictum Montem ad rippam Danubii inventæ. Antiqvitas hæc constat e Lamina ænea, in qua Figuræ protuberanter sunt expressæ, Extensio autem ejus est æqvalis suo Authographo, quod illico, ac inventum est, per me infrascriptum delineatum extitit: dein vero Suæ Serenitati Regiæ Regni Hungariæ Palatino submissa est

Hæc Raritas & Conservabitur in Museo Nationali Pestini.

Erga reqvisitionem A. R. Domini **Michaëlis Simonovits** *Parochi Paksensis, & V. A. Diaconi Districtûs Földváriensis delineavit Stephanus Horvát Geometra —*

Anno 1815.

PESTEN,

NYOMT. PETRÓZAI TRATTNER J. M. ÉS KÁROLYI ISTV.
URI UTSZA 453. szám.
M. DCCC XLIV.

60.–

UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 12 28 07 02 015 8